

MENTAL SUNDHED OG ØGET TRIVSEL

Aftenskolernes betydning
for borgere i Aalborg Kommune

Rapport / Juni 2016

Henriette Bjerrum
& Malene Thøgersen

Videncenter
for Folkeoplysning

MENTAL SUNDHED OG ØGET TRIVSEL

AFTENSKOLERNES BETYDNING FOR
BORGERE I AALBORG KOMMUNE

RAPPORT

Titel

Mental sundhed og øget trivsel. Aftenskolernes betydning for borgere i Aalborg Kommune

Forfatter

Henriette Bjerrum & Malene Thøgersen

Øvrige bidragydere

Niels Næser & Johanne Gydesen

Rekvirent

Folkeoplysningssamvirket i Aalborg og Aalborg Kommune

Layout

Videncenter for Folkeoplysning

Forsidefoto

Colourbox

Print

Mercoprint Digital A/S

Udgave

1. udgave, København, juni 2016

Pris

Rapporten kan bestilles i trykt udgave hos Videncenter for Folkeoplysning, pris 200,00 kr. inklusiv moms, eksklusiv forsendelse. Rapporten kan downloades gratis i vidensbanken på www.vifo.dk

ISBN

978-87-93375-47-5

978-87-93375-48-2 (elektronisk)

Udgiver

Videncenter for Folkeoplysning

c/o Idrættens Analyseinstitut

Kanonbådsvej 4A

DK-1437 København K

T: +45 3266 1030

E: idan@idan.dk

W: www.idan.dk

Gengivelse af denne rapport er tilladt med tydelig kildehenvisning.

Indhold

Forord	7
Indledning.....	8
Rapportens opbygning og hovedkonklusioner	10
Del 1: Aftenskolens betydning for kursisternes mentale sundhed	10
Del 2: Aftenskolens rammer og ressourcer	13
Del 3: Aftenskolens potentiale for at øge mental sundhed og trivsel.....	15
Kapitel 1: Aftenskolen i glimt – kursisternes fortællinger	18
Kapitel 2: Mental sundhed.....	25
Når man ikke trives / risikogrupper.....	27
Kapitel 3: Mental Sundhed i Aalborg Kommune	30
Mental sundhed i fællesskab	32
Kapitel 4: Aftenskoleområdet i Aalborg.....	34
Kapitel 5: Om undersøgelsen	38
Fem perspektiver på aftenskolerne	38
Undersøgelsens metode og datagrundlag.....	38
DEL 1.....	41
Aftenskolens betydning for kursisternes mentale sundhed.....	41
Kapitel 6: Kursisternes profiler og aktiviteter	42
Kursisternes profiler	42
Kursisternes trivsel: Hvordan har de det?.....	44
Kursisternes aktiviteter i aftenskolen.....	49
Kursisternes øvrige fritidsaktiviteter	59
Opsamling: Kursisternes profiler og aktiviteter	63
Kapitel 7: Kursisternes bevæggrunde for aftenskoledeltagelse	64
Inspirationen til at gå på aftenskole	64
Årsager til at gå på aftenskole.....	68
Vigtige faktorer for valget af hold	73
Kursisternes tilfredshed med aftenskolernes tilbud	77
Kursisternes fremtidige aftenskoledeltagelse	82
Opsamling: Hvad er det, der tiltrækker?.....	85
Kapitel 8: Hvad får man ud af at gå på aftenskole?	87
Kursisternes selvvalgte udbytte	87

Mønstre i kursisternes selvvalgte udbytte	92
Udbytte af aftenskoleaktiviteter sammenlignet med andre regi.....	102
Opsamling: Hvad får man ud af at gå på aftenskole?	106
DEL 2	109
AFTENSKOLERNES RAMMER OG RESSOURCER	109
Kapitel 9: Lærernes rolle og vilkår i aftenskolen	110
Aftenskolelærernes profiler	111
Lærernes motivation for at undervise i aftenskole.....	118
Aftenskolelærerens vigtigste egenskaber	121
Stor tilfredshed med aftenskolelærerne.....	124
Aftenskolen som arbejdsplads	133
Kapitel 10: Aftenskolernes organisering, ledelse, samarbejder og rekruttering	145
Aftenskolernes ledelse.....	145
Aftenskolerne og kommunen.....	154
Aftenskolernes indbyrdes samarbejde.....	155
Aftenskolernes tiltag for at tiltrække kursister	156
DEL 3	160
AFTENSKOLENS POTENTIALER FOR AT ØGE TRIVSEL OG MENTAL SUNDHED	160
Kapitel 11: Generelle holdninger til aftenskolens rolle og potentialer	161
Aftenskolernes centrale egenskaber	162
Aftenskolerne og mental sundhed	165
Kapitel 12: Aftenskolernes muligheder og potentialer	170
Ikke-deltageres overvejelser om aftenskoledeltagelse.....	170
Mental sundhed - Aftenskolernes muligheder og potentialer	172
Litteraturliste	194
Fortegnelse over figurer og tabeller	197
Bilagsmateriale om datagrundlag.....	201
Bilagsmateriale: Supplerende tabeller og figurer	210

Forord

Denne undersøgelse belyser aftenskolernes roller og potentiale i forhold til borgernes mentale sundhed og trivsel i Aalborg Kommune. Undersøgelsen er rekvireret af Folkeoplysnings- og Kulturudvalget i Aalborg og Aalborg Kommune, og gennemført af Videncenter for Folkeoplysning.

En lang række aftenskoler i kommunen har indvilliget i at medvirke i projektet. En stor tak til disse aftenskoler for at være behjælpelige med udsendelse af spørgeskemaer og kontakt til undervisere og kursister i forbindelse med de kvalitative interviews.

Derudover en stor tak til alle de aftenskoleledere, kursister, undervisere, bestyrelsesmedlemmer og borgere, som har bidraget til undersøgelsens spørgeskemaundersøgelser og interviews.

Sidst, men ikke mindst en stor tak til projektets styregruppe for god sparring og godt samarbejde undervejs i processen.

Indledning

Forskning peger på, at deltagelse i forskellige typer af fritidsaktiviteter kan bidrage til et godt og meningsfyldt liv (Koushede 2015). Lysten til at tage ansvar for eget liv og deltage aktivt og engageret i samfundslivet har samtidig en helt central placering i folkeoplysningslovens formålsparagraf, hvor det fremgår, at formålet med den folkeoplysende voksenundervisning er "at fremme demokratiforståelse og aktivt medborgerskab og med udgangspunkt i undervisningen at øge deltagernes almene og faglige indsigt og færdigheder. Sigtet er at styrke den enkeltes evne og lyst til at tage ansvar for eget liv og til at deltage aktivt og engageret i samfundslivet" (Folkeoplysningsloven § 7).

Flere af disse formuleringer korresponderer med Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed, som har fokus på individets udfoldelse af evner, håndteringen af dagligdags udfordringer og stress, evnen til at arbejde produktivt og til at yde et bidrag til fællesskabet (Sundhedsstyrelsen 2008, 13).

Alene ved at se på folkeoplysningslovens formuleringer og definitionen af mental sundhed er der dermed en potentiel kobling mellem de aktiviteter, der foregår rundt omkring i aftenskolerne og mental sundhed. Hidtil har der imidlertid været begrænset fokus på den specifikke rolle, aftenskolerne spiller for borgernes trivsel.

Over de senere år er mental sundhed i stadig stigende grad kommet på kommunernes dagsorden. Nye tal fra Statens Institut for Folkesundhed viser, at der i højere grad end tidligere er fokus på at integrere mental sundhedsfremme i indsatser på de øvrige kommunale fagområder. Eksempelvis er andelen af kommuner, der medtænker mental sundhed i indsatser på kultur- og fritidsområdet steget fra 13 pct. i 2013 til 24 pct. i 2015 (Statens Institut for Folkesundhed 2016).

Dette er også tilfældet i Aalborg Kommune, hvor der er et eksplicit ønske om at fremme den mentale sundhed via indsatser på kultur- og fritidsområdet. Mental sundhed er desuden udvalgt som ét ud af fire pejlemærker i kommunens nye Sundhedspolitik (Aalborg Kommune 2014).

Denne rapport har fokus på aftenskolernes rolle for mental sundhed og trivsel i Aalborg Kommune.

Der er to overordnede formål med undersøgelsen:

- 1) At belyse hvilken betydning aftenskolernes tilbud har for kursisternes trivsel og mentale sundhed.
- 2) At belyse hvordan aftenskolerne fremadrettet kan udvikle deres tilbud i forhold til indsatsen for øget mental sundhed og trivsel.

Undersøgelsen har dermed både et dokumentations - og et læringsperspektiv. Det centrale omdrejningspunkt er at skabe indsigt i kursisters udbytte, motiver og barrierer relateret til deres deltagelse i aftenskoleundervisningen samt at koble dette til karakteren af den undervisning, de deltager i. Derudover er det hensigten, at undersøgelsens resultater kan inspirere til den videre udvikling på aftenskoleområdet med fokus på aftenskolernes trivselsmæssige betydning.

For at kunne belyse aftenskolernes rolle og potentialer i dybden er det nødvendigt med et grundigt indblik i den kontekst, aftenskoleundervisningen udspiller sig i. Ud over at belyse de centrale spørgsmål vedrørende kursisters udbytte, har undersøgelsen derfor også til formål at skabe indsigt i aftenskolernes virkelighed og karakteristika i bredere forstand.

Rapportens opbygning og hovedkonklusioner

Undersøgelsens overordnede resultater slår fast, at både kursister og borgere i Aalborg Kommune oplever aftenskolerne som et samfundsmæssigt vigtigt tilbud. De mener samtidigt - i tråd med forskningen på området - at det skaber livskvalitet at være aktiv i sin fritid.

Som indledning til rapporten beskriver kapitlet 'Aftenskolen i glimt' aftenskolekursisternes egne perspektiver på deltagelsen i forskellige typer af aftenskoleaktiviteter og deres umiddelbare syn på mental sundhed.

Allerede her kommer pointerne fra interviewundersøgelsen tydeligt til udtryk: Kursisterne i aftenskolen oplever, at de får et stort positivt udbytte af at deltage i aftenskolernes aktiviteter. Deltagelsen gør dem glade, og aftenskolen giver dem et forum, hvor de kommer ud, lærer noget nyt og har et godt og meningsfuldt samvær med andre. Kursisternes udsagn stemmer godt overens med den teoretiske og begrebsmæssige ramme for mental sundhed, der behandles kort i kapitel 2. Kapitlet peger på, at både læring, engagement i livet, muligheden for at bruge sine evner og evnen til at forstå de sammenhænge, man indgår i, bidrager til høj mental sundhed.

De efterfølgende indledende kapitler giver en introduktion til rapportens temaer med specifikt udgangspunkt i Aalborg Kommune: Hvordan arbejder kommunen konkret med mental sundhed, og hvilke karakteristika har aftenskoleområdet i kommunen?

Kapitel 5 giver et overblik over undersøgelsens metode og datagrundlag samt en kort introduktion til de fem grupper, undersøgelsen omfatter perspektiver fra: Kursisterne, underviserne, aftenskolelederne, bestyrelsesmedlemmerne og borgerne.

Den resterende del af rapporten består af tre hoveddele: Del 1 omhandler en analyse af aftenskolernes betydning for kursisternes mentale sundhed. Del 2 går i dybden med aftenskolernes rammer og ressourcer. Endelig sætter del 3 fokus på aftenskolernes potentialer for at øge trivsel og mental sundhed. Nedenfor følger en kort beskrivelse af indholdet i rapportens tre hoveddele med korte sammendrag af hovedkonklusioner fra de enkelte analyser.

Del 1: Aftenskolens betydning for kursisternes mentale sundhed

Kapitel 6: Kursisternes profiler og aktiviteter

Omdrejningspunktet i rapportens første del er kursisterne. Derfor indledes med en grundig introduktion til kursisternes profiler og deres aktiviteter i aftenskolen.

Analysen af spørgeskemaundersøgelsen blandt kursister viser, at der er en klar overvægt af kvindelige aftenskolekursister (73 pct.). Kursisternes gennemsnitsalder ligger på knap 60 år, og en stor del af kursisterne er stoppet på arbejdsmarkedet. Uddannelsesmæssigt er der blandt kursisterne - sammenlignet med befolkningen i Aalborg generelt - en overvægt af

kursister med lange og mellemlange videregående uddannelser. At aftenskolekursisterne gennemsnitligt set er en ressourcestærk gruppe ses også på kursisternes selvvaluerede helbred og på deres score på WHO's indeks for positiv mental trivsel, som ligger relativt højt, - særligt for de ældste kursister.

Samtidig er der en stor grad af kontinuitet i kursisternes deltagelse i aftenskolen. Mange kursister har været aktive i aftenskoleregi i rigtig mange år. Også når det gælder specifikke hold, viser analysen, at der er mange gengængere fra år til år. I forhold til omfanget af kursisternes aftenskoledeltagelse, går tre fjerdedele af kursisterne på et enkelt hold. Her er det interessant, at ældre kursister i højere grad deltager på flere hold end yngre kursister.

Endelig viser analysen, at kursisternes deltagelse i aftenskolerne for manges vedkommende kun udgør en del af deres samlede fritidsaktiviteter. En meget stor andel af kursisterne, dyrker også aktiviteter i andre sammenhænge, hvilket igen er et udtryk for, at der gennemsnitligt set er tale om en både aktiv og ressourcestærk gruppe. Der er en positiv sammenhæng mellem kursisternes øvrige aktivitetsniveau og deres trivsel.

Selvom analysen efterlader et samlet billede af kursisterne som en meget ressourcestærk gruppe, tyder analysen på, at aftenskolerne også når bredere ud - blandt andet gennem hold tilpasset særlige målgrupper. 17 pct. af kursisterne angiver at gå på sådanne hold, som blandt andet omfatter hold for personer med forskellige former for sygdomme, skavanker eller andre typer af udfordringer. Denne gruppe af kursister har gennemsnitligt en lavere score på WHO's trivselsindeks end de øvrige kursister.

Kapitel 7: Kursisternes bevæggrunde for aftenskoledeltagelse

Den første forudsætning for, at aftenskolerne kan spille en rolle for mental sundhed og trivsel, er, at kursisterne vælger at benytte sig af aftenskolernes tilbud. Kapitel 7 stiller derfor skarpt på kursisternes bevæggrunde for aftenskoledeltagelse.

Resultaterne viser, at aftenskolernes skriftlige kataloger og brochurer - på trods af de nye digitale muligheder - fortsat spiller en central rolle for kursisternes inspiration til at deltage i aftenskolens aktiviteter. Inspirationen fra venner og bekendte er dog også vigtigt - i særdeleshed for kursisterne på de mindre aftenskoler.

Når det gælder årsagerne til at deltage i aftenskolens aktiviteter, viser analysen, at lysten til at lære nyt og muligheden for at dyrke sin hobby er helt afgørende bevæggrunde for deltagelse, mens eksempelvis det sociale samvær spiller en betydeligt mindre rolle.

Kursisternes bevæggrunde varierer dog, alt efter hvilket fag de går til. Lysten til at lære nyt og muligheden for at dyrke sin hobby er særlig vigtigt for kursister på manuelle og grundlæggende fag, mens kursisterne på bevægelsesfag i højere grad lægger vægt på hensynet til deres fysiske helbred. Kursister på hold tilpasset særlige målgrupper lægger ligeledes stor vægt på deres fysiske helbred. Derudover er der en tendens til, at disse kursister har et større fokus på det sociale samvær end de øvrige kursister.

Når det gælder årsager til det konkrete valg af hold på aftenskolen, er interessen for det specifikke fag helt afgørende. Dette er i god overensstemmelse med, at lysten til at lære nyt er den grundlæggende drivkraft for mange kursister.

Analysen viser, at kursisterne helt overvejende er tilfredse med aftenskolens tilbud. Ikke overraskende gælder dette i særlig grad for de kursister, som har mange års erfaring med aftenskoledeltagelse. Særligt når det gælder stemningen på stedet, er tilfredsheden stor. Den laveste grad af tilfredshed ses ved de mere praktiske forhold som parkeringsmuligheder, lokaler og pris.

Kapitel 8: Hvad får man ud af at gå på aftenskole?

Det helt centrale spørgsmål i forhold til aftenskolernes betydning for kursisternes mentale sundhed er kursisternes oplevede udbytte af aftenskoleundervisningen. Hvad får kursisterne med hjem, når de har været på aftenskole? Hvilke mønstre er der på tværs af fag og målgrupper?

Analysen belyser udbyttet på en række parametre, som på hver sin måde er relateret til kursisternes positive mentale trivsel: socialt udbytte, udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel samt læringsmæssigt udbytte.

Den overordnede konklusion er her, at aftenskoleundervisningen på en række forskellige parametre ser ud til at have positiv betydning for kursisternes trivsel. Det at være glad, når man går hjem fra aftenskoleundervisning, er det udsagn, flest kursister erklærer sig enige i, men læringsmæssigt udbytte og succesoplevelser med nye ting står også højt på listen. En del kursister oplever derudover, at de gennem deres aftenskoledeltagelse er blevet en del af et fællesskab, hvilket også kommer til udtryk i det kvalitative materiale. Sammenlignet med glæden og læringen kommer fællesskabet dog betydeligt længere nede på listen, når det gælder det selvvalgte udbytte.

Kursisternes selvvalgte udbytte varierer på tværs af fag. Særligt kursisterne på de manuelle fag skiller sig ud ved i større grad at lægge vægt på det sociale udbytte samt det at have succesoplevelser med nye ting eller emner. Samme tendens gør sig gældende i forhold til faglig udvikling og læring i fritiden. Analysen tyder dermed på, at de manuelle fag kan noget særligt i forhold til disse former for udbytte. Bevægelsesfag skiller sig ud på andre parametre. Her er det særligt den positive sammenhæng mellem det at gå til bevægelsesfag og oplevelsen af at være blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen, der skinner igennem. Endelig er der en positiv sammenhæng mellem det at gå til grundlæggende fag og oplevelsen af faglig udvikling.

Kursister på hold tilpasset en særlig målgruppe skiller sig ligeledes ud. Disse kursister oplever i højere grad end de øvrige kursister, at de er blevet en del af et fællesskab. Derudover oplever de i højere grad at være blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen.

Samlet set viser analysen, at aftenskolerne - ifølge kursisternes egne vurderinger - bidrager positivt til kursisternes trivsel. Der er dog store forskelle i udbyttets karakter på tværs af fag og målgrupper.

Borgerundersøgelsen gør det muligt at sammenligne udbyttet af fritidsaktiviteter på tværs af regi. Her viser analysen ikke overraskende, at fritidsaktiviteter også i bredere forstand har positiv betydning for borgernes trivsel målt på selvvurderet udbytte. Dette gælder på tværs af de forskellige regi, borgerne dyrker aktiviteterne i. Der er dog nogle forskelle på tværs af regi i forhold til det selvvurderede udbytte. Hvor foreningsregi eksempelvis scorer særligt højt i forhold til socialt udbytte, tyder analysen på, at aftenskoleregii har sin primære styrke i forhold til læring i fritiden og faglig udvikling.

Del 2: Aftenskolens rammer og ressourcer

Som en forudsætning for at kunne belyse aftenskolernes potentialer er det nødvendigt at belyse de rammer, aftenskolerne arbejder inden for, og de ressourcer de har. En væsentlig del af aftenskolernes ressourcer er aftenskolelærerne. Aftenskolelærerne er helt centrale for det udbytte, kursisterne får af at deltage i aktiviteterne. For at afdække aftenskolernes potentialer i forhold til mental sundhed, er det derfor interessant at se på, hvem aftenskolelærerne er. Analysen sætter derfor fokus på undervisernes profiler, og den rolle underviserne spiller – herunder deres relationer til kursisterne, og hvilke egenskaber kursisterne lægger vægt på ved underviserne. Derudover giver analysen indblik i aftenskolernes organisering og ledelse, deres relationer til kommunen og samarbejdet med de øvrige aftenskoler, hvilket ligeledes udgør en væsentlig del af aftenskolernes rammebetingelser.

Kapitel 9: Lærernes rolle og vilkår i aftenskolen

Undersøgelsen viser overordnet, at der er en overvægt (68 pct.) af kvinder blandt underviserne. Aldersmæssigt er undervisernes gennemsnitsalder på 49 år, og 27 pct. er over 60 år. Når det gælder uddannelse, er der tale om en højtuddannet gruppe. 60 pct. af underviserne har enten en lang eller mellemlang videregående uddannelse.

Endelig er det karakteristisk, at en stor andel af underviserne har mange års erfaring med aftenskoleundervisning. Når det gælder omfanget af undervisningen, udgør aftenskoleundervisningen for langt de fleste underviseres vedkommende en begrænset del af deres indtægtsgrundlag, mens kun få har det som deres fuldtidsbeskæftigelse.

Analysen af lærernes rolle viser, at de i høj grad drives af deres passion for jobbet. Aftenskolelærerne underviser generelt i emner, der har deres store interesse, og mange lægger vægt på det spændende ved at arbejde med voksne som målgruppe.

I vurderingen af, hvad de vigtigste egenskaber ved en aftenskolelærer er, lægger både kursisterne og underviserne selv vægt på, at underviserne skal være fagligt dygtige. Tilrettelæggelsen af undervisningen og lærernes kompetencer anses ligeledes som vigtige egenskaber.

Kursisterne genkender i høj grad disse egenskaber, når de bliver bedt om at vurdere deres egen aftenskoleunderviser. De er generelt meget positivt i deres vurderinger og mener i særlig grad, at underviserne er engagerede, viser folk respekt og er fagligt dygtige. Tilfredsheden med underviserne stiger med den tid, kursisterne har gået i aftenskole, og kursister på hold for særlige målgrupper er endnu mere positive i deres vurdering af underviserne. Derudover ser der ud til at være god dialog mellem kursister og undervisere. På de manuelle fag omfatter dialogen både emner knyttet til undervisningen og andre emner, mens det primært er på bevægelsesfagene, at dialogen også omfatter personlige forhold.

Når det gælder aftenskolelærernes ansættelsesvilkår og deres egen vurdering af jobbet i sin helhed, er det overordnede billede, at aftenskolelærere i vid udstrækning kan karakteriseres som 'løsarbejdere'. De er timeansatte og er ikke garanteret ansættelse fra sæson til sæson. Cirka hver fjerde lærer underviser på to eller flere lokaliteter, og analysen tyder ikke på, at aftenskolerne generelt har mange støttefunktioner for lærerne.

På trods af disse arbejdsvilkår forventer langt de fleste undervisere at fortsætte hos samme udbyder til næste år, og de fleste er tilfredse eller delvist tilfredse med deres vilkår. Analysen peger således på, at aftenskolelærerne er ildsjæle, som er drevet af interessen for fagene og den store frihed og fleksibilitet, undervisning i aftenskoleregion giver mulighed for.

Kapitel 10: Aftenskolernes organisering, ledelse, samarbejde og rekruttering

Aftenskolernes ledere tegner i høj grad aftenskolerne, og ledernes perspektiver er derfor centrale for at kunne tegne et billede af aftenskolernes virkelighed og potentialer. Aftenskolernes bestyrelser er formelt set ansvarlige for aftenskolernes virksomhed og er derfor ligeledes centrale aktører.

Aftenskoleverdenen er mangfoldig og dækker både over sangkor, små lokale aftenskoler, husflidsforeninger samt de store oplysningsforbund. Disse forskelle afspejler sig naturligvis også i den rolle, aftenskolernes ledelse spiller. På nogle af de mindre skoler er det formanden, der i praksis varetager den daglige ledelse på frivillig basis, eller der er en leder ansat få timer om måneden. I de store aftenskoler og oplysningsforbund er der derimod tale om et fuldtidsjob.

Analysen af bestyrelsesundersøgelsen viser, at bestyrelsesmedlemmer har en relativ høj gennemsnitsalder og et højt uddannelsesniveau. Derudover har mange været medlem af aftenskolens bestyrelse igennem mange år, hvilket vidner om en relativ høj kontinuitet i bestyrelsesarbejdet.

Bestyrelsernes rolle omfatter ofte involvering i udarbejdelsen af aftenskolens program. Dette gælder i særlig grad bestyrelsesarbejdet på de mindre skoler. En del bestyrelsesmedlemmer angiver imidlertid også strategisk udvikling af aftenskolens tilbud som en central opgave. Bestyrelsesmedlemmernes tidsforbrug på bestyrelsesarbejdet er dog for de flestes vedkommende begrænset til under en time om ugen ud over møderne.

For langt de fleste aftenskoler er kommunerne de vigtigste samarbejdspartnere. Det er kommunerne, der konkretiserer og forvalter folkeoplysningens rammer, og det er dem, der er forpligtet til at yde tilskud til aftenskolerne. Interviewundersøgelsen viser, at aftenskolelederne generelt er godt tilfredse med samarbejdet med Aalborg Kommune. De lægger særlig vægt på den dialogbaserede tilgang, og at tilskudsrammerne er gode, sammenlignet med andre kommuner. Kommunens tilskudsordning garanterer aftenskolerne tilskud til alle de aktiviteter, de afvikler, hvilket giver gode vilkår for at prøve nye tiltag af. Tilskudsordningens udformning er væsentligt at have for øje, da aftenskolerne i andre kommuner typisk vil have andre vilkår i forhold til udvikling på området.

Aftenskolerne i Aalborg Kommune arbejder indbyrdes sammen gennem Folkeoplysnings-samvirket, der har eksisteret i mange år og har hovedparten af aftenskolerne i kommunen som medlemmer. Aftenskolelederne beskriver overordnet et velfungerende samarbejde - i særdeleshed i forhold til samarbejdet i relation til kommunen. Konkrete samarbejdsrelationer aftenskolerne imellem er begrænsede, men finder dog sted.

Interviewene med aftenskolelederne viser, at lederne generelt gerne så, at aftenskolelederne kunne tiltrække en bredere målgruppe. Især giver lederne udtryk for et ønske om at tiltrække yngre kursister, men mange oplever udfordringer med det.

Analysen viser også, at aftenskolerne er aktive på flere fronter i forhold til markedsføring af aftenskolernes tiltag. Tiltagene varierer dog på tværs af de enkelte skoler i undersøgelsen. Også mange undervisere er selv aktive i markedsføringen af deres specifikke hold.

Del 3: Aftenskolens potentiale for at øge mental sundhed og trivsel

Del 3 har fokus på at belyse aftenskolernes potentiale for at øge mental sundhed og trivsel. Analysens første del har til formål at skabe indblik i, hvordan man både i og uden for aftenskoleregiet ser på aftenskolernes tilbud og rolle. Anden del af analysen går på baggrund af rapportens samlede resultater i dybden med aftenskolernes muligheder og potentialer: Hvad kan aftenskolerne fremadrettet gøre for at udvikle deres potentialer i forhold til mental sundhed og trivsel?

Kapitel 11: Generelle holdninger til aftenskolerne

Analysen belyser, hvordan henholdsvis kursister, undervisere, bestyrelsesmedlemmer og borgere ser på aftenskolernes tilbud og samfundsmæssige rolle. Et overordnet resultat fra analysen er, at jo tættere man er knyttet til aftenskolen, desto mere positivt vurderer man aftenskolernes betydning. Bestyrelsesmedlemmer er således de mest positive, derefter kommer undviserne og til sidst kursisterne.

Fra alle tre perspektiver er der enighed om, at aftenskolerne kan rumme mange forskellige deltagerprofiler. På trods af de tydelige mønstre, der er i aftenskolernes keredeltagere, er holdningen således alligevel, at aftenskolernes tilbud er rummelige. Udsagnet om, at 'aftenskolerne er et tilbud alle har råd til', er det udsagn, som flest respondenter er direkte uenige i, selvom der - på tværs af grupper - stadig er langt over halvdelen af respondenterne, der erklærer sig enige.

Fra alle tre perspektiver synes respondenterne, at aftenskolen kan rumme mange forskellige deltagerprofiler. Næsten ni ud af ti kursister er enige i udsagnet, og som nævnt er undervisere og bestyrelsesmedlemmer endnu mere enige. Der er også stor tilslutning til udsagnet om, at aftenskolerne er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud. Der er dermed en klar opfattelse af, at aftenskolen betyder noget. Vigtigheden bliver dog kun i begrænset grad begrundet i, at aftenskolerne gør deltagerne mere samfundsmæssigt engagerede, som relativt få lægger vægt på. Dog vurderer to ud af tre kursister, at aftenskolerne er vigtige for at skabe debat og meningsudveksling.

Der er imidlertid langt flere, der mener, at aftenskolerne fremmer deltagerens livskvalitet. Fire ud af fem kursister og over 90 pct. af både undervisere og bestyrelsesmedlemmer er enige i dette udsagn, hvilket er interessant for undersøgelsens fokus på mental sundhed. De aktive aktører på området har således en positiv holdning til aftenskolerne og deres betydning. Analysen af borgerundersøgelsen viser derudover, at der også i den generelle befolkning er en meget positiv vurdering af aftenskolerne.

Adspurgte direkte til aftenskolernes betydning for borgernes mentale trivsel, er der også en overvejende positiv vurdering fra respondenterne i undersøgelsen. Igen er mønstret, at respondenterne er mere positive, jo tættere de er knyttet til aftenskolerne som institution.

Til spørgsmålet om, hvordan aftenskolerne kan bidrage til mental sundhed, er der på tværs af de tre grupper enighed om, at fordybelse i interesser, muligheden for at udfolde sine evner og få ny inspiration er blandt nogle af de måder, aftenskolerne kan bidrage til mental sundhed på. Derudover er det interessant, at der er store forskelle på tværs af de tre grupper i forhold til udsagnet om, at aftenskolerne kan bidrage til mental sundhed ved at give gode muligheder for fællesskab. Hvor mindre end en tredjedel af kursisterne har sat kryds ved dette, gør det sig gældende for hhv. 59 og 69 pct. for underviserne og bestyrelsesmedlemmerne.

Kapitel 12: Aftenskolernes muligheder og potentialer

Som indledning til analysen af aftenskolernes muligheder og potentialer giver borgerundersøgelsen mulighed for at belyse ikke-deltageres erfaringer med aftenskolerne. Her er det interessant, at en meget stor andel af de borgere, der angiver, at de ikke dyrker nogen former for aktiviteter i aftenskoleregion, har gjort det på et tidligere tidspunkt i deres liv. Det vidner om, at aftenskolerne har en stor berøringsflade i befolkningen, og at der er et stort kendskab til aftenskolernes tilbud. Dette billede bekræftes yderligere af, at en stor del af de borgere, der ikke tidligere har deltaget i aftenskoleaktiviteter, har overvejet at gøre det. Manglende tid er den væsentligste årsag til, at de alligevel ikke valgte at deltage. En del borgere angiver dog også prisen som årsag.

Det afsluttende kapitel diskuterer aftenskolernes muligheder og potentialer i relation til mental sundhed med udgangspunkt i rapportens resultater som helhed. Kapitlet tager fat på emnet med udgangspunkt i tre overordnede temaer: Målgrupper, fag og aftenskolernes rammer og ressourcer. Inden for hvert af disse temaer diskuterer kapitlet mulighederne for

udvikle og tilpasse aftenskolernes aktiviteter, så de i endnu højere grad end i dag kan udvikle deres potentiale i forhold til øget mental sundhed og trivsel.

Kapitel 1: Aftenskolen i glimt – kursisternes fortællinger

I dette kapitel introduceres aftenskolen gennem kursisternes egne erfaringer, deres syn på aftenskolen og på mental sundhed. Gennem deltagernes egne beskrivelser sættes rammen for både en definition af begrebet mental sundhed og for væsentlige elementer i rapportens analyser¹.

Aftenskolernes kursister er mange og forskelligartede, og viften af fag er bred. Kursister med så forskellige fagvalg som grundlæggende fag, bevægelse, musik og sang, genoptræning, krop og kost og kreative fagområder er blevet interviewet i forbindelse med undersøgelsen. Holdene er valgt for at få så mange forskellige holdtyper som muligt repræsenteret i undersøgelsen inden for de givne rammer. Der er dermed fokus på et bredt udsnit af helt almindelige aftenskolekursister².

Informanterne blev blandt andet spurgt, hvorfor de går på aftenskole, og hvad de får ud af det. Gennem disse svar er der mange forskellige bud på, hvad aftenskolerne kan og gør. Samtidigt indkredser deres udsagn vigtige elementer af, hvad mental sundhed er for den enkelte.

På tværs af fag og kursistprofiler er udsagnet, at man bliver 'glad af at deltage' en af de centrale ting, informanterne fremhæver³. Men også mange andre aspekter af mental sundhed kommer til udtryk i interviewene.

IT

To kvinder på hhv. 63 og 72 år har gået til IT i aftenskolen i en årrække. Noget af det centrale for dem er, at de får styrket deres handlekompetencer i forhold til den digitale verden:

I2: "Det er man jo nødt til på grund af e-boks."

I1: "Man vil jo gerne vide noget, ikke også. Og man vil kunne noget mere og søge på nogle ting."

I2: "Loven kræver jo, at vi kan det, ikke også. Du kan selvfølgelig sige, at du ikke vil have e-boks og blive fritaget. Men så vidt muligt, du kan, så er det sjovest at kunne selv."

I1: "Det var da også noget [særligt], da vi gik ind på vores bank. Kan vi nu finde ud af det? Og så finder man ud af, at det kan man godt. Så bliver det sjovt, og så kan man flytte og gøre ting. Skrive med doktoren. Det er ikke bare lige..."

---

¹ En nærmere analyse af den kvalitative del sker sammen med resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen i de følgende kapitler.

² Der blev gennemført otte interviews med kursister. I alt 24 informanter deltog i interviewene. Se en nærmere beskrivelse af undersøgelsen i kapitel 5.

³ Det stemmer godt overens med spørgeskemaundersøgelsen, hvor 'Går glad hjem hver gang' er det udsagn flest kursister (68 pct.) fremhæver som udbytte af deres aftenskoleundervisning (se mere senere).

I2: "Selv gamle mennesker siger lige som børn: Kan selv, vil selv."

I1: "Det vil vi da helst, og det er da også derfor, at vi går her. Fordi vi gerne vil lære noget mere om det."

I2: "Vi lærer en masse ved ham."

I1: "Men vi hygger os, og sommetider har nogen kaffe med eller bager en kage. (...) Det giver én noget mentalt at gå her. Du går glad herfra."

I1: "Det der med at gå på kursus handler også om at komme hjemmefra. At komme ud og opleve noget og se noget. At være sammen med andre mennesker. Det, synes jeg, er så vigtigt."

Det sociale, glæden og det at passe ind på et hold med en tålmodig lærer og andre ligesindede bliver fremhævet i interviewet. Men især oplevelsen af egen formåen og det at kunne klare hverdagens udfordringer giver deltagerne gode oplevelser og en følelse af at være ovenpå.

Et sangkor

Besøget ved et sangkor understreger glæden ved at gøre noget, man går op i. At engagere sig. At gøre det i et team, hvor man er ansvarlig over for hinanden. Man hører til og bidrager:

I1: "Det er dejligt at synge i kor. Det er jo nu engang sådan, at man ikke kan være trist til mode, når man synger. Man kan godt have en lidt dårlig dag og tænke: Åh nej, jeg skal til kor. Men så er der jo nogen andre, der er afhængige af én, for vi er jo én ud af et helt team, der skal synge sammen. Hvis der så er nogen, der svigter, så går det ud over de tilbageværende. Til næste gang man skal øve, er det jo så sådan, at de, der ikke var der sidst, skal have det hele igen. Så det betyder meget, at man er stabil i sådan et stort kor."

I1: "Hver onsdag aften snakker vi da om, hvor god en dag vi har haft i dag. Vi er somme tider helt høje."

I2: "Ja, det er virkelig mental sundhed – det er det virkelig."

For korsangerne følger der også store følelsesmæssige oplevelser med i aftenskolen. På spørgsmålet om, hvad der har været deres bedste koroplevelse, svarer de:

I2: "Ja det kan jeg godt sige. Det var sammen med det norske kor⁴, da vi sang Leonard Cohens 'Halleluja'. Nu græder jeg."

I1: "Ja, vi havde et meget stort kor. Det norske kor er også stort. Så når der kommer så mange korsangere, så er det jo noget der..."

---

⁴ Sangkoret har gennem flere år haft et norsk venskabskor, som de mødes med hvert andet år.

I1: "Jamen, det var så fantastisk. Og vi havde ikke øvet den sammen, det var ligesom et ekstranummer. Og det var bare helt fantastisk."

Med lidt store ord viser interviewene, at koroplevelserne er med til at give deltagerne mulighed for livsudfoldelse og en oplevelse af lykke.

Et vævehold

På et vævehold er der forskellige ting på spil for to informanter. For den ene har holdet haft en særlig betydning, da hun var igennem en svær sorg. Aftenskoleholdet gav kontinuitet og sammenhæng på en anden arena:

I1: "Jeg havde tænkt at begynde lidt i god tid som en ting, jeg ville gøre når jeg blev pensionist. Så skete der det, at jeg mistede min mand, før jeg skulle blive pensionist, så der blev ekstra brug for et eller andet. Samtidig var det godt at komme herud det halve eller hele år derefter. Det var et sted, hvor det var ligesom det plejede, til forskel fra alt mulig andet."

For begge informanter er både det faglige og det sociale det, der gør holdet vigtigt for dem. Rummeligheden i både undervisningen og det faglige skaber et miljø, der kan passe til mange forskellige temperamenter:

I1: "Det er for undervisningen og hjælpen og det sociale. Absolut. Jeg plejer at være her om aftenen, men det er jo 10-12 modne damer, som efterhånden kender hinanden og får en god og hyggelig snak og måske tager på udflugt til Sverige og køber garn og tager til væveudstilling og sådan nogle ting. Så det sociale er også vigtigt. (...) Jeg ved jo, at lige da min mand døde, var det et pusterum at komme herhen. Det er det jo generelt og ikke kun for mig."

I2: "Men hvis jeg ellers skal give et bud på, hvorfor det er så godt på skolen her, så er det ligesom, hvad man er til. Man kan både producere en helt masse, men man kan også hygge sig. Især i strikkeklubben er det ikke ret meget, der bliver produceret, men så får du gode ideer og god inspiration, til du kommer hjem. Så laver man det derhjemme."

I2: "Ja, men folkesundhed er jo et vidt begreb. Det kommer også an på, hvis øjne du ser det med. Hvis du ser det i mine øjne, så er det at være social også en del af folkesundheden, fordi det tager en masse med sig. Nogen gange er det jo et helt videntcenter, man kan lære en masse af. Man kan komme hjem og være helt fyldt op i hovedet. Så på den måde er det jo også folkesundhed."

Møbelpolstring

En mand og en kvinde fra møbelpolstringsholdet fremhæver det sociale, det at komme ud blandt andre, det høje faglige niveau, og at man lykkes med de projekter, man går i gang med. Det at fremstille et produkt og bruge sine hænder er noget konkret, der giver deltagerne glæde:

I1: "Ellers havde jeg ikke tænkt på, at jeg skulle gå og være møbelpolstrer på mine gamle dage. Nu er det holdt ved, fordi jeg synes, at det er spændende, sjovt og lærerigt. Og

godt socialt også. Vi lærer hinanden at kende og har en rigtig god lærer også, der tager sig af os og hjælper os."

I2: "Jeg havde faktisk tænkt på for mange år siden, at jeg kunne tænke mig at gå til møbelpolstring, når jeg engang blev pensioneret. Jeg havde set én, der havde lavet noget møbelpolstring, og det blev jeg meget begejstret for. Jeg kan godt lide at bruge mine hænder."

I1: "Det skal jo se ordentligt ud, det vi laver. Det må du ikke misforstå."

I2: "Og man får lov til at lave det om, hvis ikke han synes, at det er i orden. Det er godt nok."

I1: "Jeg synes egentlig også, at folk er gode til at give plads. Der er ikke sådan nogen: "Nu er det min tur! Nu er det min plads!". Jeg synes faktisk, at vi er rigtig søde ved hinanden."

Direkte adspurgt, hvad de opfatter som mental sundhed, svarer informanterne:

I1: "At man føler, at man har det godt, og at man har en mission i livet, og at det gør en forskel, at man er her. Både for sig selv og for andre. Og det er da én af de ting, der er dejlige ved at komme ud mellem andre mennesker, det er, at man får vendt nogle ting med andre."

I2: "Det må man sige. Men det er jo også sundt for os alle sammen at komme ud og møde andre mennesker i det hele taget, og hvis man samtidig kan få præsteret et eller andet, så er det jo fint, synes jeg."

Hensyntagende træning

For informanterne på et hold med hensyntagende træning er det også den rent funktionelle mentale sundhed, der er på spil. Kroppen vedligeholdes, og det giver en følelse af at være ovenpå. Samtidigt er de trygge rammer og muligheden for, at der tages hensyn til den enkelte, vigtige for informanterne. Trygheden bunder blandt andet i, at der kun er syv kursister på holdet, at man er i samme båd og ikke føler, at andre skal vente på én:

I1: "Jeg har nogle handicaps, så derfor er det jo meget svært at gå på et almindeligt hold. Jeg har gået på et almindeligt hold, men jeg holdt op, fordi jeg ikke fik ret meget ud af det. (...) Men så læste jeg om sådan et hold her, hvor man kun var syv på, og det er alle tiders. Jeg har f.eks. kun én arm og er blevet opereret i ryggen, så jeg er helt stivgjort, og så er jeg jo også 73 nu. Så man trænger til noget motion, og det er rigtigt godt. Selvom man ikke har det godt, inden man tager afsted, så hjælper det alligevel. Så det her, synes jeg, var utrolig dejligt."

I2: "Det her er rigtig godt. Man bliver arbejdet igennem, uden at det skal gå stærkt, og man føler ikke, man er bagud hele tiden."

I3: "Ja, og når man har nogle ting, der skal tages hensyn til, er man meget sårbar. Man står ikke bare og fortæller det ud til alle 40 mennesker]. Det handler også om tryghed at komme i sådan en gruppe [som denne i stedet], hvor man ved, at alle har noget, man

skal tage hensyn til. Det betyder meget, at man ikke føler, de andre skal vente på en. Så mister man lysten.”

I1: ”Folk vil rigtigt gerne gå til noget. Også bare det, at vi er her, det giver noget: Åh, du holder dig sgu i gang, synes jeg i hvert fald. Jeg er lidt ovenpå, når jeg går hjem. Man får det jo ikke gjort derhjemme.”

Direkte adspurgt om, hvad de forbinder med ’mental sundhed’, er svaret blandt andet, at man gør noget godt for sig selv, har handlemuligheder og ressourcer til at prøve at bevare sine funktioner:

I2: ”Jamen, det gør sådan noget som det her, for mit vedkommende i hvert fald. Når jeg kommer fra mit vandgymnastik, er jeg helt høj, og det er jeg også, når jeg går herfra. Fordi så synes jeg: nu har jeg gjort noget for mig selv. For mine skavanker. I stedet for bare at sidde derhjemme. For det er jeg også god til.”

I1: ”Det sociale i det betyder også rigtigt meget. Og så den fornemmelse af, at man gør nogle ting. Fordi hvis du ingenting gør, så ved vi jo godt, at så lige pludselig så kan vi slet ikke. Så man ligesom bevarer sine funktioner. Det betyder også noget oppe i hovedet.”

I3: ”Det betyder også noget for samfundet, at folk ikke sygner fuldkommen hen.”

I1: ”Jeg har prøvet at ligge og ikke måtte støtte på mit ben i syv uger. Det betyder noget for én, at man kan de ting, man har lyst til.”

Yoga for mænd

For to kursister på et mandehold i yoga er det også det at forkæle kroppen, der er i centrum. At få brugt kroppen på en anden måde, end de er vant til, og at opleve nye kropslige muligheder.

I1: ”Jeg gør det, fordi jeg har en dårlig ryg. Jeg har gjort rent i fem år, og det har plaget mig rigtig meget. Og så har jeg altid vidst et eller andet sted, at sådan noget med at strække ud og dyrke kroppen på en eller anden, på en god måde, jeg har hørt det så mange steder og kendte også en på et tidspunkt, som har gået til noget pilates og sådan noget. Det har hjulpet mig.”

(...)

I2: ”Jamen, der er jo en masse, hvad skal man sige, uvant brug af kroppen ikke også? Altså det er jo fedt også at komme ned og stå på hovedet og bruge sig selv på en anden måde.”

Samtidigt er de enige om, at det, at holdet kun er for mænd, var vigtigt for, at de startede. Det betyder noget for at kunne påtage sig nye udfordringer, at man føler sig tilpas på holdet:

I2: "Så et eller andet skal man jo lave, og det her, synes jeg, er fedt. Og det er også fedt at det kun er for mænd, fordi min erfaring med aftenskolehold er faktisk, at der er rigtig mange damer, der er der. Og så kan jeg simpelthen ikke se mig selv stå som alene mand på sådan et damehold."

KOL-kor

Deltagerne i et KOL-kor fremhæver det funktionelle i at arbejde *med* kroppen og *mod* sygdommen ved at lære at trække vejret dybt. De føler, at holdet giver dem færre sygdomsperioder, og de bruger øvelserne uden for undervisningen. Men samtidigt gør sangen i sig selv noget ved dem. Selvom flere af dem aldrig havde sunget før, har de opdaget nyt land:

I1: "Jeg vil også blive ved med at hænge ved, så længe der er noget, for det giver utroligt godt. Det, som det gør, er, at man får musklerne i gang. Når man har sådan nogle lunge-sygdomme, trækker man kun vejret oppe i den øverste tredjedel af lungerne, og det gør, at musklerne imellem ribbenene, der ikke bliver brugt, bliver stive. Dem får vi trænet op her og stemmebåndene. Jeg har lige sagt, at jeg er så glad for det, fordi min stemme havde det med at knække midt i en sætning – det gør den ikke mere. Jeg har aldrig sunget, men jeg er begyndt at få fornøjelse ved det og kan høre og genkende toner. Det har jeg aldrig gjort før i mit liv. Vi griner og har det festligt på samme tid, så det gør faktisk, at man ikke får lungebetændelse lige så tit."

I2: "Jeg er meget glad for det, og jeg kan godt finde på at synge lidt i badet nu. Det har jeg aldrig gjort før."

I1: "Og det giver en stor procent [luft]. Jeg har især set det på [navn], fordi vi har jo fulgtes ad hele vejen, hvordan du har fået det meget bedre. Jeg har jo set, da du var helt grå, og du troede ikke, du levede sommeren over."

I2: "Nej, jeg var ved at være så langt, at jeg var ligeglad med, om jeg skulle derned [peger ned], eller hvad der skete. Jeg døjede med kronisk lungebetændelse, og så var der astma, og hvis det ikke var det, så var det leddene, der havde gigt. Jeg var syg hele tiden, og der var særligt et år, hvor jeg var syg de første fem måneder af året og fik en hjerneblødning oven i hatten. Men det var nok første gang, jeg for alvor kæmpede, og der gik da ikke lang tid før jeg smed rollatoren. Det er der, hvor jeg lærte at lave min motion om morgenen, hvor jeg laver de der vejtrækningsøvelser."

Direkte adspurgt om, hvad de mener, det giver at deltage i aftenskoler, fremhæves fællesskabet og det funktionelle. De får det simpelthen bedre:

I1: "Jeg tror [det er] socialt samvær. Man lærer nogen andre at kende."

I2: "Det er jo altid godt at komme ud."

I1: "Ellers bliver man skør oveni."

I3: "Det er jo det, at man kan mærke, at det hjælper. Og så er det jo dejligt at være sammen med andre og grine sammen med andre. Der er mange sjove ting. Man kan ikke lade være med at grine, og det letter altså humøret fantastisk. Man kan mærke det fysisk, men også oven i hovedet."

Mad for voksne og børn

På et madlavningshold for voksne og børn fremhæver børnene (begge 7 år) særligt glæden ved aktiviteten, det at få lov at gøre noget, der interesserer dem. Begge har fulgt madprogrammer i fjernsynet og har en stor interesse for madlavning:

I1: "Jeg måtte ikke så meget lave mad for min mor, og så spurgte jeg min bedstemor om der var et eller andet kursus, hvor man kunne lave mad. Og så fandt hun det, og så var det, vi begyndte til det her, og så begyndte jeg at synes, det var sjovt og, så gik jeg bare til det alle de her gange."

(...)

Interviewer: "Og hvad er der ellers af gode ting ved at gå her?"

I2: "At vi skal lave mad."

I1: "Det er i hvert fald det bedste."

De voksne understreger samværet om en fælles interesse som det bedste ved holdet:

I3: "Det ved jeg ikke, altså jeg synes jo egentlig, at det har gjort rigtig meget, nu er [navn] jo også meget stille og en, der har brug for rigtig meget ro og rigtig meget at slappe af og sådan noget. Han er faktisk træt, når han kommer hjem fra skole og DUS⁵, og så har han egentlig fået hans sådan... Så har han brug for, at vi har noget kvalitetstid sammen. Så vi bruger også meget at tage ud og se nogle kulturelle ting sammen, fordi han er så rolig og så god til at følge med i ting. Han kan sagtens komme med i teatret og biografen og ud at se på udstillinger og sådan nogle ting. Så det gør vi rigtig meget, og der synes jeg faktisk, at det her, det også er rigtig godt, fordi han tager rigtig meget ind af det, og han synes det er kvalitetstid også. Det der med, at det er rolige omgivelser, og der ikke sker sindsygt meget. Han skal ikke forholde sig til ret meget."

(...)

I4: "Altså, vi er jævnlige sammen, men det er ligesom noget andet det her. Det er bare noget, vi har sammen, vi ikke skal dele med andre. Det synes jeg, er en fantastisk oplevelse at få lov at få. Selvfølgelig laver vi også mad, når [navn] er ovre hos os, men det at vi sådan er ude på neutral grund, og har det her fælles, det synes jeg er en herlig oplevelse."

---

⁵ Aalborg Kommunes skolefritidsordning.

Kapitel 2: Mental sundhed

Interviewene med aftenskolekursister i Aalborg understreger, at det på tværs af hold og fag handler om, at man i aftenskolen gør noget, der gør én glad. Interviewene viser også mange nuancer af, hvad mental sundhed er for folk. Det er noget med at kunne gøre, hvad man har lyst til, at kunne lære noget nyt, at få ny inspiration, at få lov til at udvikle sig, at opleve at være god til noget, at have en følelse af fællesskab, livsudfoldelse, gode oplevelser, det at høre til og meget mere. Det er også muligheden for at vedligeholde kroppen og sine funktioner, at kunne handle i forhold til eget helbred.

Denne bredde i relation til, hvad mental sundhed er, strækker sig endnu videre, når man videnskabeligt søger at nærme sig en definition af begrebet. Mental sundhed er en vigtig del af det brede sundhedsbegreb og har været det, siden WHO i 1948 understregede, at sundhed er mere end blot fraværet af sygdom. Ifølge WHO er sundhed:

”En tilstand af fuldstændig fysisk, mental og social trivsel og ikke blot fravær af sygdom eller svækkelse.”

Sundhedsstyrelsen 2010, 12

Der er altså tale om et positivt sundhedsbegreb, hvor der skelnes mellem at være rask og at være sund. Det at være syg eller rask er en ren fysiologisk ting, mens sundhed er meget mere end blot at være rask. Sygdom kan have indflydelse på individets sundhed, men man kan for eksempel godt have en kronisk sygdom og stadig være sund. En af de banebrydende forskere på området var professor i medicinsk sociologi Aaron Antonovsky. Han begyndte at forske i, hvad det er, der gør/holder folk sunde.

Hans bud er, at ’oplevelse af sammenhæng’ er helt centralt for, hvordan man takler livets udfordringer (Antonovsky 2000, 34-37). ’Oplevelse af sammenhæng’ er et samspil mellem tre elementer, han beskriver som:

- Begribelighed – hvorvidt man forstår det, der sker, og de problemer og udfordringer, man møder. Dette begreb hænger også sammen med, at man forventer, at kommende begivenheder vil være ’forudsigelige’ eller i hvert fald forståelige.
- Håndterbarhed – hvorvidt man har ressourcer (egne eller eksterne), som man kan trække på, når man møder modstand.
- Meningsfuldhed – at man har noget, der betyder noget for en, og at man er engageret i aktiviteter omkring det/ er deltagende i sammenhænge, der giver mening.

Antonovsky opsummerer:

”Oplevelsen af sammenhæng er en global indstilling, der udtrykker den udstrækning, i hvilken man har en gennemgående, blivende, men også dynamisk følelse af tillid til, at (1) de stimuli, der kommer fra ens indre og ydre miljø, er strukturerede, forudsigelige og

forståelige; (2) der står tilstrækkelige ressourcer til rådighed for en til at klare de krav, disse stimuli stiller; og (3) disse krav er udfordringer, det er værd at engagere sig i.”

Antonovsky 2000, 37

Sundhed ses i dette perspektiv som et holistisk begreb, der både er en livsindstilling og indre ressourcer, men også et produkt af de ydre ressourcer, netværk og muligheder, der er til rådighed. Ifølge WHO og Sundhedsstyrelsen er mental sundhed:

”En tilstand af trivsel, hvor individet kan udfolde sine evner, kan håndtere dagligdags udfordringer og stress, på frugtbar vis kan arbejde produktivt samt er i stand til at yde et bidrag til fællesskabet [WHO, 2001].”

Sundhedsstyrelsen 2008, 13

Mental sundhed er således både en oplevelse af at have det godt og en ressource/evne til at klare de udfordringer, man møder livet igennem.

Antonovskys forskning var som sagt banebrydende, men der er efterhånden mange forskningsretninger, der arbejder med, hvad det er, der gør mennesker lykkelige, glade, stærke, robuste, engagerede og tillidsfulde samfundsborgere⁶.

I forhold til at 'måle' mental sundhed kan det imidlertid stadig være svært. Mange er først klar over deres mentale sundhedstilstand, når de mistrives, og mange gange har undersøgelser sat fokus på mistrivsel, i stedet for det man kan kalde den blomstrende mentale sundhed.

Derfor har forskere søgt at indkredse, hvad det vil sige at have høj mental sundhed. Koushede (2015) fremhæver Huppert og So og deres arbejde med fænomenet 'at blomstre':

”De nævner følgende aspekter som ”symptomer” på høj mental sundhed (flourishing): kompetence, følelsesmæssig stabilitet, engagement, mening, optimisme, positive følelser, positive sociale relationer, selvværd, vitalitet og mod.”

Koushede 2015, 65

Skolebørnsundersøgelsen fra 2014 (Statens Institut for Folkesundhed 2015) bruger lignende begreber til at italesætte, hvad det vil sige at have positiv mental sundhed:

- Følelsen af at være ovenpå
- Følelsen af at høre til
- Danne sin egen mening/hvile i sig selv
- Optimisme
- Følelse af at bidrage
- Afslappethed
- Oplevelse af egen formåen

---

⁶ For en liste over nogle af de indflydelsesrige forskningsretninger se Koushede 2015, 28.

Disse ord giver i høj grad genklang i kursisternes interviews, og denne forståelse af positiv mental sundhed vil ligge til grund for analyserne i undersøgelsen.

Når man ikke trives / risikogrupper

Denne rapport har primært fokus på aftenskolen som helhed og den positive mentale sundhed. Aftenskolen har dog fat i mange forskellige målgrupper. Som det senere afsnit om kursisternes profiler viser, oplever langt de fleste kursister at have det rigtig godt. Men der er også kursister, der svarer, at de er udfordret på deres trivsel. Dette afsnit behandler kort, hvor mange og hvem der rammes af dårlig mental sundhed.

Som allerede nævnt, har der ikke været tradition for at måle på høj mental sundhed. Derimod ved man en del om, hvor mange der lider af stress i hverdagen og har symptomer på dårlig mental sundhed. Samlet er det en stor gruppe, og dårlig mental sundhed ser ud til at være en stigende samfundsmæssig udfordring:

- "9 pct. af den voksne befolkning er ofte stressede i dagligdagen
- 20 pct. af befolkningen har i løbet af et år symptomer, der kendes fra psykiske sygdomme
- Stress og psykiske problemer er årsag til mere end 45 pct. af alle tilkendte førtidspensioner
- 650 personer døde af selvmord og selvmordsforsøg i 2006. Antallet af selvmord er faldet markant de sidste 20 år, men der er samtidig sket en stigning i antallet af selvmordsforsøg."

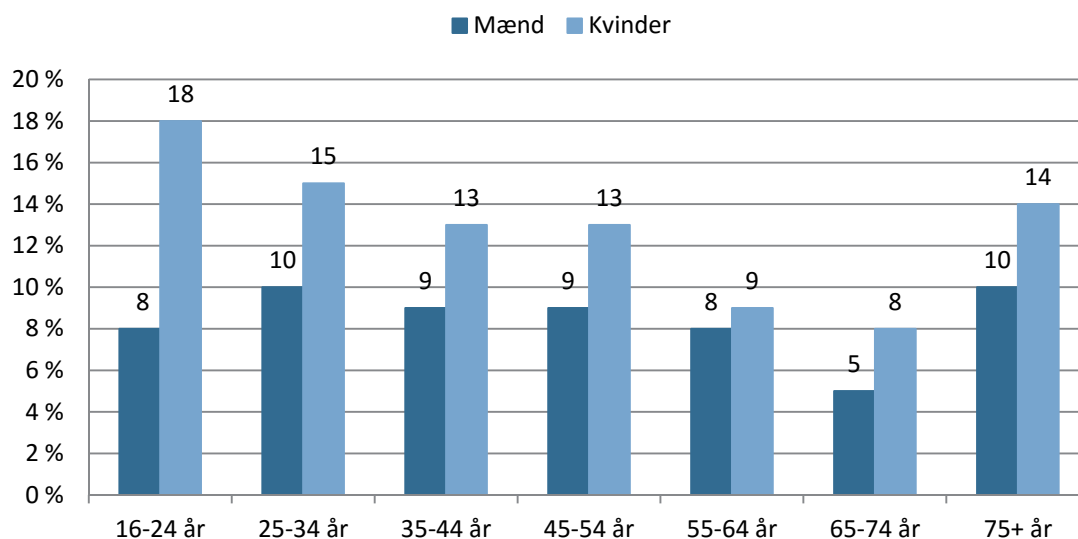
Sundhedsstyrelsen.dk⁷

Det er primært kvinder, der svarer, at de har dårlig mental sundhed. Figur 1 viser de 10 pct. af danskerne, der i 2013 havde dårligst mental sundhed fordelt på alder og køn. Her er det tydeligt, at kvinder er mest udsatte for dårlig mental sundhed, mens de er i alderen 16-24, mens det for mænd er mellem 25 og 34 år, eller når de er over 75 år.

---

⁷ <http://sundhedsstyrelsen.dk/da/sundhed-og-livsstil/mental-sundhed/stress-og-mental-sundhed>

Figur 1: Flere kvinder end mænd vurderer, at de har dårlig mental sundhed

Figuren viser fordelingen på alder og køn blandt de 10 pct. respondenter, der har dårligst selv vurderet mental sundhed. (n mænd = 67.7440, n kvinder = 77.690) Kilde: Danskernessundhed.dk

Udover at være en udfordring i sig selv følges dårlig mental sundhed ofte af andre sundhedsmæssige risikofaktorer. 'Mental sundhed blandt voksne danskere' fra 2010 peger på flere sammenhænge. Eksempelvis har flere storrygere dårlig mental sundhed end gennemsnitsdanskeren. Ligeledes er der større sandsynlighed for, at fysisk inaktive end fysisk aktive har dårlig mental sundhed. En helt klar sammenhæng ses mellem at have en decideret psykisk sygdom og dårlig mental sundhed. Desuden er der blandt voksne med svage sociale relationer flere med dårlig mental sundhed end blandt gruppen af socialt stærke (Sundhedsstyrelsen 2010).

Med andre ord føler mange danskere sig psykisk sårbare i løbet af et år. Dem med dårlig mental sundhed har ofte også fysisk dårligt helbred og oplever dårlig trivsel.

Som nævnt har denne rapport ikke primært fokus på, hvordan folk med dårlig mental sundhed bruger aftenskolerne. Vil man vide mere om aftenskolerne arbejde med psykisk sårbare som primær målgruppe, kan man læse mere i rapporten 'Aftenskolerne og psykisk sårbare' (Bjerrum og Nielsen 2016). Rapporten behandler kursisternes udbytte på 12 DOF skoler, som arbejder særligt med psykisk sårbare. Den viser, at kursisterne er utroligt glade for skolerne og generelt har et stort udbytte.

I denne undersøgelse er det mere generelle billede i fokus. Et af målene med undersøgelsen er at sætte fokus på, om/hvordan aftenskolerne medvirker til at skabe høj mental sundhed og øget trivsel. For at øge den generelle mentale sundhed kan man lave indsatser på både individ-, gruppe- og samfundsniveau.

Beskrivelsen af mental sundhed ovenfor har i høj grad individet som omdrejningspunkt. Men individets niveau af mental sundhed afhænger også af de ressourcer og muligheder,

der omgiver individet. Det kan både være netværk og familie, offentlige tilbud eller mere strukturelle faktorer som økonomi og demografi (Christensen og Hansen 2014), ligesom meget tyder på, at adgang til ophold i naturen er godt for trivsel og mental sundhed (Randrup et al. 2008).

Denne rapport vil primært have fokus på individets motiver og udbytte af at gå i aftensko-
le og aftenskolernes bidrag og potentialer (gruppeniveau). Men det giver god mening at en
sådan indsats ses i tæt sammenhæng med en bredere samfundsmæssig tænkning. Da Aal-
borg Kommune danner ramme for undersøgelsen⁸, beskriver næste kapitel de indsats-
kommunen for tiden har på området, og hvordan aftenskolernes arbejde kan indtænkes i
en bredere sammenhæng.

---

⁸ For en kort beskrivelse af Aalborg Kommunes karakteristika ift. størrelse, demografi og økonomi, henvises til Tabel 24 og uddybende beskrivelse i bilagsmaterialet.

Kapitel 3: Mental Sundhed i Aalborg Kommune

I Aalborg Kommunes sundhedspolitik 2015-2018 er mental sundhed en af fire centrale indsatsområder⁹. Det er således højt på den politiske og forvaltningsmæssige dagsorden. I 2015 udarbejdede det sundhedsstrategiske team¹⁰ en temarapport om mental sundhed i kommunen, som efterfølgende førte frem til en handlingsplan på området.

Aalborg Kommune arbejder med Mental Sundhed med udgangspunkt i Sundhedsstyrelsens og WHO's definitioner af begrebet. Inspireret af Sundhedsstyrelsens 'Forebyggelsespakke Mental Sundhed' (2012) er det vedtaget, at alle rapportens anbefalinger på grundniveau skal implementeres i kommunen. Anbefalingerne handler både om det overordnede rammeniveau samt om konkrete tilbud, informationskampagner og om tidlig opsporing¹¹.

Ifølge Sundhedsstrategisk Team kommer indsatsen på området til at gå på to ben: 1) målrettet den almene befolkning 2) målrettet risikogrupper.

I forhold til den almene befolkning har kommunen indgået aftale med Statens Institut for Folkesundhed og har købt licens til at deltage i konceptet 'ABC for mental sundhed'. Det er et koncept, der er udviklet og forskningsmæssigt afprøvet i Australien. Kernen i konceptet er gennem social marketing at fremme bevidstheden om mental sundhed og idéer til, hvad borgerne selv kan gøre for at trives (Nielsen & Koushede 2015, 16).

Kommunen har valgt at indgå i ABC-konceptet for at løfte den almene bevidsthed om betydningen af mental sundhed:

"Jeg tror ikke, der er nogen [i Danmark], der ikke ved, at det er usundt at ryge, og det er godt at motionere, og man skal huske at drikke mindre og spise sundt. Det tror jeg, alle folk ved. De er helt klar over, at de kan gøre rigtig meget for deres fysiologiske sundhed. Men der er ikke ret mange, der på samme måde ved, at man kan gøre noget for sig selv mentalt, altså gøre noget for at holde sig mentalt sund. Den bevidsthed, den er ikke til

---

⁹ De fire politiske pejlemærker er 'Sunde rammer', 'Lighed i sundhed', 'Mental sundhed' og 'sundhed i fællesskab'. (<http://www.e-pages.dk/aalborgkommune/1258/> side 5)

¹⁰ Sundhedsstrategisk Team er en del af Sundheds- og Kulturforvaltningen i Aalborg Kommune og løser strategiske, tværgående og koordinerende opgaver jf. Sundhedsloven og Aalborg Kommunes Sundhedspolitik.

¹¹ Basisanbefalingerne på rammeniveau handler om at skabe en kommunal politik for mental sundhed som en del af sundhedspolitikken, sammenhængende børnepolitik, tværgående kommunal indsats samt indretning af uderum. Hvad angår de konkrete indsatser, er anbefalingerne på grundniveau: Hjemmebesøg af sundhedsplejerske, Børns trivsel i dagtilbud, Børns trivsel i skolen, Aktivisering af unge ledige, Reduktion af stress og fremme af trivsel på kommunale arbejdspladser, Tilbagevenden til arbejde efter sygefravær, Trivselsfremme for ældre i plejecentre og i hjemmeplejen, Implementering af pakker for selvmordsforebyggelse, Støtte til udsatte borgere, Kurser i håndtering af kronisk sygdom.

Når det drejer sig om formidling omhandler anbefalingerne: Formidling af information, Formidling af information om rådgivningstjenester, Deltagelse i nationale informationsindsatser. Den sidste del af forebyggelsespakken sætter fokus på tidlig indsats. Anbefalingerne på grundniveau herunder er at indføre screening for fødselsdepressioner samt tidlig indsats til børn med sociale og mentale problemer.

stede. Og det er det, denne branding skal gøre. Altså, det er det, der er hele humlen i det her, kan man sige. Hvis man kan få folk til at få den erkendelse af, at man rent faktisk kan gøre noget selv for at holde sig mentalt sund, og hvad der skal til. Så giver det en øget handlekompetence for den enkelte borger, men det giver også en større forståelse fra det omgivende samfund om, hvad det er, der skal til.”

Leder Sundhedsstrategisk Team

ABC står for 'Act', 'Belong', 'Commit' og understreger forskellige dele af det positive sundhedsbegreb, som er beskrevet ovenfor. 'Act' sætter fokus på, at det er godt for individet at gøre noget – både for sig selv og andre. 'Belong' opfordrer borgerne til at handle i fællesskab og at indgå i meningsdannende og meningsbærende netværk. 'Commit' understreger vigtigheden af at være engageret i livet. At man som individ har noget at gå op i¹².

Der er ansat en ABC ansvarlig i kommunen, som tiltrådte, den 1. april 2016.

I forhold til risikogrupper har Aalborg Kommune valgt i første omgang at fokusere på stressramte. Valget af målgruppe skyldes, at 20 pct. af borgerne i Aalborg ifølge 'Danskerens sundhedsprofil 2013' havde et selvrapporeret forhøjet stressniveau. Desuden har både læger og ungdomsuddannelser efterspurgt indsatser på området.

Konsulent: "Men det er jo også en efterspørgsel fra lægerne selv. Fordi de har mange, der sidder i venteværelset med de her diffuse symptomer. (...) Selvfølgelig skal de først se, jamen har man for højt blodtryk, og har man noget somatisk, der er forklaringen på de symptomer, man har. Og de har jo ikke haft nogen steder at sende folk [med stress] hen."

Leder: "Så lægerne har efterspurgt det. Vores ungdomsuddannelser har efterspurgt det. Dem, der mærker de der ting, og ser det i hverdagen, de efterspørger det, og ser det som et rigtigt problem derude."

Sundhedsstrategisk Team

Arbejdet med stressreduktion og risikogruppen skal blandt andet forebygge, at stressrelaterede symptomer udvikler sig til deciderede psykiske lidelser som angst og depression.

Aalborg Kommune har til det formål etableret 'Center for Stressforebyggelse'. Her kan stressramte over 18 år deltage i et 9 ugers kursus, hvor man gennem tre timers ugentlig meditation arbejder med at øge afslappethed og ro. Konceptet hedder 'Åben og Rolig'¹³ og Aalborg Kommune har indgået et tæt samarbejde med Københavns Kommune omkring køb og videreudvikling af konceptet:

"Det er et koncept, som vi har købt og samarbejdet med noget, der hedder Center for Psykisk Sundhedsfremme om. Med en psykolog der hedder Christian Gade Jensen. Det er et forskningsbaseret koncept. Modellen har kørt i USA i, ja, 40 år tror jeg efterhånden.

---

¹² Se evt. konceptets danske hjemmeside <http://www.abcmamentalsundhed.dk/>

¹³ For mere om konceptet se evt. <http://cfps.dk/aben-og-rolig/>

Så har han tilpasset det til en dansk kontekst og lavet et forskningsprojekt sammen med 20 lægehuse og Rigshospitalet. Så vi har store forventninger til det, fordi det bunder i så valid forskning.”

Konsulent Sundhedsstrategisk Team

Der er pt. ansat fire psykologer i centeret, der uddannes i konceptet. Der evalueres løbende på projektet.

Dette koncept er kommunen desuden i gang med at videreudvikle til ungdomsuddannelserne. To ansatte arbejder på gymnasierne. Også her er der tale om både en generel indsats med fokus på mental træning og en særlig indsats for stressramte elever.

Der er andre tilbud i kommunen som helhed, når folk først har psykiske lidelser, men som lederen af det sundhedsstrategiske team opsummerede:

”Men hvis man sådan skal sige noget om vores samlede tilbudspakke nu, så er det her nye koncept vi går i gang med, med ’ABC for mental sundhed’, det er jo ment som det brede, generelle populationsforebyggelsesprojekt. Hvor man får større viden om, at man kan gå ind og gøre noget selv, og at man kan gøre noget for sig selv også, alt i alt. Så har vi de her tilbud til nogle borgere, der så alligevel får nogle problemstillinger, altså det kan manifestere sig i stresssymptomer for eksempel, der har vi vores Center for Stressforebyggelse. Og det har vi for voksne og nu også i samarbejde med vores ungdomsuddannelser. (...)

Hvis du kommer over i angst og depression, så kommer du over i egentlig behandlingskrævende diagnoser. Og der har vi vores behandlende systemer, som er psykologer eller Ungerådgivningen, hvis det er unge, eller psykiatrien hvis det er så grelt.”

Leder Sundhedsstrategisk Team

Mental sundhed i fællesskab

Både den overordnede sundhedspolitik og ABC-konceptet har fokus på kommunens samarbejde med civilsamfundet. Aalborg Kommune ønsker et samspil med alle relevante aktører i kommunen.

Undersøgelsens kvalitative interviews med aftenskolelederne viser, at aftenskolerne generelt har et rigtig godt samarbejde med kommunen. Nogle af de større aftenskoler løser allerede nu opgaver for kommunen.

I forhold til mental sundhed kan aftenskolerne ifølge det sundhedsstrategiske team generelt ses som helt centrale i sammenhæng med ’ABC for mental sundhed’:

”Man kan sige, aftenskolerne er oplagt at bruge i det her. Det er, at vi bruger en masse energi på at reklamere for dem, fordi de er jo helt fantastiske i forhold til i hvert fald B og C i det. Altså B, Belong, at du skal gøre noget i fællesskab med andre, og C, det der med at man committer sig til noget. Og der har aftenskolerne jo mange spændende ting. (...) Hvis du tænker ”nu vil jeg simpelthen blive bedre til at tage gode billeder”, eller man vil lære at lave mad, eller hvad aftenskolerne ellers har af tilbud. Det er jo faktisk spot on ABC.”

Konsulent Sundhedsstrategisk Team

Det sundhedsstrategiske team ser også, at aftenskolerne kan ses i samspil med de mere specifikke tilbud:

*“Dem der kommer ind i vores stresstilbud, de bliver screenet, de udfylder sådan et screeningskema. På baggrund af det skema, bliver de kaldt ind til en samtale med en psykolog, en forsamtale. Der kan det godt være, man finder ud af, at det her, det *er* ikke noget for dig, vi tror simpelthen ikke på, at du kan komme videre med det. Vi har et katalog [for eksempel fra Skolen for Mental Sundhed], som psykologerne har. (...) Så de har egentlig et relativt godt overblik over, hvad der er af tilbud i kommunen. Og så bliver de tilbudt [det], som noget de kan forsøge. (...) Det er den ene ting, det er som alternativ, hvis man ikke passer ind i vores tilbud, men det kan også være efter, altså at vedligeholde metoden.”*

Konsulent Sundhedsstrategisk Team

Kapitel 4: Aftenskoleområdet i Aalborg

Dette kapitel sætter fokus på karakteren af aftenskoleområdet i kommunen. Formålet er at belyse omfanget af aftenskolernes aktiviteter i kommunen, og hvordan udviklingen har været over de senere år i forhold til de forskellige typer af fag, aftenskolerne udbyder. Der er i alt 25 aftenskoler fordelt rundt omkring i kommunen. De fleste store oplysningsforbund holder dog til i Aalborg by og har langt størstedelen af deres aktiviteter der. Aftenskolerne i kommunen omfatter mange forskellige skoletyper. Alle de fem store landsdækkende oplysningsforbund er til stede i kommunen og omfatter 16 af skolerne, mens der er ni aftenskoler uden for oplysningsforbundene.

De store skoler under oplysningsforbundene er typisk karakteriseret af et bredt fagudbud. Derudover er der en række fagspecifikke aftenskoler – blandt andet inden for musik og kor, teologi og kreative aktiviteter. Tre af aftenskolerne i kommunen er husflidsskoler, som alle er beliggende i mindre landsbyer i kommunen. Endelig er en række skoler målrettet særlige målgrupper: Handicappede, gigtpatienter eller psykisk sårbare. Samlet set omfatter aftenskolerne i Aalborg Kommune en bred palet af de forskellige typer af skoler, der findes på aftenskoleområdet.

I 2014 deltog mere end 28.000 kursister i aftenskoleundervisning i Aalborg Kommune, fordelt på godt 69.000 undervisningstimer (eksklusiv foredrag og debatskabende aktiviteter). Figur 2 viser, hvordan undervisningstimer og deltagertal fordeler sig på tværs af fag.

Sundhedsfag, hvilket i særdeleshed omfatter bevægelsesfag, udgør som faggruppe den største andel af det samlede udbud – både i forhold til undervisningstimer og deltagertal. Dette er i god overensstemmelse med tendenser på landsplan, hvor 2014-tal fra Oplysningsforbundenes Fællesråd viser, at sundhedsfag udgør 34 pct. af det samlede antal undervisningstimer i de oplysningsforbund, der opgør fordelingen på fag¹⁴.

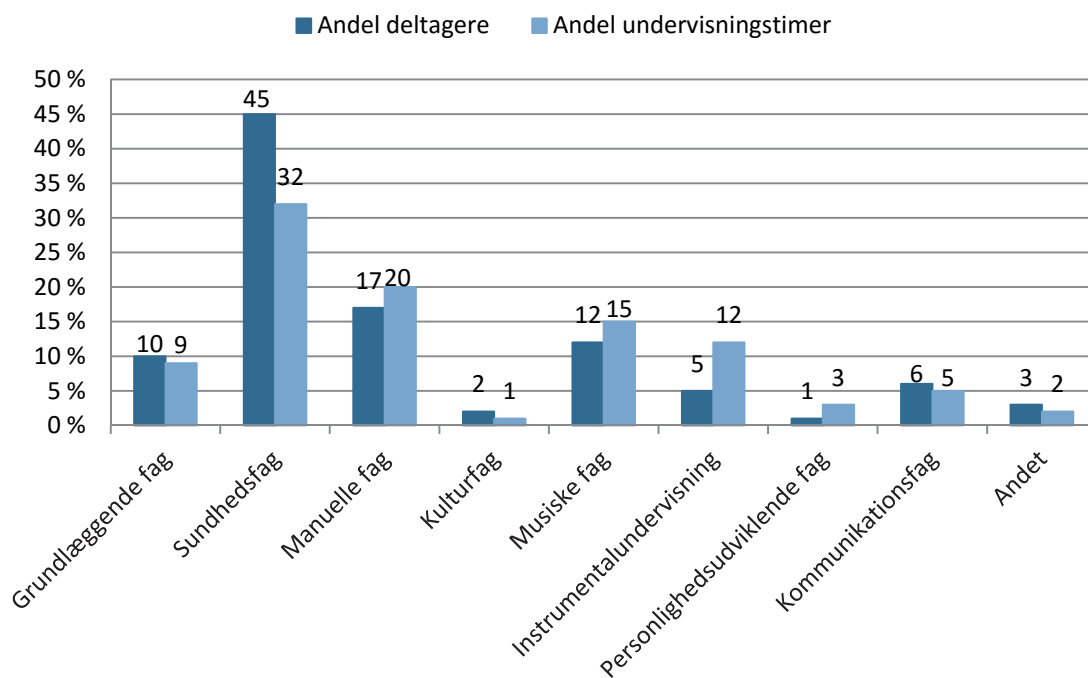
Derefter kommer de manuelle fag, som omfatter kreative og håndværksmæssige fag, og som i Aalborg Kommune udgør en femtedel af det samlede antal undervisningstimer. De musiske fag og instrumentalundervisning udgør hhv. 15 og 12 pct. af undervisningstimerne, mens de grundlæggende fag, der blandt andet omfatter sprogundervisning, udgør 9 pct. af undervisningstimerne i Aalborg Kommune.

Figuren viser også, at der er forskelle på tværs af fag i forhold til deltagertallet og undervisningstimerne relative andele, hvilket indikerer forskellige holdstørrelser. På sundhedsfag er der således relativt mange deltagere pr. time, mens det omvendte gør sig gældende for instrumentalundervisning og musiske fag.

---

¹⁴ Dette gjorde sig i 2014 gældende på DOF, Fora og FOF. Andelen er beregnet på tværs af disse forbund og tager dermed ikke højde for eventuelle forskelle på tværs af oplysningsforbundene (Kilde: Oplysningsforbundenes Fællesråd 2014). Det er derudover ikke muligt at medregne tal for de aftenskoler, der står uden for de landsdækkende oplysningsforbund, hvor der ikke findes samlede opgørelser.

Figur 2: Undervisningstimer og deltagertal fordelt på fag (2014)

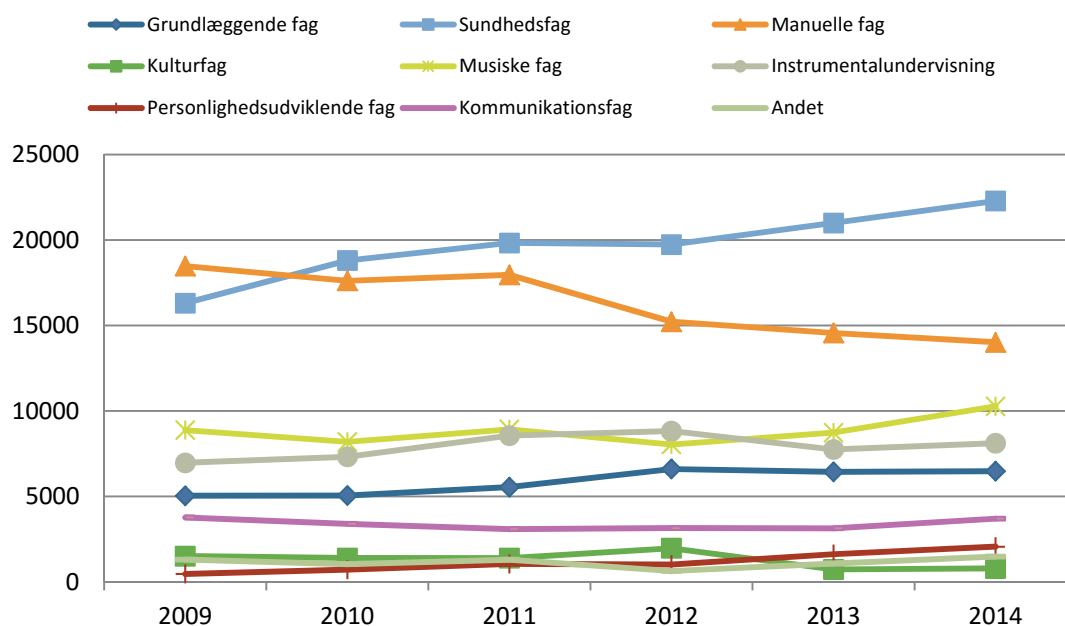

Figuren viser de respektive fags andel af det samlede antal undervisningstimer og deltagere (i pct.). Kilde: Statistik om aftenskoler stillet til rådighed af Aalborg Kommune. n = 28.404 deltagere; undervisningstimer = 69.194.

Ses der på udviklingen over tid (Figur 3), er der sket en stigning i det samlede antal undervisningstimer i perioden 2009-2014, mens antallet af deltagere i 2009 lå på nogenlunde samme niveau som i 2014. Både i forhold til undervisningstimer og deltagertal er der dog nogle udsving i de mellemliggende år.

Når det gælder udviklingen i fag, er den tydeligste tendens ud fra tallene i Aalborg, at antallet af undervisningstimer på sundhedsfag (og i mindre grad også på musiske og personlighedsudviklende fag) er steget, mens timetallet for de manuelle fag er faldet.

Figur 3: Undervisningstimer i Aalborg Kommune (2009-2014) - fordelt på fag

Figuren viser udviklingen i antallet af undervisningstimer fordelt på fag i perioden 2009-2014. Kilde: Statistik om aftenskoler, stillet til rådighed af Aalborg Kommune.

Når det gælder forskellige tilrettelæggelsesformer, fordelte undervisningstimerne sig i 2014 med 64 pct. af undervisningstimerne på undervisning og studiekredse (inkl. instrumentalundervisning), 22 pct. på undervisning for handicappede, mens 14 pct. af undervisningstimerne blev afviklet som fleksibel tilrettelagt undervisning, hvilket indebærer at aftenskolerne udgifter kan afregnes på andre udgifter end udgifter til leder- og lærerlønninger.

Muligheden for fleksibel tilrettelagt undervisning blev indført gennem en ændring af folkeoplysningsloven, der trådte i kraft i 2007. Formålet med ændringen var at give aftenskolerne videre rammer for fleksible tiltag. Dette gælder eksempelvis i forhold til nytænkning af aktiviteter og tiltrækning af nye målgrupper, hvilket kan være relevant for aftenskolerne videre arbejde med trivsel og mental sundhed. I Aalborg Kommune udgør fleksibel tilrettelagt undervisning med de 14 pct. en betydelig del af de samlede undervisningstimer¹⁵.

Samlet set har aftenskoleområdet i Aalborg Kommune relativt stor bevågenhed sammenlignet med situationen i mange andre kommuner, og aftenskolerne er overordnet tilfredse med de kommunale vilkår på området. I læsningen af resultaterne fra denne undersøgelse er det derfor vigtigt at være opmærksom på, at aftenskolerne i Aalborg Kommune har go-

¹⁵ Det er langt fra i alle kommuner, at der er aftenskoler, som registrerer dele af deres undervisning som fleksibel tilrettelagt undervisning. I 2013 skete det kun i to ud af landets fem største kommuner, nemlig i Aalborg og Aarhus. Det betyder dog ikke nødvendigvis, at aftenskolerne i de øvrige kommuner ikke eksperimenterer med fleksible og nytænkende tiltag, men blot at de ikke afregner det som fleksibel tilrettelagt undervisning (Toft 2015).

de vilkår, og at resultaterne derfor ikke nødvendigvis er overførbare til aftenskoleområdet på landsplan, da der kan være store variationer på tværs af kommuner.

En anden væsentlig pointe fra dette afsnit til den videre analyse er udviklingen i aftenskolerne fag, som blandt andet viser et fald i omfanget af undervisningstimer på manuelle fag og en stigning i sundhedsfagene, som helt overvejende er bevægelsesfag. Denne udvikling er interessant i forhold til den senere analyse, som viser, at karakteren af kursisternes udbytte varierer betydeligt på tværs af disse fag.

Kapitel 5: Om undersøgelsen

Fem perspektiver på aftenskolerne

I undersøgelsen er aftenskolernes rolle for mental sundhed og trivsel belyst ud fra fem forskellige perspektiver: Kursisterne, underviserne, bestyrelsesmedlemmerne, aftenskolelederne og borgernes perspektiver.

Alle disse fem perspektiver er centrale for at kunne give et samlet billede af aftenskolernes potentialer for borgernes trivsel og mentale sundhed. Kursisterne er helt centrale som slutbrugere af aftenskolernes aktiviteter og vil derfor være omdrejningspunktet igennem hele analysen og i særlig grad i rapportens del 1.

Underviserne er en vigtig ressource i aftenskolerne, da det er dem, der har kontakten og relationerne til kursisterne, og som står for det faglige produkt. Både aftenskolelederne og bestyrelsesmedlemmerne er som ansvarlige for aftenskolens virksomhed ligeledes centrale spillere – særligt i forhold til den videre udvikling af aftenskolernes tilbud. Disse perspektiver vil få særlig fokus i rapportens del 2 om aftenskolernes ressourcer og rammer.

Endelig er borgernes perspektiver vigtige for at kunne belyse, hvordan aftenskolerne betragtes af ikke-deltagere. Derudover udgør borgerne generelt et vigtigt sammenligningsgrundlag i forhold til kursisters profiler og holdninger. Borgernes perspektiver vil blive inddraget løbende igennem hele rapporten¹⁶.

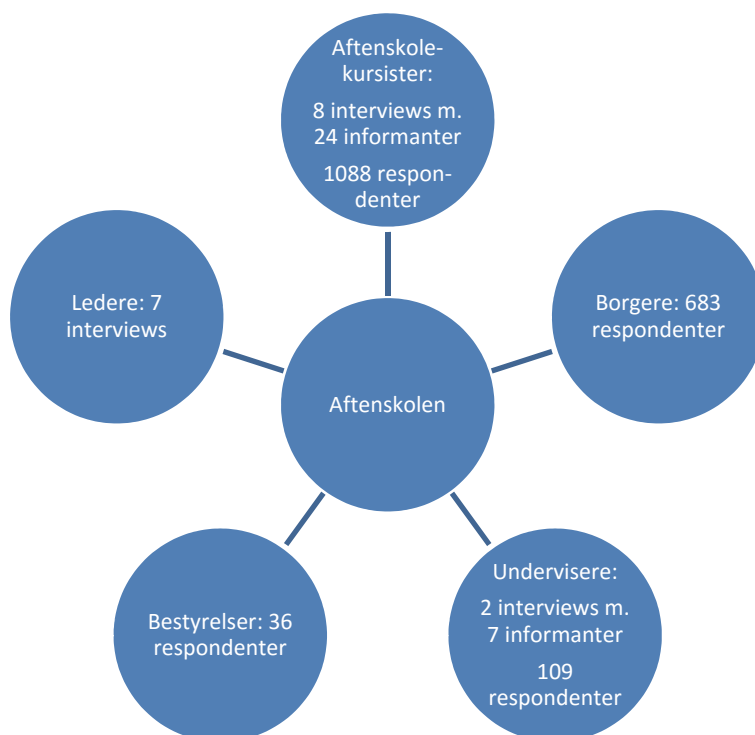
Undersøgelsens metode og datagrundlag

Datagrundlaget for undersøgelsen omfatter både kvalitative og kvantitative data. Figur 4 viser et samlet overblik over undersøgelsens fem perspektiver og det indsamlede datamateriale.

---

¹⁶ I denne rapport vil kun resultater med relevans for undersøgelsens hovedfokus blive belyst, mens mønstrene i borgernes fritidsaktiviteter i et mere generelt perspektiv vil blive afrapporteret i et separat notat.

Figur 4: Undersøgelsens fem perspektiver på aftenskolernes rolle og potentialer

Interviews

I forbindelse med den kvalitative del er der gennemført interviews med aftenskoleledere, undervisere og kursister på syv udvalgte aftenskoler i kommunen. Aftenskolerne er udvalgt, så de repræsenterer et bredt udsnit af de forskellige typer af aftenskoler i kommunen: Store og små aftenskoler, aftenskoler med hhv. et bredt og et snævert fagudbud. Derudover er der tilstræbt en vis geografisk spredning fordelt på Aalborg by og øvrige lokalområder.

Aftenskolelederne på samtlige syv udvalgte skoler er blevet interviewet. I udvælgelsen af kursister og undervisere til interviews har der været fokus på samlet set at afdække de følgende typer af fag: Bevægelse, musik og sang, genoptræning krop og kost samt kreative fagområder¹⁷.

Spørgeskemaundersøgelser

Alle aftenskoler i kommunen har fået tilbud om at være med i undersøgelsens kvantitative del, som på aftenskoleniveau består af spørgeskemaundersøgelser blandt kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmer. Ud af de 25 aftenskoler i kommunen har 11 aftenskoler deltaget i undersøgelsen.

---

¹⁷ Undersøgelsen omfatter både individuelle og gruppeinterviews, hvor der blev brugt semistrukturerede interviewguides. Desuden deltog seks undervisere i et decideret fokusgruppeinterview, der var tidsmæssigt stramt struktureret, men åbnede for holdningsmæssige diskussioner.

Kursistundersøgelsen omfatter svar fra i alt 1088 kursister fordelt på 11 forskellige aftenskoler. Den største andel af besvarelserne består naturligt nok af kursister fra de store aftenskoler i Aalborg, som også står for en meget stor andel af det samlede aktivitetsniveau, men seks mindre aftenskoler er også repræsenteret i undersøgelsen.

Underviserundersøgelsen omfatter svar fra i alt 109 undervisere fordelt på syv forskellige aftenskoler, svarende til en svarprocent på 28 pct. Langt den største andel af besvarelserne består af undervisere fra de store aftenskoler, som har et stort og varieret fagudbud og derfor også har mange undervisere. Kun 7 pct. af underviserne kommer således fra de mindre skoler.

Bestyrelsesundersøgelsen omfatter besvarelser fra bestyrelsesmedlemmer på ni forskellige aftenskoler. Sammenlagt 38 bestyrelsesmedlemmer har besvaret spørgeskemaet helt eller delvist, svarende til en svarprocent på 53 pct., som dog varierer på tværs af skolerne i undersøgelsen. Besvarelserne omfatter 22 bestyrelsesmedlemmer fra de store aftenskoler og 16 fra de mindre aftenskoler¹⁸.

Borgernes perspektiver er belyst gennem en spørgeskemaundersøgelse blandt knap 2900 tilfældigt udvalgte borgere i kommunen med fokus på at afdække borgernes fritidsvaner og holdninger til forskellige typer af fritidstilbud med særligt fokus på aftenskoledeltagelse og holdninger/kendskab hertil. Svarprocenten for borgerundersøgelsen er på 24 pct.

En mere detaljeret gennemgang af metode og datagrundlag for både de kvalitative og kvantitative undersøgelser kan ses i rapportens bilagsmateriale.

---

¹⁸ Mindre skoler er her defineret som skoler, der har under 1000 deltagere årligt, uden medregning af deltagere på foredrag.

DEL 1

Aftenskolens betydning for kursisternes mentale sundhed

Kapitel 6: Kursisternes profiler og aktiviteter

Som slutbrugere er kursisternes perspektiver helt centrale i forhold til at belyse aftenskolerne potentiale for mental sundhed og trivsel. Dette kapitel vil derfor give et grundigt indblik i kursisternes profiler, deres trivsel og selvvalgte helbred samt deres aktiviteter i aftenskolen.

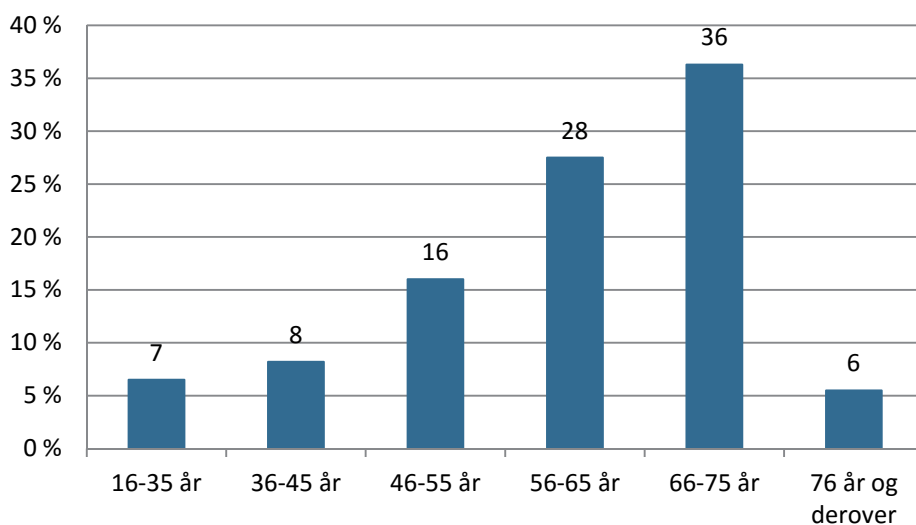
Kursisternes profiler

På grund af den store forskellighed blandt aftenskolerne i undersøgelsen, er der også store forskelle, når det gælder kursisternes profiler. De fleste af skolerne er dog karakteriseret ved, at hovedparten af deltagerne er godt oppe i årene.

Spørgeskemaundersøgelsen viser, at kursisternes gennemsnitsalder ligger på 59,9 år, hvilket er tæt på resultatet i en større landsdækkende undersøgelse fra 2015 (Ibsen, Østerlund & Quist 2015), hvor gennemsnitsalderen specifikt for aftenskolekursister var på 59,3 år^{19,20}.

I forhold til fordelingen på aldersgrupper viser Figur 5, at mere end 40 pct. af kursisterne er over 65 år, mens kun 15 pct. af deltagerne er under 45 år.

Figur 5: Kursisternes alder

Figuren viser kursisternes aldersmæssige sammensætning (i pct.). n = 856.

¹⁹ I rapporten 'Folkeoplysning og frivilligt arbejdes betydning for demokratisk deltagelse' af Ibsen, Østerlund og Quist (2015), er der ikke lavet særskilte analyser på aftenskolerne kursister. Efter aftale med Bjarne Ibsen har Vifo imidlertid fået stillet datasættet til rådighed til videre analyser. Derfor har det været muligt at se specifikt på denne gruppe og bruge data fra undersøgelsen som sammenligningsgrundlag til udvalgte dele af denne analyse. Når der refereres til undersøgelsens senere i analysen, vil den blive benævnt 'Demokratiundersøgelsen 2015'.

²⁰ I Kulturvaneundersøgelsen fra 2012 lå gennemsnitsalderen for aftenskoledeltagere på 57,8 år (Nielsen & Pilgaard 2014).

Den kønsmæssige sammensætning af aftenskolernes kursister viser, at der er en stor overvægt af kvindelige kursister. Hele 73 pct. af kursisterne i undersøgelsen er kvinder, mens kun 27 pct. er mænd²¹.

Figur 6 viser, at kursisterne fordeler sig på mange forskellige uddannelsesgrupper. Aftenskolernes tilbud når således ud til en bred målgruppe.

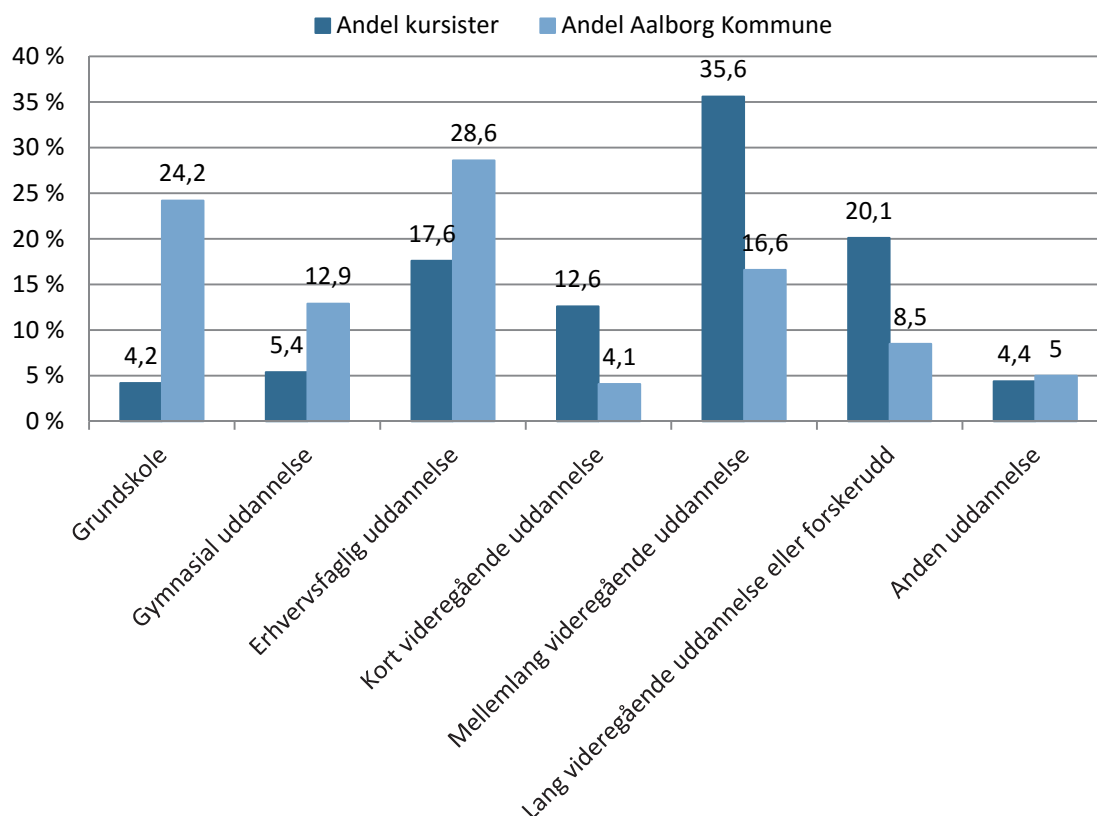
Sammenlignet med Aalborg Kommunes borgere som helhed er der dog en overvægt af kursister med mellemlang og lang videregående uddannelse blandt kursisterne. Kursisternes fordeling på uddannelsesniveau er i god overensstemmelse med den tidligere nævnte undersøgelse af aftenskolekursister fra 2015 (Demokratiundersøgelsen 2015) (se Figur 67 i bilagsmaterialet).

I sammenligningen mellem kursisternes uddannelsesniveau og det generelle uddannelsesniveau i kommunen skal der tages højde for, at kursisternes alderssammensætning adskiller sig fra alderssammensætningen i opførelsen på kommuneniveau, som udelukkende omfatter borgere mellem 15-69 år. Der er dermed langt flere yngre borgere med i opførelsen på kommuneniveau, end det er tilfældet i kursistundersøgelsen, hvilket blandt andet kan være årsagen til, at der er betydeligt flere kun med grundskole og gymnasial uddannelse i kommunen som helhed.

---

²¹ I Demokratiundersøgelsen 2015 var 79 pct. kvinder og 21 pct. mænd, når der ses specifikt på aftenskolekursisterne (særskilt analyse).

Figur 6: Højeste gennemførte uddannelse - kursister og borgere i Aalborg Kommune

Figuren viser, hvilken uddannelsesmæssige baggrund kursisterne har (i pct.). Kilder: Kursistundersøgelsen (n = 854) og www.statistikbanken.dk/HFUDD10. Uddannelseskategorierne i de to opgørelser var ikke fuldt ud sammenlignelige. Kategorien 'Bacheloruddannelser' i opgørelsen fra Danmarks Statistik indgår her i kategorien 'Mellemlang videregående uddannelse'. Kategorien 'Adgangsgivende uddannelsesforløb' indgår i kategorien 'Anden uddannelse'. Endelig er kategorien 'Uoplyst mv.' her opgjort som 'Anden uddannelse'. Ved sammenligningen skal der tages højde for, at kursisternes alderssammensætning adskiller sig fra alderssammensætningen i befolkningen som helhed. I opgørelsen af uddannelsesniveaet i Aalborg Kommune indgår aldersgruppen 15-69 år.

Der er en tydelig sammenhæng mellem kursisternes alder og deres hovedbeskæftigelse. Hele 53 pct. af kursisterne er folkepensionister/ efterlønsmodtagere. Sammenlagt befinder 61 pct. af kursisterne sig uden for arbejdsmarkedet, når studerende, førtidspensionister, ledige og hjemmegående tælles med (se Figur 68 i bilagsmaterialet).

Kursisternes trivsel: Hvordan har de det?

Trivsel og mental sundhed er meget subjektive begreber for den enkelte og det kan derfor være svært at måle. For at indkredse kursisternes selvvalgte velvære har vi søgt at måle på tre forskellige parametre:

- 1) Kursisternes selvvalgte helbred alt i alt
- 2) Kursisternes selvvalgte mentale helbred
- 3) Kursisternes indplacering på WHO's trivselsindeks

Alle tre parametre behandles i dette afsnit.

Selvvurderet helbred anses for at være en af de bedste indikatorer på, hvor raske folk er. Undersøgelser har blandt andet vist, at der er en tæt sammenhæng mellem selvvurderet helbred og risikoen for sygdom og tidlig død: Jo dårligere selvvurderet helbred, desto større er risikoen (Sundhedsstyrelsen 2014, 11).

Undersøgelsen viser, at aftenskolekursisternes selvvurderede helbred gennemsnitligt ligger tæt på befolkningen som helhed. Andelen af kursisterne, som vurderer deres helbred til at være fremragende, vældig godt eller godt, er på 88,7 pct., mens tallet for befolkningen som helhed ligger på 85,2 pct.²² (Sundhedsstyrelsen 2014, 12).

Interessant er det imidlertid at se på forskellene på niveauet i det selvvurderede helbred på tværs af aldersgrupper. Figur 7 viser andelen med fremragende, vældig godt eller godt selvvurderet helbred blandt henholdsvis befolkningen som helhed og kursisterne i undersøgelsen, fordelt på aldersgrupper. Hvor niveauet i det selvvurderede helbred falder med alderen på befolkningsniveau, er tendensen blandt kursisterne helt anderledes. Her er det de to ældste aldersgrupper, som repræsenterer den højeste andel med godt selvvurderet helbred på over 90 pct.

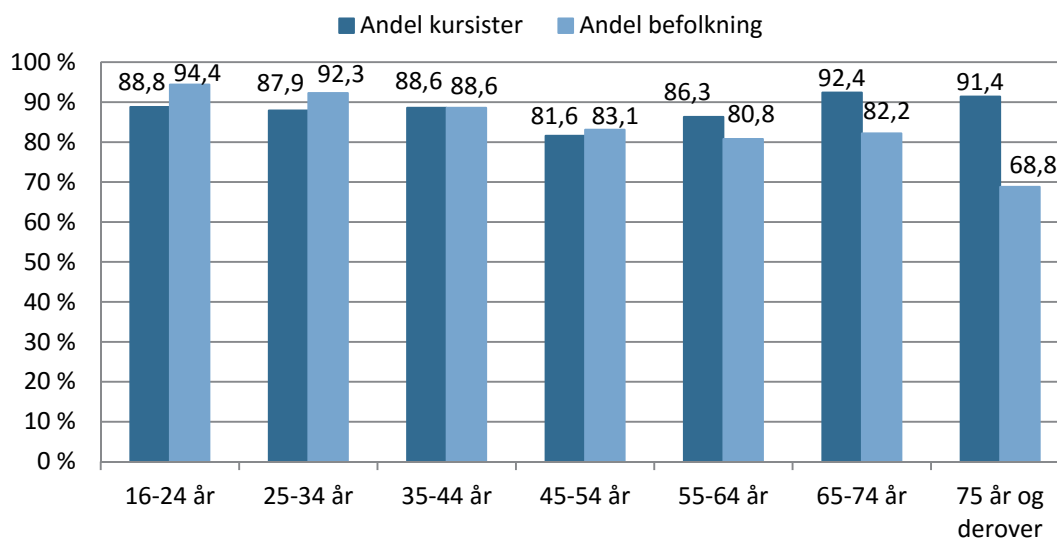
Sammenligningen med befolkningen skal dog tages med det forbehold, at der i kursistundersøgelsen er relativt få respondenter i de yngste aldersgrupper. Derudover er der ikke taget højde for uddannelsesniveau, som også har betydning for niveauet i det selvvurderede helbred. Jo højere uddannelsesniveau, desto bedre selvvurderet helbred (Sundhedsstyrelsen 2014, 13). Da kursisterne i undersøgelsen har et relativt højt uddannelsesniveau sammenlignet med kommunens borgere som helhed, kan det være en af forklaringerne på, at kursisterne i undersøgelsen ligger højt. Omvendt er der blandt kursisterne en overvægt af kvinder, som gennemsnitligt på landsplan har et lavere selvvurderet helbred end mænd, hvilket kunne trække i den modsatte retning (Sundhedsstyrelsen 2014, 13)²³.

---

²² Specifikt for Aalborg Kommune ligger tallet på 86,3 i den store landsdækkende undersøgelse (www.danskernessundhed.dk). I datasættet er det imidlertid ikke muligt at opdele på aldersgrupper på kommuneniveau, og derfor er det valgt at benytte tal for befolkningen som helhed. Blandt borgerne i borgerundersøgelsen angiver 87 pct., at deres helbred er fremragende, vældig godt eller godt.

²³ Også blandt kursisterne er der en svag tendens til, at kvinder har et lavere selvvurderet helbred end mænd. Forskellene på tværs af køn er dog ikke signifikante.

Figur 7: Selvvurderet helbred blandt kursister og almen befolkning

Figuren viser, hvor stor en andel af kursisterne og den almene befolkning, der vurderer at eget helbred er godt (i pct.). Kilde: Kursistundersøgelsen (n=852) og www.danskernessundhed.dk (n=160.390).

Når det gælder kursisternes mentale sundhed, er deres egen vurdering ligeledes meget positiv. 94 pct. af kursisterne vurderer, at deres mentale helbred er fremragende, vældig godt eller godt. Der er ikke sammenlignelige tal for befolkningen som helhed i forhold til dette spørgsmål, men kursisternes selvvurderede mentale helbred ligger meget tæt på vurderingen blandt borgerne i borgerundersøgelsen fra Aalborg (Tabel 1).

Tabel 1: Kursister og borgers selvvurderede mentale helbred

	Andel i pct. - kursister	Andel i pct. - borgere
Fremragende	22	18
Vældig godt	41	41
Godt	31	31
Mindre godt	5	9
Dårligt	1	1
Total	100	100

Spørgsmaalsformulering: Hvorledes vil du vurdere dit nuværende mentale helbred er alt i alt? Kursistundersøgelsen: n = 851.
Borgerundersøgelsen: n = 632.

Et andet mål for kursisternes mentale trivsel er WHO's trivselsindeks, som er et mål for positiv livskvalitet, der måler på fem positive aspekter af psykisk velbefindende. Respondenternes svar kan omregnes til et indeks og ses som et samlet udtryk for mental sundhed og trivsel. De fem udsagn er de følgende: 'Jeg føler mig rolig og afslappet', 'jeg føler mig energisk og aktiv', 'når jeg vågner op, føler jeg mig frisk og udhvilet', 'min hverdag er fyldt med ting, som interesserer mig', 'jeg er humørmæssigt vel til mode'.

For hvert udsagn bliver respondenterne bedt om følgende: Sæt kryds i den kasse, der bedst angiver, hvor stor en del af tiden, det pågældende udsagn er rigtigt for dig: Hele tiden (5), det meste af tiden (4), lidt over halvdelen af tiden (3), lidt under halvdelen af tiden (2), lidt af tiden (1), på intet tidspunkt (0).

Kursisternes svar på hver enkelt udsagn kan ses i Figur 69 i bilagsmaterialet. Tabel 2 herunder viser kursisternes trivsel ud fra det beregnede indeks²⁴.

Tabel 2: Kursisternes trivsel - WHO's trivselsindeks

Værdi på WHO's trivselsindeks	Andel i pct.	Antal
0-25	2	17
26-50	8,5	72
51-75	31,8	270
76-100	57,8	491
Total	100	850
Kursisternes gennemsnitlige score på trivselsindekset	72,3	

n = 850.

Som det ses i tabellen, har lidt over halvdelen af kursisterne en score i trivselsindekset mellem 75-100, hvilket indikerer en meget positiv trivsel. Der er ikke fundet sammenlignelige opgørelser på landsplan om fordelingen på trivselsindekset. Gennemsnitsscoren for den danske befolkning på WHO's trivselsindeks er på 69 (Christensen & Hansen 2014, 11).

Borgerundersøgelsen i Aalborg, der er gennemført i forbindelse med denne undersøgelse, viser et lignende gennemsnit på 67,4, mens gennemsnittet for kursisterne er på 72,3. Samlet set scorer aftenskolekursisterne dermed lidt højere end gennemsnittet på WHO's trivselsindeks. Det relativt høje uddannelsesniveau blandt kursisterne kan dog være en mulig årsag til dette.

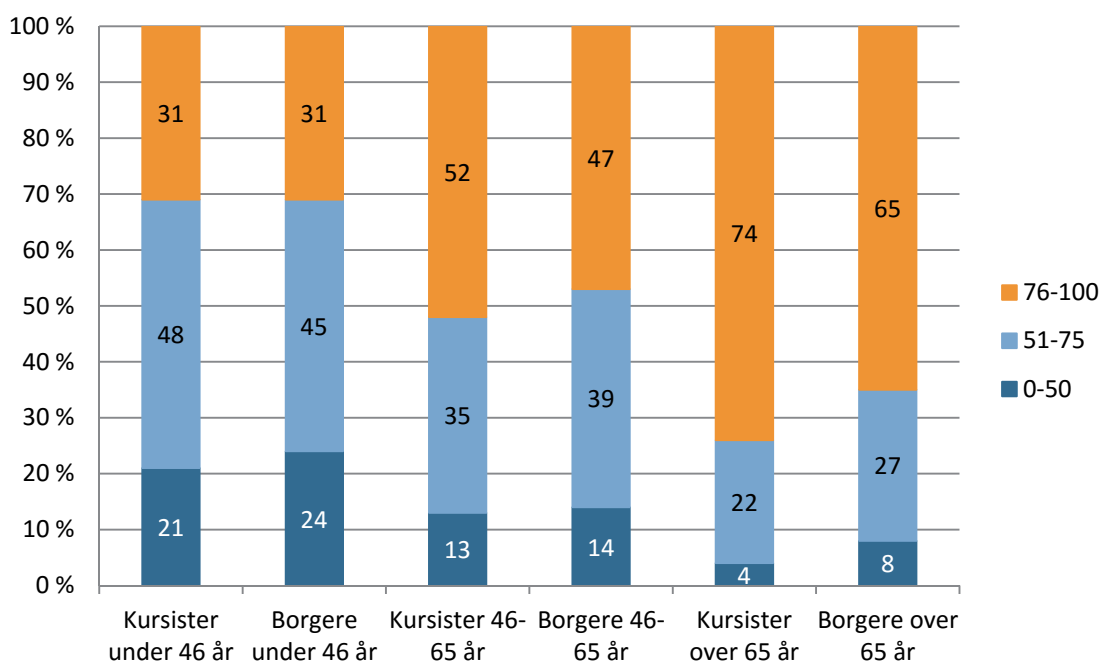
Det er imidlertid værd at bemærke, at aftenskolerne også rummer kursister, som har udfordringer med deres positive mentale trivsel. Lidt over 10 pct. har en score på under 50, hvilket ifølge en tidligere undersøgelse karakteriserer mennesker med let depression (Bech 1999, 52).

Derudover er det interessant, at det igen er den ældste aldersgruppe, der scorer højest på trivselsindekset. Som Figur 8 viser, er der kun 4 pct. af kursisterne over 65 år, som har en score på under 50, mens det gør sig gældende for 21 pct. af kursisterne under 46 år. Der tegner sig et lignende aldersmæssigt mønster, når det gælder borgernes trivsel, som er målt i borgerundersøgelsen. Dog er det interessant, at kursisterne – særligt i den ældste alders-

²⁴ Hver svarkategori har en værdi, og summen af disse værdier på alle fem spørgsmål ganges med 4, hvorefter man får en værdi mellem 0 (værst tænkelige trivsel) og 100 (bedst tænkelige trivsel) (Bech 1999, 52f; Christensen & Hansen 2014, 11).

gruppe – scorer højere på trivselsindekset end borgerne. Resultaterne tyder dermed på, at kursister i aftenskolerne har en højere trivsel end øvrige borgere i tilsvarende aldersgrupper.

Figur 8: Kursisters og borgeres trivsel – fordelt på alder

De summerede søjler viser kursisters score på WHO's trivselsindeks fordelt på tre aldersgrupper (i pct.). n for de tre aldersgrupper er: Under 46 år = 126. 46-65 år = 367. Over 65 år = 357. χ^2 -test viser, at der er signifikant forskel på trivslen blandt de tre aldersgrupper ($p < 0,001$).

Samlet set repræsenterer kursisterne dermed en sundhedsmæssig ressourcestærk gruppe – både, når det gælder kursisters mentale trivsel og sundhed i bred forstand. Ud fra analysen her er det imidlertid ikke muligt at afgøre, hvorvidt det er deltagelsen i aftenskolen, der er årsagen til kursisters gode trivsel. En lige så plausibel antagelse vil være, at de kursister, der benytter sig af aftenskolernes tilbud, i forvejen tilhører en ressourcestærk gruppe, hvilket kursisters relativt høje uddannelsesniveau er udtryk for²⁵. Det er med andre ord ikke muligt at belyse, om aftenskoledeltagelse får kursisterne til at rykke højere op på WHO's trivselsindeks.

Følger man teoretikere på området som Antonovsky eller koncepter som 'ABC for mental sundhed', er der som minimum grund til at antage, at det at deltage i meningsfulde sammenhænge, der interesserer og engagerer den enkelte, er med til at fastholde/skabe et højt trivselsniveau. (Dette understreges senere af sammenhængen mellem kursisters trivselscore og aktivitetsniveau. Se figur 16.)

²⁵ Borgerundersøgelsen viser, at borgere med korte uddannelser har et lavere trivselsniveau end borgere med videregående uddannelser. Da der er en overvægt af kursister med videregående uddannelser, kan det være en medvirkende årsag til forskellene mellem borgerne og kursisterne i figur 8. Blandt kursisterne er der dog meget begrænsede forskelle i trivselsniveauet på tværs af forskellige uddannelsesgrupper.

Den nærmere kobling mellem aftenskoledeltagelsen og kursisters trivsel vil blive belyst senere i analysen gennem kursisters selvvalgte udbytte.

Kursisters aktiviteter i aftenskolen

For at kunne undersøge aftenskolernes potentialer er det vigtigt at undersøge, hvordan de nuværende kursister bruger aftenskolen og fordeler sig på fag. Hvor meget deltager kursisterne i aftenskolernes aktiviteter, hvor længe har de gået der, hvilke fag går de til, og hvordan er mønstrene på tværs af køn, alder og særlige målgrupper?

Desuden behandler afsnittet spørgsmålet om holdstørrelser i aftenskolen. Særligt aftenskolernes mulighed for at udbyde små hold adskiller dem fra for eksempel foreningsregi og er en vigtig faktor i deres potentiale i forhold til at arbejde med at øge trivsel og mental sundhed.

Omfang og varighed af kursisters aftenskoledeltagelse

Tabel 3 viser, at langt de fleste kursister går på ét hold i aftenskolen. Det gælder for 76 pct. af kursisterne, mens 18 pct. går på to hold.

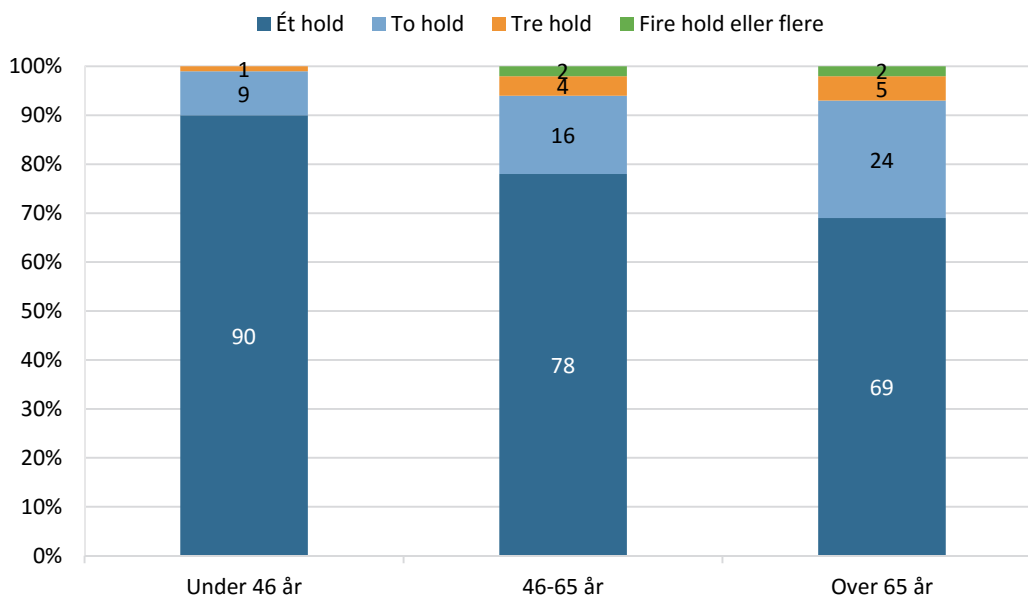
Tabel 3: Antal hold kursisterne går på

	Andel i pct.	Antal
Ét hold	76	832
To hold	18	192
Tre hold	3	36
Fire eller flere hold	1	14
I alt	100	1074

Spørgsmaalsformulering: Hvor mange forskellige aftenskolehold går du på dette efterår?

Når det gælder antallet af hold, går kvinder i lidt højere grad end mænd på flere hold. Hvor 26 pct. af kvinderne går på to eller flere hold, er andelen på 19 pct., når det gælder mænd. Derudover er der en tendens til, at ældre kursister i højere grad end yngre går på flere hold. Som det fremgår af Figur 9 går kun 10 pct. af kursisterne under 46 år på to eller flere hold, mens det samme gør det sig gældende for 31 pct. af kursisterne over 65 år.

Figur 9: Antallet af hold - fordelt på alder

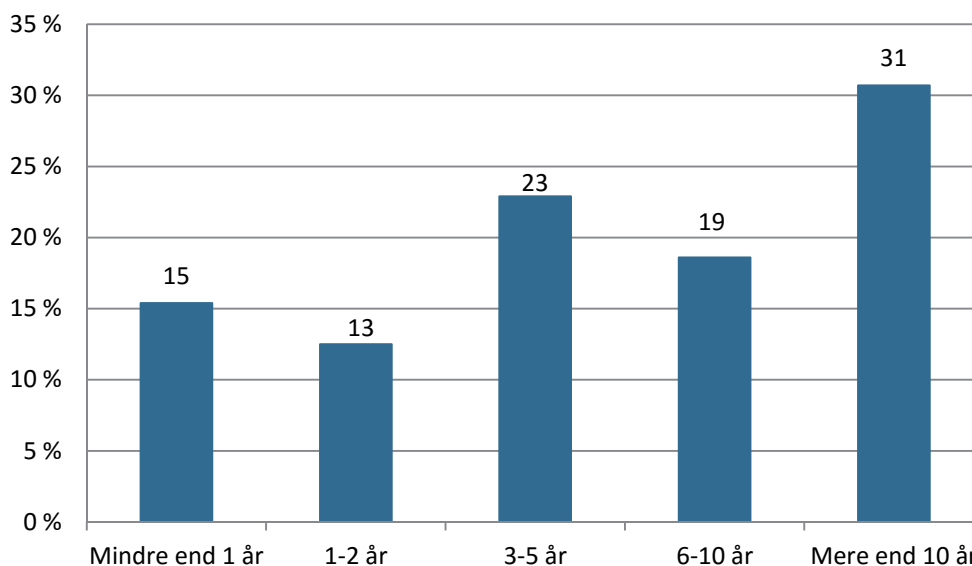
De summerede søjler viser, hvor mange forskellige aftenskolehold kursisterne går på fordelt i forskellige alderskategorier (i pct.). n for de tre aldersgrupper: Under 46 år = 126. 46-65 år = 372. Over 65 år = 358. ($p < 0,001$).

Derudover er det karakteristisk, at mange er erfarne aftenskolekursister. Figur 10 viser, at halvdelen af kursisterne har været aktive i aftenskoleregi i over fem år og 31 pct. i mere end 10 år. Der er imidlertid også nyere kursister. Sammenlagt 25 pct. har været aktive på aftenskole i mindre end to år.

Ikke så overraskende er der en sammenhæng mellem alder og antallet af år på aftenskole. Hvor hele 38 pct. af kursisterne over 65 år har gået til aktiviteter i aftenskoleregi i mere end 10 år, gør det sig kun gældende for 8 pct. af kursisterne under 46 år (se Tabel 25 i bilagsmaterialet). Det viser samtidig, at mange i dag starter i aftenskoleregi i en relativt sen alder.

Samlet set vidner resultaterne dermed om en høj grad af kontinuitet blandt deltagerne, men også at der fortsat rekrutteres kursister, som ikke tidligere har været aktive i aftenskoleregi.

Figur 10: Antal år på aftenskole – andel i pct.

Søjlerne viser, hvor stor en andel af aftenskolekursisterne, der har gået på aftenskole i det givne antal år (i pct.). Spørgsmålsformulering: Hvor mange år har du sammenlagt deltaget i kurser på aftenskole (både den aftenskole du går på nu, og aftenskoler du tidligere har gået på)? n = 1034.

Interviewene blandt aftenskolelederne bekræfter denne tendens. På tværs af aftenskolerne i undersøgelsen er der en opfattelse af, at mange af kursisterne kommer igen og igen. Indtrykket af stabilitet går på tværs af forskellige typer af aftenskoler:

Interviewer: "Er det en meget stabil gruppe, der er der? Er det de samme år efter år?"

I: "Ja, i koret? Ja, ja. Der er nogen, der har været med i over 30 år. Der er én, der bor lige herovre. Hun har været med i hele korets levetid. Hun er lige blevet 75, og hun har en fantastisk sangstemme stadigvæk."

Aftenskoleleder,

Interviewer: "Er jeres brugere en fast gruppe? Er der mange gengangere blandt dem?"

I: "Ja, vi har en del. Det er det der med forhåndstilmeldinger, når de har gået på et kursus, så vil de gerne gå videre. Der kan vi se, at der er mange, som fortsætter med at gå her. Tanken i aftenskolen og folkeoplysningen var jo nok egentlig, at hvis du havde gået på Engelsk 3, så skulle du måske gå på Engelsk 4 næste gang. Men så er der nogen, der siger, at vi har det rigtig hyggeligt her. Vi vil gerne blive på niveau 3, ikke. Så der er også meget med fællesskab, hvor man hygger sig. Men ja, vi har en del forhåndstilmeldinger og gengangere. Også bare vores seniorer: Vi har over 200 på seniorhøjskoler og kulturhøjskoler. Seniorhøjskolerne mødes en gang om ugen over hele sæsonen med 20 forskellige arrangementer. Hvorimod kulturhøjskolen har lidt færre, de har otte arrangementer om året. De fortsætter jo år efter år. Det er næsten lige før, at det er ved dødsfald, at de falder ud, ikke."

Aftenskoleleder

En engelsklærer i fokusgruppeinterviewet med underviserne fortæller om, hvordan hun rykker holdene samlet op, alt efter hvilket niveau, der er på holdet og på de øvrige hold:

Interviewer: "Hvad gør du for resten med det, altså hvis dit hold nu er blevet så gode, rykker du dem så bare op samlet eller?"

I: "Ja, vi rykker samlet op. Nogle gange gør vi ikke, vi tager det ikke så tungt om det hedder 3 eller 4. Nogen gange vurderer jeg, at de ikke kan. Jeg er jo nødt til at vurdere de 6 hold jeg har at gøre med, der er jeg nødt til at vurdere dem i forhold til hinanden. Så nogle gange bliver et hold 2 til et hold 3 næste år, og nogle gange er de hold 2 i nogle år. Og det siger jeg "det skal I ikke tage personligt, det er bare fordi, I passer sådan i forhold til de andre hold, jeg har." Der er kæmpe stor forskel, jeg har jo helt begyndere, og så har jeg helt op til hold, hvor vi læser avisartikler og tykke bøger på engelsk, så der er jo meget stor forskel fra 1 til 6. Og det er klart, at det kan være en vurderingssag, men det er noget, jeg vurderer, om jeg synes de kan."

Engelsklærer

I dette tilfælde fortsætter holdet dermed som en samlet gruppe, og undervisningen tilpasses det niveau, de er på.

På en af de små aftenskoler fortæller lederen, at stabiliteten er så stor, at de opererer med framelding i stedet for tilmelding. Kursisterne skal med andre ord melde fra, hvis de ikke har planer om at følge kurset i denne sæson:

Aftenskoleleder: "Når dem på væveholdene får en brochure, så er der gerne en lille seddel vedhæftet til dem: I skal sende bud til mig eller underviseren, hvis I ikke kan komme. Det er lidt den omvendte verden. Og alle dem inde på trædrejningen, da de stoppede, så fik de sedlen, og så skulle de give lyd fra sig."

Interviewer: "Ja, hvis *ikke* de kommer?"

Aftenskoleleder: "Ja."

Aftenskoleleder

Eksemplet viser, at skolen yder en særlig service til de trofaste kursister. Hvis man først er med på væveholdet, er man sikret en plads til næste sæson, med mindre man selv melder fra. Særligt i forhold til vævning er der begrænsede pladser til rådighed, og da et væveprojekt optager væven fra start til slut, er der ikke mulighed for at udbyde vævning på andre ugedage, hvis efterspørgslen er større end antallet af pladser.

"Nogen har faktisk stået på venteliste, for vi kan jo ikke være flere vævere."

Kursist, vævning

Som citaterne viser, er det ikke kun på overordnet plan, at der er stor stabilitet. Det er også inden for de enkelte fag. Tabel 4 bekræfter, at der også er relativ stor kontinuitet, når det

gælder det specifikke fag, kursisterne går på. 25 pct. af kursisterne har fulgt deres fag i mere end fem år²⁶. Næsten halvdelen af kursisterne har dog gået til det pågældende fag i mindre end to år. Dette viser, at mange prøver kræfter med forskellige typer af fag, når de først er startet med at gå til aktiviteter i aftenskoleregi (Der er dog nogen variation på tværs af faggrupper – se Tabel 26 i bilagsmaterialet).

Tabel 4: Antal år på fag

	Andel i pct.	Antal
Mindre end 1 år	30,4	299
1-2 år	17,9	176
3-5 år	22,6	222
6-10 år	13,9	137
Mere end 10 år	14,1	139
Husker ikke	1	10
I alt	100	983

Figuren viser antallet af år, kursisterne har gået til det fag, de sidst har været til undervisning i. n = 983.

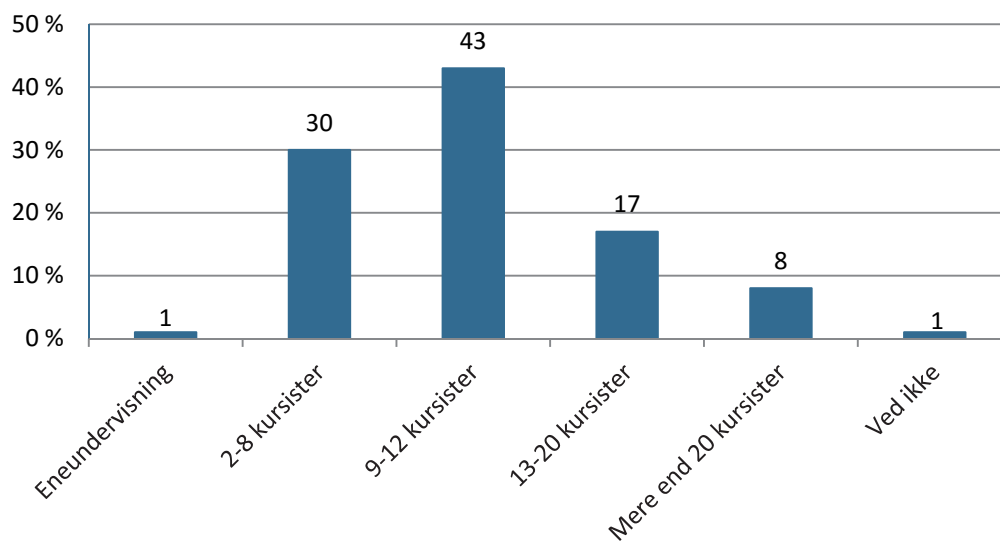
Langt de fleste af kursisterne i undersøgelsen går på længerevarende forløb, hvilket ikke er overraskende, da undersøgelsens fokus har været på almene aftenskolehold. Halvdelen af kursisterne angiver, at der er 11 eller flere undervisningsgange, og yderligere 37 pct. angiver, at der er mellem 5 og 10 undervisningsgange (se Figur 70 i bilagsmateriale). Der er dog en variation i forløbenes varighed på tværs af fag (se Tabel 27 i bilagsmaterialet).

De længerevarende forløb afspejler sig også i det timetal, som kursisterne anslår, at undervisningen omfatter. Halvdelen af kursisterne angiver, at der er tale om mere end 20 undervisningstimer. Generelt er der dog stor spredning i det timetal, kursisterne angiver (se Tabel 28 i bilagsmaterialet). Derudover angiver knap tre fjerdedele af kursisterne, at der er tale om relativt små hold med 12 eller færre kursister til den seneste undervisningsgang. Kun 8 pct. angiver, at de går på hold med mere end 20 kursister (Figur 11).

---

²⁶ De kursister, der går til flere fag, er blevet bedt om at svare ud fra det fag, de senest har været til undervisning i.

Figur 11: Antal kursister på holdet

Søjlerne viser, hvor mange kursister der er på det hold, kursisterne går på (i pct.). Spørgsmaalsformulering: 'Hvor mange kursister vurderer du, der var til sidste undervisningsgang på holdet?' n = 964.

Resultaterne viser ikke overraskende, at kursister, der går på hold tilpasset særlige målgrupper, angiver mindre holdstørrelser end de øvrige kursister. Det skyldes, at en del af disse hold højst sandsynligt er omfattet af lovgivningens muligheder for forhøjet tilskud til kursister med handicap i relation til emnet, hvilket muliggør mindre holdstørrelser (se Tabel 29 i bilagsmaterialet).

Når det gælder fag, skiller kulturfag sig ud ved, at en høj andel af kursister på dette fag, angiver mere end 20 kursister. Det kan skyldes, at undervisningen i fag vedrørende historie, kultur og samfundsforhold kan have en mere foredragslignende karakter, der typisk kan bære flere deltagere. Omvendt skiller de grundlæggende fag sig ud ved at hele 43 pct. af kursisterne angiver mellem 2 og 8 kursister. I forhold til de få kursister, der har angivet eneundervisning, omfatter det primært instrumentalundervisning (se Tabel 30 i bilagsmaterialet).

Blandt de interviewede aftenskoleledere er holdstørrelse et tema, der hele tiden er til overvejelse: Hvor mange kursister skal der på et hold, for at det kan hænge sammen økonomisk? Mange af lederne giver udtryk for vigtigheden af, at der er plads til de små hold i aftenskolerne. Flere understreger eksplicit, at det er godt med store hold på nogle fag, da det giver økonomisk råderum til, at der også er mulighed for hold, hvor der er færre kursister:

"Altså nu har vi sådan et drejehold, hvor der er 14 på. Så kan vi godt gå et par stykker ned på noget andet. Vi skal helst holde godt 10 i snit, når vi regner det ud efter betalingen, så vi kan holde skindet på næsen."

Aftenskoleleder

Interviewer: "Hvordan er jeres holdstørrelser? Hvor store er de, de forskellige fag?"

"Jeg tror, at i snit er de omkring 12 stykker. Men det svinger meget. Det går jo nede fra omkring otte eller deromkring og så op til større hold afhængigt af, hvad det er for nogle fag. Er det sprog, er der en vis begrænsning på, hvor mange der kan være, og andre fag kan der godt være 20 eller flere på. Så det er jo meget forskelligt."

Aftenskoleleder

"[I forhold til almindelige kurser] er det selvfølgelig rart, at der er nogen kurser, hvor der er rigtig mange deltagere, fordi så kan man bedre køre nogen, hvor der måske kun er syv eller fem. Og det kræver altid noget ekstra at køre noget nyt i gang."

Aftenskoleleder

Som citaterne viser, kan der være forskelle på tværs af fag i forhold til, hvad der er hensigtsmæssigt i forhold til holdets størrelse. Derudover er holdningen, at der kan være behov for at give plads til mindre hold – blandt andet i forhold til særlige niches eller i forbindelse med opstart af nye typer af hold. Analysen viser dermed et eksplicit fokus blandt lederne på, at der skal være plads til nichefag med få deltagere.

Kursisternes deltagelse på forskellige typer af fag

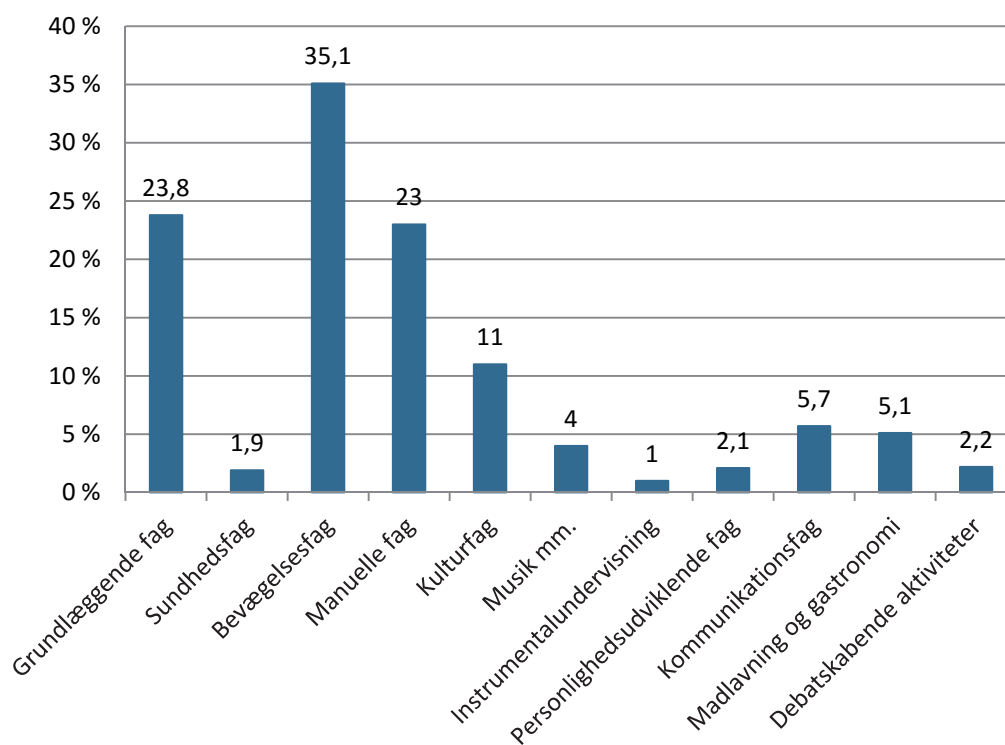
Det følgende afsnit ser nærmere på kursisternes deltagelse på forskellige typer af fag i aftenskolen. Figur 12 viser, at bevægelsesfag er den absolutte topscorer, men også manuelle fag (fx håndværksfag og kreative fag som maling og keramik) og grundlæggende fag (fx sprog, dansk og regning) fylder godt i det samlede billede.

Der er god overensstemmelse mellem respondenternes fordeling og Aalborg Kommunes samlede opgørelser fordelt på fag (se figur 2 tidligere i rapporten), hvilket styrker undersøgelsens repræsentativitet. Den største afvigelse mellem kommunens opgørelse og fagfordelingen i undersøgelsen ses ift. musik og instrumentalundervisning, som er underrepræsenteret i kursistundersøgelsen. Dette skyldes, at der indgår meget få besvarelser fra skoler med disse fag som speciale²⁷. Derfor er det i den efterfølgende analyse valgt at have særligt fokus på de tre grupper af fag, som er repræsenteret ved flest kursister i undersøgelsen, nemlig bevægelsesfag, grundlæggende fag og manuelle fag.

---

²⁷ Andelene er ikke fuldt ud sammenlignelige, da de fagkategorier, der anvendes af kommunen, er lidt anderledes end fagkategorierne i undersøgelsen. Derudover har kursisterne haft mulighed for at sætte kryds ved samtlige af de fag, de deltager i, hvorfor figuren i kursistundersøgelsen ikke summerer til 100 pct.

Figur 12: Fordelingen på fag

Søjlerne viser, hvor mange kursister der følger de forskellige udbudte fag (i pct.). n = 1079. Kursisterne har haft mulighed for at sætte kryds ved alle de fag, de deltager i, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct.

Ifølge de kvalitative lederinterviews er der store forskelle på tværs af skolerne i forhold til, hvilke typer af fag der dominerer – også på tværs af de store aftenskoler i undersøgelsen. Som de følgende citater viser, ser én aftenskoleleder sin skole som særlig stærk på bevægelsesfag, mens en anden har det på samme måde med det kreative område:

”Hvad der så kendetegner os i forhold til andre store aftenskoler, vil jeg sige er, at dels har vi et meget stort bevægelsesområde. Altså hele folkesundhedsområdet fylder rigtig meget, og det har det faktisk gjort i mange år. Så det er et særkende. Så er vi en aftenskole, der har forstået at bruge fleksibel tilrettelæggelse i mange forskellige sammenhænge og med meget stor succes. Vi er vokset markant de senere år, og det er især på bevægelsesområdet og fleksibel tilrettelæggelse.”

Aftenskoleleder

”Kreative fag er meget dominerende, og det er det stadig, og det bliver det nok ved med. Det er selvfølgelig også, fordi vi har nogle store navne som undervisere inden for det område. Det er egentlig nok dem, der trækker. Man kan jo nærmest ikke få en plads på de hold. Man skal virkelig være hurtigt. Det er fx keramik og nogle af malerholdene.”

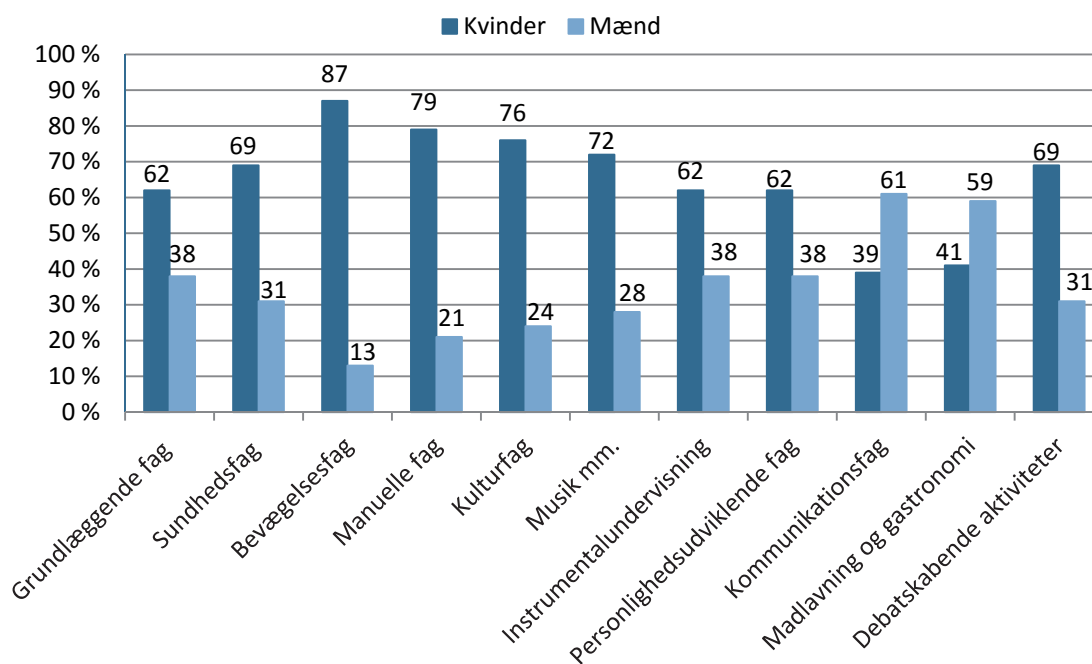
Aftenskoleleder

Ikke så overraskende er der store forskelle på tværs af fag i forhold til den kønsmæssige sammensætning. Som Figur 13 viser, er kvinderne i overtal på langt de fleste fag, hvilket er naturligt i kraft af den kønsmæssige sammensætning af kursisterne. Der er dog forskelle på

tværs af fag. Mændene er i overtal på madlavningskurser og på fag inden for kommunikation. Begge disse fag rummer dog et begrænset antal af kursister i undersøgelsen, og forskellene skal derfor tages med forbehold. Kvindernes dominans er særlig stor, når det gælder bevægelsesfag, men også på manuelle fag udgør kvinderne en meget stor andel af det samlede antal kursister.

Figur 13: Kursisternes fag - fordelt på køn

Søjlerne viser, hvor store andele af deltagerne i de forskellige fag, der udgøres af henholdsvis mænd og kvinder (i pct.). n = 856 (Kvinder 627, Mænd: 229).

Dog er der også undtagelser fra dette overordnede billede – eksempelvis ift. særlige hold for mænd, som det yoga-hold der indgår i de kvalitative interviews, hvor informanterne netop understreger fordelene ved, at det kun er for mænd. Adspurgt om, hvad det er, der gør det godt, at holdet udelukkende er for mænd, giver informanten udtryk for, at det blandt andet handler om den måde, man fysisk går til øvelserne på:

”Jamen det gør et eller andet, at der ikke er kvinder til stede ikke. Altså det, der bliver pustet og stønnet og folk giver sig i smerte, og hvad har vi her, ikke. Og det tror jeg, f.eks. ville forsvinde hvis der var nogle kvinder, man sådan skulle tage sig i agt over for, ikke.”

Kursist, yoga for mænd

Hos mændene på yogaholdet er formodningen, at det ikke er aftenskolerne som sådan, der afskrækker mænd, men at det i højere grad handler om sammensætningen af fag, som ikke tiltrækker mændene.

I forhold til alder er der ligeledes nogle mønstre på tværs af fag. Her er tendensen, at de yngre kursister er relativt godt repræsenteret i madlavningsfag og manuelle fag. I forhold

til musik og instrumentalundervisning er det samlede antal kursister så lavt, at det ikke er muligt at drage håndfaste konklusioner, men blandt de få kursister, der er med, er de yngre godt repræsenteret. I den anden ende af skalaen er de yngre stort set ikke at finde på kommunikationsfag og kulturfag, som primært ser ud til at tiltrække den ældste gruppe af kursister (se Figur 71 i bilagsmaterialet).

Kursister på hold for særlige målgrupper

Ud over fordelingen på fag er det interessant at se nærmere på andelen af kursister, som angiver, at de går på hold, der er tilpasset særlige målgrupper. 17 pct. af kursisterne angiver, at de går på ét eller flere hold, som er tilpasset en særlig målgruppe.

Kursisterne har haft mulighed for at sætte kryds ved forskellige typer af særlige målgrupper. Fordelingen på disse målgrupper ses i Tabel 5.

Tabel 5: Kursister på hold for særlige målgrupper

Type af særlig målgruppe	Andel i pct.	Antal
KOL-patienter	0,5	5
Gigtpatienter	2,3	24
Tidligere hjertepatienter	0,2	2
Andre patientgrupper	3,2	33
Blinde	0,1	1
Gravide	0,1	1
Singler	0,9	9
Par	0	0
Voksne og børn sammen	0,6	6
Psykisk sårbare	0,2	2
Anden særlig målgruppe	10,9	114
Ingen særlig målgruppe	82,9	868

Kursisterne har haft mulighed for at sætte kryds ved flere særlige målgrupper, hvorfor andelen ikke summerer til 100 pct.

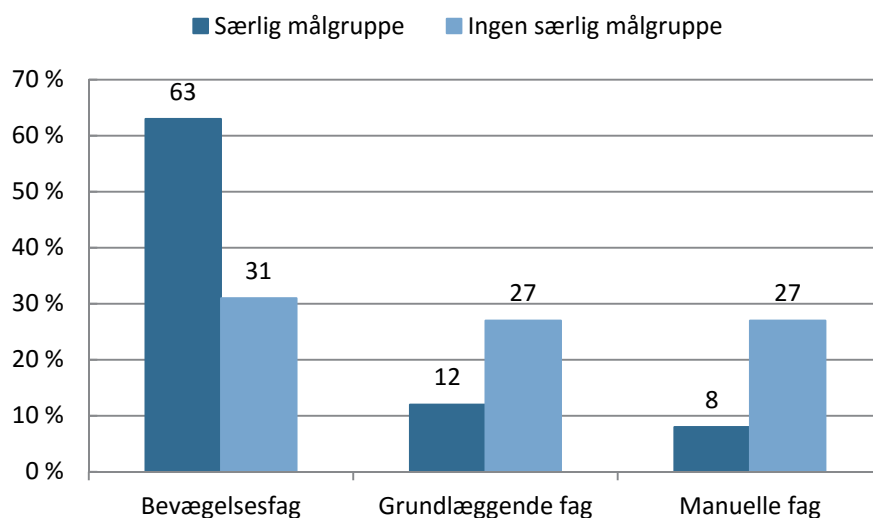
Som det også fremgår, er det imidlertid kategorien 'anden særlig målgruppe' der får størst tilslutning blandt kursisterne. De uddybende svar viser, at kategorien omfatter mange forskellige målgrupper. Størstedelen af kommentarerne omfatter forskellige typer af patientgrupper samt seniorer/pensionister. Derudover er der en række eksempler på hold tilpasset kursister med særlige udfordringer: Kursister med vandskræk, kursister som er allergikere samt overvægtige kursister. Endelig omfatter de uddybende kommentarer også typer af hold, som ikke på forhånd ville være blevet kategoriseret som hold tilpasset særlige målgrupper. Dette gælder eksempelvis hold for fotonørder, for trædrejere mv. Det interessante er imidlertid, at kursisterne føler, at holdet er tilpasset den særlige målgruppe, de repræsenterer.

Ses der på fordelingen på de tre mest udbredte faggrupper, viser Figur 14, at der blandt de kursister, der går på hold for særlige målgrupper, er en overvægt af kursister på bevægel-

sesfag. Dette billede er i god overensstemmelse med, at en stor del af kursisterne tilhører særlige patientgrupper eller har fysiske skavanker af den ene eller den anden art.

Derudover er det interessant, at kursister, der går på hold for særlige målgrupper, gennemsnitligt har en lidt lavere score på WHO's trivselsindeks, end kursister, der ikke går på særligt tilpassede hold (se Figur 73 i bilagsmaterialet). Det tyder på, at aftenskolerne har fat i nogle af de grupper, der scorer lavt på trivselsindekset, gennem de hold, de udbyder for særlige målgrupper.

Figur 14: Særlige målgrupper - fordelt på fag

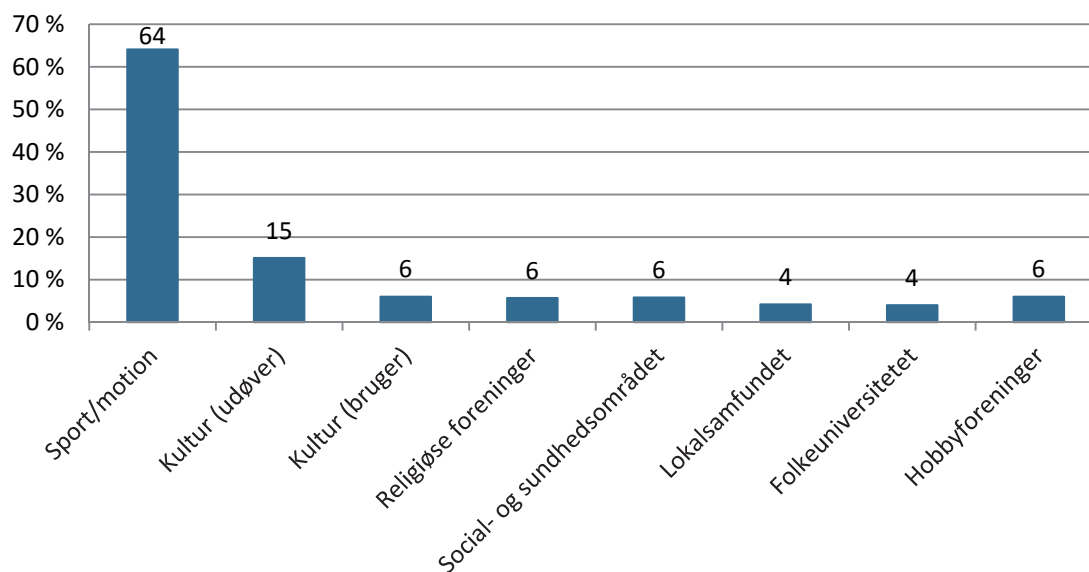

Figuren viser hvor store andele inden for henholdsvis 'særlig målgruppe' og 'ingen særlig målgruppe', der deltager i de respektive fag (i pct.). N= Særlig målgruppe: 179, ikke særlig målgruppe: 868.

Kursisternes øvrige fritidsaktiviteter

I spørgeskemaet er kursisterne blevet spurgt om, hvilke faste fritidsaktiviteter de går til ud over aktiviteterne i aftenskolen. Figur 15 viser andelen af kursister, som fast går til de respektive typer af aktiviteter mindst én gang om ugen. Som figuren viser, er aftenskoledeltagelsen for de fleste kursisters vedkommende kun en del af den samlede palet af fritidsaktiviteter.

Figur 15: Kursisternes øvrige fritidsaktiviteter

Figuren viser andelen af kursister, som dyrker faste fritidsaktiviteter på det pågældende område mindst én gang om ugen ud over aktiviteterne i aftenskolen (i pct.). n = 856

Sports- og motionsaktiviteter fylder mest i kursisternes øvrige fritid. Hele 64 pct. af kursisterne angiver, at de dyrker sport eller motion mindst en gang ugentligt, hvilket er den samme andel som i en landsdækkende undersøgelse fra 2011 (Laub 2013). Dertil kommer, at mange af disse kursister samtidigt går til bevægelsesfag i aftenskolen. Derudover dyrker 15 pct. af kursisterne kulturelle aktiviteter, hvilket foregår mindst én gang ugentligt.

Den centrale overordnede pointe er imidlertid, at aktiviteterne i aftenskolerne for langt de fleste kursister udgør en del af en samlet palet af fritidsaktiviteter. Der er langt hen af vejen tale om en gruppe, som også er aktive i andre typer af fritidsaktiviteter²⁸, hvilket også kommer til udtryk i de kvalitative interviews blandt kursisterne:

Interviewer: "Går I til andre ting også?"

I1: "Jeg gør. Jeg går til vandgymnastik, vandaerobic."

I2: "Jeg går også til træning, men det er ikke inden for aftenskolecenteret."

I1: "Det er så i gymnastikforeningen i Nibe, og så går jeg til korsang, gospel, også i Nibe."

Interviewer: "Er det under aftenskole?"

I1: "Nej, det er sådan set privat. Det er menighedsrådet, der står for det. Det koster ingenting - bare lysten til at møde op og synge."

²⁸ Resultaterne fra borgerundersøgelsen bekræfter, at langt de fleste af de borgere, der går til aktiviteter i aftenskoleregion, også dyrker fritidsaktiviteter i andre regi. Eksempelvis går knap halvdelen af de borgere, der går til aktiviteter i aftenskoleregion, også til aktiviteter i foreningsregi.

Interviewer: "Så er der en del af tiden, der er godt beslaglagt?"

I1: "Ja, det er der."

Interviewer: "Men det betyder også noget at komme ud og se noget andet?"

I1: "Ja, det er dejligt. Og så kan man sige, at det er i vinterhalvåret, der foregår det. Og så synes jeg, at det er rart, når man når til sommeren, at man får et break der og skal nogle andre ting. Så nyder jeg også friheden der. Ligesom jeg også synes, at det er dejligt, når vi starter op igen. Det er ligesom, da man gik på arbejde. Efter en ferie glæder man sig også til at komme i gang igen."

Kursister, møbelpolstring

I3: "Jeg tror også, at det er kultur og så det kreative. Jeg er med i menighedsrådet – det synes jeg også er spændende. Så er jeg i en Odd-Fellow-loge, og jeg synger. Det er ligesom det der kultur og det kreative."

Interviewer: "Så det er rart nok, at der er nogen tilbud og noget man kan engagere sig i?"

I1: "Det er så rart og vigtigt. Og jeg ville ønske, at der var flere, der syntes, det var vigtigt. Men altså, vi ser selvfølgelig også forskelligt på mange ting. Nu er vi jo kommet op i en alder, hvor man begynder at tænke... Jeg kan slet ikke få dagen lang nok, men jeg ved også godt, at der er nogen, der sidder og synes, det er træls, og den ene dag ligner den anden. Så bliver de tilbudt at komme i et aktivitetscenter eller at være med i et visekor. Det ville slet ikke være noget for mig. Jeg ville simpelthen dø, hvis jeg blev placeret sådan et sted. Det viser jo, hvor forskellige vi egentlig er, og der skal jo være plads til det hele. Det er vigtigt, at der er noget for alle."

I3: "Også det at man er glade for at se hinanden, når man møder ind. Det betyder rigtig meget."

Kursister, sangkor

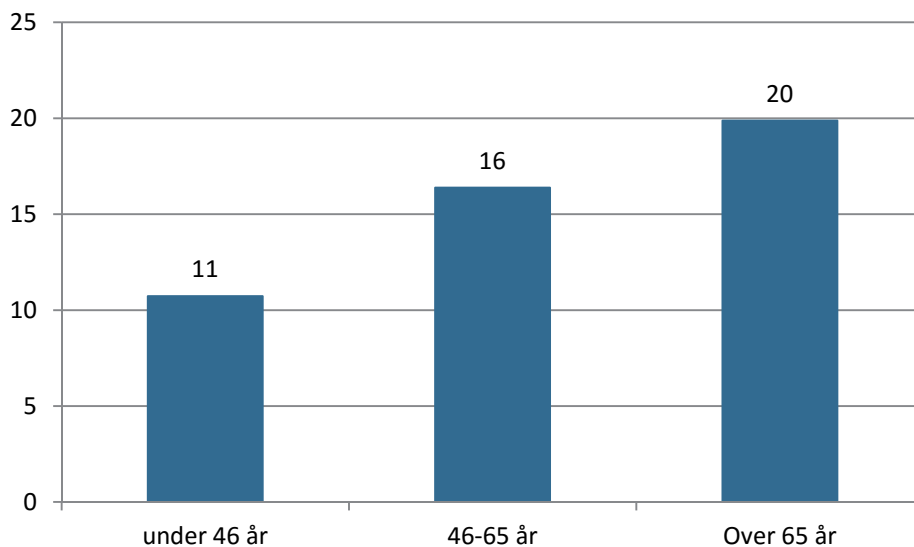
Det er kun meget få kursister – under 5 pct. – som slet ikke dyrker andre aktiviteter end dem i aftenskolen. Aftenskolerne har dermed ikke patent på en bestemt gruppe af i befolkningen. Men ses der på kursisternes aktivitetsniveau er der store forskelle på, hvor aktive kursisterne er i deres øvrige fritid. Figur 16 viser fordelingen mellem alder og aktivitetsniveau. Aktivitetsniveauet er konstrueret som et samlet indeks ud fra, hvor mange aktiviteter kursisterne har sat kryds ved (jf. figur 15), og hvor ofte de går til aktiviteten²⁹. Som figuren

---

²⁹ Indekset er beregnet sådan, at kursisternes ville score 100 på indekset, hvis de dyrkede alle otte aktiviteter i spørgsmålet, to eller flere gange ugentligt. For hver enkelt aktivitet får kursisterne en score alt efter, hvor ofte de angiver at dyrke den pågældende aktivitet, og indekset er en summering af kursisternes svar på samtlige aktiviteter. Dermed kan man score lige højt på aktivitetsindekset, hvis man dyrker én aktivitet mange gange om ugen, som hvis man dyrker flere forskellige aktiviteter mindre ofte. Den gennemsnitlige score på aktivitetsindekset er 17.

viser, er der en tendens til, at de ældre kursister har et højere aktivitetsniveau end de yngre kursister. Der er ingen signifikante forskelle i det samlede aktivitetsniveau på tværs af køn.

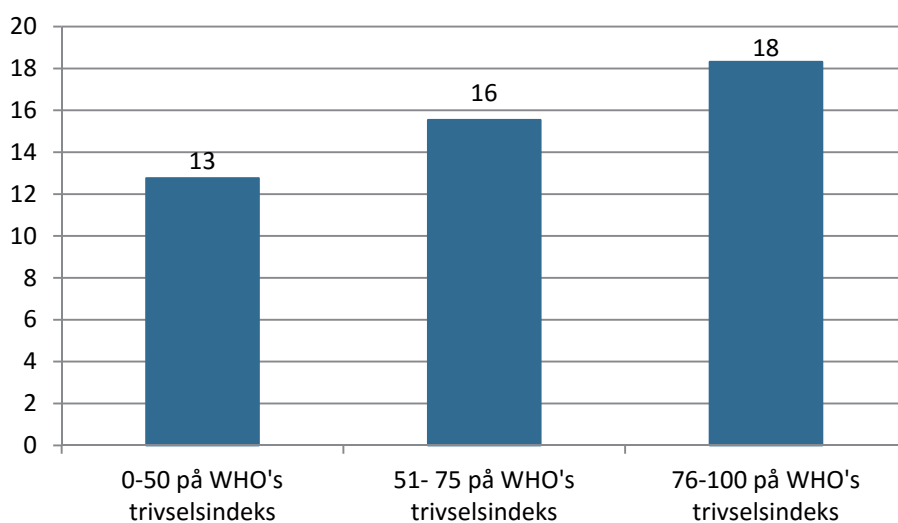
Figur 16: Sammenhæng mellem score på aktivitetsindeks og alder

Figuren viser kursisternes aktivitetsniveau (score på samlet aktivitetsindeks), fordelt på tre aldersgrupper. n = 715.

Derudover er det interessant at se, at der er en tydelig sammenhæng mellem kursisternes samlede aktivitetsniveau og deres score på WHO's trivselsindeks (Figur 17). Der er dermed en tendens til, at de kursister, der er meget aktive i deres fritid, har en bedre trivsel, end kursister, der er mindre aktive. Denne positive sammenhæng mellem aktivitetsniveau og trivsel er der også, når der kontrolleres for kursisternes alder, som ligeledes hænger positivt sammen med kursisternes score på trivselsindekset.

Figur 17: Sammenhæng mellem score på aktivitetsindeks og trivsel

Figuren viser kursisternes gennemsnitlige aktivitetsniveau, fordelt på deres score på WHO's trivselsindeks. n = 709.

Opsamling: Kursisternes profiler og aktiviteter

Med en gennemsnitsalder på knap 60 år er der mange ældre blandt kursisterne på aftenskolerne i Aalborg Kommune, og næsten tre fjerdedele af kursisterne er kvinder. Disse tendenser er i god overensstemmelse med resultater fra tidligere undersøgelser på området. Uddannelsesmæssigt er der kursister fra mange forskellige uddannelsesgrupper, men dog med en overrepræsentation af borgere med mellemlange og lange videregående uddannelser.

Trivselsmæssigt er der tale om en gruppe, som gennemsnitligt set har en positiv mental trivsel. Særligt de ældre kursister har en højere trivsel end gennemsnittet på landsplan. Ud fra undersøgelsen er det ikke muligt at afgøre, hvorvidt der er tale om en årsagssammenhæng ift. aftenskoledeltagelsen. Blot kan det konstateres, at de ældre aftenskolekursister tilhører en gruppe, der er gode til at holde sig i gang gennem forskellige typer af aktiviteter. Undersøgelsen viser samtidig en tendens til, at de kursister, der er meget aktive ud over deres deltagelse i aftenskoleaktiviteterne, scorer højere på trivselsindekset end kursister, der er mindre aktive. Derudover er der en tendens til, at kursister på hold for særlige målgrupper scorer lavere på trivselsindekset end de øvrige kursister. Samlet tyder analysen på, at det overvejende er mentalt stærke borgere, der deltager i aftenskolernes aktiviteter, men at aftenskolerne – blandt andet gennem hold tilpasset særlige målgrupper – også når ud til grupper af borgere med lavere trivsel.

17 pct. af kursisterne angiver, at de går på hold tilpasset en særlig målgruppe. Størstedelen af disse kursister går på hold tilpasset en særlig patientgruppe eller hold for kursister med forskellige typer af skavanker. Derfor er det heller ikke overraskende, at en stor andel af disse kursister deltager i bevægelsesfag.

Et andet væsentligt resultat er, at mange af kursisterne i undersøgelsen er meget stabile aftenskoledeltagere. Halvdelen af kursisterne har gået på aftenskole i 6 år eller mere, og også når det gælder de enkelte hold, er der mange gengangere fra sæson til sæson.

Samlet set er en stor del af aftenskolernes deltagere ældre, aktive kvinder, som har forladt arbejdsmarkedet, og som har mange års erfaring med aftenskolekurser. Det ser dermed ud til, at aftenskolerne har stabile keredeltagere i denne gruppe.

Kapitel 7: Kursisternes bevæggrunde for aftenskoledeltagelse

En grundlæggende forudsætning for, at aftenskolerne kan udfolde deres mulige potentialer i forhold til mental sundhed og trivsel, er, at der er borgere, der vælger at deltage i aftenskolernes aktiviteter.

Ifølge Kulturvaneundersøgelserne har andelen af danskere, der deltager i undervisningsaktiviteter i en aftenskole ligget stabilt på 8 pct. i undersøgelserne i 1993, 1998 og 2012 (Nielsen & Pilgaard). I spørgeskemaundersøgelsen blandt borgere i Aalborg Kommune angiver 12 pct. af kursisterne, at de går til én eller flere faste fritidsaktiviteter i aftenskoleregi. Det er samme andel som i en ny landsdækkende undersøgelse, hvis hovedformål er at afdekke danskernes motions- og sportsvaner, men som også har spurgt ind til voksne borgere øvrige fritidsliv³⁰ (Pilgaard 2016 – under udarbejdelse).

Som det vil blive uddybet senere, viser borgerundersøgelsen samtidigt, at en meget stor andel af borgerne på et eller andet tidspunkt i deres liv har prøvet kræfter med aktiviteter i aftenskoleregi. Selvom langt fra alle kursister forbliver aktive i aftenskoleregi, tyder det på, at aftenskolerne har en bred berøringsflade i befolkningen, hvilket er interessant i relation til aftenskolernes potentiale for mental sundhed og trivsel.

Spørgsmålet er imidlertid, hvorfor folk vælger at deltage i aftenskolernes aktiviteter, og hvordan kursisterne får deres informationer om aftenskolernes tilbud. Dette afsnit ser nærmere på kursisternes bevæggrunde for at deltage i aftenskolernes aktiviteter.

Inspirationen til at gå på aftenskole

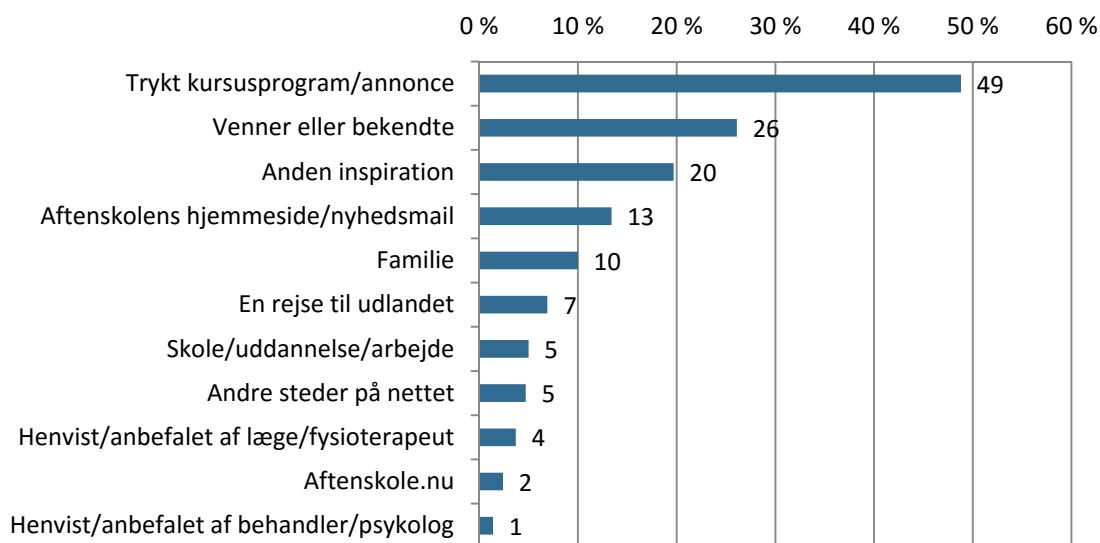
Ifølge kursisternes svar på spørgeskemaundersøgelsen spiller aftenskolernes trykte programmer stadig en væsentlig rolle for rekrutteringen (Figur 18). På trods af de mange nye muligheder for markedsføring gennem digitale medier, angiver næsten halvdelen af kursisterne, at de er blevet inspireret til at gå på aftenskole af det trykte kursusprogram/katalog.

---

³⁰ I sammenligningen mellem de to undersøgelser skal der dog tages højde for, at der er forskelle i den måde, spørgsmålet om aftenskoledeltagelse er formuleret på. I forhold til andelen, der dyrker fritidsaktiviteter i aftenskoleregi i Aalborg Kommune, er det desuden væsentligt, at der forud for/samtidig med borgerundersøgelsen blev gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt kursisterne i 11 ud af de 25 aftenskoler i kommunen. Dette kan potentielt have påvirket svarprocenten i borgerundersøgelsen blandt aftenskolekursister i negativ retning.

Figur 18: Hvem eller hvad har inspireret dig til at gå på aftenskole?

Søjlerne viser, hvor store andele af kursisterne der har angivet at de respektive kilder har inspireret dem til at gå på aftenskole (i pct.). Kursisterne har haft mulighed for at sætte flere kryds, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct. n = 1030.

Glæden ved kataloget træder også tydeligt frem i de kvalitative interviews blandt kursisterne:

"Jeg venter på, at katalogerne kommer ind af døren. Ligesom det fra Aalborghallen med musik og ting og sager. Det katalog skal også komme: "Hvad skal vi så høre af musik i år?" [...] Jeg læser det hele igennem for at se, om der er noget nyt og spændende."

Kursist, IT for begyndere

"Jeg har brugt dem [aftenskolerne] noget i hvert fald, fordi jeg synes jo, der er så mange spændende tilbud, når jeg ser katalogerne. Jeg synes, det er så dejligt."

Kursist, sangkor

Figur 18 viser derudover, at hele 26 pct. af kursisterne er blevet inspireret af venner eller bekendte. Denne indgang til aftenskolernes aktiviteter træder også frem i de kvalitative interviews blandt kursisterne:

"Jeg startede her på skolen, fordi en bekendt spurgte, om jeg ikke ville være med i strikkeklubben. Jeg har altid strikket. Lige siden jeg var fire år. Så det kunne jeg godt tænke mig at komme med der. Og så kom jeg ligesom ind i huset og blev medlem af bestyrelsen sidste år. Det hele skete bare lige hurtigt. I den forbindelse hørte jeg om væveholdet, og der var plads til en mere, så jeg hoppede på der."

Kursist, vævning

Interviewer: "Er det sådan noget med, at nu hiver vi lige fat i nogle andre?"

I1: "Ja, det er sådan fra mund til mund, det går."

I2: "Ja, og jeg tror også det har at gøre med, at nu vidste jeg jo, at [navn] elsker sang og musik, og sådan er jeg også kommet med. Så prøver man at få nogen med. Nu er vi jo ved at løbe op i alderen os sopranoer, så vi tænker tit, at nu skal vi lige have nogle yngre med, men desværre er det svært med de yngre, synes jeg. Måske også, fordi vi har den alder, vi har nu. Altså at vi ikke har så mange unge. Vi har [navn], han er omkring de 40."

Kursister, sangkor

Aftenskolens hjemmeside/nyhedsmail spiller dog også en rolle for 13 pct. af kursisterne, men sammenlignet med de 49 pct., der lader sig inspirere af de trykte kataloger, er det en begrænset andel, der bruger aftenskolernes digitale medier som inspiration. Dette gælder også aftenskolernes fælles portal aftenskole.nu, som kun 2 pct. angiver som inspiration.

Der er dog nogle interessante forskelle på tværs af forskellige typer af kursister, når det gælder inspirationen til at gå på aftenskole. Eksempelvis er det interessant, at inspiration fra venner og bekendte spiller en langt større rolle for kursisterne på de små skoler, end på de store skoler. Knap halvdelen af kursisterne på små skoler angiver venner eller bekendte som inspiration, mens det kun er tilfældet for 24 pct. af kursisterne på de store skoler.

En af forklaringerne på disse forskelle kan være, at de små skoler typisk har deres aktiviteter i mindre lokalsamfund, hvor informationerne om områdets aktivitetstilbud måske i højere grad går fra mund til mund. Forskellene kan dog også skyldes, at de små skoler ikke har de samme muligheder for at annoncere deres aktiviteter i husstandsdelte kataloger, som de store aftenskoler har. Ikke desto mindre er der dog 40 pct. af kursisterne på de små skoler, som angiver, at de er inspireret af trykte kursusprogrammer eller annoncer (se Figur 74 i bilagsmaterialet). Dette tyder på, at de mindre skoler benytter sig af andre former for trykte materialer. Det kan eksempelvis være mindre foldere og annoncer i de lokale aviser, hvilket også vil fremgå af den senere analyse af aftenskolernes arbejde med at rekruttere kursister (Kapitel 10).

Der er også nogle forskelle på tværs af alder. Selvom de trykte programmer er den mest populære inspirationskilde på tværs af aldersgrupper, er den lidt mindre væsentlig for kursister under 46 år end for de øvrige aldersgrupper. Omvendt er de yngre kursister i højere grad inspireret af aftenskolernes hjemmesider og nyhedsmails end de ældste kursister (se Figur 75 i bilagsmaterialet). Denne tendens er i god overensstemmelse med opfattelsen hos en kursist, som mener, at der kan være nogle generationsmæssige forskelle på, om man foretrækker elektroniske eller trykte programmer:

"Men det er ikke det samme at sidde og læse på skærmen som at bladere i en avis. Men det er måske også vores generation, der har det sådan."

Kursist, IT for begyndere

Der er imidlertid også kursister, som i aftenskoleregi vil blive betegnet som yngre kursister, som stadig sætter stor pris på kataloget, hvilket kommer til udtryk i følgende diskussion af, om aftenskolerne bør fortsætte med katalogerne, eller om det lige så godt kan erstattes af informationer på nettet:

I1: "Ej, kataloget det er godt."

I2: "Jamen, ved du hvad, det ved jeg godt, at det er pissemoderne, og det kunne lige så godt ligge på nettet. Men det gør bare noget andet, at det kommer hjem og ligge. Først på bordet, ikke, i nogen dage, og så hen i dyngen i nogen dage, og så kommer det op igen. Så cirkulerer det lidt."

Interviewer: "Der er noget modningstid der?"

I2: "Ja. Og det har du ikke på nettet. Nettet det går bare hurtigt, ikke også. Så får du et nyhedsbrev, og det gider jeg sgu ikke lige nu, så er det væk. Så er det også glemt igen om en dag eller to."

I1: "De unge, de er jo nærmest vokset op med det net der. (...) Og sådan en som mig, jeg er 42, jeg kan sgu godt lide at have noget fysisk til stede stadigvæk. Så jeg tror, jeg tror sgu det er fint, det er der. Det koster selvfølgelig penge."

Kursister, yoga for mænd

Figuren 18 viser også, at en mindre andel – i alt 5 pct. - af kursisterne er blevet inspireret af anbefalinger fra læge eller andre typer af behandlere. Samme andel er blevet inspireret af skole eller uddannelse, mens lidt flere er inspireret af en rejse til udlandet.

Endelig er der en stor andel af kursisterne, som angiver, at de er blevet inspireret på anden vis. De uddybende svar viser, at de kursister, der har sat kryds ved 'anden inspiration', i vid udstrækning henviser til årsagen eller anledningen til, at de går på aftenskole mere end selve det konkrete medie eller den person, de er blevet inspireret af. Nedenfor ses nogle eksempler på kursisternes uddybende svar:

"Lyst til at følge med i samfundet og ikke bare lade samfundet køre forbi"

"Behov for it-færdigheder"

"Eget ønske om læring"

"Vores søns giftermål med en spansk dame"

"Min mangeårige interesse for at arbejde med træ"

"Undersøgte muligheder for netop den type gymnastik, jeg er interesseret i"

Kursister i spørgeskemaundersøgelsen

Samlet set vidner analysen om, at aftenskolernes kataloger stadig spiller en væsentlig rolle for mange kursister. Dette indikerer, at aftenskolekursister i vid udstrækning er aktivt op-søgende i forhold til at undersøge, hvilke aktiviteter der er mulighed for at gå til. Et andet centralt resultat er, at inspirationen fra venner og bekendte også spiller en store rolle – særligt for kursister på de små aftenskoler, som typisk er placeret i mindre lokalsamfund. Positiv omtale af aftenskolernes aktiviteter har dermed også stor betydning for rekrutteringen.

Årsager til at gå på aftenskole

Viden om, hvorfor kursisterne har valgt aftenskolernes tilbud, er centralt - både i forhold til fastholdelsen af kursister og for aftenskolernes eventuelle tiltag for at tiltrække nye kursister.

Karakteristisk for de uddybende svar i den ovenstående analyse er, at kursisternes inspiration til at gå på aftenskole bunder i lyst, interesse og behov. Disse eksempler er i god overensstemmelse med kursisternes svar på spørgsmålet om, hvad der er de væsentligste årsager til, at de går på aftenskole.

Som Figur 19 viser, er den absolutte topscorer blandt de mulige årsager 'lyst til at lære nyt', som over halvdelen af kursisterne har sat kryds ved. Lysten til læring er interessant i et trivselsmæssigt perspektiv, hvor Sundhedsstyrelsens definition af mental sundhed blandt andet omfatter det med at kunne udfolde sine evner. Lysten til nye udfordringer træder også tydeligt frem i interviewene:

"Jeg er 70 år, og det er fjerde år, jeg går her. Jeg havde faktisk tænkt på for mange år siden, at jeg godt kunne tænke mig at gå til møbelpolstring, når jeg engang blev pensioneret. Jeg havde set en, der havde lavet noget møbelpolstring, og det blev jeg meget begejstret for. Jeg kan godt lide at bruge mine hænder. Jeg kender [Navn], og så hørte jeg, at han gik herinde, og så meldte jeg mig til kurset."

Kursist, møbelpolstring

Interviewer: "Jeg tænker bare, når man står og skal vælge kor, hvorfor går man så til sådan et som det her? [Formanden] fortalte mig, at der er tre kor ved forskellige kirker her i lokalområdet. Hvorfor vælger man så at være med i jeres, hvor man betaler?"

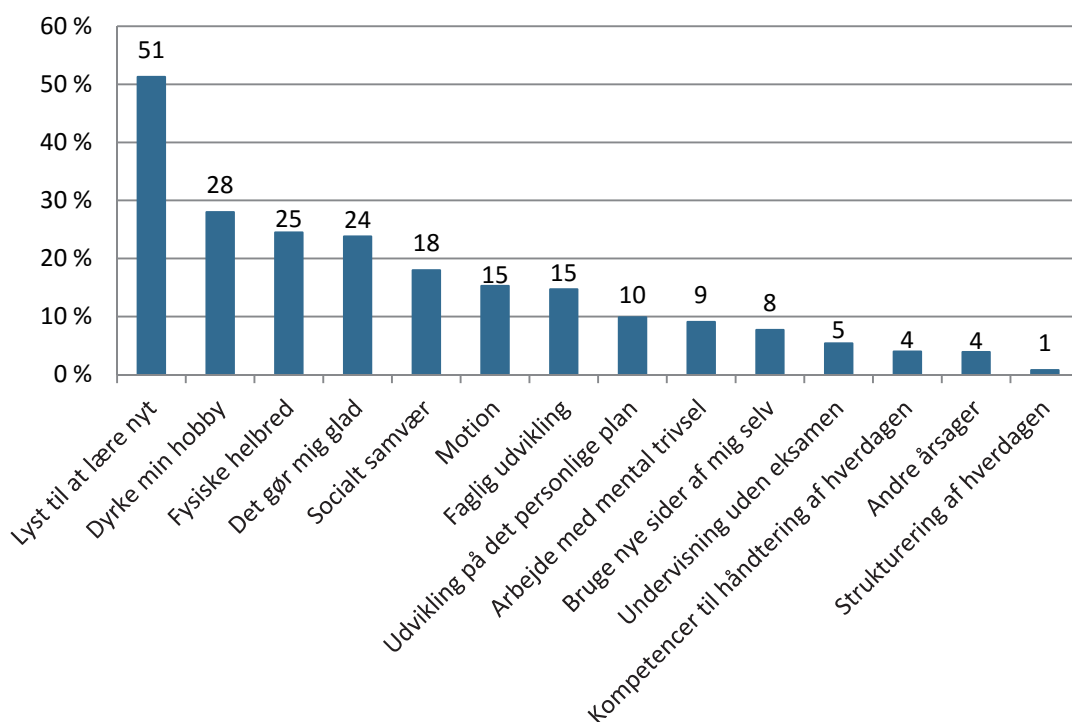
I1: "Jeg tror, det er fordi, det er mere udfordrende og lærerigt."

I2: "Uden tvivl. Så er der jo også det, at det man synger i vores kor er anderledes, end det ville være i et kirkekor. For vi kan heller ikke undgå at synge salmer, når vi synger i kirken til påske og jul. Men altså det vi brænder for, er nok det rytmiske. Der er vores dirigent simpelthen eminent."

Kursister, sangkor

Muligheden for at dyrke sin hobby og for at arbejde med sit fysiske helbred spiller imidlertid også ind for hhv. 28 og 25 pct. af deltagerne. Derudover er det interessant, at en fjerdedel har sat kryds ved, at de går på aftenskole, fordi det gør dem glade, hvilket ligeledes må ses som et udtryk for trivsel. Betydeligt færre kursister har valgt årsager, som mere eksplicit er relateret til personlig udvikling og arbejdet med mental trivsel.

Figur 19: Årsager til at gå på aftenskole

Søjlerne viser, hvor stor en andel af respondenterne der har angivet de respektive årsager til, at de går på aftenskole (i pct.). Kursisterne har haft mulighed for at sætte maksimalt tre kryds. n = 1025.

Interviewene viser ligeledes, at det typisk er en kombination af forskellige faktorer, som er årsagen til deres aftenskoledeltagelse. Derudover kan der kan være forskellige drivkræfter i forhold til forskellige typer af fag:

I1: "Jeg synes, det er dejligt [aftenskolernes tilbud], for jeg har benyttet mig af det helt fra mine unge dage, det der aftenskolekursus. Men det var mere syning og broderi og sådan noget, jeg gik til dengang."

I1: "Det har jeg også gjort engang i tidernes morgen."

I2: "Og her på mine gamle dage, blev det det her for at lære noget om alt det der [IT]"

I1: "Det er man nærmest nødt til."

I2: "Der er noget lystbetonet, hvor man lærer noget om syning og sådan noget, og så er der det her som....."

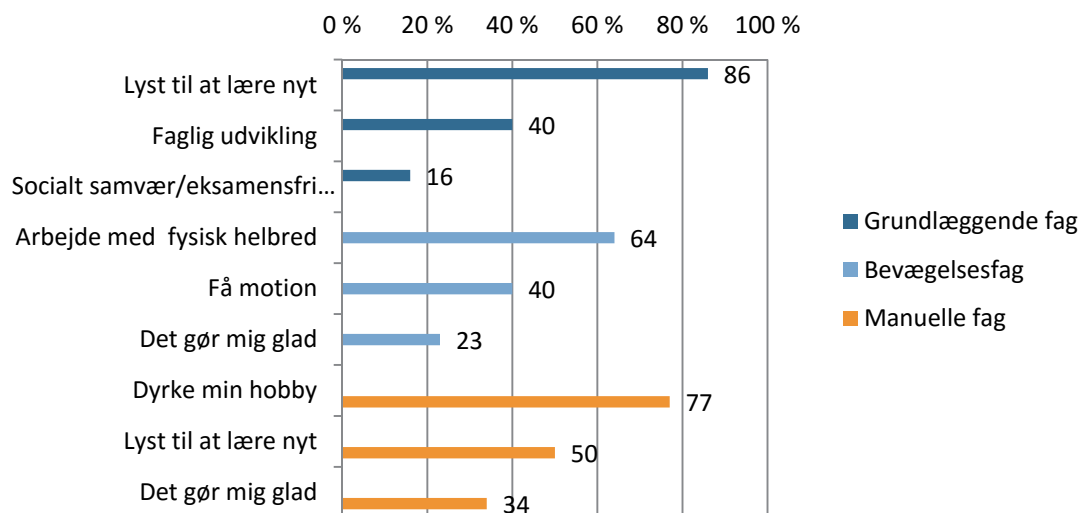
I1: "Man har jo også lyst til det. Man vil jo gerne lære noget mere."

Kursister, IT for begyndere

Også spørgeskemaundersøgelsen viser, at der er store forskelle på tværs af fag, når det gælder årsagen til at gå på aftenskole. Figur 20 viser de tre hyppigst nævnte årsager for

kursister på hhv. grundlæggende fag, på manuelle fag og på bevægelsesfag, som er de tre største fagtyper blandt kursisterne i undersøgelsen.

Figur 20: Vigtigste årsager til at gå på aftenskole - fordelt på fag

Figuren viser de tre årsager, som flest kursister vælger fordelt på fag. n for: grundlæggende fag = 250, bevægelsesfag = 374, manuelle fag = 242

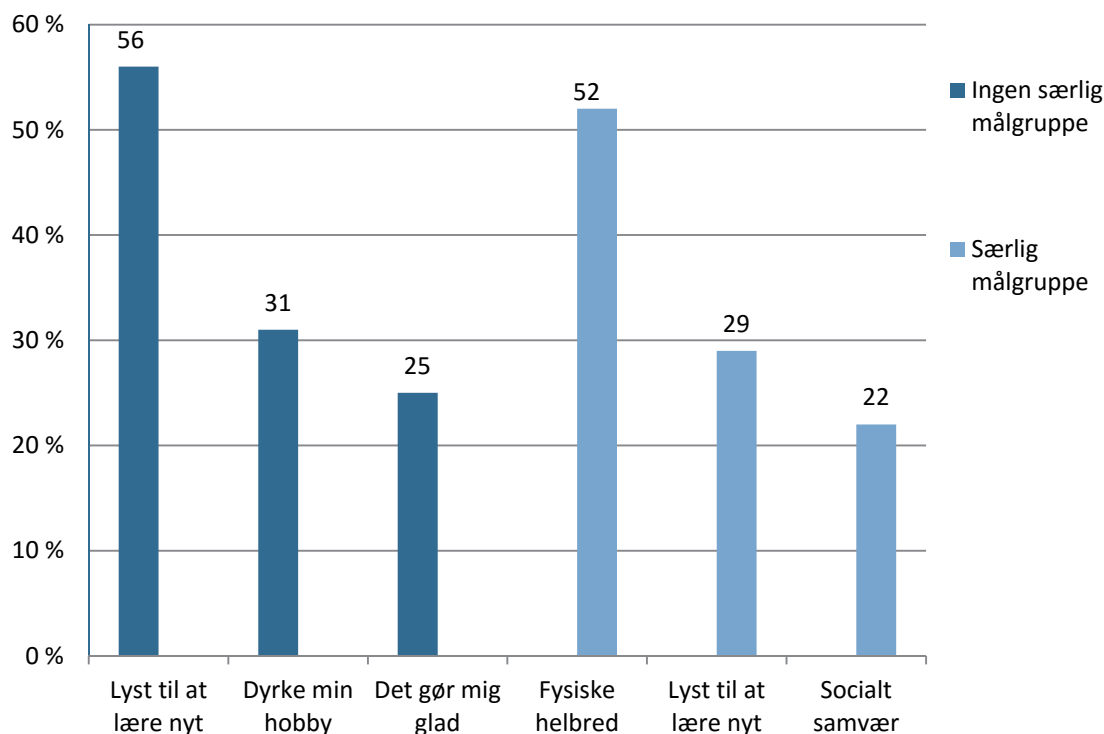
Som figuren viser, er lysten til at lære nyt helt dominerende for kursister, der går på grundlæggende fag. Hele 86 pct. har valgt denne årsag. Derefter kommer ønsket om faglig udvikling. Endelig kommer det sociale samvær samt ønsket om undervisning uden at skulle til eksamen ind på en delt tredjeplads. Der er dog kun 16 pct. af kursisterne på de grundlæggende fag, der har valgt disse årsager.

Når det gælder kursister på bevægelsesfag er de hyppigst valgte årsager ønsket om at arbejde med det fysiske helbred samt ønsket om at få motion. Den tredje væsentligste årsag er, at det gør dem glade.

Endelig lægger kursister på de manuelle fag størst vægt på muligheden for at dyrke deres hobby og lysten til at lære nyt. På tredjepladsen for kursisterne på de manuelle fag kommer, at det gør dem glade at gå på aftenskole. Næsten lige så mange – 31 pct. – har sat kryds ved det sociale samvær.

Der er nogle interessante forskelle på kursisternes årsager til at gå på aftenskole alt efter, om de går på hold målrettet en særlig målgruppe eller ej. Figur 21 viser de tre mest hyppigt valgte årsager til at gå på aftenskole for henholdsvis kursister på hold for særlige målgrupper og øvrige kursister.

Figur 21: Årsager til at gå på aftenskole - fordelt på målgrupper

Kursisterne har haft mulighed for at sætte kryds ved op til tre årsager. Søjlerne viser de tre årsager, som flest kursister har sat kryds ved for hhv. særlige og ikke særlige målgrupper (i pct.). n = 178 for særlig målgruppe, 858 for ingen særlig målgruppe.

Overordnet er billedet, at lysten til at lære nyt og ønsket om at dyrke sin hobby fylder signifikant mindre for de kursister, der går på hold tilpasset særlige målgrupper end kursister, der ikke gør.

Omvendt lægger kursister, der går på hold tilpasset særlige målgrupper, langt større vægt på at arbejde med deres fysiske helbred. Også det at få kompetencer til bedre at kunne håndtere hverdagen fylder betydeligt mere for denne gruppe af kursister. Resultaterne hænger givetvis sammen med, at over 60 pct. af de kursister, der går på hold tilpasset en særlig målgruppe, som tidligere nævnt, går til bevægelsesfag.

Også i interviewene på de hold, der er tilpasset en særlig målgruppe, er det tydeligt, at hensynet til det fysiske helbred spiller en stor rolle. Det gælder blandt kursisterne på holdet for hensyntagende bevægelse og blandt kursisterne i et KOL-kor:

”Jeg havde en hofteoperation, der ikke gik så godt, så den gør, at jeg ikke er så hurtig og ikke befinder mig særlig godt på sådan et hold, hvor det skal gå stærkt. Jeg går så til spinning et par gange om ugen, men der bestemmer man jo selv tempo og belastning. Men det her er rigtig godt. Man bliver arbejdet igennem uden, at det skal gå stærkt, og man føler ikke, at man er bagud hele tiden.”

Kursist, hensyntagende bevægelse

”Når man har sådan nogle lungesygdomme, trækker man kun vejret oppe i den øverste tredjedel af lungerne, og det gør, at musklerne imellem ribbenene, der ikke bliver brugt,

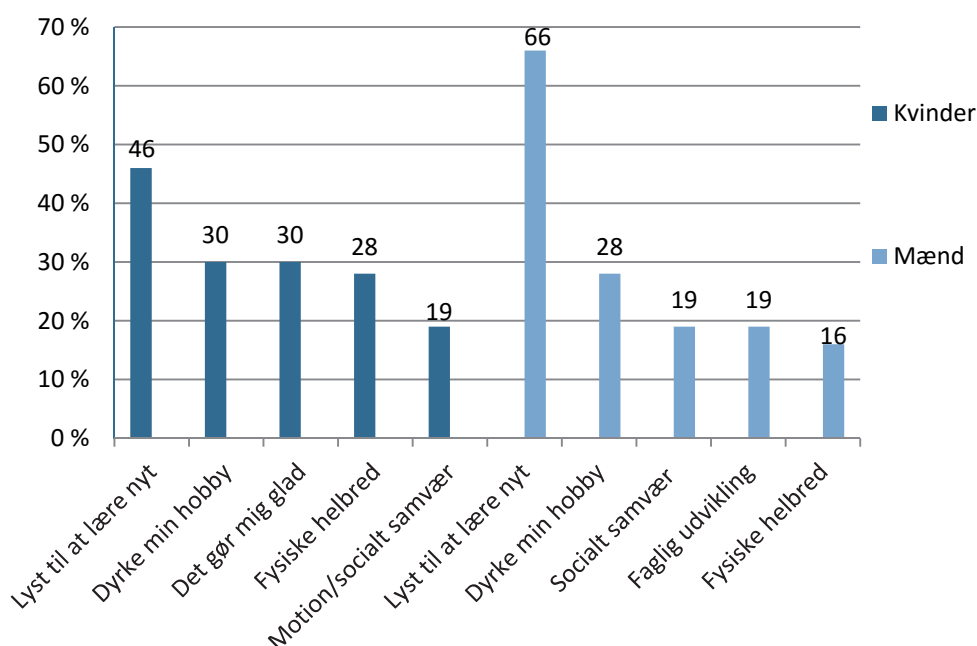
bliver stive. Dem får vi trænet op her – og stemmebåndene. Jeg har lige sagt, at jeg er så glad for det, fordi min stemme havde det med at knække midt i et sætning. Det gør den ikke mere. Jeg har aldrig sunget før, men er begyndt at få fornøjelse ved det og kan genkende toner. Det har jeg aldrig gjort før i mit liv. Vi griner og har det festligt på en gang, så det gør faktisk, at man ikke får lungebetændelse lige så tit.”

Kursist, KOL-kor

Opfattelsen blandt kursisterne er, at hhv. træningen og koret forbedrer deres fysiske helbred, og de lægger samtidig vægt på væsentligheden af, at de føler sig godt tilpas på holdet, og at de kan deltage i aktiviteterne på deres egne præmisser uden hele tiden at skulle føle sig bag ud.

Også når det gælder køn, er der forskelle på årsagerne til at gå på aftenskole. Figur 22 viser, at lysten til at lære nyt, er den årsag, flest kursister vælger på tværs af køn, men mens andelen er på 46 pct. blandt kvinderne, gælder det for hele 66 pct. af mændene. Derudover betyder det fysiske helbred og motion mere for kvinder end mænd, mens mænd lægger større vægt på faglig udvikling. Kønsforskellene hænger givetvis sammen med forskellige fagvalg, da kvinderne som tidligere nævnt dominerer kraftigt på bevægelsesfag og manuelle fag, mens andelen af mænd er noget højere på de grundlæggende fag.

Figur 22: Årsager til at gå på aftenskole - fordelt på køn

Kursisterne har haft mulighed for at sætte kryds ved op til tre årsager. Søjlerne viser de fem årsager, som flest kursister har sat kryds ved for hhv. kvinder og mænd (i pct.). n = 627 for kvinder og n = 229 for mænd.

Også når det gælder alder, er der nogle mønstre. Det at dyrke sin hobby og have lyst til at lære nyt vejer tungt for alle aldersgrupper, men i særdeleshed for de yngre kursister. Omvendt vægter de lidt ældre kursister det fysiske helbred og det sociale samvær lidt højere (Se Figur 76 i bilagsmaterialet). Dette kan i nogen grad hænge sammen med de enkelte

aldersgrupperes fagvalg, hvor de yngre kursister som tidligere nævnt er relativt godt repræsenteret på de manuelle fag, mens der er en overvægt af midaldrende og ældre kursister på bevægelsesfagene.

I forhold til det sociale samvær, er der desuden en tendens til, at det fylder mere for kursister på de små skoler end kursister på de store skoler. Når der kontrolleres for andre faktorer, viser analysen dog, at sammenhængen formentlig skyldes, at kursisterne på de mindre aftenskoler er ældre end kursisterne på de store skoler i byerne (se Tabel 31 i bilagsmateriale), og at ældre kursister samtidig lægger større vægt på det sociale end yngre kursister.

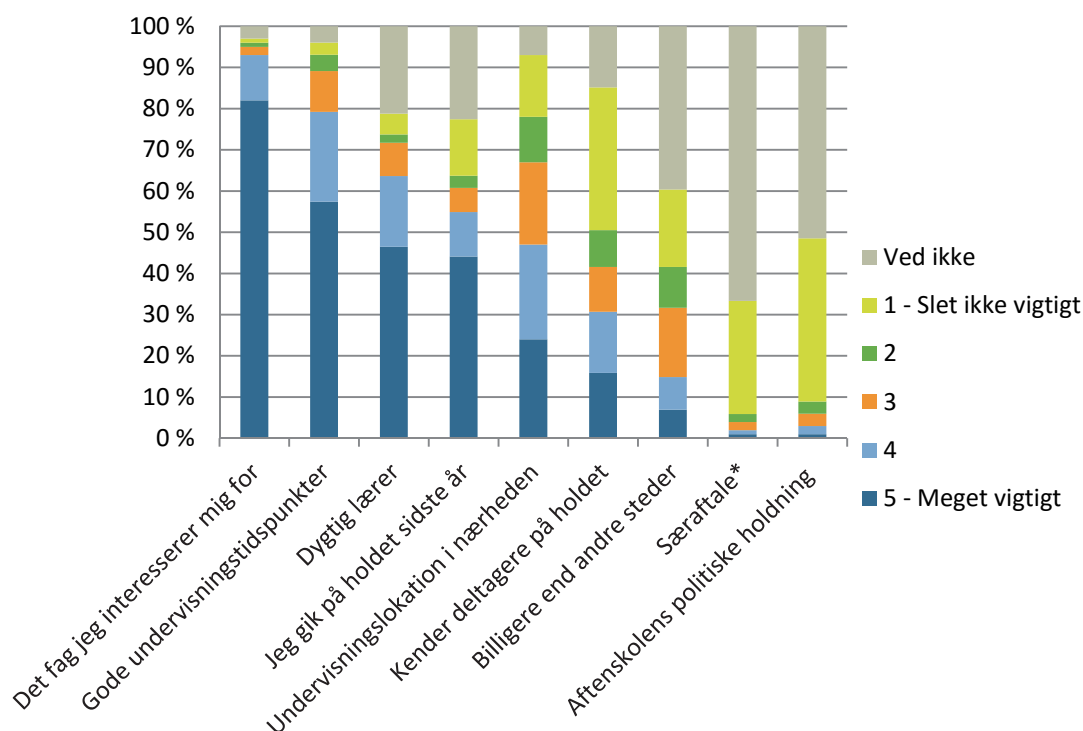
Samlet set er den væsentligste konklusion på den ovenstående analyse, at det er lysten til at lære nyt, som er helt dominerende, når det gælder årsagen til at deltage i aftenskolernes tilbud. Ønsket om nye udfordringer er dermed en væsentlig motivation for kursisterne. Analysen viser imidlertid også, at motivationen er tæt knyttet til, hvilket fag man går til i aftenskolen. Går man på bevægelsesfag, er det hensynet til det fysiske helbred, der vejer tungt. På de manuelle fag er det lysten til at dyrke sin hobby og læring, mens lysten til at lære nyt fylder meget for kursister på grundlæggende fag. Disse forskelle er væsentlige at have for øje i den senere analyse af kursisternes selvvalgte udbytte af deltagelsen i aftenskoleaktiviteter.

Vigtige faktorer for valget af hold

Hvor den ovenstående analyse har fokus på de mere grundlæggende årsager til at gå på aftenskole, ser analysen nu nærmere på, hvilke forhold der har betydning for det konkrete valg af hold på aftenskole.

Som Figur 23 viser, er det både indholdsmæssige og praktiske forhold, der scorer højest i vigtighed. Ikke så overraskende er det mest afgørende for kursisterne, at holdet omhandler det fag, de interesserer sig for. Over 80 pct. af kursisterne anser dette for meget vigtigt. Dette hænger godt sammen med, at lysten til at lære nyt og dyrke sin hobby er væsentlige motivationsfaktorer for mange kursister.

Figur 23: Vigtighed af grunde til valget af hold

Figuren viser, hvor vigtige de respektive grunde var for valget af hold (i pct.). Spørgsmålsformulering: "Vurder hvor vigtige følgende grunde var for valget af dette hold" (det hold kursisten sidst har været til undervisning på). *Særaftale ml. aftenskolen og arbejdsplads/uddannelsessted. n = 944.

Også et mere praktisk forhold som undervisningstidspunktet er 'meget vigtigt' for knap 60 pct. af kursisterne. Der er ikke nogen signifikante forskelle på tværs af alder, når det gælder vigtigheden af tidspunktet. Den tredje vigtigste grund er ifølge kursisterne, at holdet har en dygtig lærer. Knap halvdelen af kursisterne ser dette som 'meget vigtigt', hvilket igen hænger tæt sammen med både interessen for faget og lysten til at lære nyt.

Kursisternes svar bærer også præg af det tidligere tema omkring den store grad af kontinuitet i kursisternes deltagelse. Mere end 40 pct. oplever det som 'meget vigtigt', at de også gik på holdet sidste år. Dette vidner om, at der i mange tilfælde er tale om meget etablerede hold, hvor mange af de samme kursister mødes igen sæson efter sæson. På den ene side er det et tydeligt tegn på, at aftenskolerne er gode til at holde på de trofaste kursister. På den anden side, kan det antages, at den store grad af kontinuitet kan gøre det sværere for nye kursister at starte på holdene.

I den anden ende af skalaen ses vigtigheden af aftenskolens politiske holdning, som har meget begrænset betydning for kursisternes valg af hold. Et synspunkt, som også kommer tydeligt til udtryk blandt kursisterne i interviewene:

I1: "For mit vedkommende, så er jeg ligeglad med, hvad forbundet hedder. Bare det er et kursus, jeg har lyst til. Jeg læser alle de brochurer, der kommer, men jeg ser ikke efter, hvilket navn det er. "

I2: "Og det er også de samme priser, de har for tingene. Jeg tror ikke, at de kan gøre ret meget. Det ligger mere eller mindre fast."

Kursister, møbelpolstring

Interviewer: "Er der nogen grund til, at det er her og ikke i en af de andre aftenskoler, I går? Politisk eller ideologisk?"

I1: "Nej, det er, hvad der passer. I dag er det det rent praktiske, der tages hensyn til. [...] Det handler om, hvad man bor i nærheden af, så man ikke skal køre for langt til noget aftenskole."

Kursist, hensyntagende bevægelse

Interviewer: "Betyder det noget for jer, om det er i det ene eller det andet forbund?"

I1: "Overhovedet ikke. Det er bedøvende ligegyldigt. Jeg har gået ved FOF. Jeg har også gået ved FOKUS. Det var bare tilfældigt, at det var her, jeg kom til at gå. For de havde en dag, der passede mig."

I2: "Jeg tror også, at første gang man starter, kigger man i kataloget og siger, at den dag passer mig, og det klokkeslæt, og det er den dag, der hedder det og det. Det tager vi. Og så finder man ud af det og bliver hængende."

Kursister, IT for begyndere

Ud fra resultaterne er det dermed tydeligt, at det er indholdet i aktiviteterne og tilgængeligheden og ikke aftenskolens overordnede politiske holdning, som er afgørende for valget af aftenskolehold.

Som figuren viser, er den geografiske nærhed til det sted, undervisningen finder sted, også vigtig for en del kursister. Interessant er det alligevel, at det spiller en betydeligt mindre rolle end mange af de øvrige faktorer. Det hænger imidlertid godt sammen med, at mange kursister bruger en del tid på transport hen til undervisningen. Mere end 20 pct. af kursisterne bruger mere end ½ time hver vej, og 40 pct. bruger mellem 15 minutter og ½ time (se Tabel 32 i bilagsmaterialet). Det tyder på, at man i en vis udstrækning gerne bruger tid på transport, såfremt det giver mulighed for at deltage i lige præcis det fag, der interesserer én.

Kursisternes villighed til at flytte sig efter særlige undervisningstilbud kommer også tydeligt til udtryk i de kvalitative interviews af aftenskolelederne. Her er det særligt interessant, at flere af de mindre aftenskoler ude omkring i lokalsamfundene har et stort opland og tiltrækker deltagere, der kommer fra Aalborg by:

"Halvdelen af dem, der kommer ud til os, er inde fra Aalborg."

Interviewer: "Er det det? Hold da op."

"Ja. Og Hjallerup, Hadsund og Skørping er yderpunkterne."

Aftenskoleleder

Interviewer: "Er det så også meget lokalt og rettet mod lokalsamfundet, de tilbud i har?"

"Ja, det er de. Men dem på jagtholdet kommer også fra Aalborg og langvejs fra."

Aftenskoleleder

Omvendt tiltrækker skolerne i Aalborg også kursister ude fra de mindre lokalsamfund. Selvom kursisterne sætter stor pris på gode lokale tilbud, er der også villighed til at køre til Aalborg, hvis der er det helt rigtige fag at køre efter:

"Ja, der er nogle enkelte ting [lokalt]. Jeg har nu godt nok brugt Aalborg meget, fordi der været lige det, jeg gerne ville. Jeg synes sørme, det er med at benytte sig af det."

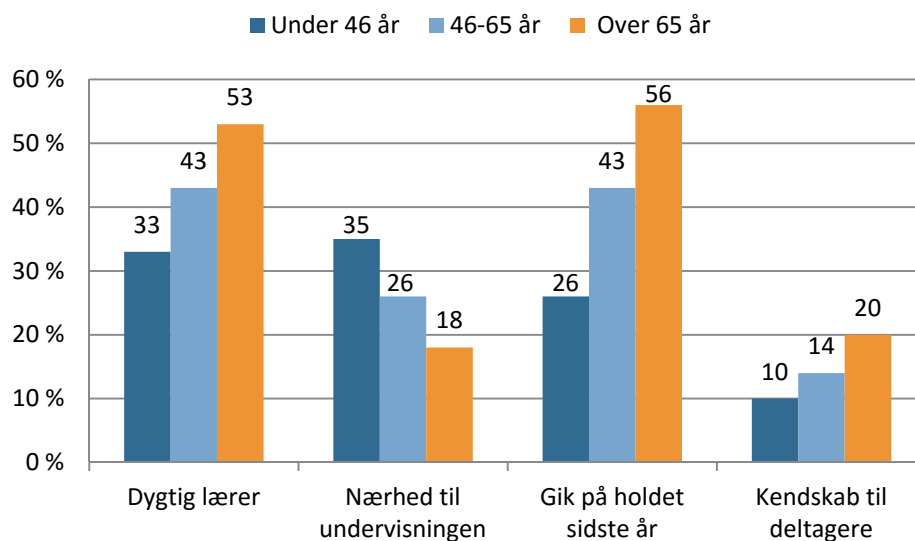
Kursist, sangkor

Resultaterne viser, at der er nogle aldersmæssige forskelle, når det gælder betydningen af den geografiske nærhed til undervisningen for valget af hold. Yngre aftenskolekursister lægger signifikant større vægt på den geografiske nærhed end de ældre kursister. Det kan hænge sammen med, at de ældre kursister i mindre grad skal tage hensyn til job og familie end de yngre aftenskolekursister.

Der er også en række andre tendenser på tværs af alder. En af de tydeligste forskelle er, at ældre kursister i højere grad end de yngre kursister lægger vægt på lærerens dygtighed. Hvor 53 pct. af kursisterne over 65 år har angivet det som meget vigtigt, gælder det samme kun for 33 pct. af kursisterne under 46 år. Derudover har det signifikant større betydning for de ældre, at de også gik på kurset sidste år, og at de kender en eller flere kursister på holdet.

Disse forhold hænger tæt sammen med, at de ældre som tidligere beskrevet er mere erfarne aftenskolekursister, og mange har gået på det samme hold i mange år. Dette kan indikere, at tryghed og genkendelighed spiller en større rolle for ældre end for yngre kursister. De signifikante sammenhænge mellem vigtige faktorer ved holdvalg og alder er vist i Figur 24.

Figur 24: Vigtige faktorer ved holdvalg - fordelt på alder

Figuren viser andelen af kursister, som har vurderet de ovenstående udsagn som 'meget vigtige' for deres valg af hold (i pct.). Kun de udsagn, hvor der er signifikante forskelle på tværs af alder, indgår i figuren ($p < 0,05$). n: under 46 år: 126, 46-65 år: 372, over 65 år: 378.

Også når det gælder køn, er der nogle forskelle i begrundelserne for holdvalget. Resultaterne viser, at kvinder i højere grad end mænd lægger vægt på en dygtig underviser, nærhed til undervisning og undervisningstidspunktet (se Figur 77 i bilagsmaterialet). Endelig er der mønstre på tværs af små og store skoler. Her er den mest interessante forskel, at kursister på de små skoler i højere grad lægger vægt på kendskab til andre kursister på holdet, samt at de gik på holdet sidste år (se Figur 78 i bilagsmaterialet). Dette kan dog hænge sammen med, at kursisterne på de mindre skoler, som tidligere nævnt, er ældre end de øvrige kursister.

Samlet er det først og fremmest fagets indhold og interessen for dette, som er de altafgørende faktorer for valg af hold. Det hænger godt sammen med, at lysten til at lære nyt og dyrke sin hobby er blandt de væsentligste årsager til, at kursisterne i det hele taget dyrker aktiviteter i aftenskoleregiet. Interessen for det helt specifikke fag er desuden væsentlig i forhold til den tidligere analyse af holdstørrelse, hvor mange aftenskoleledere netop lægger vægt på, at der skal være plads til mindre nicheprægede fag i aftenskolerne. Muligheden for at udbyde fag, der tiltrækker kursister med specifikke interesser, ser ud fra analysen ud til at være en af aftenskolernes helt store styrker og dermed en relevant faktor at medtænke i den videre udvikling af aftenskolernes tilbud.

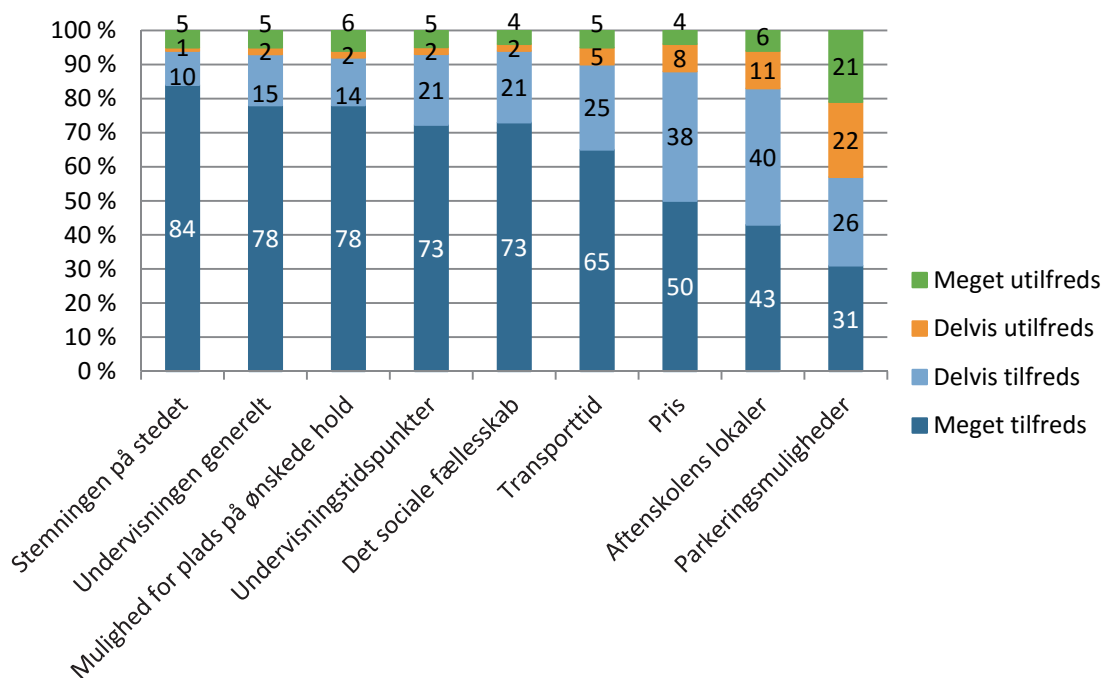
Kursisternes tilfredshed med aftenskolernes tilbud

Kursisternes tilfredshed med aftenskolernes tilbud er en anden indikator relateret til aftenskolernes tiltrækning og fastholdelse af kursisterne.

Figur 25 viser, at kursisterne overvejende er godt tilfredse med aftenskolernes tilbud. Dette er i god overensstemmelse med resultaterne fra undersøgelser af andre typer af fritidsakti-

viteter (Kirkegaard & Østerlund 2010, Malmgren et.al. 2012). Når der er tale om aktiviteter, folk dyrker i deres fritid, vil de ofte finde andre aktiviteter, hvis utilfredsheden bliver for stor.

Figur 25: Tilfredshed med aftenskolens tilbud

Figuren viser, hvor tilfredse kursisterne er med aftenskolens forskellige tilbud (i pct.). n = 815-981. Variationen i n skyldes, at kategorien 'ved ikke/ikke relevant' er frasorteret. Særligt i forhold til parkeringsmuligheder har mange kursister sat kryds i denne kategori, hvilket givetvis skyldes, at de ikke benytter bil som transportmiddel, når de skal til undervisning.

Tilfredsheden er særligt stor, når det gælder stemningen på stedet, undervisningen generelt og muligheden for at få plads på holdet. Omvendt ses den største utilfredshed ved parkeringsmuligheder og aftenskolens lokaler. Utilfredsheden med lokalerne er dog ikke så stor, at den afspejler sig i tilfredsheden med stemningen på stedet.

Derudover viser interviewene, at der kan være store forskelle på, hvor pladskrævende de forskellige aktiviteter er, og hvordan man opholder sig i lokalet. Det gælder eksempelvis det nedenstående eksempel, som illustrerer betydningen af god plads, når man går til en aktivitet som møbelpolstring:

I1: "Det [lokalet] kunne godt være lidt større. Man kan jo næsten ikke komme igennem med møblerne, når man skal hente dem frem. Men vi er vældig glade for, at vi kan få lov at have dem stående. At vi ikke skal have dem med hjem hver gang. Det er jo næsten ikke til at tænke på."

I2: "Da jeg startede var det [et andet lokale], oppe på førstesalen, i et gammelt møbel- eller snedkerværksted. Der var der rigtig, rigtig god plads. Men det var noget gammelt skidt. Her er det næsten nyt. Vi har køkkenet og toiletforholdene er fine. Det er meget

godt. Men vi kunne sagtens bruge noget mere plads til vores ting. Det kan du jo også se, at alle steder står der sofaer. De fylder.”

Kursister, møbelpolstring

En af kursisterne fremhæver dog, at vedkommende tidligere har gået på hold, hvor de selv skulle transportere møblerne frem og tilbage hver gang, og at det er en stor fordel, at de kan få lov at have det møbel de arbejder på stående fra gang til gang. Vævning er et andet eksempel på en pladskrævende aktivitet:

Interviewer: ”Hvad siger du til lokalerne? Både her og til strikkeholdet”

”Altså, det kunne godt trænge til lidt renovering. Når vi sidder derude, så er gulvet skævt og... Okay, vi kan godt være her, men det lugter lidt indelukket, når vi kommer ind. Det kunne man godt gøre noget ved. Jeg tænker, der er fugtigt et eller andet sted oppe på loftet. Bygningerne kunne godt renoveres” [...] ”Vi kunne sagtens finde på flere ting at lave, men vi har ikke huset til det. Det er lidt en hæmsko, at vi ikke bare kan blive ved, fordi der skal være ordentligt plads til tingene.”

Interviewer: ”Og I sidder jo i forvejen rigtig tæt.”

”Det er jo lige det. Og vi skal flytte på tingene, hver gang vi kommer, og det er jo ikke optimalt.”

Kursist, vævning

Interessant nok viser resultaterne fra spørgeskemaundersøgelsen, at kursister på de manuelle fag er mindre tilfredse med lokalerne end kursister på de øvrige fag. Hvor 46 pct. af de øvrige kursister erklærer, at de er meget tilfredse med lokalerne, gør det sig kun gældende for 30 pct. af kursisterne på de manuelle fag. Det kan dels skyldes, at nogle af disse aktiviteter er særligt pladskrævende, som de ovenstående eksempel illustrerer, men det kan også skyldes, at lokalet betyder mere for kursister i de manuelle fag – både på grund af aktiviteterne karakter og fordi kursisterne – som tidligere nævnt – lægger større vægt på det sociale fællesskab med andre kursister.

Interviewene viser derudover, at det er forskellige forhold, kursisterne lægger vægt på ved lokalerne. En kursist fra et sangkor fremhæver vigtigheden af, at lokalet er klar til brug, når de skal i gang:

I1: ”Altså vi har i hvert fald været heldige kan man sige, indtil videre. Vi har også haft en fantastisk pedel, der har sat op til os hver gang, og så skulle han nok pille det ned. Vi har altså været lidt forkælede.

I2: ”Jeg kan også huske alle de år vi var i Hals, nede i Fjordparken. Først kunne man starte med at flytte alle de tunge institutionsmøbler og stable dem i den ene ende, og når vi var færdige skulle det hele sættes på plads igen. Det var godt nok træls. Men vi holdt jo ved. Vi havde jo ikke andre muligheder.”

Kursister, sangkor

En kursist på et IT-hold, fremhæver betydningen af kaffeautomaten:

"Det er en gammel skole, ikke?"

"Det er en rigtig gammel skole."

"Fra før krigen. Men det er fint nok. Der er ikke noget at komme efter. Der er lys og varme. Der er en automat, hvor vi kan trække, kaffe og te og vand i."

Kursister, IT for begyndere

En underviser på et bevægelseshold undrer sig imidlertid over, at hun aldrig har hørt kursisterne tale om de fysiske rammer – på trods af, at hun underviser i mange forskellige typer af lokaler i forskellig stand:

"Underviser: I starten havde det nok stået lukket i lang tid. Først på sæsonen. Jeg tænkte, det var det [der gav den indelukkede lugt]. Men det er altså mærkeligt med de fysiske rammer. Jeg har også før det her hold to pilates-hold. Og de har trænet ved mig i mange år – vi snakker 12 år nogle af dem. Og der er aldrig nogen, der siger noget om de fysiske rammer. Det er bare sådan det er. Og jeg tænker tit på det."

Underviser, hensyntagende bevægelse

Ifølge underviseren er kursisterne dermed gode til at indrette sig efter de lokalemæssige forhold, der nu engang er til rådighed. Derudover tyder interviewudsagnene generelt på, at de engagerede kursister ikke lader sig afskrække af at skulle slæbe møbler frem og tilbage hver gang eller at skulle gøre lokalet klar til brug.

Det er dog plausibelt, at alt for mange praktiske forhindringer kan have betydning for tiltrækningen af nye kursister. En anden underviser ser netop de fysiske rammer som et vigtigt parameter i forhold til at fastholde aftenskolernes tiltrækningskraft:

"Men jeg tror noget af det, der kan være vigtigt for aftenskolen også (...) er at følge med i, at de faciliteter, der er, at de er i orden. Fordi tidligere (...) der var det helt almindeligt, at man var sådan nogle steder. Så rydder du et klasselokale og fejer gulvet og så er det det, ikke. Der tror jeg, kravene er anderledes i dag, og vi er vant til at kunne vælge nogle muligheder, der er bedre, synes vi.

(...)

Det tror jeg gælder for mange fag, men særligt for sådan et fag som yoga, hvor der kommer så mange andre tilbud nu, hvor der er nogle lækre lokaler at være i. Selv om jeg snakkede om hygge før, så betyder det noget, hvad det er for nogle lokaler man er i, hvad for en stemning der er i lokalet, og hvad det er for nogle muligheder, der ligger i lokalet. Så det, tror jeg, betyder kolossalt meget. At huske at prioritere det. Det synes jeg måske ikke altid, at man er lige opmærksom på."

Underviser 7

Generelt er det værd at bemærke, at der ved alle faktorer er langt flere tilfredse end utilfredse kursister. 12 pct. af kursisterne er utilfredse med prisen, men igen er der påfaldende stor tilfredshed. Prisen synes dermed ikke at være en hindring for de kursister, der allerede

deltager i aftenskolernes tilbud. Det er dog ikke ensbetydende med, at det ikke kan være en barriere for ikke-deltagere, hvilket nogle af kursisterne udtrykker bekymring for:

Interviewer: "Skulle I give aftenskolerne et godt råd, hvad skulle det så være? Måske også for at fange de unge?"

I1: "Sæt prisen ned."

I2: "Det kommer jo ikke til at ske."

I1: "Nej, men den er hård. 1200 kr. De er lidt høje. Særligt for en familie."

I2: "Men det er også fordi, at alt hvad der kan spares på, det bliver der sparet på med hensyn til tilskud og sådan noget."

I1: "Og hvis du så melder dig til et sykursus, så skal du også betale for tingene oveni. Det tror jeg ikke, mange unge familier har råd til."

Interviewer: "Der er jo hård konkurrence mange andre steder fra. Så kan man gå i den lokale gymnastikforening til nærmest ingen penge."

I3: "Det er 600 kr. gange to. Tilskuddet er jo faldet, så det er for hver sæson med de der 3 måneder."

I4: "Men det giver jeg altså også gerne. Jeg tror vi har snakket om det en gang før. At der er flere, der ville komme, hvis det var billigere."

Kursister, KOL-kor

I1: "Jeg ved ikke, om du har glemt at spørge om noget, men vi har ikke snakket økonomi. Hvad det koster at deltage. Fordi jeg synes, at aftenskolen er lidt dyr. Sådan 10 gange vævning koster 700 kroner."

Interviewer: "Og det er efter tilskuddet fra Aalborg Kommune?"

I1: "Det er det, den enkelte kursist skal betale. Det synes jeg er mange penge, for det er jo 10 gange før jul og igen efter jul. Det er 1400, og det synes jeg er dyrt."

Interviewer: "Ja for ud over det, betaler I jo også materialer?"

I1: "Jo, jo - det er vores egne"

Interviewer: "Så det er alene for undervisningen. Er det det værd?"

I1: "Det er jo igen et valg. Jamen, det er det jo selvfølgelig. Ellers gør man det jo ikke. Men jeg kan godt forestille mig, at det ville afholde nogen fra det."

Kursist, vævning

Blandt nogle af kursisterne er der dermed en bekymring for, at prisen på kurserne kan afholde potentielle deltagere fra at komme i aftenskolerne. Som den senere analyse af aften-

skolernes potentielle deltagere vil vise, holder denne bekymring i nogen grad stik. Derudover er det interessant, at kursisterne på de manuelle fag er mindre tilfredse med prisen end de øvrige kursister. Det kan dog hænge sammen med, at kursisterne ofte – som det også fremgår af citatet – selv har udgifter til materialer oveni kursprisen.

Tilfredsheden med holdet er ikke så overraskende størst blandt de kursister som har gået på holdet i længst tid (se Tabel 33 i bilagsmaterialet). Derudover er der nogle forskelle i niveauet af tilfredshed på tværs af små og store skoler i undersøgelsen. Overordnet er der en større grad af tilfredshed blandt kursisterne på de mindre skoler. Dette gælder i særdeleshed i forhold til pris, det sociale fællesskab og parkeringsmuligheder (se Figur 79 i bilagsmaterialet). Det kan dog hænge sammen med, at kursister på de små skoler er mere stabile aftenskolekursister. Hvor 29 pct. af kursisterne på de store skoler har gået til aktiviteter i aftenskoleregi i minimum 10 år, gør det sig gældende for hele 48 pct. af kursisterne på de små skoler.

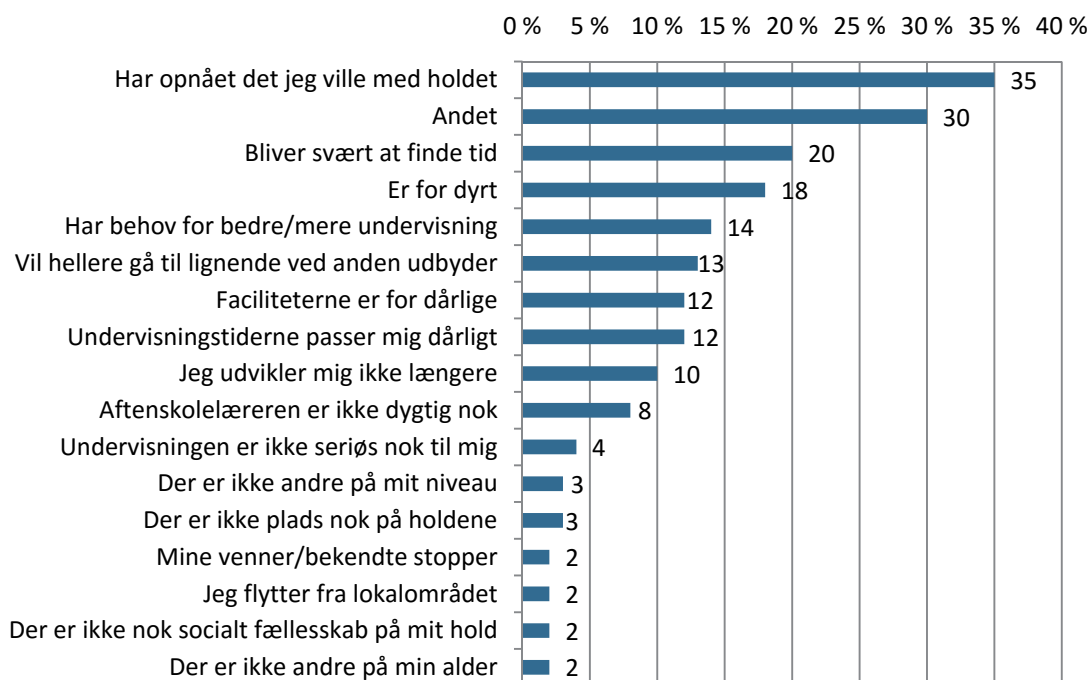
Kursisternes fremtidige aftenskoledeltagelse

Som tidligere belyst er aftenskolekursisterne i undersøgelsen en meget stabil gruppe, når det gælder deres aftenskoledeltagelse. Dette kommer blandt andet til udtryk i den store andel af kursister, der har deltaget i aftenskoleundervisning i mere end 10 år. Stabiliteten afspejler sig imidlertid også i kursisternes forventninger om fremtidig aftenskoledeltagelse. Hele 82 pct. af kursisterne forventer, at de deltager i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år. Dermed er der ikke kun en stor loyalitet over for aftenskolerne som institution men også over for den specifikke udbyder, kursisterne går hos.

Der er en klar tendens til, at de kursister, der har deltaget i aftenskoleundervisning i mange år, i højere grad forventer at fortsætte på skolen end 'nyere' kursister (se Figur 80 i bilagsmaterialet). Blandt de kursister, der har gået på aftenskole i 0-2 år, er over en femtedel i tvivl om, hvorvidt de også deltager i aftenskoleundervisningen hos samme udbyder om et år, mens det kun er tilfældet for 4 pct. af kursisterne, som har gået til aftenskoleaktiviteter i 6 år eller mere. Dette billede tyder på, at der kan være et potentiale for aftenskolerne i at have fokus på fastholdelse af nye kursister.

De kursister, der enten er i tvivl om, hvorvidt de vil fortsætte på aftenskolen, eller har besluttet, at de ikke vil, er blevet bedt om at sætte kryds ved de tre vigtigste årsager til dette. Når der ses på 'tvivlernes' begrundelser, er 'jeg har opnået, det jeg ville med holdet', den mest udbredte begrundelse. Det tyder på, at nogle kursister bruger aftenskolerne til at opnå et bestemt formål, og når de har opnået, hvad de ville, overvejer de at stoppe igen, hvilket er i god overensstemmelse med, at den mest udbredte årsag til at vælge aftenskolen er lysten til at lære nyt. Derudover angiver 20 pct., at det bliver svært for dem at finde tid til aftenskoleundervisningen, og næsten lige så mange angiver prisen som begrundelse for deres mulige fravalg. Figur 26 viser, hvordan kursisternes besvarelser fordeler sig på de øvrige mulige begrundelser for fravalg.

Figur 26: Begrundelser for muligt fremtidigt fravalg

Figuren viser fordelingen af respondenternes svar på, hvorfor de muligvis ikke forventer at deltage i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år (i pct.). Svarene er givet blandt de respondenter, som har svaret "Ved ikke" til spørgsmålet om hvorvidt de forventer at deltage i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år. Hver respondent er blevet bedt om at sætte kryds ved de tre vigtigste årsager. n = 115.

30 pct. af de uafklarede kursister angiver, at der ligger andre årsager til grund for deres mulige fremtidige fravalg af den aftenskole, de går på. De uddybende svar viser, at det omfatter en lang række af forskellige forhold, som spænder lige fra for lang transporttid til manglende overskud. De mest udbredte begrundelser knytter sig dog til selve indholdet i undervisningen. Særligt at man endnu ikke ved, hvilke fag der udbydes til næste sæson og derfor ikke har taget stilling, fordi man vælger ud fra lyst og interesse. Eksempelvis som det kommer til udtryk i de følgende uddrag:

"Jeg tager det hold, der interesserer mig mest, og det er uanset hvilken aftenskole det er."

"Jeg venter og ser, hvad jeg har lyst til og behov for."

"Hvis der kommer et relevant kursus, så vil jeg tilmelde mig."

"Jeg ved ikke, om der kommer et lignende kursus som opfølgning."

Uddrag fra besvarelser i spørgeskema

Når det gælder de 4 pct. af kursisterne (36 kursister), som har svaret, at de ikke regner med at deltage i aftenskoleundervisning hos den samme udbyder om et år, ser begrundelserne noget anderledes ud. Her er det klare billede, at utilfredshed med underviseren er den mest udbredte begrundelse. Derudover angiver 36 pct., at de hellere vil gå hos en anden udbyder, og knap en tredjedel, at de har behov for mere/bedre undervisning. Igen er det

centralt, at begrundelserne i høj grad er rettet mod selve indholdet i undervisningen, hvilket også kommer til udtryk i de uddybende svar fra de kursister, der har sat kryds ved 'andet'. Her er det særligt forhold vedrørende underviseren, der lægges vægt på – eksempelvis som i de følgende uddrag:

"Aftenskolelæreren er utrolig dygtig, men hans humør svinger så meget, at det skaber en dårlig stemning."

"Underviseren er gravid og underviser sandsynligvis ikke i næste sæson."

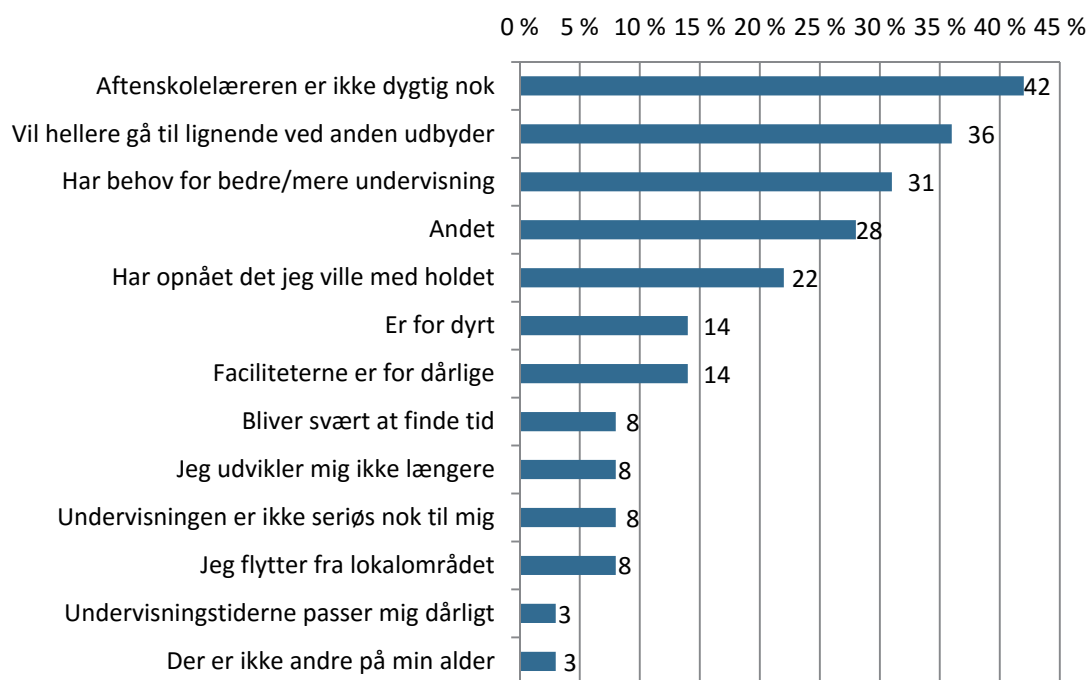
"Jeg havde forventet noget andet af undervisningen. Jeg kunne godt have lært det meste selv, hvis jeg havde sat to timer om ugen af privat."

"Fordi underviseren kun er der i én sæson. Det er anden gang inden for et år. Kontinuiteten i undervisningen mangler."

Uddrag fra besvarelser i spørgeskema

Samlet set er vurderingen af underviseren og undervisningens indhold væsentlige i forhold til begrundelser for fravalg. Fordelingen på de øvrige mulige begrundelser for fremtidigt fravalg af aftenskolen ses i Figur 27. Dog er det vigtigt at være opmærksom på, at fordelingen er baseret på meget få kursister.

Figur 27: Begrundelser for fremtidigt fravalg

Figuren viser fordelingen af respondenternes svar på, hvorfor de ikke ser sig selv som deltagende i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år (i pct.). Svarene er givet blandt de respondenter, som har svaret "Nej" til spørgsmålet om, hvorvidt de forventer at deltage i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år. Hver respondent er blevet bedt om at vælge de tre vigtigste årsager. Ingen af respondenterne har valgt de fig. svarmuligheder: "Der er ikke andre på mit niveau", "Der er ikke plads nok på holdene", "Mine venner/bekendte stopper" og "Der er ikke nok socialt fællesskab på mit hold". n = 36.

Opsamling: Hvad er det, der tiltrækker?

En grundlæggende forudsætning for aftenskolernes potentiale for mental sundhed og trivsel er, at kursisterne kommer til aftenskolernes tilbud. Den ovenstående analyse har derfor sat fokus på, hvor kursisterne har hentet inspiration til deres aftenskoledeltagelse, hvorfor de har valgt aktiviteter i aftenskolen, hvor tilfredse de er med aftenskolernes tilbud, samt hvorvidt de regner med at fortsætte som kursister. Resultaterne er dermed relevant viden for aftenskolernes videre arbejde med fastholdelse og rekruttering af kursister.

Analysen viser, at aftenskolernes trykte kataloger og annoncer stadig spiller en betydelig rolle for mange kursister, når de henter inspiration til aftenskolernes aktiviteter. Inspirationen fra venner og bekendte spiller imidlertid også ind – særligt for kursisterne på de mindre aftenskoler. De digitale kanaler spiller derimod en forholdsvis begrænset rolle – i særdeleshed for de ældre aftenskolekursister.

Det store fokus på kataloget tyder desuden på, at mange kursister er aktivt opsøgende i forhold til mulighederne for at dyrke fritidsinteresser. Analysen viser, at mange kursister bruger tid på at sætte sig ind i, hvilke muligheder der er og derefter vælger ud fra lyst, interesse og tilgængelighed. Dette billede er i god overensstemmelse med, at aftenskolekursisterne gennemsnitligt set er en ressourcestærk gruppe – både når det gælder uddannelsesniveau og selvvurderet trivsel.

Lysten til at lære nyt og muligheden for at dyrke sin hobby er aftenskolekursisternes helt store drivkraft i forhold til at gå til aktiviteter i aftenskoleregi. Det gør sig i særdeleshed gældende for kursister på grundlæggende og manuelle fag, mens kursisterne på bevægelsesfag i højere grad lægger vægt på hensynet til deres fysiske helbred.

Blandt de kursister, der går på hold tilpasset særlige målgrupper, går en stor del på bevægelsehold. Derfor er det ikke overraskende, at denne gruppe ligeledes lægger vægt på det fysiske helbred som en af de primære årsager til at gå på aftenskole. Derudover er der en tendens til, at kursister på hold tilpasset særlige målgrupper har et større fokus på det sociale samvær end de øvrige kursister.

Når det gælder årsager til det konkrete valg af hold, er interessen for det specifikke fag helt afgørende. Dette er i god overensstemmelse med, at lysten til at lære nyt er den grundlæggende drivkraft for mange kursister. Dette tyder på, at en af aftenskolernes store styrker er den store variation i tilbuddene og muligheden for at udbyde nicheprægede fag, så der er tilbud for enhver smag.

Kursisterne er helt overvejende tilfredse med aftenskolens tilbud. Særligt når det gælder stemningen på stedet, er tilfredsheden stor, men også i forhold til de øvrige indholdsmæssige karakteristika ved aftenskoleundervisningen er der stor tilfredshed. Ikke så overraskende er tilfredsheden størst blandt de kursister, der har mange års erfaring med aftenskoledeltagelse. Den største utilfredshed ses ved de mere praktiske forhold som parkeringsmuligheder, lokaler og pris. Det er dog stadig en meget lille andel af kursisterne, som

er utilfredse, eksempelvis er kun 12 pct. af kursisterne utilfredse eller delvist utilfredse med prisen.

Tilfredsheden afspejler sig også i, at langt de fleste aftenskolekursister regner med at deltage i undervisning hos samme udbyder om et år. Blandt de, der er i tvivl om deres fremtidige deltagelse, er den primære årsag, at de har opnået, hvad de ville med faget, eller – som de uddybende kommentarer viser – at de først tager stilling, når de ser, hvilke fag der bliver udbudt. Blandt de kursister, der vurderer, at de ikke forventer at deltage i undervisning hos den samme udbyder igen, er det derimod forhold knyttet til underviseren og undervisningens karakter, der har størst betydning. Her er der dog samlet tale om ret få kursister.

På trods af at den ovenstående analyse omhandler begrundelser for fremtidige fravalg og derfor må antages at være forbundet med en vis usikkerhed, tegner der sig – i samspil med kursisternes begrundelser for deltagelse – et billede af, at kursisterne bruger aftenskolernes tilbud på forskellige måder. For nogen kursister er aftenskoleaktiviteterne primært et middel til at opnå en bestemt færdighed. Når målet med kurset er nået, stopper vedkommende igen eller prøver måske kræfter med andre typer af aktiviteter. For andre kursister har lysten til læring og forbedring af færdigheder ligeledes betydning, men i modsætning til den første type, forbliver de aktive.

Analysen tyder på, at oplevelsen af progression og fortsatte faglige udfordringer kan have betydning for fastholdelsen, ligesom det sociale også kan spille ind. Igen er der dog forskelle på tværs af fag. Hvor det ovenstående i særlig grad vil gøre sig gældende for de grundlæggende og manuelle fag, er der andre faktorer på spil i forhold til bevægelsesfagene, hvor også det fysiske helbred har kursisternes fokus.

Kapitel 8: Hvad får man ud af at gå på aftenskole?

Et kernespørgsmål relateret til aftenskolernes potentiale for mental sundhed og trivsel er, hvad kursisterne får ud af at deltage i aftenskolernes aktiviteter.

De tidligere analyser af kursisternes trivsel viser, at der helt overvejende er tale om en ressourcestærk gruppe, når det gælder selv vurderet trivsel, som eksempelvis er målt gennem WHO's trivselsindeks. I analysen er det ikke muligt at afgøre, hvorvidt kursisternes deltagelse i aftenskoleaktiviteter har direkte betydning for kursisternes trivselsniveau, eller om det snarere handler om, at aftenskolerne fortrinsvis befolkes af kursister, som i forvejen er aktive, ressourcestærke borgere med et højt trivselsniveau.

Den bedste måde til at komme tættere på den konkrete betydning, aftenskolerne har for kursisternes trivsel, er derfor at belyse kursisternes selv vurderede udbytte af aftenskoleaktiviteterne.

Kursisternes udbytte af aftenskolernes aktiviteter er også belyst i tidligere undersøgelser på området (Løvgreen et al. 1998; Ibsen, Østerlund & Quist 2015). Denne undersøgelse bygger videre på disse erfaringer ved at benytte det samme spørgsmålsbatteri – dog med yderligere tilføjelser relateret til kursisterne trivselsmæssige udbytte – i form af en række parametre relateret til personlig udvikling og trivsel. I denne undersøgelse er resultaterne desuden kvalificeret af interviewundersøgelsen.

Som allerede beskrevet i det indledende afsnit 'Aftenskolen i glimt' oplever kursisterne i interviewene i høj grad, at deltagelsen er et positivt bidrag i deres hverdag. Eksemplerne fra interviewene viser imidlertid også, at kursisterne betoner mange forskellige aspekter ved aftenskoleundervisningen, når de bliver spurgt ind til, hvad de får med fra undervisningen. Dette kapitel går i dybden med udbyttet og betydningen af aftenskoleundervisningen og belyser mønstre og tendenser på tværs af målgrupper og fag.

Kursisternes selv vurderede udbytte

Det indledende afsnit om indkredsningen af mental sundhed tydeliggør, at der er tale om et begreb, som indeholder mange forskellige delelementer. I analysen af kursisternes selv vurderede udbytte er der derfor fokus på flere forskellige aspekter af mental sundhed. I spørgeskemaundersøgelsen er kursisterne blevet bedt om at forholde sig til en række forskellige udsagn om udbytte af aftenskoleundervisningen, som på hver sin måde er relateret til trivsel: Udbytte relateret til personlig udvikling, udbytte relateret til faglig udvikling og læring samt udbytte relateret til sociale relationer. Desuden er der spurgt ind til udbytte i forhold til samfundsmæssigt engagement.

Figur 28 viser, at det udsagn, flest kursister erklærer sig enige i, er udsagnet om, at de går glade hjem, hver gang de har været til undervisning. Hele 68 pct. af kursisterne er 'i høj grad' enige i dette udsagn. Tallet er måske ikke så overraskende, da folk typisk vælger fritidsinteresser ud fra, hvilke typer af aktiviteter de nyder at bruge tid på. Ikke desto mindre

er det et meget markant resultat og en tydelig indikator på, at deltagelse i aftenskoleaktiviteter bidrager positivt til kursisternes glæde og trivsel i hverdagen. En tendens, der også kommer tydeligt til udtryk i de kvalitative interviews med kursisterne:

”Ja, og man går glad herfra. Det synes jeg, er så godt. Du er glad for det, du har lært i dag. Noget er måske svært, så du skal til at prøve at tænde derhjemme for at kunne huske det. Jeg synes, det er godt.”

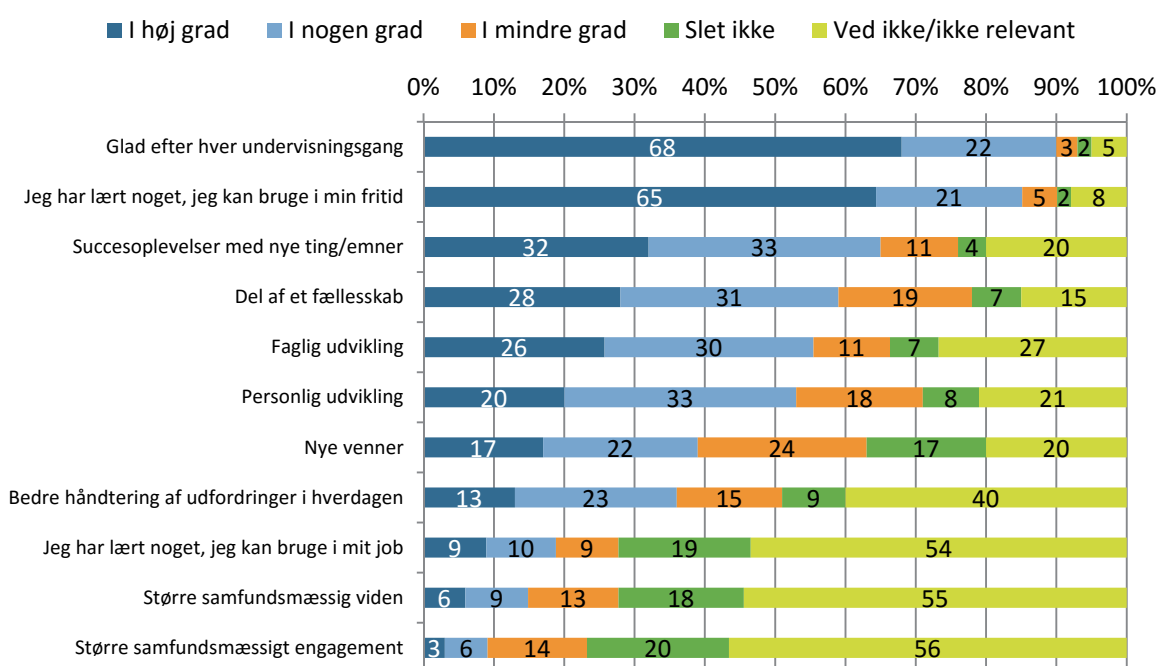
Kursist, IT for begyndere

I1: ”Men det der er så forunderligt er, at man kan komme træt og komme hjem fuldstændig frisk.”

I2: ”Det er det, der sker hver gang.”

Kursister, sangkor

Figur 28: Kursisternes selvvaluerede udbytte

Figuren viser fordelingerne på spørgsmål om kursisternes udbytte af deltagelse i aftenskoleundervisning (i pct.). n = 887

En næsten lige så stor andel – 65 pct. - af kursisterne erklærer sig enige i, at de har lært noget, de kan bruge i deres fritid. Dette viser, at læringen og det faglige udbytte er centralt for rigtig mange kursister, hvilket er i god overensstemmelse med, at lysten til at lære nyt vejer meget tungt i årsagerne til, at kursisterne i det hele taget kommer på aftenskolerne.

Det er dog væsentligt, at læringen er rettet mod fritiden og i langt mindre grad mod læring relateret til arbejde, som kun 9 pct. af kursisterne erklærer sig helt enige i, når det gælder

udbytte. Endnu færre kursister har sat kryds ved, at de har fået større samfundsmæssig viden og større samfundsmæssigt engagement³¹.

De kvalitative interviews nuancerer betydningen af læring og viser, at ønsket om læring kan bunde i mange forskellige ting. På et IT-hold oplever kursisterne det som en nødvendighed at lære IT – blandt andet på grund af kravet om at benytte e-boks:

Interviewer: "Hvad er jeres interesse i at lære noget om det her?"

I1: "Det er man jo nødt til på grund af e-boks. Man vil jo gerne vide noget, ikke også. Og man vil kunne noget mere og søge på nogle ting."

I2: "Loven kræver jo vi kan det, ikke også. Du kan selvfølgelig sige, at du ikke vi have e-boks og blive fritaget. Men så vidt muligt at du kan selv, så er det da sjovest at kunne selv."

Kursist, IT for begyndere

En kursist i et KOL-kor understreger vigtigheden af at lære den fysiske teknik for at kunne bruge stemmen rigtigt:

I1: "Det med at få udtalelserne i sammenhæng og åbne for sanglæberne og at komme op i de høje toner – og lære at holde dem. At holde luften. Det er det, vi træner."

Interviewer: "Det bruger I mindst en halv time på til at starte med?"

I1: "Ja, ligesom at varme op, fordi så kommer det jo i sangene, fordi hun vælger dem efter det. Det er ikke bare sang. Der er virkelig et mål med det."

Kursist, KOL-kor

Endelig lægger en kursist på et vævehold vægt på den fortsatte mulighed for faglig udvikling og læring af nye væveteknikker:

Interviewer: "Hvad betyder det at få undervisning, selvom man er dygtig?"

I1: "Det betyder rigtig meget, for man kan godt køre fast eller blive usikker, og man vil også gerne prøve nogle ting, man måske ikke selv tror på, at man kan. Fx er det jeg er

---

³¹ De overordnede tendenser er i god overensstemmelse med resultaterne fra Demokratiundersøgelsen 2015 (se Figur 81 i bilagsmaterialet). Det er dog ikke alle udsagn, der indgår i den undersøgelse. Den største forskel i resultaterne på tværs af undersøgelser er, at der er færre kursister i 2015-undersøgelsen, som angiver, at de er blevet en del af et fællesskab (17 pct. i høj grad), end i nærværende undersøgelse. Muligheden for direkte sammenligning mellem de to undersøgelser er dog udfordret af, at respondenterne i denne undersøgelse skulle svare på spørgsmålet for at komme videre i spørgeskemaet, mens det ikke var tilfældet med 2015-undersøgelsen. Dette afspejler sig blandt andet ved en stor andel af kursister, der har svaret 'ved ikke' i denne undersøgelse mod langt færre i 2015-undersøgelsen. Sammenligningen på tværs af de to undersøgelser skal derfor tages med forbehold.

ved at sætte op til nu en dug, der skal væves og sættes op og kunne foldes ud, når man tager den af.”

Kursist, vævning

Interviewene illustrerer samlet set, at oplevelsen af læring kan omfatte mange forskellige elementer af aftenskoleundervisningen. Karakteren af læringen kan desuden variere alt efter, hvilket fag man går til, og hvilke mål den enkelte kursist selv har med undervisningen.

Ligeledes er det centralt i både et lærings- og trivselsmæssigt perspektiv, at en tredjedel af kursisterne i høj grad er enige i, at de har fået succesoplevelser med nye ting eller emner. Også i interviewene er følelsen af succes centralt for mange kursister. Det gælder lige fra oplevelsen af, at man selv kan håndtere e-boks, over glæden ved selv at have ombetrukket et møbel, til en særlig succesfuld koroplevelse.

Ligeledes relateret til personlig udvikling og trivsel angiver 20 pct. af kursisterne, at aftenskolerne har bidraget til at udvikle dem personligt. 13 pct. oplever at de 'i høj grad' er blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen.

Når det gælder det sociale udbytte, erklærer lidt over en fjerdedel af kursisterne sig enige i, at de gennem deltagelsen i aftenskoleundervisningen er blevet en del af et fællesskab. Det kan diskuteres, om det er få eller mange, men det er i god overensstemmelse med, at det for langt de fleste kursisters vedkommende ikke er det sociale fællesskab, som er årsagen til, at de går på aftenskole.

Dermed ikke sagt, at det sociale slet ikke har betydning. Selvom man kommer for at dygtiggøre sig til en bestemt aktivitet, vil det typisk være væsentligt for fastholdelsen, at der samtidig er tale om et sted, hvor der er rart at være. Denne tendens er i overensstemmelse med en tidligere undersøgelse af aktiviteter for unge (Grube & Østergaard 2010, 168). I de kvalitative interviews giver mange kursister også udtryk for, at de hygger sig på holdene og har det godt med de andre, selvom de ikke nødvendigvis ser deres medkursister i andre sammenhænge:

Interviewer: "Ses i ud over det her?"

I1: "Nej, det gør vi ikke"

Interviewer: "Det behøver man jo heller ikke, men det kunne jo godt være."

I2: "Det kunne det jo godt, men vi har jo nok alle sammen andre interesser og børnebørn, der tager meget af ens tid."

I1: "Men vi hygger os, og sommetider har nogen kaffe med eller bager en kage."

Interviewer: "Så der er en god social stemning?"

I2: "Det synes jeg, der er."

Kursister, IT for begyndere

"Jeg tror, at der er nogen, der ses, men det er langt fra alle. Vi nyder da at være sammen, men vi har jo hver vores, ikke. Nu er der jo en del af os, der efterhånden er blevet pensionister, så vi har det meste af dagen til vores egen rådighed, men førhen, hvor vi var i fuldtidsjob, var der sådan set nok at se til. Børn og børnebørn og de gamle i familien."

Kursist, sangkor

Samme billede kommer til udtryk i interviewene af aftenskoleunderviserne:

"Jeg havde en dame, der kom fra et eller andet sted, Sjælland eller sådan noget, ind på holdet, og hun kom sådan set fordi hun var meget ensom, hun var flyttet her til Aalborg. Og så gik hun op til mig og sagde "hvad skal jeg gøre, for ligesom at komme i kontakt med folk, for jeg vil faktisk gerne have en veninde ved at gå her, jeg regner med at kunne få veninder", så sagde jeg "jamen jeg skal nok gøre hvad jeg kan for at fortælle folk", men det tror jeg var lidt svært, for folk mødes der og så går de hver til sit. Nogen mødes lidt privat, men ikke så meget tror jeg. Det er dér de har fællesskabet, der hvor de kommer den ene gang om ugen."

Underviser 3

"De snakker meget med hinanden. Men det er også som du siger før, at i starten så snakker de ikke så meget. Men jeg har ikke oplevet på nogen hold at der ikke bliver snakket efter at de har været der en 5-6 gange, så begynder det, og de hold der har kørt længe og hvor folk efterhånden kender hinanden - de kan godt kende hinanden og egentlig snakke om ting, som er meget private. Og fortælle om ting, som også er meget private. De aner ikke, hvad hinanden hedder. Og det er jo rigtig fint på mange måder."

Underviser 7

Analysen tyder dermed på, at der ofte er tale om et fællesskab, mens kursisterne er på aftenskolerne, men det er langt fra en selvfølge, at relationerne rækker ud over det. I spørgeskemaundersøgelsen er der dog 17 pct. af kursisterne, som i høj grad erklærer sig enige i, at de har fået nye venner gennem deres aftenskolebetrothed, hvilket indikerer at det sociale - for nogle kursister - er mere end blot samværet på kurserne. Derudover fremgår det af interviewene, at der - særligt i nogle typer af aktiviteter - kan være en form for social forpligtelse til at komme til undervisningen, og at kursisterne har en følelse af, at de hører til på holdet:

Interviewer: "Så det er også på grund af det forpligtende fællesskab, at man kommer?"

I: "Det er ikke kun derfor, men det er selvfølgelig en del af det. Det meste er jo, at man kommer af lyst, fordi det giver én en helt masse. Jeg holdt pause på et tidspunkt, fordi min mor blev syg og kom på plejehjem, og så var Hanne jo straks efter mig, da det hele var overstået: 'Nu kan du godt komme tilbage igen.' Det var jeg da glad for. Hver onsdag aften snakker vi da om, hvor god en dag, vi har haft i dag. Vi er sommetider helt høje."

Kursist, sangkor

Samlet set har det sociale aspekt betydning for mange kursister, men det kommer betydeligt længere nede på listen end de lærings- og trivselsmæssige aspekter, både når det gælder årsagerne til at gå på aftenskole og kursisternes vurdering af udbyttet.

Når det gælder kursisternes udbytte i forhold til samfundsmæssigt engagement og viden om samfundet, er det meget få kursister, der i høj grad erklærer sig enige i disse udsagn. Dette er i god overensstemmelse med tidligere undersøgelser af dette aspekt. I den tidligere nævnte landsdækkende undersøgelse fra 2015, var der hhv. 2 og 4 pct., som 'i høj grad' erklærede sig enig i udsagnene (Demokratiundersøgelsen 2015) (se Figur 81 i bilagsmateriale). Den begrænsede andel er alligevel interessant i lyset af, at et af formålene med aftenskoleundervisningen er at gøre deltagerne engageret i samfundslivet.

Da så få kursister har erklæret sig enige i udsagnet, og da samfundsmæssigt engagement ikke er det primære fokus i denne analyse, er det dog valgt ikke at inkludere de to parametre i den nedenstående analyse.

Mønstre i kursisternes selvvurderede udbytte

Hvor den ovenstående analyse viser det overordnede billede i kursisternes selvvurderede udbytte af aftenskoleundervisningen, ser analysen nu nærmere på mønstrene i det selvvurderede udbytte. Hvilke faktorer har betydning for, hvad kursisterne oplever at få ud af undervisningen? Der vil være særlig fokus på forskelle og ligheder i det oplevede udbytte på tværs af fag og målgrupper. Analysen er struktureret ud fra de forskellige kategorier af udbytte, som på hver sin måde er relateret til mental sundhed og trivsel: Socialt udbytte, udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel samt udbytte relateret til læring³².

Mønstre i kursisternes sociale udbytte

Når det gælder kursisternes sociale udbytte af aftenskoleundervisningen, målt på i hvilken grad, kursisterne oplever at være blevet en del af et fællesskab, samt hvorvidt de har fået nye venner, er der nogle interessante mønstre på tværs af fag og målgrupper.

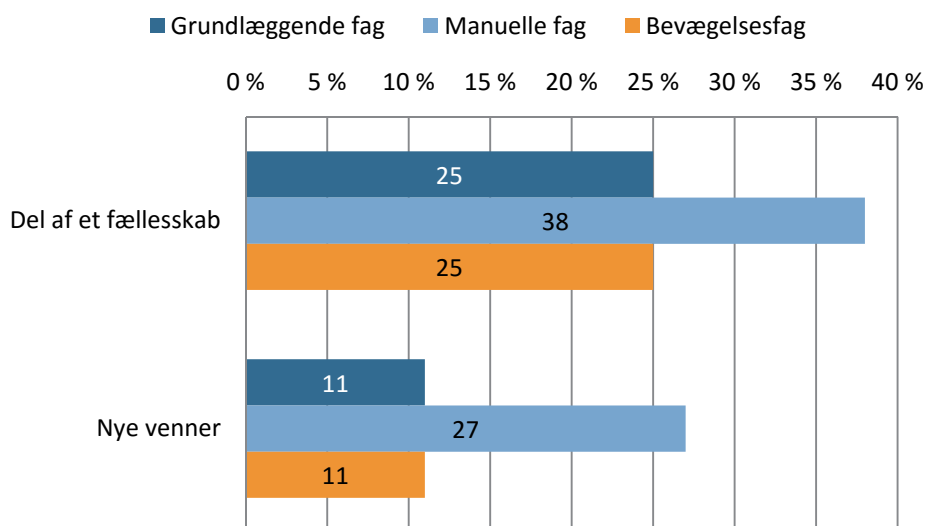
En samlet analyse af betydende faktorer for kursisternes selvvurderede udbytte viser, at særligt de manuelle fag skiller sig ud i forhold til socialt udbytte. Efter kontrol for de øvrige faktorer er der en positiv sammenhæng mellem det at gå til manuelle fag og vurderingen af at være blevet en del af et fællesskab og at have fået nye venner (se Tabel 34 i bilagsmateriale).

---

³² For at give et samlet billede af, hvilke forhold der har betydning for kursisternes selvvurderede udbytte er der foretaget ordinale regressionsanalyser for hver af de tre overordnede typer af udbytte. Dette er gjort for at sikre, at sammenhængene i de bivariante analyser ikke skyldes andre forhold. De variable der er medtaget i den samlede analyse er køn, alder, uddannelsesniveau, skolestørrelse, fag, særlig målgruppe og kursisternes trivselsniveau. Resultaterne fra regressionsanalysen kan ses i bilagsmateriale.

Figur 29 viser, hvordan kursisternes vurderinger fordeler sig på tværs af de tre største faggrupper i undersøgelsen. Her er det tydeligt, at de manuelle fag skiller sig ud i forhold til det sociale udbytte³³.

Figur 29: Socialt udbytte - fordelt på fag

Figuren viser andelen af kursister, som 'i høj grad' tilslutter sig udsagnene fordelt på fag (i pct.). N: Grundlæggende fag: 224, manuelle fag: 223, bevægelsesfag, 326.

En mulig forklaring på, at vurderingen fra kursisterne på de manuelle fag skiller sig ud, kan være, at undervisningen på disse fag har en anden karakter end på de øvrige fag. Det er plausibelt, at der i højere grad er anledning til at udveksle erfaringer om materialer, fremgangsmåder og teknikker, samt at der ofte er længere tid til rådighed - også til kaffe-pauser - end det typisk er tilfældet ved bevægelsesfag. En keramikunderviser fortæller:

"Hos mig er det jo også sådan, at de står og snakker sammen mens de arbejder, og der alle emner bliver jo smidt på bordet, ikke. Der er også sådan nogen der ses uden for undervisningssituationen."

Fokusgruppeinterview, Underviser 4

En kursist på et vævehold giver et eksempel på, hvordan selve faget kan gøre at man snakker og arbejder sammen. Hos dem har der for eksempel været forslag om at købe en ny type væv, så man kunne sidde sammen og lære nye væveteknikker:

I1: "Man begynder måske med tørklæde eller en plaid. Viskestykker er helt enkle, så det kommer man meget hurtigt til. Når jeg nu sagde, at nogen af os har været til udstilling i Auning for et par weekender siden, så siger jeg dig, at de er dygtige. Der er damaskvæ-

³³ I den samlede analyse er der også en positiv sammenhæng mellem bevægelsesfag og vurderingen af at være blevet en del af et fællesskab, som ikke er synlig i den deskriptive analyse. Sammenhængen er dog betydeligt mindre udtalt end sammenhængen i forhold til de manuelle fag (se Tabel 34 i bilagsmaterialet).

ve. De væver duge dernede, der ser stort set ud som inde i Georg Jensen i Aalborg. Helt utroligt.”

Interviewer: ”Er det særlige væve?”

I1: ”Ja, altså vi har otte skafter og pedaler. De har måske nogen og tyve og så i to niveauer. Så man kan lave modsatte farver på den anden side. Det er vildt imponerende. Det kan vi ikke. Men der har faktisk været forslag om at købe sådan en brugt og så lære det og snakke om det fælles.”

Kursist, vævning

Omvendt kan der også være tidspunkter i de manuelle fag, hvor man ikke snakker sammen på grund af koncentrationen om opgaven:

Interviewer: ”Når I står her, er det så mere det faglige, I snakker om? Eller er det også socialt?”

I1: ”Det er både og.”

I2: ”Men det er ikke så meget, man snakker – det er lidt forskelligt.”

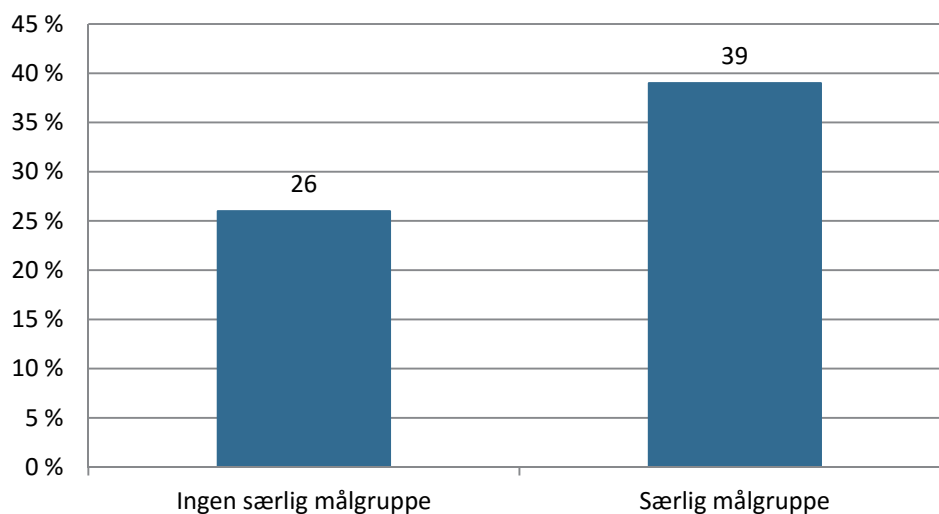
I1: ”Som regel er man så fokuseret på det, man laver.”

I2: ”Jeg kan ikke ret godt snakke, når jeg skal lave noget. Jeg skal have tanken om det, jeg skal gøre.”

Kursister, møbelpolstring

Det er imidlertid ikke kun i forhold til fag, at der er interessante mønstre, når det gælder det sociale udbytte. Der er også et klart billede, når det gælder kursister, der går på hold tilpasset særlige målgrupper. Figur 30 viser andelen af kursister, som i høj grad vurderer, at de er blevet en del af et fællesskab på tværs af målgrupper. Også når der er kontrolleret for andre faktorer, er der en signifikant positiv sammenhæng mellem det at gå på hold tilpasset en særlig målgruppe og oplevelsen af at være blevet en del af et fællesskab.

Figur 30: Del af et fællesskab - fordelt på målgrupper

Figuren viser andelen af kursister, som har angivet, at de i høj grad er enige i, at de er blevet en del af et fællesskab, fordelt på målgrupper (i pct.). n = 887. p < 0,05.

Ud over at der er nogle klare sammenhænge på tværs af fag og målgrupper, har antallet af år på aftenskole ligeledes betydning for kursisternes sociale udbytte: Jo flere år, kursisterne har gået på aftenskole, i desto højere grad vurderer de, at de er blevet en del af et fællesskab, og at de har fået nye venner.

Derudover er der en positiv sammenhæng mellem alder og det sociale udbytte. Jo ældre kursisterne er, i desto større grad oplever de, at være blevet en del af et fællesskab og at have fået nye venner – også når der er kontrolleret for antallet af år på aftenskole. Dette hænger godt sammen med, at ældre kursister i højere grad end yngre kursister lægger vægt på det sociale samvær, når de skal angive årsagerne til at gå på aftenskole.

Et andet interessant resultat er, at kursister på de mindre skoler i højere grad end kursister på store skoler oplever et socialt udbytte ved aftenskoleundervisning. Det er dog vanskeligt at afgøre, om det skyldes, at skolernes begrænsede størrelse i sig selv giver bedre mulighed for fællesskab, eller om det skyldes, at de små skoler typisk er placeret i mindre lokalsamfund med en større grad af lokalt kendskab mellem kursisterne.

Endelig tyder analysen på en sammenhæng mellem uddannelsesniveau og socialt udbytte. Her er det interessant, at sammenhængen går i negativ retning: Jo højere uddannelsesniveau, i desto mindre grad vurderer kursisterne, at de har fået et socialt udbytte af deltagelsen i aftenskoleundervisningen. Dermed er det i særlig grad kursister med kortere uddannelser, som oplever et socialt udbytte af at deltage i aftenskoleundervisningen – også når der er kontrolleret for andre faktorer – herunder alder og fag. Dog er der som tidligere nævnt en overvægt af borgere med mellemlange og lange videregående uddannelser, som går til aktiviteter i aftenskoleregi.

Mønstre i udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel

Udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel er her målt på kursisternes vurdering af, i hvilken grad de har udviklet sig personligt, fået succesoplevelser med nye ting/emner, er blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen, og endelig i hvilken udstrækning de går glade hjem. Det væsentligste resultat fra den samlede analyse er, at der igen er relativt store forskelle på tværs af faggrupper³⁴.

Kursister, der går på bevægelseshold, vurderer i højere grad end de øvrige kursister, at de er blevet bedre i stand til at håndtere udfordringer i hverdagen. Det kan hænge sammen med den mentale trivsel, men også med den rent fysiske gevinst ved at deltage i bevægelsesfag.

De manuelle fag skiller sig ligeledes ud, men på et andet parameter. Kursister på manuelle fag oplever i betydeligt højere grad end de øvrige kursister, at de får succesoplevelser med nye ting. Dette kan blandt andet hænge sammen med glæden ved at producere et konkret produkt, som også kommer til udtryk i de kvalitative interviews:

Interviewer: "Så der er to gode ting i det: Der er både det sociale og det, at man får noget godt med hjem?"

I1: "Det får vi jo alle sammen"

I2: "Det er en vældig tilfredsstillelse."

Interviewer: "Hvad siger dem derhjemme til det, I kommer hjem med."

I2: "Mine børn har været lykkelige for det. Jeg har lavet mange stole til dem. Der har været bedsteforældreting."

I1: "Alle mennesker har jo brug for et eller andet, som de lige skal have en klud på. Så det er ikke svært at finde arbejde. "

Kursister, møbelpolstring

"Men jeg tror, jeg har garnmani – jeg kan aldrig få nok. Jeg er faktisk begyndt selv at lave mit garn. Jeg har fået noget uld af min steddatter. Hun skal lige have klippet fårene, og så får jeg det her uld og begynder at plukke og sortere. Og så skal jeg have det spundet. Så begyndte jeg med sådan en håndten – det var ikke mig. Så jeg købte en rokke. I forrige uge var jeg i Låsby og lære at bruge sådan en. [...]"

Kursist, vævning

"Det er kvaliteten, men også at det er hjemmelavet, og man selv har siddet og kæmpet med det. Det er da noget særligt. Det er da sjovere at give et viskestykke, du selv har lavet, end at købe et i Georg Jensen. Nu er jeg alligevel ikke så erfaren som de andre, men efter vi var i Skals, har jeg lavet et fint sjal. Det er da lidt specielt."

Kursist, vævning

---

³⁴ Igen er der foretaget en samlet regressionsanalyse for at kontrollere for relevante baggrundsfaktorer. Den samlede regressionsanalyse kan ses i Tabel 35 i bilagsmaterialet.

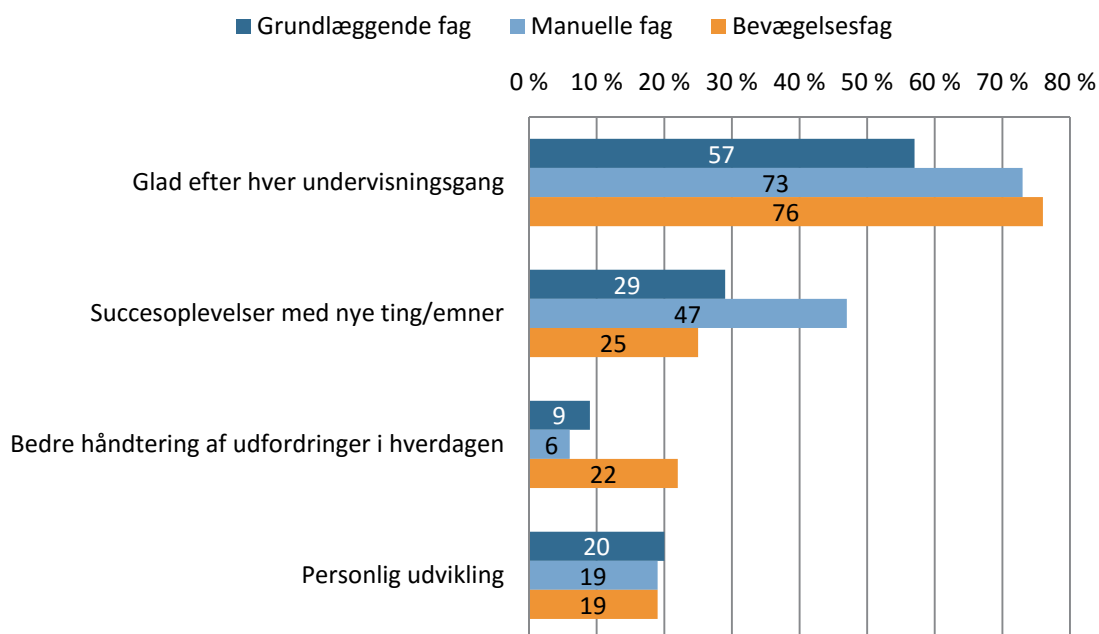

Glæden ved selv at producere noget, som kan bruges og noget, som har god kvalitet, skinner dermed igennem i flere af kursisters udsagn.

I forhold til det parameter, der handler om at gå glade hjem, skiller kursisterne på de grundlæggende fag sig ud ved i mindre grad at give udtryk for dette. På trods af denne negative sammenhæng, er andelen, der går glade hjem, generelt meget høj – også for kursister på de grundlæggende fag.

Forskellene kan skyldes, at undervisningen på de grundlæggende fag har fokus på konkret faglig læring, mens der ikke er de samme sidegevinster i form af fysisk velvære eller glæden ved at producere et konkret produkt, som kan gøre sig gældende på de øvrige respektive faggrupper. Figur 31 viser sammenhængen mellem fag og udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel:

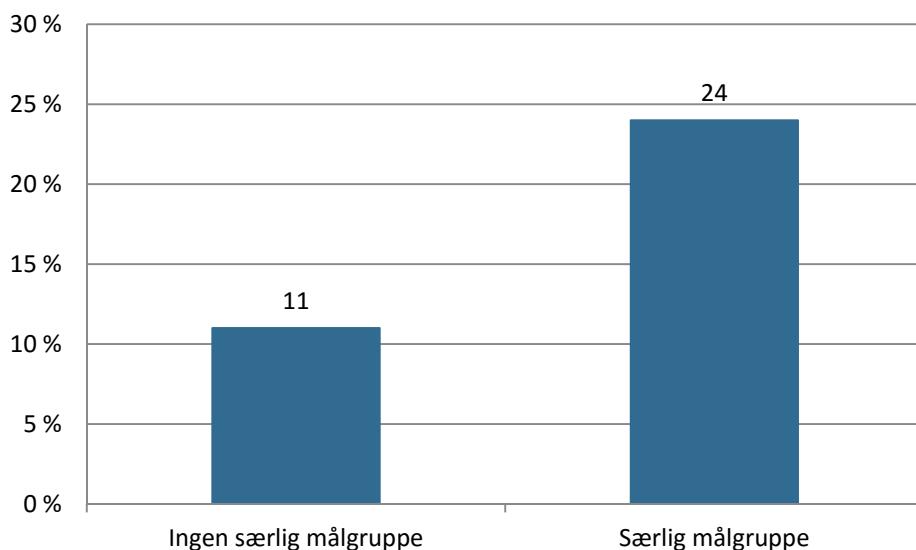
Figur 31: Personlig udvikling og trivsel

Figuren viser andelen af kursister, som 'i høj grad' tilslutter sig udsagnene fordelt på fag (i pct.). N: Grundlæggende fag: 224, manuelle fag: 223 og bevægelsesfag, 326.

Ud over sammenhængene på tværs af fag er der interessante sammenhænge, når det gælder kursister på hold tilpasset en særlig målgruppe. Disse kursister vurderer i højere grad end andre kursister, at de er blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen. Sammenhængen er signifikant – også efter kontrol for andre faktorer i den samlede analyse. Figur 32 viser, at 24 pct. af kursisterne på hold tilpasset en særlig målgruppe erklærer sig enig i udsagnet, mens det kun gør sig gældende for 11 pct. af de kursister, der ikke går på hold tilpasset en særlig målgruppe.

Figur 32: Håndtere udfordringer i hverdagen - fordelt på målgrupper

Figuren viser andelen af kursister, som 'i høj grad' har erklæret sig enige i udsagnet om, at de er blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen, fordelt på målgrupper (i pct.). n=887. p>0,001.

Disse resultater er i god overensstemmelse med kursisternes svar på årsagerne til deres aftenskoledeltagelse, hvor kursister på hold tilpasset en særlig målgruppe lægger betydeligt større vægt på deres fysiske helbred og det sociale samvær med andre. Tendenserne afspejler sig også i de kvalitative interviews med kursister, der går på hold tilpasset en særlig målgruppe. Som det fremgår af de følgende citater, lægger flere af kursisterne vægt på, at undervisningen gør, at de bedre kan klare sig i hverdagen, samtidig med at det sociale spiller ind:

"Det sociale i det betyder også rigtig meget. Og så den fornemmelse, at man gør nogle ting, fordi hvis du ingenting gør, så kan du lige pludselig ikke. Så man ligesom bevare sine funktioner. Det betyder også noget oppe i hovedet. Det betyder også noget for samfundet, at folk ikke sygner fuldstændig hen."

Kursist, hensyntagende bevægelse

"Det er jo det med, at man kan mærke, at det hjælper. Og så er det jo dejligt at være sammen med de andre og grine sammen med de andre. Der er mange sjove ting. Man kan ikke lade være med at grine, og det letter altså humøret fantastisk. Man kan mærke det fysisk, men også oven i hovedet."

Kursist, KOL-kor

"Når jeg kommer fra vandgymnastik, er jeg helt høj, og det er jeg også, når jeg går herfra. Fordi så synes jeg: "Nu har jeg gjort noget godt for mig selv." For mine skavanker. I stedet for bare at sidde derhjemme. For det er jeg også god til."

Kursist, hensyntagende bevægelse.

For kursisterne på hold tilpasset særlige målgrupper er det derudover væsentligt, at de oplever en større grad af helhedstænkning og en mindre sygelighed end i de offentlige tilbud, hvilket har positiv betydning for deres selvvalgte udbytte af undervisningen:

”Men hvad er dyrt? Det handler om, hvad man vil med det. De kommunale forløb er mere specifikt rettet mod en ting. Der tager man ikke så meget hensyn til hele kroppen. Jeg blev først sendt med mit knæ, så fik jeg ondt i ryggen, men det tog det træningsforløb ikke hensyn til. Så blev jeg sendt til træningsforløb for ryggen, men så blev det værre med mine ben. Man glemmer det helhedsorienterede. Det er specifikt rettet mod én ting. I hvert fald de forløb, jeg blev sendt på.”

Kursister, hensyntagende bevægelse

”Jeg nyder at komme her, og ikke deroppe [på en klinik], hvor parykkerne hænger i lange rækker ude i omklædningsrummet og sådan noget. Man føler sig ikke syg, man føler sig lidt mere ungdommelig, fordi der er mere liv her.”

Kursist, KOL-kor

Endelig nævner kursisterne, at de er glade for den begrænsede størrelse på holdet, da det giver en større tryghed, når man kommer med sine forskellige skavanker:

”Ja, og når man har nogle ting, der skal tages hensyn til, så er man også meget sårbar. Man står ikke bare og fortæller ud til alle 40 mennesker. Det handler også om tryghed at komme i sådan en gruppe, hvor man ved, at alle har noget at tage hensyn til. Det betyder meget, at man ikke føler, at de andre skal vente på én. Så mister man lysten.”

Kursist, hensyntagende bevægelse

Der er kun begrænsede sammenhænge mellem de øvrige baggrundsfaktorer og kursisternes udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel. Dog er der en tendens til, at vurderingen af, at aftenskoleundervisningen gør kursisterne bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen, stiger med alderen, mens der omvendt er en negativ sammenhæng mellem alder og vurderingen af at have succesoplevelser med nye ting. Endelig er der en negativ sammenhæng mellem uddannelsesniveau og vurderingen af personlig udvikling. Igen er der således en tendens til, at kursisterne med korte uddannelser får et større udbytte, når det gælder personlig udvikling. Sammenhængen er dog ikke til stede ved de øvrige mål for personlig udvikling og trivsel.

Mønstre i udbytte relateret til faglig udvikling og læring

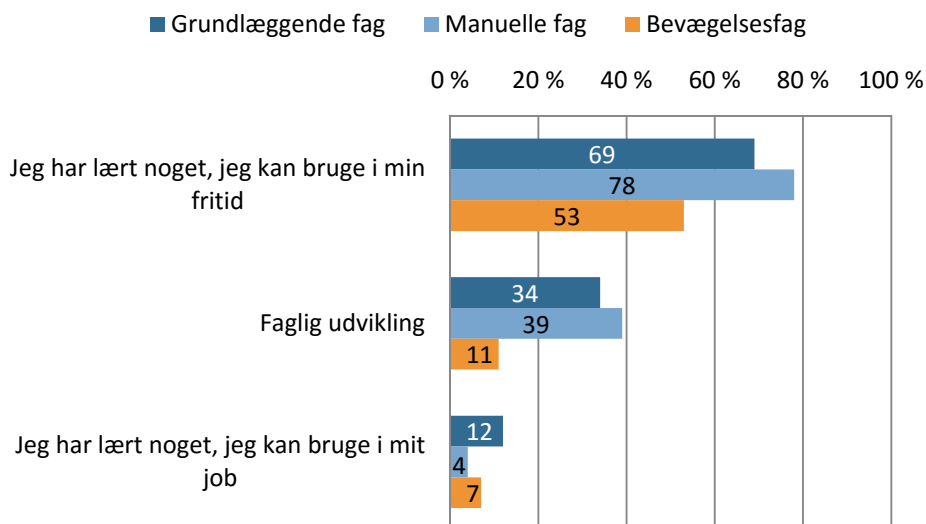
Den sidste dimension af udbytte, som skal belyses, handler om faglig udvikling og læring og er målt på, i hvilken grad kursisterne har lært noget, de kan bruge i deres job, i hvilken grad de har lært noget, de kan bruge i deres fritid, og i hvilken grad de oplever at have udviklet sig fagligt. Lige som ved de to øvrige former for udbytte er der nogle tendenser på tværs af fag – også efter kontrol for øvrige faktorer³⁵.

---

³⁵ Den samlede regressionsanalyse kan ses i Tabel 36 i bilagsmaterialet.

Den tydeligste tendens er, at der er en signifikant positiv sammenhæng mellem at være kursist på manuelle fag og kursisternes vurdering af at have udviklet sig fagligt, og at have lært noget, de kan bruge i deres fritid. Som det fremgår af Figur 33, scorer kursister på grundlæggende fag dog også højt på disse udsagn.

Figur 33: Faglig udvikling - fordelt på fag

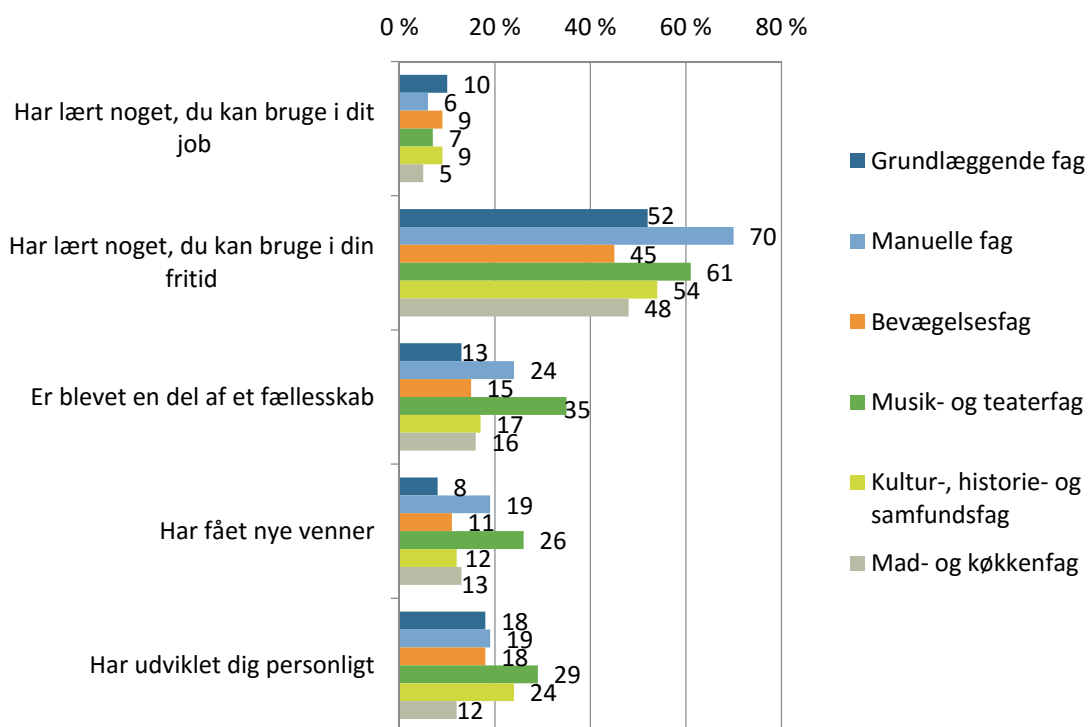
Figuren viser andelen af kursister, som 'i høj grad' tilslutter sig udsagnene fordelt på fag (i pct.). n: Grundlæggende fag: 224, manuelle fag: 223 og bevægelsesfag: 326.

Ud over forskellene på tværs af fag er der begrænsede mønstre i kursisternes selvvalgte udbytte relateret til faglig udvikling og læring. Ses der udelukkende på de bivariante sammenhænge, er der en tendens til, at en lavere andel af kursisterne på hold tilpasset særlige målgrupper, giver udtryk for, at de har lært noget, de kan bruge i deres fritid, og at de har udviklet sig fagligt. Disse sammenhænge forsvinder dog, når der kontrolleres for de øvrige baggrundsfaktorer i den samlede analyse. Årsagen er derfor formentlig de ovenstående forskelle på tværs af fag, da en stor andel af de kursister, der går på hold tilpasset en særlig målgruppe, går til bevægelsesfag.

Perspektivering til landsdækkende undersøgelse

Den tidligere nævnte landsdækkende undersøgelse blandt aftenskolernes kursister fra 2015 giver mulighed for at belyse mønstre på tværs af fag i forhold til nogle af de ovenstående udsagn om selvvalgt udbytte (Ibsen, Østerlund & Quist 2015). Et overblik over udbyttet fordelt på udvalgte fag fra denne undersøgelse ses i Figur 34.

Figur 34: Udbytte fordelt på udvalgte fag - Demokratiundersøgelsen 2015

Kilde: Demokratiundersøgelsen 2015. Figuren viser andelen af kursister, som "i høj grad" tilslutter sig udsagnene fordelt på fag (i pct.). n = 4096-5033 (n varierer på tværs af udsagn, da respondenterne har haft mulighed for at springe udsagn over). I forhold til det oprindelige spørgeskema er kategorien 'grundlæggende fag' konstrueret via en sammenlægning af de oprindelige kategorier 'grundlæggende fag' og 'sprogfag'. Kategorien 'manuelle fag' er konstrueret ud fra kategorierne 'manuelle fag' og 'andre kreative fag og fritidsaktiviteter'. Rekodningen er sket for at sikre så god sammenlignelighed med resultaterne fra Aalborg-undersøgelsen som muligt.

Figuren bekræfter tendensen til, at de manuelle fag skiller sig positivt ud, når det gælder kursisternes selvvaluerede sociale udbytte, sammenlignet med kursister på bevægelsesfag og grundlæggende fag.

Undersøgelsen giver desuden mulighed for at belyse tendenserne for nogle af de fag, hvor der ikke er et tilstrækkeligt antal respondenter i denne undersøgelse til at foretage detaljerede analyser. En interessant tendens er her, at kursister på musik- og teaterfag og instrumentalundervisning scorer højt på det selvvaluerede udbytte på flere parametre. Dette gælder i særlig grad det sociale udbytte, men der er også hele 30 pct. af disse kursister, som angiver at de 'i høj grad' har udviklet sig personligt.

Når det gælder andre typer af fag, er mønstrene mindre tydelige. Dog vurderer kursister på fag om kultur, historie og samfundsforhold også et højt udbytte relateret til personlig udvikling.

Udbytte af aftenskoleaktiviteter sammenlignet med andre regi

Som en perspektivering til aftenskolekursisternes selvvalgte udbytte giver borgerundersøgelsen mulighed for at belyse, hvordan borgere, der dyrker fritidsinteresser i andre typer af regi, vurderer deres udbytte af aktiviteterne.

Tabel 6 viser en oversigt over andelen af borgere, der dyrker faste fritidsaktiviteter i udvalgte typer af regi. Som det fremgår, viser undersøgelsen, at 12 pct. af borgerne i Aalborg Kommune går til aktiviteter i aftenskoleregiet. Borgerundersøgelsen bekræfter desuden den kønsmæssige skævhed i aftenskoledeltagelsen: Hvor 15 pct. af kvinderne dyrker aktiviteter i aftenskoleregiet, er den tilsvarende andel for mændene på 8 pct.

37 pct. af borgerne dyrker faste fritidsaktiviteter i foreningsregi, mens lidt over en fjerdedel dyrker i privat eller kommercielt regi. Interessant er det også, at hele 46 pct. af borgerne dyrker aktiviteter på egen hånd - alene eller sammen med andre. Selvorganiserede aktiviteter fylder dermed rigtig meget i borgernes fritid, hvilket er i god overensstemmelse med de specifikke undersøgelser, der er foretaget på idrætsområdet (Laub 2013, 83).

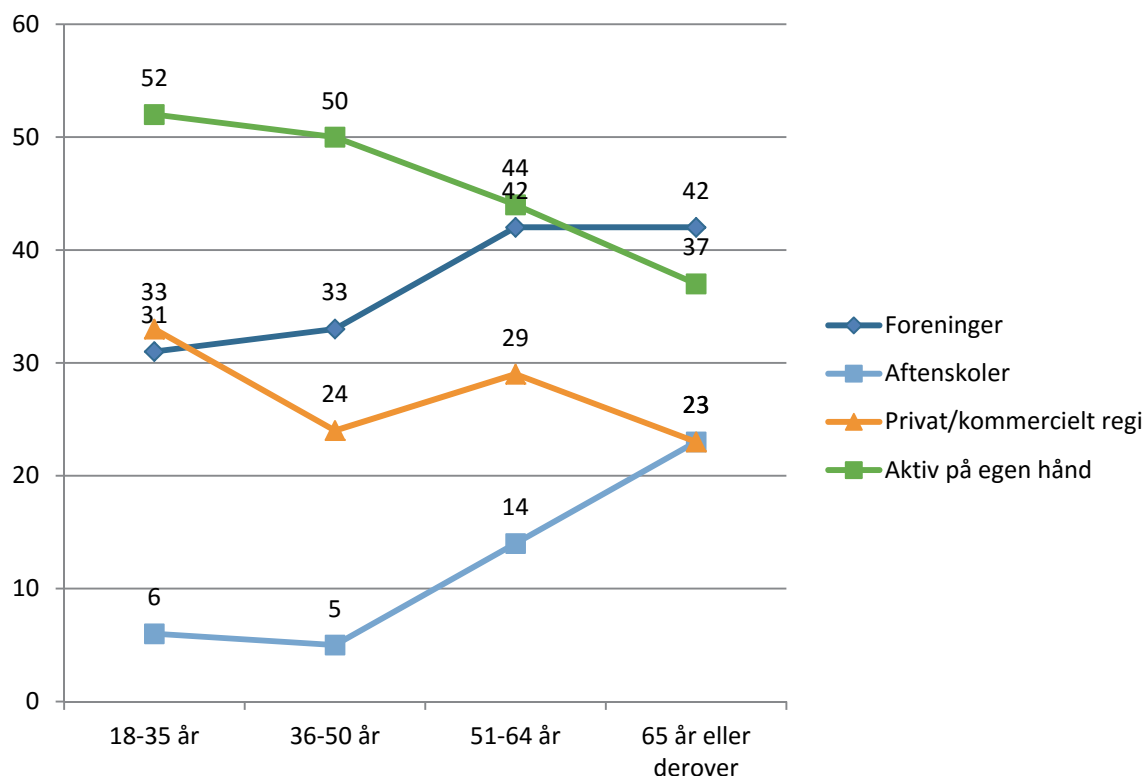
Tabel 6: Borgernes faste fritidsaktiviteter - fordelt på regi

	Andel i pct.	Antal
Aktiv i aftenskoleregiet	12	81
Aktiv i foreningsregi	37	251
Aktiv i privat/kommercielt regi	28	188
Aktiv på egen hånd	46	313

Tabellen viser andelen af borgere, som har angivet at de dyrker faste fritidsaktiviteter i udvalgte typer af regi. Da respondenter kan være aktive i flere forskellige typer af regi, er det ikke meningsfuldt at summere hverken andel eller antal. Ud over de regi, der fremgår af tabellen, har borgerne haft mulighed for at sætte kryds ved følgende andre typer af regi: Folkeuniversitetet, kirkeligt regi, andet regi. For yderligere info henvises til supplerende notat med resultater fra borgerundersøgelsen (under udarbejdelse). n = 683.

Der er stor aldersmæssig spredning i forhold til, hvilket regi borgerne dyrker deres faste fritidsaktiviteter i. Som Figur 35 viser, stiger andelen, der dyrker fritidsaktiviteter i aftenskoleregiet, med borgernes alder. Dette billede er i god overensstemmelse med den høje gennemsnitsalder blandt aftenskolernes kursister. Interessant er det også at se, hvordan der blandt de yngste aldersgrupper er meget stor spredning i andelen af borgere på de forskellige typer af regi, mens spredningen er betydeligt mindre for borgere over 65 år.

Figur 35: Sammenhæng mellem borgernes alder og regi for aktiviteter

Figuren viser andelen af borgere, som er aktive inden for fire typer af regi, fordelt på alder (i pct.). n = 683

Ikke overraskende er der store forskelle på de enkelte typer aktiviteter i forhold til, hvilket regi det dyrkes i. Her viser analysen, at aftenskolerne står særligt stærkt som regi, når det gælder fritidsaktiviteter inden for sprog og kommunikation, men også i forhold til kreative og musiske aktiviteter er der en relativ høj andel af borgerne, der dyrker aktiviteterne i aftenskoleregi.

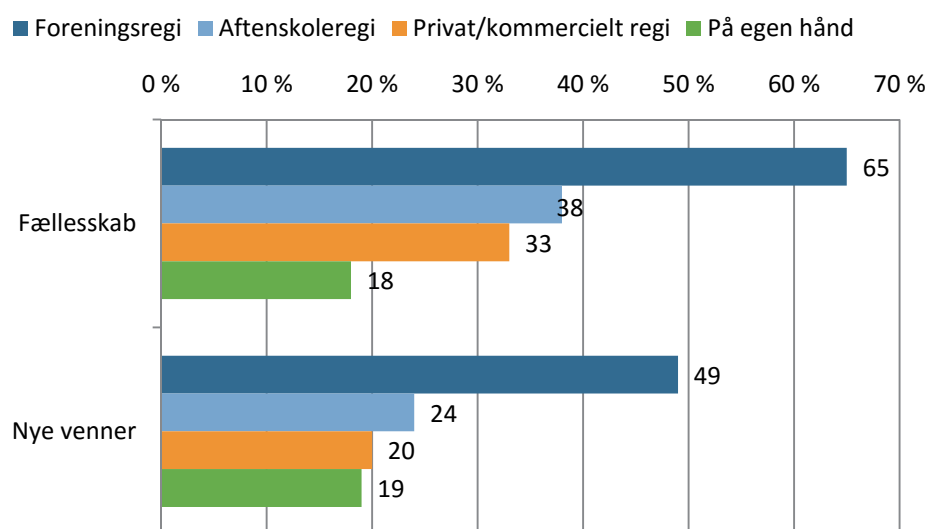
Det er dog samtidig interessant at se, at der er en meget høj andel af borgerne, der dyrker en af aftenskolernes helt store fag - nemlig de kreative aktiviteter - på egen hånd. 46 pct. af de borgere, der fast dyrker kreative aktiviteter, gør det på egen hånd, mens 27 pct. gør det i aftenskoleregi. En samlet oversigt over, hvilket regi borgerne dyrker de enkelte typer af fritidsaktiviteter i, kan ses i Tabel 37 i bilagsmaterialet.

Disse mønstre i aktiviteterne skal naturligvis holdes for øje i den nedenstående analyse af borgernes selvvalgte udbytte af fritidsaktiviteter i forskellige former for regi. Således er forskelle i udbytte naturligvis ikke kun knyttet til, hvilket regi de dyrkes i, men også til karakteren af de aktiviteter, der dyrkes.

I forhold til borgernes sociale udbytte af fritidsaktiviteter viser Figur 36 først og fremmest, at de borgere, der dyrker fritidsaktiviteter i foreningsregi, i betydeligt højere grad end i de øvrige regi oplever et socialt udbytte i form af nye venner og fællesskab. Resultatet er i god overensstemmelse med resultaterne fra kursistundersøgelsen, som viser, at det helt overve-

jende er lysten til læring og i væsentlig mindre grad det sociale samvær, som er årsagerne til, at kursisterne deltager i aftenskoleundervisning. Det er dog samtidigt vigtigt at være opmærksom på, at den anvendte tid på og karakteren af aktiviteten givetvis også spiller ind på det selvvaluerede sociale udbytte, hvilket det ikke er muligt at kontrollere for i denne analyse.

Figur 36: Socialt udbytte - fordelt på regi

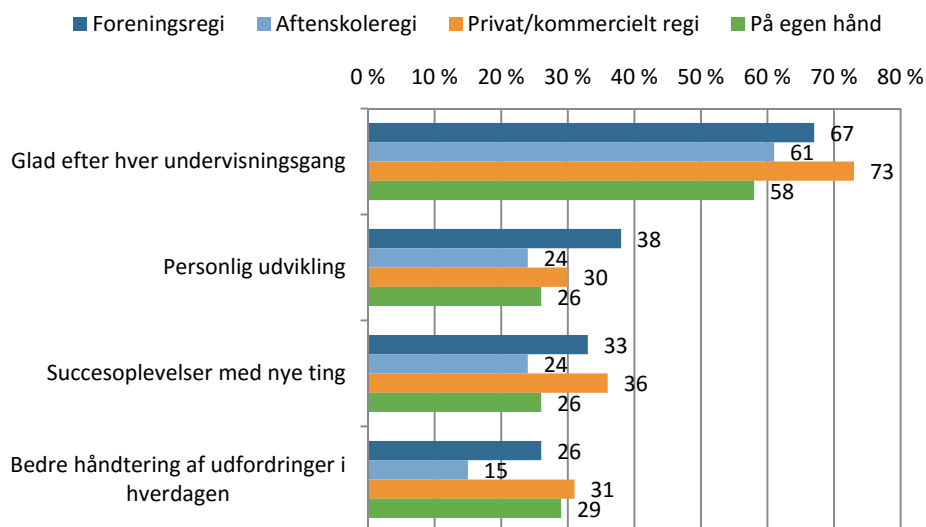
Figuren viser andelen af borgere, som 'i høj grad' erklærer sig enig i de udvalgte udsagn om udbytte, fordelt på regi (i pct.). n = Foreningsregi: 246, aftenskolereg: 76, privat/kommercielt regi: 180 og på egen hånd: 301.

Når det gælder borgernes udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel, er mønstrene på tværs af regi mindre klare. Som Figur 37 viser, er det overordnede billede, at glæden er et væsentligt udbytte af fritidsaktiviteter, uanset hvilket regi de dyrkes i. Dog er det interessant, at lidt flere af de borgere, der dyrker aktiviteter i privat/kommercielt regi, erklærer sig enige i dette udsagn end de borgere, der dyrker aktiviteter i de øvrige former for regi.

Det gennemgående billede er derudover, at aftenskolerne generelt scorer lidt lavere end de øvrige former for regi, når det gælder udbytte relateret til personlig udvikling. For alle fire parametre scorer aftenskolerne lavere end både foreningsregi og privat/kommercielt regi. Det er vanskeligt at afgøre, hvad disse forskelle skyldes. En mulig forklaring kunne være forskelle i tidsforbruget, som det ikke er muligt at kontrollere for her. Derudover viste resultaterne fra kursistundersøgelsen, at der er forskelle på nogle af disse parametre på tværs af kursister på almene hold og kursister på hold tilpasset særlige målgrupper. Når det gælder udbytte relateret til personlig udvikling, indikerer resultaterne dermed, at aftenskolernes potentiale i særlig grad gør sig gældende på hold tilpasset særlige målgrupper.

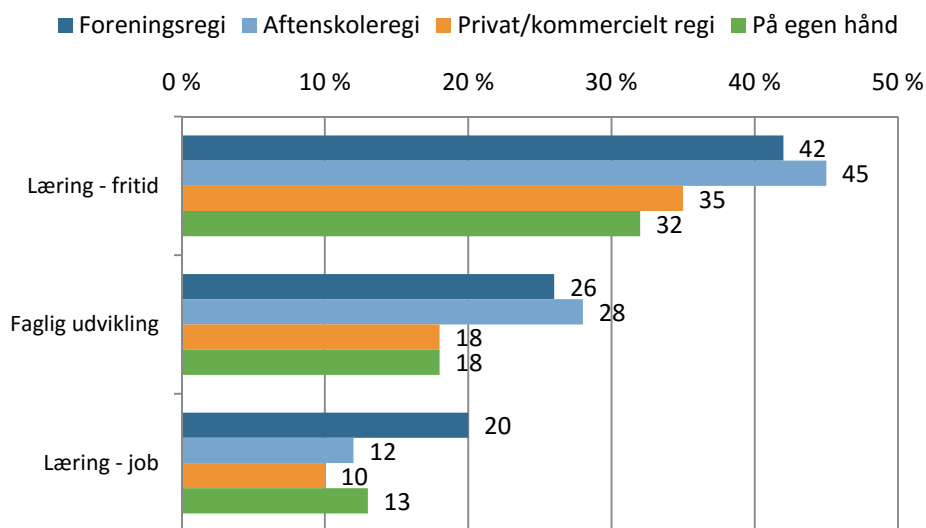
Figur 37: Udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel - fordelt på regi

Figuren viser andelen af borgere, som 'i høj grad' erklærer sig enig i de udvalgte udsagn om udbytte, fordelt på regi (i pct.). n = Foreningsregi: 244, aftenskolereg: 75, privat/kommercielt regi: 180 og på egen hånd: 302.

Når det gælder udbytte relateret til læring og faglig udvikling (Figur 38), skiller aftenskolerne sig i nogen grad positivt ud fra de andre typer af regi. Dette gælder for oplevelsen af faglig udvikling og læring i fritiden, hvor aftenskolereg scorer højest i selv vurderet udbytte. Forskellene mellem aftenskolereg og foreningsregi er dog meget små, og derudover skiller foreningsregi sig ud ved en højere grad af læring i forhold til job.

Figur 38: Udbytte relateret til læring og faglig udvikling - fordelt på regi

Figuren viser andelen af borgere, som 'i høj grad' erklærer sig enig i de udvalgte udsagn om udbytte, fordelt på regi (i pct.). n = Foreningsregi: 243, aftenskolereg: 76, privat/kommercielt regi: 179 og på egen hånd: 301.

Samlet set viser den perspektiverende analyse af borgerundersøgelsen, at aftenskolerne i nogen grad skiller sig positivt ud, når det gælder læring og faglig udvikling, mens for-

eningsregi dominerer i forhold til socialt udbytte, og både foreningsregi og privat kommercielt regi scorer højere end aftenskolerne på de parametre, der handler om personlig udvikling.

Svagheden ved analysen er dog, at det ikke er muligt at kontrollere for eksempelvis tidsforbruget på aktiviteten, da mange borgere dyrker fritidsaktiviteter i flere forskellige regi og har opgivet et samlet tidsforbrug. Derudover kan forskelle på tværs af regi også være påvirket af, hvilke typer af aktiviteter der er tale om. Eksempelvis udgør kursister, der dyrker sport og motion, en relativ stor andel af de kursister, der går til aktiviteter i privat/kommercielt regi.

Derudover er det vigtigt at være opmærksom på, at svarene fra kursisterne i kursistundersøgelsen på nogen punkter adskiller sig fra svarene fra de kursister, der har deltaget i borgerundersøgelsen. Variationen kan dels skyldes, at relativt få aftenskolekursister har deltaget i borgerundersøgelsen, og at analysen derfor baserer sig på betydeligt færre respondenter end i kursistundersøgelsen³⁶. På trods af disse usikkerheder giver resultaterne fra borgerundersøgelsen en indikation af, hvor aftenskolernes særlige styrker og svagheder er, når det gælder det selvvalgte udbytte af deltagelse i fritidsaktiviteter i et bredere perspektiv.

Resultaterne er desuden i god overensstemmelse med resultaterne fra kursistundersøgelsen, som illustrerer det store fokus, kursisterne har på muligheden for læring i aftenskolerne, mens det sociale samvær for mange kursister langt fra er den primære årsag til, at de går til aktiviteter i aftenskole regi, selvom de kvalitative interviews omvendt viser, at det sociale også har betydning, når de først er på holdene.

Opsamling: Hvad får man ud af at gå på aftenskole?

Opsamlende er den overordnede konklusion fra analysen af kursisternes selvvalgte udbytte, at aftenskoleundervisningen på en række forskellige parametre har positiv betydning for kursisternes trivsel. Det at være glad, når man går hjem fra aftenskoleundervisning, er det udsagn flest kursister erklærer sig enige i, mens læringsmæssigt udbytte i forhold til fritiden er det udsagn næstflest kursister erklærer sig enige i. Succesoplevelser med nye ting scorer ligeledes højt, når kursisterne skal vurdere deres eget udbytte af undervisningen. Mange kursister oplever også, at de er blevet en del af et fællesskab, men sammenlignet med glæden og læringen, kommer fællesskabet betydeligt længere nede på listen, når det gælder det selvvalgte udbytte.

Analysen viser også, at der er nogle interessante mønstre på tværs af fag og målgrupper. I særdeleshed skiller kursisterne på de manuelle fag sig ud ved i større grad at lægge vægt på det sociale udbytte samt det at have succesoplevelser med nye ting eller emner. Samme

---

³⁶ Det kan dog også spille ind, at kursisterne i kursistundersøgelsen i højere grad har besvaret spørgeskemaet med udgangspunkt i deres helt aktuelle aftenskoledeltagelse, mens det i borgerundersøgelsen handler om aktiviteter inden for det seneste år. Det samme gør sig dog gældende for de øvrige regi, hvorfor det ikke burde have betydning for sammenligningsgrundlaget.

tendens gør sig gældende i forhold til faglig udvikling og læring i fritiden. Også efter kontrol for en lang række baggrundsvARIABLE skiller de manuelle fag sig ud på disse parametre relateret til kursisternes udbytte.

Resultaterne tyder dermed på, at de manuelle fag kan noget særligt i forhold til disse former for udbytte, hvilket kan hænge sammen med undervisningens karakter, samt det at undervisningen ofte resulterer i et konkret produkt.

På den anden side tyder undersøgelsen på, at bevægelsesfag har potentialer på andre parametre. Her er det særligt den positive sammenhæng mellem det at gå til bevægelsesfag og oplevelsen af at være blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen, der skinner igennem. De kvalitative interviews indikerer, at denne sammenhæng blandt andet kan skyldes oplevelsen af bedre fysisk formåen. Endelig er der en positiv sammenhæng mellem det at gå til grundlæggende fag og oplevelsen af faglig udvikling.

Ud over mønstrene på tværs af fag viser analysen også interessante mønstre i det selvvalgte udbytte i forhold til de kursister, der går på hold tilpasset en særlig målgruppe. Her er det karakteristisk, at denne gruppe scorer højere på det sociale udbytte, når det gælder følelsen af at være blevet en del af et fællesskab. Derudover er der en positiv sammenhæng mellem at gå på hold tilpasset en særlig målgruppe og oplevelsen af at være blevet bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen.

I analysen indgår endelig en række øvrige faktorer, som kunne formodes at have betydning for det selvvalgte udbytte. Det gælder blandt andet antallet af år på aftenskole, som har positiv betydning for det sociale udbytte. Derudover peger resultaterne på, at kursisterne på de mindre skoler i højere grad oplever et socialt udbytte end kursister på de store skoler.

Der er begrænsede variationer i mønstrene på tværs af alder, køn og uddannelsesniveau. Dog er der en tendens til, at jo ældre kursisterne er, i desto højere grad oplever de et socialt udbytte og at blive bedre i stand til at håndtere udfordringer i hverdagen. I forhold til uddannelse er det interessant, at der for flere parametres vedkommende er en negativ sammenhæng mellem uddannelsesniveauet og udbyttet. Dette gør sig både gældende for det sociale udbytte og for den personlige udvikling. Disse tendenser peger i retning af, at aftenskolerne – i forhold til nogle parametre for udbytte – har et særligt potentiale for personer med kortere uddannelser.

Samlet set har analysen vist, at aftenskolerne uden tvivl bidrager positivt til kursisternes trivsel, men at der er store forskelle på udbyttet på tværs af fag og målgrupper. Derudover er der en tydelig sammenhæng mellem kursisternes angivelse af årsagerne til at gå på aftenskole og det oplevede udbytte.

Den afsluttende perspektivering til borgerundersøgelsen, som gør det muligt at sammenligne udbyttet af fritidsaktiviteter på tværs af regi, viser ikke overraskende, at fritidsaktivi-

teter generelt har positiv betydning for borgernes trivsel. Dette gælder på tværs af de forskellige former for regi, borgerne dyrker aktiviteterne i.

Der er dog nogle forskelle på tværs af regi i forhold til det selvvalgte udbytte. Hvor foreningsregi scorer særligt højt i forhold til socialt udbytte, tyder analysen på, at aftensko-leregi har sin primære styrke i forhold til læring i fritiden og faglig udvikling. Forskellene på tværs af regi vil dog være påvirket af, hvilke aktiviteter det handler om, samt hvor lang tid borgerne har dyrket aktiviteten, hvilket det ikke er muligt at kontrollere for i denne analyse.

Et andet resultat fra borgerundersøgelsen er, at der er en række tydelige mønstre mellem alder og regi. Selvom der er overlap mellem mange typer af aktiviteter i de enkelte regi, er der store forskelle på, hvilke aldersgrupper der dominerer, hvilket er i god overensstem-melse med en tidligere undersøgelse på yogaområdet (Bjerrum & Pilgaard 2014). Aftensko-leregi er mest udbredt blandt de ældste aldersgrupper, mens eksempelvis aktiviteter på egen hånd fylder mest blandt de yngre borgere.

DEL 2

AFTENSKOLERNES RAMMER OG RESSOURCER

Kapitel 9: Lærernes rolle og vilkår i aftenskolen

I aftenskolen er læreren en central person. I en undersøgelse af yoga i København var den vigtigste grund for yogaudøverne til at vælge aftenskolen som deres yogaregi 'Fordi min yogalærer er dygtig/inspirerer mig' (Bjerrum og Pilgaard 2014, 47). Samtidigt kunne man se, at der var en sammenhæng mellem, at de udøvere, der var mest umotiverede i forhold til aktiviteten (og dermed var i fare for frafald), havde en lidt mindre positiv indstilling til deres yogalærer end øvrige respondenter (ibid., 79).

Denne undersøgelse understreger billedet af aftenskolelæreren som helt afgørende for, om kursisterne får en god oplevelse med aftenskolen, og om de fastholdes i en aktivitet. 60 pct. af kursisterne svarer, at lærerens dygtighed var en vigtig grund til at vælge det kursus, de deltager på. Jo flere år man har fulgt det samme fag, jo større rolle spiller lærerens dygtighed, når man vælger kurset. Særligt for den ældre målgruppe (over 65 år) og kvinderne har det betydning for deres valg af hold, at de ved, underviseren er dygtig.

Underviserne spiller således en vigtig rolle for aftenskolernes aktiviteter gennem den faglige formidling og den direkte kontakt til kursisterne. Læreren er aftenskolens primære ansigt udadtil. I interviews med aftenskolelærere er det tydeligt, at især der, hvor aftenskolen låner lokaler hos andre, er det meget op til den enkelte lærer at 'være aftenskolen'.

Dette kapitel viser, at aftenskolelærere i høj grad drives af deres passion for jobbet. De underviser generelt i noget, der interesserer dem rigtig meget, og de synes, at det er spændende at arbejde med voksne som målgruppe. Både kursister og undervisere synes, det er meget vigtigt, at underviserne er fagligt dygtige, men også tilrettelæggelsen af undervisningen og lærernes kompetencer anser de som vigtige egenskaber.

Det er egenskaber, kursisterne i stor stil genkender, når det drejer sig om deres egen underviser. Kursisterne er meget positive og synes, at det passer fuldstændigt på deres undervisere, at de er meget engagerede (78 pct.), viser folk respekt (76 pct.) og er fagligt dygtige (75 pct.). Tilfredsheden med underviserne stiger med den tid, kursisterne har gået i aftenskole, og kursister på hold for særlige målgrupper vurderer deres undervisere endnu mere positivt. Desuden ser der ud til at være meget dialog mellem kursister og undervisere – særligt på de manuelle fag.

Kapitlet ser også nærmere på aftenskolelærernes ansættelsesvilkår og deres egen vurdering af jobbet i sin helhed. Trods de meget forskellige aftenskoler og forhold understreger det generelle billede aftenskolelæreren som 'løsarbejder'. De er timeansatte og er ikke garanteret ansættelse fra sæson til sæson. Cirka hver fjerde lærer underviser på to eller flere lokaliteter. Desuden ser det ikke ud til, at aftenskolerne generelt har mange støttefunktioner for lærerne.

På trods af arbejdsvilkårene forventer 82 pct. af lærerne at fortsætte hos samme udbyder til næste år, og 75 pct. af dem er alt i alt tilfredse eller delvist tilfredse med deres vilkår. Kapitlet

let peger således på, at interessen for fagene og den store frihed og fleksibilitet, der ligger i aftenskolen, er vigtigst for de nuværende undervisere.

Kapitlet slutter af med at perspektivere aftenskolelærernes rolle og vilkår i forhold til aftenskolens fremtidige muligheder og potentialer.

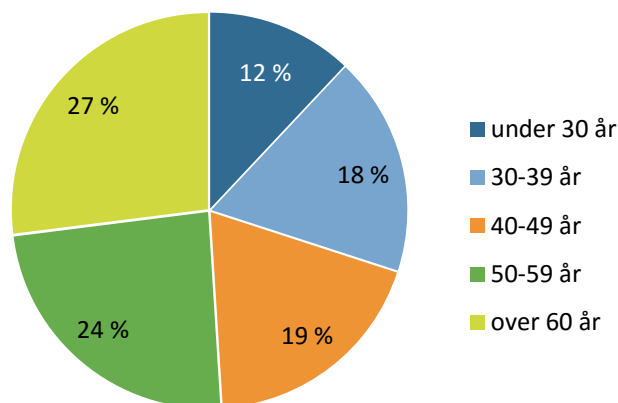
Allerførst dog en introduktion til undervisernes profiler, som viser, at lærerne i undersøgelsen har et højt uddannelsesniveau og er meget erfarne. Der er mange med videreuddannelser og mere end to tredjedele af dem har undervist i aftenskole i 3 år eller mere. Over 60 pct. af underviserne er løst tilknyttet aftenskolen og underviser kun i ét eller to hold om ugen. 13 pct. af lærerne svarer dog, at hele eller stort set hele deres indtægt er baseret på deres arbejde i aftenskolen.

Aftenskolelærernes profiler

Underviserne i undersøgelsen fordeler sig med 68 pct. kvinder og 32 pct. mænd. Der findes ingen aktuelle samlede opgørelser over kønsfordelingen blandt undervisere i aftenskolen generelt. I en landsdækkende undersøgelse fra 1998, var kønsfordelingen blandt aftenskoleundervisere dog meget lignende med 66 pct. kvinder og 34 pct. mænd (Løvgreen 1996, 4)³⁷.

Figur 39 viser, at undersøgelsen repræsenterer aftenskolelærere i alle aldre. Med en gennemsnitsalder på 49 år er der dog en overvægt af modne undervisere, og hele 27 pct. af underviserne er over 60 år.

Figur 39: Undervisernes alder

Figuren viser aldersfordelingen blandt underviserne på aftenskolerne (i pct.). n = 93

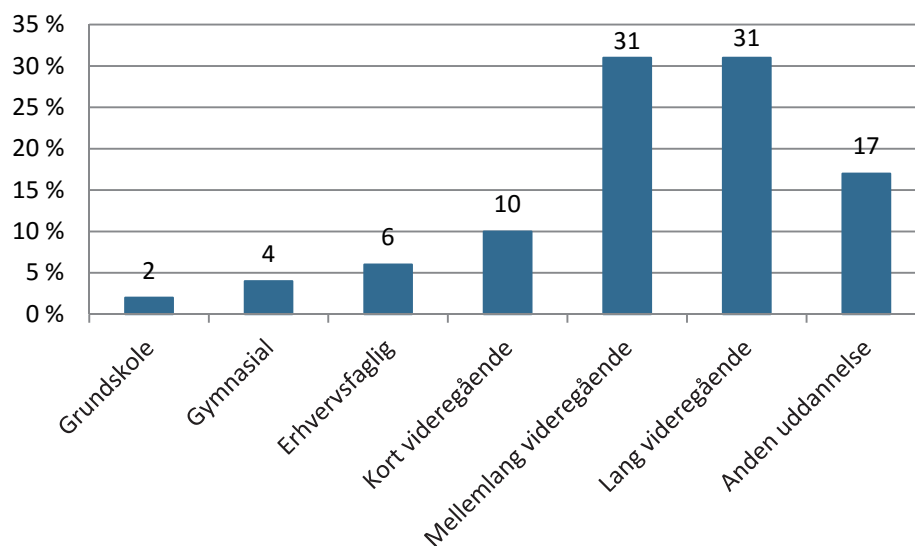
Sammenlignet med undersøgelsen i 1996, hvor andelen af undervisere over 60 år udgjorde 14 pct. (Løvgreen 1996, 4), er undervisere i denne undersøgelse dermed lidt ældre. På bag-

³⁷ Der var tale om en repræsentativ undersøgelse med svar fra 1723 aftenskolelærere fra aftenskoler i 25 udvalgte kommuner (Løvgreen 1996, 3).

grund af det begrænsede datagrundlag er det dog ikke muligt at afgøre, om det er tegn på en generel tendens til, at underviserne er blevet ældre, eller om det er særligt for underviserne i denne undersøgelse. Her kan det blot konstateres, at ældre undervisere udgør en stor andel af det samlede billede.

Aftenskolelærerne i undersøgelsen har et højt uddannelsesniveau. Figur 40 viser, at over 60 pct. af aftenskolelærerne har enten en lang eller en mellemlang videregående uddannelse. Endelig er der en relativ stor andel af underviserne, som angiver, at de har en 'anden uddannelse'. De uddybende kommentarer viser, at det blandt andet omfatter helt specifikke uddannelser som eksempelvis yogalærer-uddannelse, uddannelse som yacht-skipper eller uddannelse i bevægelseslære. Enkelte nævner også her forskellige former for kurser som en del af deres videreuddannelse som aftenskolelærer.

Figur 40: Undervisernes uddannelsesniveau

Figuren viser aftenskolelærernes uddannelsesbaggrund målt på deres højest fuldførte uddannelse (i pct.). n = 95

Tabel 7 viser en oversigt over antallet af år, underviserne har undervist i aftenskoleregi. Som det fremgår, er der i vid udstrækning tale om en gruppe med stor undervisningserfaring. Hele 31 pct. af aftenskolelærerne har undervist i aftenskoleregi i mere end 10 år. Interessant nok er det i særlig grad de mandlige undervisere, som har undervist i mange år. 50 pct. af de mandlige undervisere har undervist i mere end 10 år, mens det kun gør sig gældende for 22 pct. af de kvindelige undervisere (se Tabel 38 i bilagsmaterialet).

Tabel 7: Hvor længe har du undervist i aftenskoleregi?

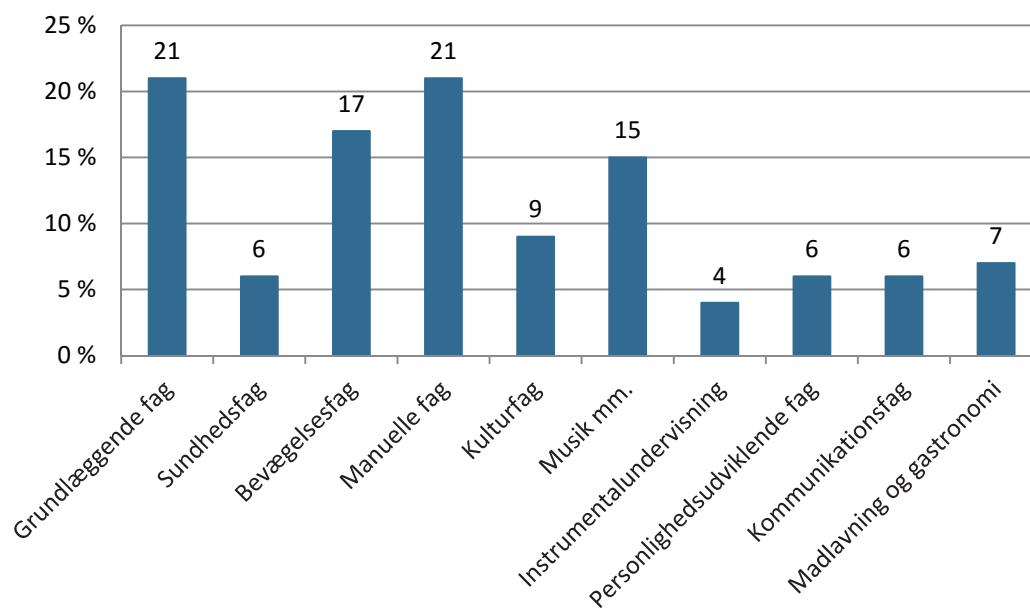
	Andel i pct.	Antal
Mindre end 1 år	14	14
1-2 år	14	14
3-5 år	26	26
6-10 år	15	15
Mere end 10 år	31	31
I alt	100	100

n = 100.

Omfanget og karakteren af undervisningen

Figur 41 viser, hvilke fag lærerne underviser i på aftenskolen. Som det fremgår, repræsenterer undersøgelsen undervisere fra alle de nedenstående faggrupper. Grundlæggende og manuelle fag er de fagtyper, flest aftenskolelærere underviser i, men også bevægelsesfag og musik er godt repræsenteret, hvilket også er blandt de største fagkategorier, når der ses på kommunens oversigt over deltagerantal og undervisningstimer fordelt på fag³⁸ (Se afsnittet 'Aftenskoleområdet i Aalborg Kommune').

Figur 41: Hvilke former for fag underviser du i?

Søjlerne viser, hvor mange af underviserne der underviser i de respektive fag (i pct.). n = 109.

Knap en tredjedel af underviserne angiver, at de underviser på ét eller flere hold for særlige målgrupper. Som Tabel 8 viser, er underviserne fordelt på mange forskellige typer af særlige målgrupper.

³⁸ I kommunens opgørelser indgår bevægelsesfag dog ikke som en separat kategori, men indgår i den samlede betegnelse 'sundhedsfag'.

Tabel 8: Andel som underviser på hold tilpasset en særlig målgruppe

	Andel i pct.	Antal
KOL-patienter	6	6
Gigtpatienter	4	4
Tidligere hjertepatienter	6	6
Andre patientgrupper	3	3
Blinde	4	4
Gravide	2	2
Singler	5	5
Par	3	3
Voksne og børn sammen	8	8
Psykisk sårbare	1	1
Anden særlig målgruppe	23	23
Ingen særlig målgruppe	67	68

Underviserne har haft mulighed for at sætte flere kryds, og derfor summerer andelen ikke til 100 pct. n = 101.

Samlet set er der 33 pct. af aftenskoleunderviserne, som underviser på ét eller flere hold tilpasset en særlig målgruppe. Som Tabel 8 viser, omfatter det hold for forskellige patientgrupper samt hold med særlige karakteristika – som fx hold for singler eller for voksne og børn sammen. Der er dog relativ få undervisere, som har sat kryds ved de enkelte specifikke typer af hold. 23 pct. har imidlertid sat kryds ved kategorien 'anden særlig målgruppe'. Ligesom ved kursisterne viser de uddybende svar, at denne kategori omfatter en bred gruppe af hold for særlige målgrupper. Dels omfatter kategorien andre typer af patientgrupper som fx hørehæmmede og hjerneskadede, men der er også eksempler på hold for bestemte aldersgrupper eller køn, hvilket eksempelvis omfatter hold for teenagere, for mænd og for 'kvinder 20-40 år'. Endelig nævnes også hold for folk med særlige interesser: Hold for 'haveinteresserede', for 'bådejere' mv.

Når det gælder omfanget af aftenskoleundervisningen, viser undersøgelsen, at 41 pct. af underviserne har et enkelt hold om ugen. Samlet set har 61 pct. af underviserne 2 eller færre hold om ugen. Der er imidlertid også hele 19 pct. af underviserne, der har fem eller flere hold om ugen. Samlet er der dermed stor variation i omfanget af undervisningen.

Tabel 9: Hvor mange hold har du om ugen på aftenskolen?

	Andel i pct.	Antal
0 hold	2	2
1 hold	41	37
2 hold	19	18
3 hold	14	13
4 hold	5	5
5 eller flere hold	19	18
I alt	100	93

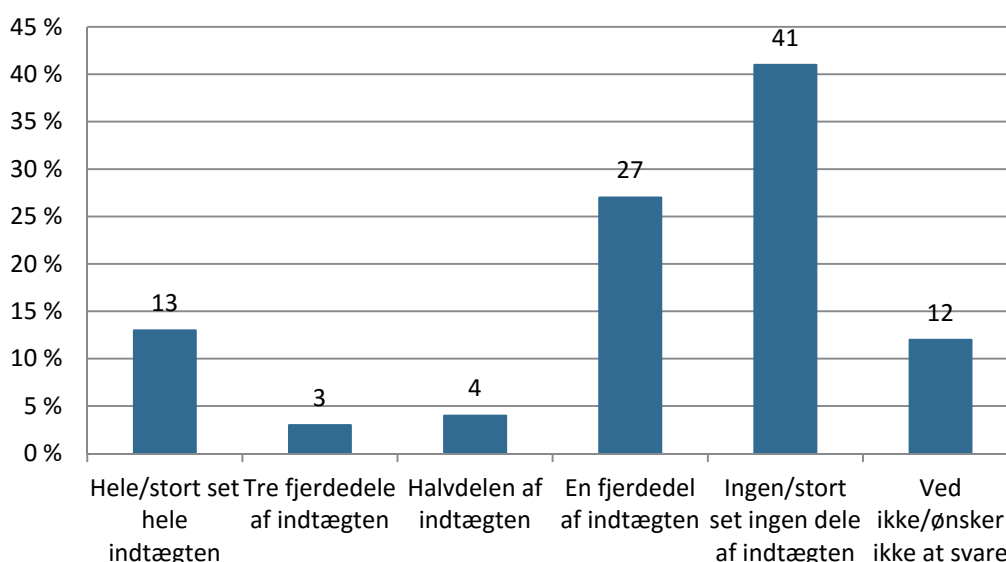
N = 93.

Denne variation kommer også til udtryk, når der ses på antallet af ugentlige undervisningstimer. To tredjedele af underviserne underviser mellem 0 og 9 timer om ugen, mens den resterende tredjedel underviser mere end ti timer om ugen (se Figur 82 i bilagsmateriale).

På trods af at en tredjedel af underviserne underviser mere end 10 timer ugentligt, er det imidlertid langt færre undervisere, som angiver undervisningen i aftenskoleregi som deres primære indtægtskilde. Figur 42 viser, at kun 13 pct. af underviserne angiver, at 'hele - eller stort set hele' deres indtægt kommer fra aftenskoleundervisning. For langt de fleste undervisere er aftenskoleundervisningen dermed ikke deres primære indtægtskilde. Dette tal er betydeligt lavere end den tidligere nævnte undersøgelse fra 1996, hvor 21 pct. af underviserne udelukkende var beskæftiget med undervisning inden for folkeoplysningsloven (Løvgreen 1996, 6). Derudover adskiller resultatet sig fra en nyere undersøgelse af yoga i København, hvor 64 pct. af de lærere der underviste i yoga på aftenskole havde mere end 7 hold om ugen (Bjerrum & Pilgaard 2014, 101). Sidstnævnte tyder på, at der kan være forskelle på tværs af fag ift., hvor stor en andel af underviserne der er fuldtidsbeskæftigede. Det er dog ikke muligt at belyse dette spørgsmål her på grund af det begrænsede antal af undervisere på hvert enkelt fag.

Hele 41 pct. af underviserne angiver, at 'ingen - eller stort set ingen' del af deres indtægt kommer fra aftenskoleundervisning, hvilket er i god overensstemmelse med, at 41 pct. har 1 hold om ugen. Samlet indikerer figuren, at en stor del af underviserne underviser i aftenskoleregi som en form for fritidsbeskæftigelse eller som et supplement til deres hovedbeskæftigelse.

Figur 42: Aftenskoleundervisningens andel af samlet indtægt

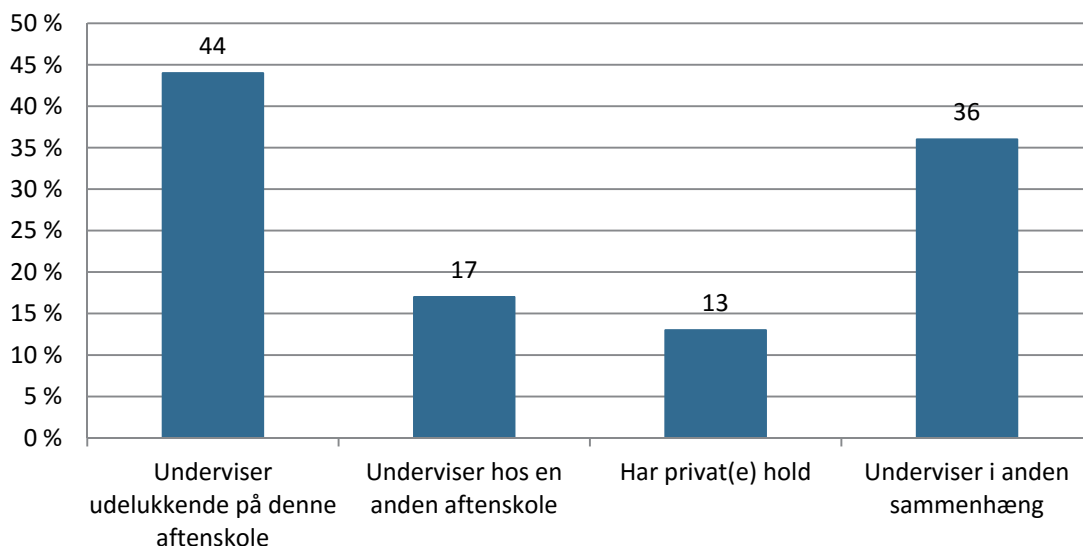

Søjlerne viser, hvor stor en del af aftenskolelærernes indtægt der kommer fra aftenskoleundervisningen (i pct.). n = 95.

Tæt relateret til dette er underviserne blevet spurgt, om de underviser i andre regi ud over den aftenskole, de har fået spørgeskemaet igennem. Som Figur 43 viser, angiver 44 pct. af

underviserne, at de udelukkende underviser hos den pågældende aftenskole. Dermed har knap halvdelen en specifik tilknytning til en enkelt aftenskole. 17 pct. af underviserne angiver dog, at de også underviser hos en anden aftenskole. Derudover er der 13 pct., der har private hold. Endelig angiver over en tredjedel, at de underviser i andet regi.

Figur 43: Undervisning i andre regi?

Figuren viser svar på spørgsmålet: 'Underviser du i andre regi end hos den aftenskole du har fået spørgeskemaet igennem?' (i pct.). Underviserne har haft mulighed for at sætte flere kryds, hvorfor de samlede andele ikke summerer til 100 pct. Når det gælder kategorien 'kun denne aftenskole' er de 11 respondenter, som alligevel har sat kryds i andre svarkategorier, dog frasortet. n = 99.

De uddybende kommentarer viser, at 'anden sammenhæng' omfatter en stor bredde af undervisningsregi som eksempelvis folkeskoler, legestuer, musikskoler, gymnasier, have-selskaber, dykkerklubber, universitetet samt mange andre steder.

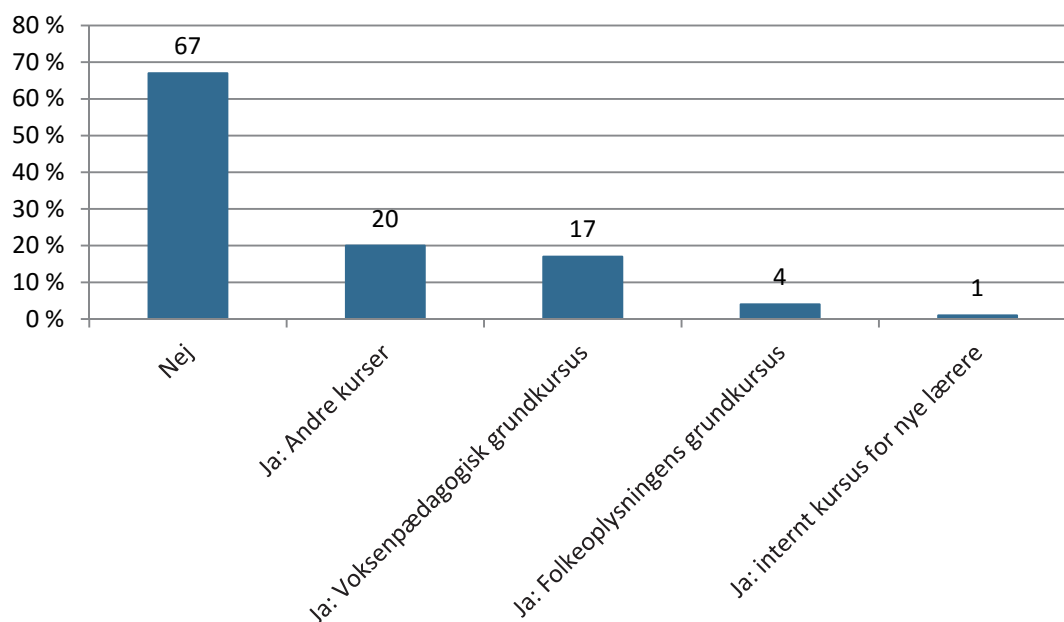
Undervisernes videreuddannelse

Lærernes videreuddannelsesmuligheder kan have betydning for undervisernes syn på aftenskolen som arbejdsplads og dermed også potentielt for den tiltrækningskraft, aftenskolerne har i forhold til underviserne. Samtidigt kan deres videreuddannelsesniveaue indikere, hvor engagerede de er i fagene, de underviser i. Dette afsnit ser nærmere på lærernes videreuddannelser og deres generelle tilfredshed med videreuddannelsesmuligheder.

Rammerne for aftenskolernes faglige kvalifikationer har ændret sig over tid. Indtil Fritidsloven blev afløst af den første folkeoplysningslov i 1991, var der krav om formel godkendelse af lærernes faglige og pædagogiske kompetencer, og et 120 timers alment voksenpædagogisk grundkursus var et formelt krav. Kurserne eksisterer stadig, men er ikke længere obligatoriske. I dag er det dermed helt op til de enkelte aftenskoler at sikre undervisernes faglige kompetencer, og de forskellige oplysningsforbund udbyder ofte efteruddannelseskurser for deres lærere. Som det vil fremgå af den senere analyse, varierer det imidlertid, hvorvidt underviserne får økonomisk støtte til videreuddannelse hos den aftenskole, de er ansat hos. For de fleste undervisere ser dette ikke ud til at være tilfældet.

Figur 44 viser, at hovedparten af underviserne – 67 pct. - ikke har deltaget i kurser, som er særligt målrettet rollen som aftenskolelærer, siden de blev ansat på aftenskolen. De resterende har deltaget i forskellige typer af kurser. Det mest udbredte specifikke kursus er Voksenpædagogisk Grundkursus, som 17 pct. har deltaget i, mens nogle få har deltaget interne kurser på aftenskolen og Folkeoplysningens Grundkursus, som er et nystartet kursusstilbud, igangsat af Dansk Folkeoplysnings Samråd, og som er målrettet nye undervisere og bestyrelsesmedlemmer i aftenskolerne.

Figur 44: Undervisernes videreuddannelse siden ansættelsen

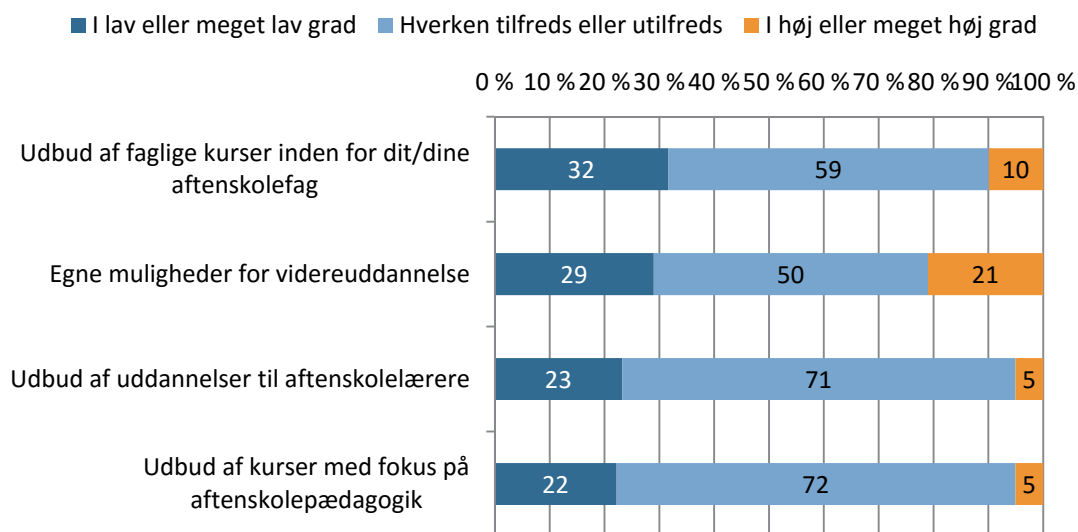
Figuren viser svar på spørgsmålet 'Har du efter ansættelsen på aftenskolen deltaget i kurser særlig rettet mod opgaven/rollen som aftenskolelærer?' Der har været mulighed for at sætte kryds ved flere forskellige typer af kurser (i pct.). n = 95.

Den største gruppe af undervisere har dog sat kryds ved 'andre kurser'. De uddybende svar viser, at denne kategori helt overvejende omfatter fagspecifikke kurser målrettet til det område, underviserne arbejder indenfor. Det gælder eksempelvis yogakurser, sprogundervisningskurser, førstehjælpskurser, kurser for undervisere i jagttegn, malerikurser, håndarbejdskurser mv.

Underviserne er derudover blevet bedt om at vurdere mulighederne for videreuddannelse på området. Det gælder både deres opfattelse af det generelle udbud af kurser samt deres egne muligheder for videreuddannelse.

Som Figur 45 viser, er undervisernes tilfredshed med mulighederne for videreuddannelse ikke voldsom stor. I forhold til samtlige temaer er andelen af utilfredse således større end andelen af tilfredse. Flest har dog sat kryds i midterkategorien, hverken tilfreds eller utilfreds.

Figur 45: Tilfredshed med mulighed for videreuddannelse

Figuren viser undervisernes vurdering af mulighederne for videreuddannelse for aftenskolelærere (i pct.). n = 94.

Særlig stor er utilfredsheden, når det gælder muligheden for videreuddannelse inden for undervisernes eget fag, hvor knap en tredjedel har erklæret, at de enten i lav eller meget lav grad er tilfredse med udbuddet. Men utilfredsheden er også relativ udbredt, når det gælder egne muligheder for videreuddannelse på mere generelt plan, hvor 29 pct. har erklæret sig utilfredse. Det er dog samtidig også dette spørgsmål, hvor flest – 21 pct. – af underviserne har erklæret sig tilfredse.

Lærernes motivation for at undervise i aftenskole

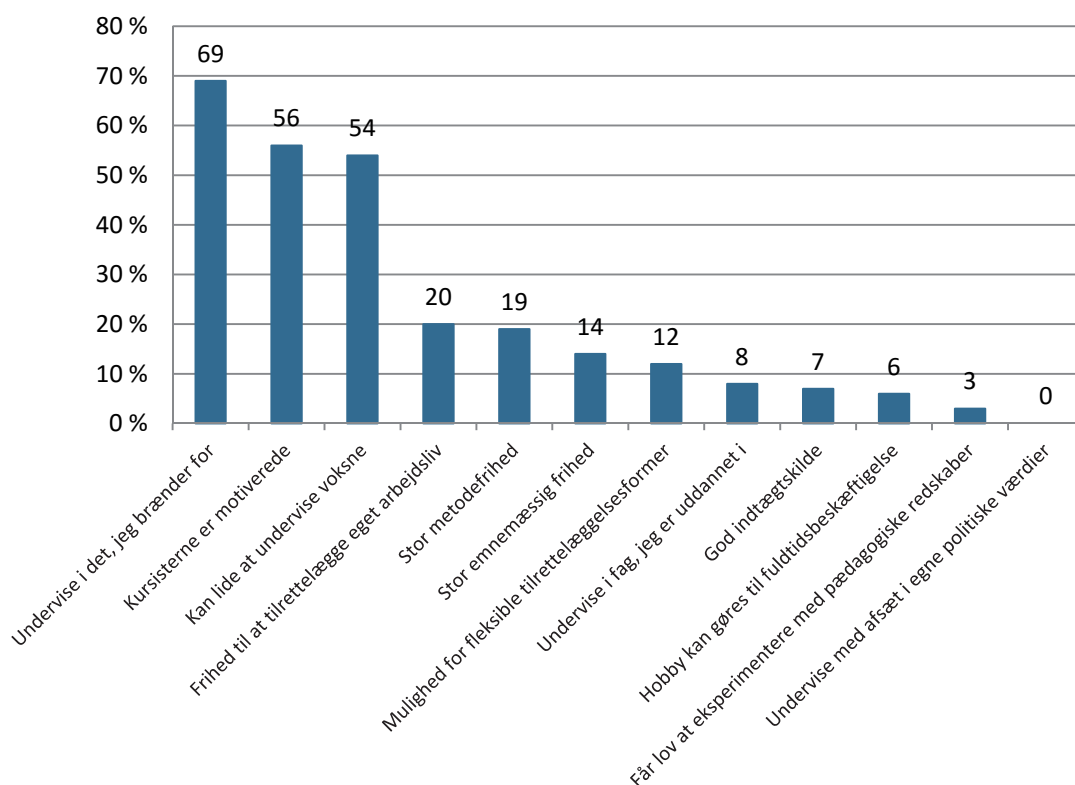
Aftenskolelærerne blev bedt om at vælge maksimum tre ud af 13 udsagn om, hvorfor de er aftenskolelærere. Langt de fleste (68 pct.) underviser i aftenskolen, fordi det giver dem mulighed for at undervise i noget, de brænder for. De to udsagn, som næst flest svarer som begrundelse for at være aftenskolelærer, er forbundet med målgruppen. De kan lide at kursisterne er engagerede og kan generelt lide at få mulighed for at undervise voksne.

Underviser 3: "Og jeg synes, det er skønt at undervise ved aftenskolen (...). Motiverede voksne mennesker, som virkelig vil det."

Underviser 4: "De kommer, fordi de har lyst!"

Fokusgruppeinterview med undervisere

Figur 46: Aftenskolelærerne er motiverede af at undervise i noget, de brænder for

Søjlerne viser, hvorfor aftenskolelærerne underviser i de fag, de underviser i (i pct.). n = 99.

Det er især de undervisere, der kun har et hold, som er motiverede af at undervise i noget, de brænder for (81 pct.). Til gengæld ser det ud til, at den metodemæssige frihed spiller en større rolle for dem, der har 4 hold eller flere.

Respondenterne havde også mulighed for at uddybe, hvis der var andre grunde til at være aftenskolelærere. Enkelte valgte denne mulighed, og øvrige bevæggrunde kan være at få erfaring som underviser som led i et uddannelsesforløb. I den anden ende af spektret kan jobbet som aftenskolelærer være en mulighed for at bevare kontakten til arbejdsmarkedet, efter man er gået på pension.

Besvarelserne peger på, at underviserne i høj grad er ildsjæle. Den kvalitative del af undersøgelsen understreger, at det er interessen for ens fag og det at dele det faglige med andre, der motiverer aftenskolelærerne. Aftenskolelærerne har et indre 'drive' og ofte en stærk personlig motivation i forhold til deres undervisning:

Underviser 4: "Man kan få lov til at arbejde med det, man holder mest af og så også få penge for det, så er det jo rigtig godt - simpelthen."

(...)

Underviser 3: "Og jeg kom ind i det, fordi jeg har været selvstændig oversætter i mange år, og jeg elsker at lege med sprog, så jeg er, altså det er jo også min hobby, det er dejligt."

(...)

Underviser 2: "For mange år siden, det har så været i '80, [havde jeg] et uheld. Jeg kom til at køre ind i et vejtræ sådan på grund af aquaplaning. Knuste begge håndled, gik til afspændingspædagog - eutoni - og fik trænet, mens mine arme var i gips - mine hænder var i gips i fire måneder. Og det hjalp. Og så tænkte jeg, ja "hvis det kan hjælpe, så kan jeg hjælpe rigtig mange ved at få den uddannelse."

Fokusgruppeinterview med undervisere

I forhold til at aftenskolen tidligere har været med til at skabe pædagogisk nybrud³⁹ og også nu har metode og emnemæssig frihed, er det interessant, at der er så forholdsvis få i spørgeskemaundersøgelsen, der har fokus på de pædagogiske frihedsgrader som direkte motiv for at arbejde i aftenskolen. Det betyder dog ikke, at det er uvigtigt. Når aftenskolelærerne skal pege på en aftenskolelærers tre vigtigste egenskaber, vægter de lærerens kompetencer og personlige egenskaber højere, end kursisterne gør (se nedenfor). Det peger på et fokus på den pædagogiske metode. I fokusgruppeinterviewet med underviserne var det pædagogiske og den metodemæssige frihed noget, der ofte blev vendt tilbage til. Det blev fremhævet både som et spændende arbejdsfelt for dem, men også som noget karakteristisk for aftenskolen:

Underviser 4: "Det at få lov til at give min viden videre til andre, altså det pædagogiske synes jeg er rigtig spændende."

(...)

Underviser 3: "Vi har en utrolig frihed, synes jeg, inden for det. Også til hvad vi vil, altså vi kan lave stort set, hvad vi vil inden for sprog i hvert fald. Vi skal holde nogle niveauer inden for sprog, men vi må bruge det materiale, vi vil. Det synes jeg har været det bedste for mig, for jeg er meget dirigeret ude på de private sprogskoler, af hvad jeg skal undervise i og hvordan og sådan noget. Det er jeg ikke her."

(...)

Underviser 6: "Altså jeg tror, jeg synes, at det egentlig også er meget frit inde på aftenskolen, hvordan vi gør det. Men jeg tror også, det handler lidt om, hver aftenskole har vel et eller andet fokuspunkt, og noget de står for, og noget de sådan gerne vil have ind. Og jeg ved da, at [aftenskolen] også er fokuseret på sundhed og på psyke, og at man skal finde glæde i sang, musik og sådan noget. Og jeg tror, det har jeg da i hvert fald selv været inde og læse og tage til mig og tage med ind i min undervisning. Så jeg tror ikke, der er sådan en fælles pædagogik, men der er et fælles udgangspunkt."

Fokusgruppeinterview med undervisere

---

³⁹ Indførelsen af studie kredsen (omkring 1915-1916 i AOF), som satte deltagerne og deres bidrag i centrum, var et eksempel på et sådan nybrud og et forsøg på at skabe en mere demokratisk undervisningsform end foredraget (Stubtoft 2000, 103).

Desuden er det interessant, at ingen af respondenterne ser det politiske som en motivationsfaktor for at arbejde på aftenskolerne. Mange oplysningsforbund blev etableret med et klart politisk perspektiv. Allerede i en undersøgelse fra 1998 var idégrundlaget den undersøgte faktor, der havde mindst betydning for valg af aftenskole. Dengang var det dog sammenlagt 40 pct., der tillagde det betydning (Løvgreen og Nordentoft 1998, 31). Nu er de politiske profiler ikke længere vigtige for hverken undervisere eller deltagere. Kun en enkelt deltager har for eksempel markeret det som en vigtig egenskab ved aftenskolelærere, at de er i stand til at sætte undervisningen i relation til skolens politiske holdninger (se figur 46).

Vi har allerede set, hvordan interviewene med kursisterne bekræfter denne udvikling (se evt. kapitel 7). Aftenskolelærernes erfaring er også, at det politiske nærmest er forsvundet ud af billedet de sidste 20-30 år. En af underviserne fortæller om, da de startede deres aftenskole tilbage i 80'erne. Dengang var det en vigtig pointe, at de var apolitiske og organiserede sig under DOF. Som lærer og elev på aftenskolerne mærker man dog sjældent forskellene:

Interviewer: "Det der med værdierne fra de forskellige aftenskoler. (...). Altså ligger der noget i det der med, den (...) opsplittning i det politiske eller. Er der noget særligt der, ved de ting?"

Underviser 6: "Jeg synes, ikke jeg kan finde den (der samtykkes). Altså, jeg har sådan prøvet at tænke i den, men det synes jeg faktisk ikke, jeg kan."

Underviser 4: "Der bliver ikke fokuseret på det."

Underviser 3: "Og nogen gange kan de ikke engang huske, hvor de går. Om det er FOF eller AOF."

Underviser 2: "Nej lige nøjagtig."

Underviser 3: "'Jamen vi går ved dig' siger de."

Fokusgruppeinterview med undervisere

Aftenskolelærerens vigtigste egenskaber

Både kursister og undervisere blev stillet spørgsmålet 'hvilke egenskaber er efter din mening de VIGTIGSTE egenskaber hos en aftenskolelærer?' Respondenterne kunne maksimalt sætte tre krydser.

Kursisterne blev også bedt om at vurdere, hvorvidt de syntes, at udsagnene passede til deres underviser. Det interessante er at se, i hvor høj grad underviserne og kursisterne er enige om, hvad der er vigtige egenskaber. Dernæst at undersøge om kursisterne mødes af de egenskaber, de anser for de vigtigste.

De vigtigste egenskaber er for kursisterne, at deres underviser er fagligt dygtig, god til at lære fra sig og til at tilrettelægge og tilpasse undervisningen (se Figur 47).

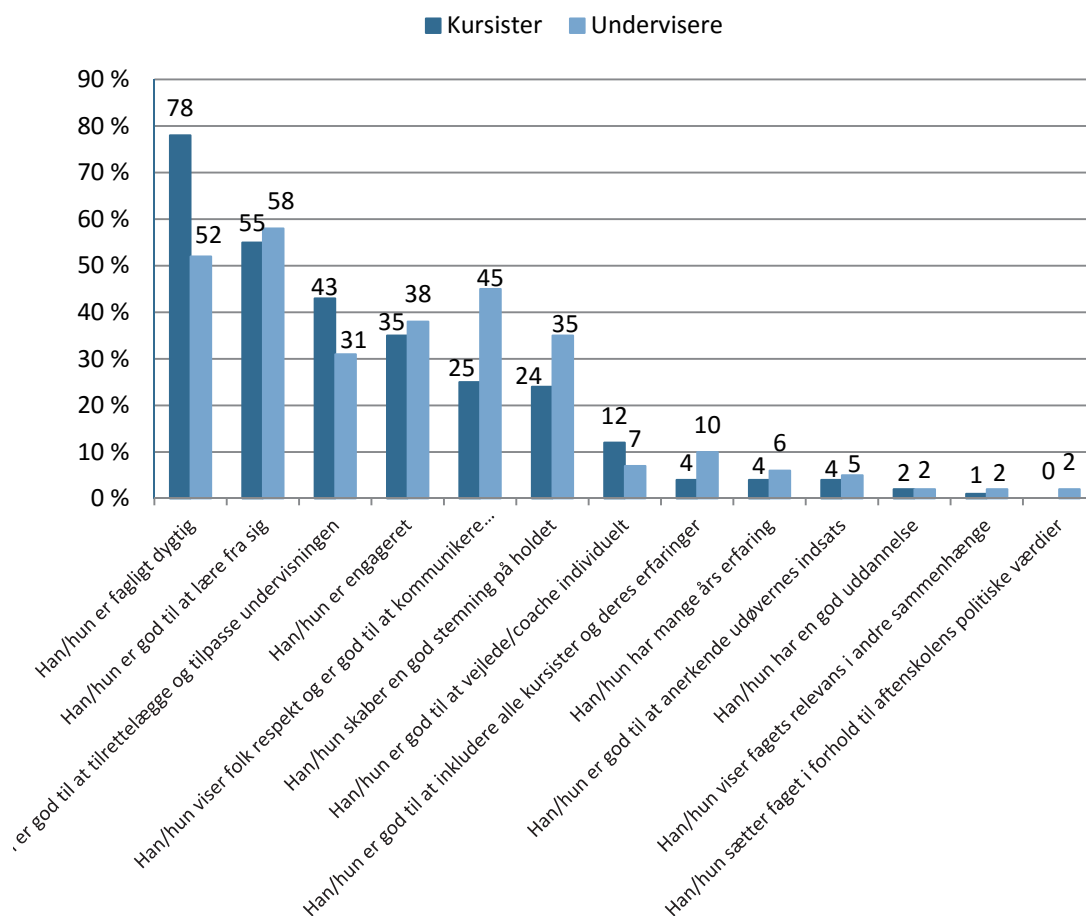
Lærernes besvarelser er lidt mere spredte, men også her har flest svaret, at man skal være faglig dygtig og dernæst god til at lære fra sig. Den egenskab, som aftenskolelærerne ser som den tredje vigtigste, er imidlertid, at han/hun viser folk respekt og kommunikerer ligeværdigt med alle.

Generelt vægter lærerne det, man kunne kalde kompetencemæssige egenskaber lidt højere, end kursisterne gør, når de skal prioritere egenskaberne. Det peger på en stor bevidsthed om den pædagogiske metode. Så selvom de pædagogiske og metodemæssige muligheder ikke er lærernes primære bevæggrunde for at undervise i aftenskolen, tyder det på, at de er meget opmærksomme på, at arbejdet kræver en særlig holdning og pædagogisk indsats.

”Det kræver, det gør det. Jeg synes, det kræver mere af underviseren, at der i samme rum er folk på mange forskellige niveauer. (Der samtykkes) Fordi der er ikke et [hold] for begyndere, for et-års, to og tre, på den måde ikke. [Sådan er] det, i hvert fald i mit fag og jeg vil da også tro i andre fag. Det kræver mere som underviser, fordi du skal have fokus på personen. Hvor befinder den kursist sig? Hvad er det? Hvordan skal du håndtere det her?”

Fokusgruppeinterview med undervisere, underviser 3

Figur 47: En god aftenskolet lærer skal være fagligt dygtig

Figuren viser kursisters og underviseres vurdering af, hvilke egenskaber der er de vigtigste hos en aftenskolet lærer (i pct.). n for kursister = 913, n for undervisere = 98

I den kvalitative del af undersøgelsen understreger underviserne, at det både er et højt fagligt niveau og pædagogikken, der er grundlaget for en god aftenskolet lærer:

Underviser 2: "Jeg sætter selvfølgelig god faglighed og god pædagogik som hovedmål, ikke. Men en god lærer, han/hun er empatisk, rummelig og interesseret. To-vejs. Og så er det vigtigt, at man har forståelse for elevens behov og drømme, hvad der er hvad, og at man så er realistisk i forhold til mål, så man ikke smider [nogen] ud, fordi de ikke kan spille blokfløjte."

Underviser 5: "Faglighed og pædagogik står også øverst hos mig. Og hvis ikke du har din faglighed som basis, så bliver du heller ikke nogen god lærer. Fordi fagligheden gør, at du selv er glad for (...) det, du har med at gøre, og det smitter jo af. Og det oplever jeg tit, at folk sådan kan sige "åh du har sådan et dejligt engagement i de ting, du gør." Og det der engagement, tror jeg, er utroligt vigtigt, at kursisterne også fornemmer, at man selv er glad ved situationen. (...) Og så har jeg også skrevet lidt, at man jo, selv om det jo i den grad også er socialt, og vi skal have det rart mens vi er sammen, så skal man også som underviser en gang imellem være lederen. Fordi det gør dem trygge. At de ved, at der er en der har styr på det, så det skal man altså heller ikke ligesom nedprioritere for

meget, at der er en inde over, der ligesom (...) holder fast ikke. Og ellers er det, det der med at lytte og fleksibilitet og sådan noget, det er de samme ting.”

Underviser 3: ”Ja jeg har jo også skrevet⁴⁰ fagligheden i orden, baggrund, kompetencerne, og i sprog er det vigtigt at man er velforberedt. Man kan jo ikke forberede sig på alle spørgsmål, men man kan forberede sig på det, vi skal lave i dag. Og det er vigtigt, at man har nok også, hvis det nu ikke tager så lang tid, som man havde regnet med, eller de ikke har særlig meget lyst til at snakke lige den dag i grupperne.”

Fokusgruppeinterview med undervisere

Overordnet set er kursister og lærere meget enige om, hvad der er de vigtigste egenskaber ved en aftenskolelærer. Det næste kapitel ser på, hvorvidt kursisterne møder disse forskellige egenskaber hos deres aftenskolelærer.

Stor tilfredshed med aftenskolelærerne

Kursisterne vurderer i høj grad, at deres undervisere har de egenskaber, som de synes, er vigtige. Generelt har kursisterne i aftenskolen en meget positiv vurdering af deres undervisere.

Kursisterne blev bedt om at vurdere forskellige udsagn på en skala fra 1-5, hvor 1 er ’passer slet ikke’ og 5 er ’passer fuldstændigt’. De tre udsagn, hvor flest kursister har svaret ’passer fuldstændigt’, er:

- ’Han/hun er engageret’ (78 pct.),
- ’Han/hun viser folk respekt’ (76 pct.) og
- ’Han/hun er fagligt dygtig’ (75 pct.).

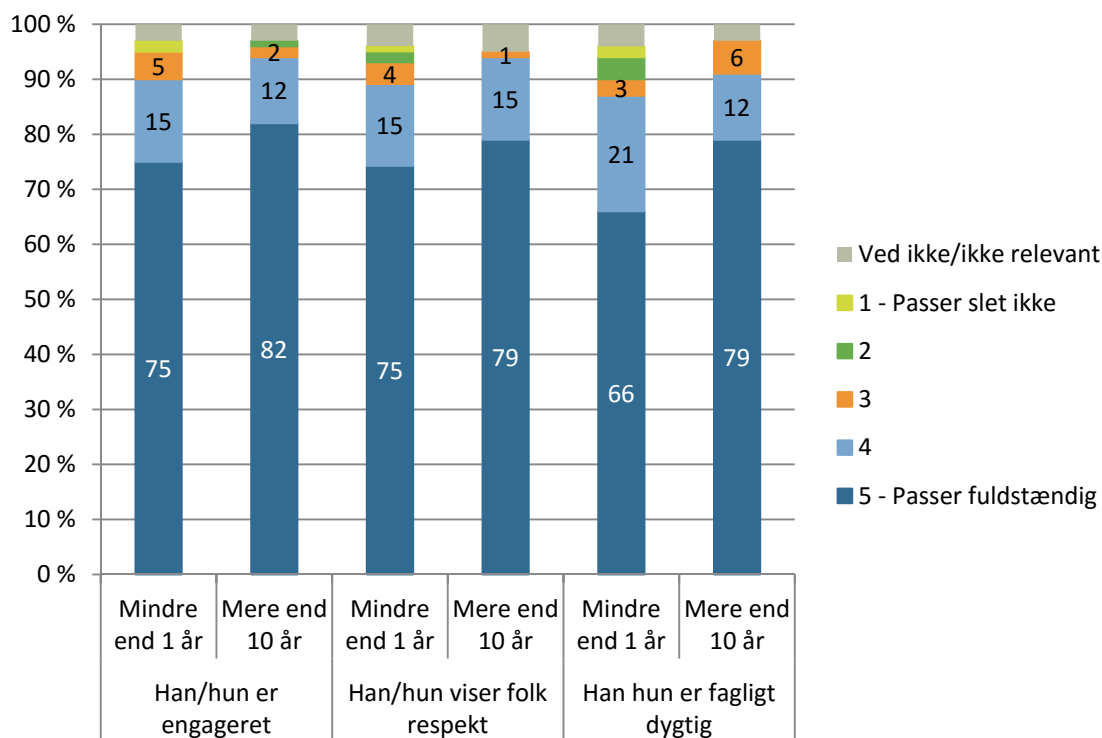
Det, at underviseren er fagligt dygtig, er således både den egenskab, som kursisterne synes er vigtigst og den, der scorer tredje højest, hvis man kigger på kursister, der synes, at det passer fuldstændigt på deres underviser. Også de to andre prioriterede udsagn ’Han/hun er god til at lære fra sig’ og ’Han/hun er god til at tilrettelægge og tilpasse undervisningen’ passer i høj grad på kursisternes aktuelle underviser. Henholdsvis 68 og 67 pct. har svaret, at de er fuldstændig enige (se Figur 48).

Det er værd at bemærke, at den store tilfredshed generelt bliver endnu større, når kursisterne er mere erfarne kursister. Hvis man har fulgt det samme fag i flere år, er denne tendens endnu mere markant.

---

⁴⁰ Før underviserne skulle svare på spørgsmålet, havde de fået 3 minutter til at skrive ned, hvad de selv syntes, var det vigtigste.

Figur 48: Kursister med længst aftenskoleerfaring er mest tilfredse med underviserne?

Figuren viser sammenhængen mellem generel aftenskoleerfaring og tilfredshed med underviseren for henholdsvis kursister, der har gået på aftenskole mindre end et år og dem, der har gået mere end 10 år. Det er således ikke alle respondenter i undersøgelsen, der indgår i figuren. Figuren viser resultaterne på de tre udsagn, hvor flest kursister svarer 'passer fuldstændigt' (i pct.). n = Mindre end 1 års erfaring: 269, mere end 10 års erfaring: 134.

I kapitlet om kursisternes udbytte blev det klart, at en af de udslagsgivende faktorer i forhold til det udbytte, kursisterne får af at gå i aftenskole, er, hvorvidt de selv vurderer, at de går på et hold målrettet en særlig målgruppe. I vurderingen af underviserne svarer disse kursister generelt mere positivt end kursister, der ikke går på særlige hold. Der er kun ét udsagn, hvor andelen af kursister, der svarer '5 - passer fuldstændigt', er større hos kursister på 'almindelige hold' end andelen af kursister på hold for en særlig målgruppe. Det er udsagnet om, hvorvidt deres underviser har mange års erfaring.

På alle andre udsagn om underviserne er det mest kursister på særlige hold, der synes, at udsagnene passer fuldstændigt. Det er ikke alle udsagn, hvor forskellen er signifikant, men der, hvor det er den direkte relation, der vurderes, bliver forskellene tydelige.

Tabel 10: Udsagn om underviseren – fordelt på om man har fulgt undervisning for en særlig målgruppe eller ej

Udsagn	Ingen særlig målgruppe	Særlig målgruppe
Han/hun er god til at tilrettelægge og tilpasse undervisningen	65	74
Han/hun skaber en god stemning på holdet	70	76
Han/hun er god til at anerkende udøvernes indsats	61	66

Tabellen viser de udsagn, hvor forskellen på de to grupper er signifikante. Tabellen viser andelen af kursister, der har svaret '5 – passer fuldstændig' på udsagnene (i pct.). n = 918.

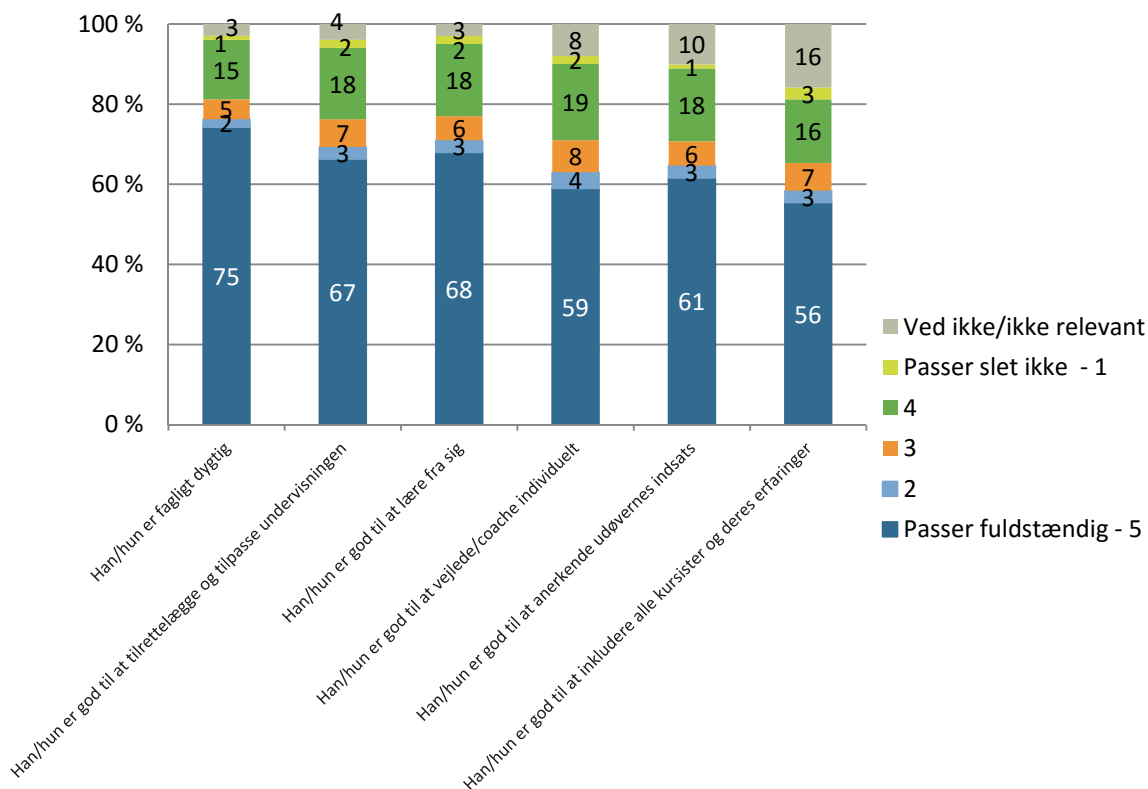
Afsnittene nedenfor ser nærmere på vurderingen af de enkelte udsagn. For overskuelighedens skyld er udsagnene delt op i tre kategorier:

- Faglige og metodemæssige egenskaber
- Kompetencer
- Kvalifikationer og overførbarhed

Kursisternes vurdering af lærernes faglige og metodemæssige egenskaber

Figur 49 viser kursisternes vurdering af undervisernes faglige og metodemæssige egenskaber. De tre egenskaber, som flest kursister synes, er de vigtigste hos en aftenskolelærer, er alle i denne kategori (se Figur 49). Som allerede nævnt er kursisterne meget tilfredse med deres lærere. I forhold til de relationelle udsagn om, hvorvidt læreren er god til at coache, anerkende den enkeltes indsats og inkludere kursisterne og deres erfaringer svarer flere informanter 'ved ikke/ikke relevant'.

Figur 49: Kursisterne synes, at deres undervisere er fagligt og metodemæssigt dygtige

Figuren viser, i hvor høj grad kursisterne er enige i de respektive udsagn (i pct.). n = 918

Især fagligheden skal fremhæves her. Aftenskolen har indimellem haft et blakket fagligt ry. Af og til kommer et fag eller en fagtype frem i medierne, og der opstår en debat om, hvorvidt netop det fag er 'tilskudsværdigt'. Nogle gange sættes der spørgsmålstegn ved fagets 'lødighed', og aftenskolens faglighed drages i tvivl.

Kursisternes perspektiv er helt anderledes. Det faglige er i kursisternes top tre, både når de skal prioritere, hvad der er vigtigt for en aftenskolelærer at kunne, og når de skal sige, hvad der passer fuldstændigt på deres aktuelle lærer.

Den kvalitative del af undersøgelsen understreger, hvor vigtig fagligheden er. Det udfordrer deltagerne. For deltagerne i et kor er netop den fagligt dygtige dirigent det, der adskiller deres kor fra andre tilbud:

I1: "Ja, men vi har så folk fra Hou og Hals og Vodskov og en inde fra Nørre Sundby. Vi ligger sådan midt i, kan man sige. Men det er også vigtigt, at vi har en god dirigent, fordi vi bliver udfordret."

I2: "Ja, han er krumtappen. Han er virkelig dygtig. Hvor længe har vi egentlig haft ham nu?"

I1: "Det er nok 6-7 år."

I2: "Ja, det må det være. Han er så dygtig. Det er godt nok en fornøjelse. Så tror man, at man kan sidde og skjule sig, hvis der er en lang en [node], hvor man skal holde vejret, men han er der alligevel. Men det kan vi jo godt lide, fordi vi kan jo godt lide, at det er på et rimeligt højt niveau. Bare sådan til fællessang og visesang, der kunne man jo gå andre steder hen. Det er dejligt, at man bliver udfordret her."

I1: "Ja, det er lærerigt også i forhold til, at man hører andet musik. Du hører det på en anden måde, når man er med til at udføre det. Vi er jo sådan set hans instrumenter, kan man sige."

Kursister, sangkor

Underviserne understreger, at det er en myte, at man kan udbyde fag, hvor fagligheden ikke er i top. I den kvalitative del fremhæver de, at aftenskoletilbuddene både er dyre og i skarp konkurrence med mange andre tilbud. Kursisterne har høje forventninger til 'produktet'. Det betyder, at aftenskoletilbuddene mærker presset:

Underviser 3: "Det tror jeg også godt, vi kan aflive. Det er ikke en kaffe- og kageklub derinde (der samtykkes)(...), det, synes jeg, er irriterende, når folk siger "er du ved [navn på aftenskole], nå det er kaffe og kage" (folk griner). Og det synes jeg godt, vi kan aflive, fordi det er det ikke altså."

Underviser 4: "Altså, i og med man efterhånden betaler så meget for at gå på holdene, så forventer folk jo også, at de får noget for pengene. (Der samtykkes). Så det er jo op til os, at yde."

Underviser 3: "Jeg tror, det i mange år har haft ry for "nå ja, det er bare sådan en hyggeklub.""

Underviser 4: "Ja, ja, og "det koster ingen ting", og "der kan man bare gå ned, hvis man sådan", nej, slet ikke, det er hårdt arbejde."

(...)

Underviser 2: "Man kan jo godt holde lidt sjov med dem - kursisterne. Men man skal fandeme rent ud sagt være en dygtig underviser, hvis man skal blive ved med at holde på kursisterne med de priser efterhånden, ikke?"

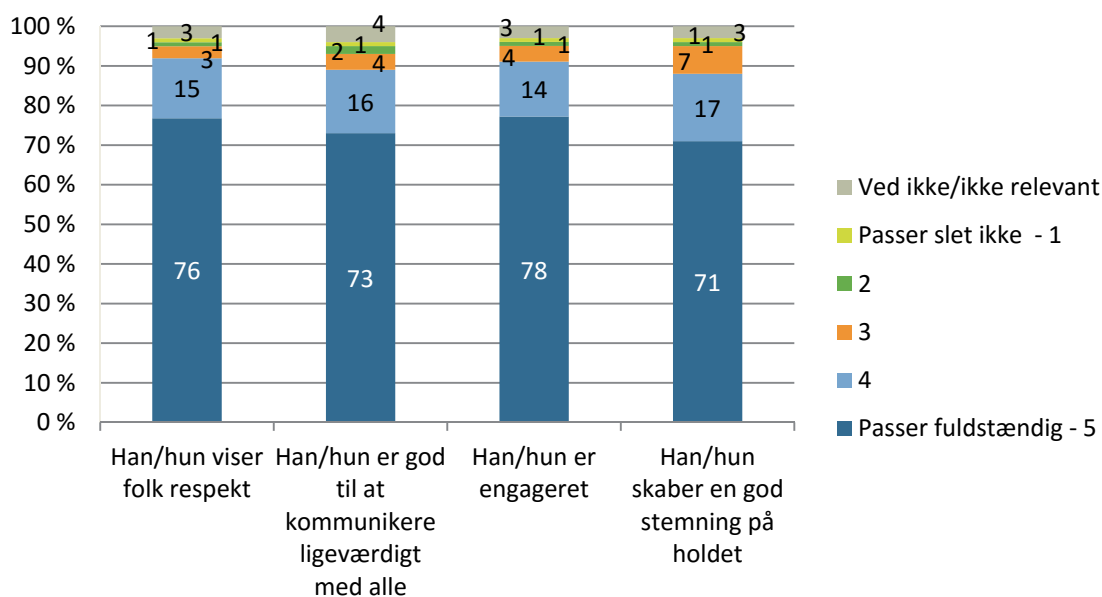
Fokusgruppeinterview med undervisere

Kursisternes vurdering af aftenskoletilbuddenes kompetencer

Fire af de 14 udsagn, som kursisterne blev bedt om at vurdere, omhandler undervisernes personlige kompetencer og handlemåde. Stort set alle kursister svarer positivt. Mellem 88 og 92 pct. af kursisterne synes, at disse udsagn passer på deres underviser (har svaret 4 eller 5). Det er da også egenskaber, som lærerne - som tidligere nævnt - synes er vigtige for at være en god underviser i aftenskolen.

Figur 50: Kursisterne vurderer underviserens kompetencer meget højt

Figuren viser, i hvor høj grad kursisterne er enige i de respektive udsagn (i pct.). n = 918

Sammenholder man disse besvarelser med aftenskolelærernes motiver for at undervise, tegner der sig et rigt læringsmiljø. Lærerne underviser i noget, de brænder for og synes, at kursisterne er motiverede. Kursisterne på deres side ser tydeligt engagementet, der smitter, og de værdsætter, at der skabes en god stemning på holdet:

Interviewer: "Hvordan kommer der god stemning på sådan et hold her?"

I1: "Det er også instruktøren."

Instruktør: "Jeg er simpelthen så larmende. Jeg kan ikke holde min mund."

I1: "Nej heldigvis. Det kommer noget an på både deltagerne, men især instruktøren. Det er jo dejligt at komme ind til en, der er i godt humør. De første par gange kiggede vi jo lidt på hinanden, men så kommer det jo hen ad vejen."

I2: "Jeg synes, det betyder meget, at [navn] er i super godt humør, i stedet for sådan en sur en. Så var jeg gået."

Kursister og instruktør hensyntagende træning

Et andet hold har lignende erfaring:

Interviewer: "Noget af det, aftenskolen kan i forhold til andre foreninger, er jo at have en underviser, der bliver betalt for at være her. Tænker I, at det er vigtigt? Hvad er [navn] rolle?"

I1: "Den er vigtig. Ellers eksisterede vi ikke. Hun er så optaget af det og så inspirerende og livgivende, vil jeg sige."

I2: "Bare man ser hende, er man i godt humør."

I1: "Selvom du har været syg, kommer du herind, men du kan næsten ikke kravle."

I3: "Det giver sådan en livgivende luft at være sammen med andre og sker der noget, så ved man, at man er i trygge hænder. Om der så er en snestorm, skal jeg nok komme."

I4: "Det er trygt og godt, selvom man aldrig har gjort det før. Men det har også meget med hendes person at gøre. Hun er god til det og er meget engageret og har empati – hun har det hele."

Kursister, Kol-kor

Kursisternes erfaringer understreger således, at selvom kursisterne peger på fagligheden som den vigtigste egenskab, skal de pædagogiske/metodiske evner gå hånd i hånd med fagligheden for at fastholde kursisterne. Mange har prøvet forskellige aftenskolefag, men lærerens personlighed og pædagogiske evner er ofte udslagsgivende for, om man holder ved:

"Jeg fandt et seniorhold for helt nybegyndere, da jeg startede. Jeg kunne ikke med ham [læreren], men han stoppede så, og så fik jeg en dame bagefter. Det gik fint det første år. Året efter havde hun overhovedet ikke tålmodighed, for nu mente hun, at vi godt kunne huske de forskellige ting. Så kom jeg over på [aftenskolens navn], for de havde også et begynderhold der, for jeg kendte ikke rigtig det andet. Og så gik jeg tilbage. Der kom jeg til [navn] her, og jeg har gået ved ham siden, simpelthen fordi han er fantastisk."

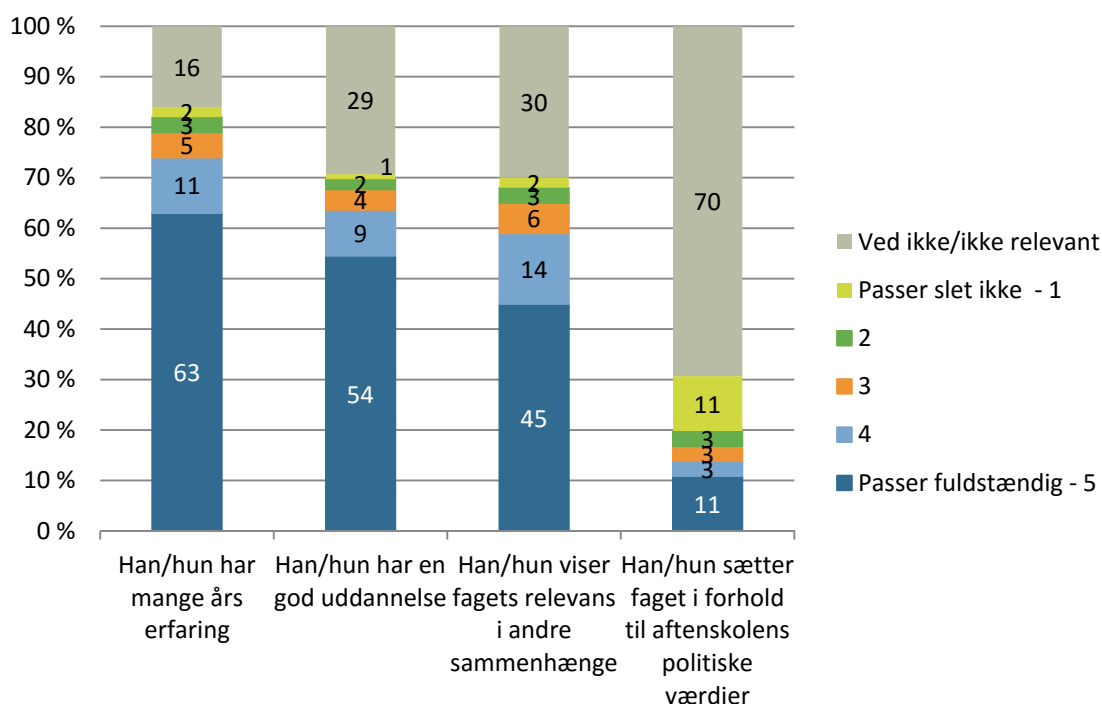
Kursist, IT for begyndere

Kursisterne om lærernes kvalifikationer og overførbare af undervisningen

De fire udsagn om kvalifikationer og overførbare (aftenskolelærernes uddannelse, erfaring og evne til at vise fagets relevans i andre sammenhænge og sætte faget i forhold til aftenskolens politiske holdning) falder uden for de øvrige besvarelser. Ved tre af disse fire spørgsmål er der langt flere 'ved ikke/ikke relevant' besvarelser end ved de andre. Det er imidlertid heller ikke egenskaber, som kursisterne synes er vigtige for en aftenskolelærer. I prioriteringen (Figur 47) har kun mellem 0 og 4 pct. af kursisterne sat et af deres tre krydser ved disse udsagn.

I forhold til at mange aftenskoler har et politisk idégrundlag, er det interessant, at så få vægter det politiske indhold og værdier. Det stemmer godt overens med resultaterne i kapitel 7, hvor kun ganske få svarer, at aftenskolens politiske holdning var vigtig, da de valgte holdet, de går på. Det ser ud til at være en betydelig forandring fra aftenskoleundersøgelsen i 1998, hvor næsten 40 pct. af respondenter svarede, at aftenskolens idégrundlag have nogen eller stor betydning for deres valg af hold (Løvgreen og Nordentoft 1998, 27).

Figur 51: De politiske værdier spiller ingen stor rolle i aftenskoleundervisningen

Figuren viser i hvor høj grad, respondenterne er enige i de respektive udsagn (i pct.). n = 918

Det er interessant her at fremhæve vurderingen af betydningen af uddannelse. Både kursister og lærere synes, at det er en af aftenskolelærerens mindst vigtige egenskaber, at han/hun har en god uddannelse, når de kun må udvælge tre egenskaber. Det er også tydeligt, at der er mange, der ikke ved, om deres underviser har en god uddannelse. Det er imidlertid ikke noget, der smitter af på kursisternes vurdering af lærernes faglighed, som de synes er helt i top. Der er således en anerkendelse af lærernes realkompetencer, og de mere formelle faglige kvalifikationer ser ikke ud til at have stor betydning for kursisternes til- eller fravalg.

Disse resultater stemmer godt overens med resultaterne i rapporten 'Den nordiske voksenlærer', der viser, at de ansættelsesansvarlige i voksenundervisningen i Danmark vægter holdningsmæssige kompetencer lige så højt som de fag-faglige (Marquard og Sørensen 2011). Aftenskolerne har således et miljø, hvor fagligheden og dygtigheden betyder meget for kursisterne, men hvor lærernes formelle kvalifikationer ikke tillægges særlig stor rolle. Til gengæld vurderer kursisterne undervisernes kompetencer meget højt, hvilket passer sammen med aftenskolernes rekrutteringsprofil.

Fra lærernes egen side er der imidlertid lidt blandede signaler. Som det allerede er fremhævet ovenfor, er det tydeligt, at lærerne i den kvalitative del af undersøgelsen mener, at fagligheden og uddannelsen er det, der skal bære undervisningen i aftenskolen. Samtidig er resultaterne fra spørgeskemaet tydelige. Den formelle uddannelse vægtes ikke så højt som vurderingen af den enkelte undervisers evner, eller også tages det som en selvfølgelig forudsætning.

Relationen mellem kursister og lærere

For at komme nærmere en forståelse af aftenskolelærerens rolle blev både kursister og lærere spurgt ind til den kommunikation, der foregår mellem kursister og lærere. Snakker man kun sammen om faglige emner? Andre emner? Private emner? Kursisterne fik desuden svarmuligheden 'jeg har ikke talt med underviseren'. 11 pct. af kursisterne har valgt denne svarmulighed. Set i lyset af lærerens ellers så centrale rolle og traditionen for dialog-baseret undervisning i aftenskolerne er det umiddelbart en forholdsvis stor procentdel, der ikke har talt med deres underviser.

Det er dog langt de fleste, der angiver at tale med underviseren, og 20 pct. har snakket med deres lærer om personlige forhold. Der er forskel på, hvilken type af fag man har og den relation, man har til underviseren. Blandt de kursister, der har svaret, at de går på et hold for en særlig målgruppe, har hele 29 pct. angivet, at de har talt med underviseren om personlige forhold. Ved dette ene udsagn er der også en kønsmæssig forskel. Det er en langt større andel af kvinderne (24 pct.) end mændene (11 pct.), der angiver, at de har talt med underviseren om personlige forhold.

Sammenholder man dem, der har talt med underviseren om personlige forhold og kursisters trivselsindeks, peger det på, at særligt de kursister, der ikke trives så godt, snakker med underviserne om personlige forhold. Tabel 11 viser, at jo lavere trivselsscore kursisterne har, desto større sandsynlighed er der for, at de har snakket med underviseren om personlige forhold.

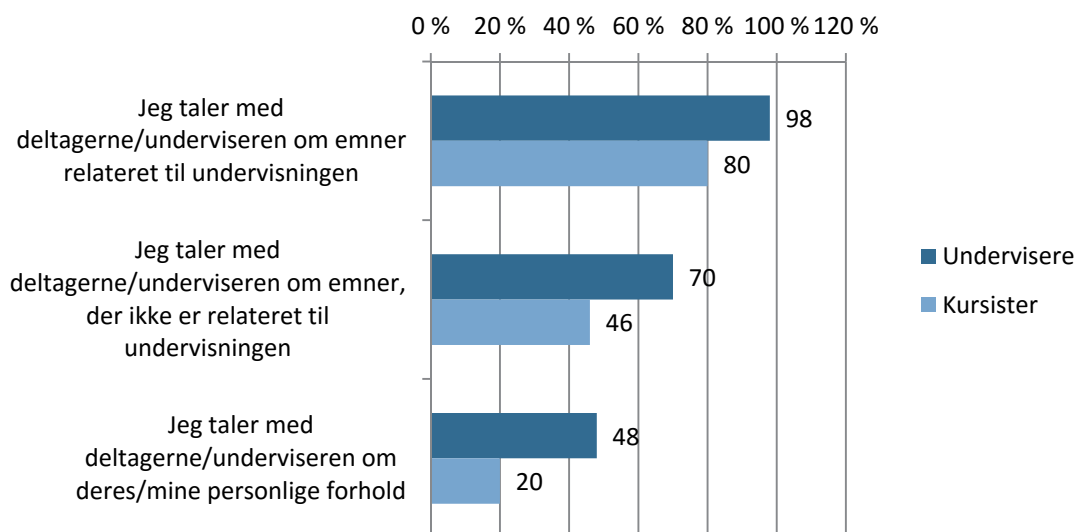
Tabel 11: Kursister med lav trivselsscore taler oftere med underviserne end andre kursister

Udsagn	Score på WHO's trivselsindeks		
	0-50	51-75	76-100
Jeg har talt med underviseren om personlige forhold	34	24	16

Tabellen viser sammenhængen mellem kursisters trivselsscore, og hvorvidt de har talt med underviseren om personlige forhold. Andelen er angivet i procent.

Figur 52 viser svarene for både kursister og lærere. Naturligt nok er der en større andel af aftenskolelærerne end kursister, der har angivet, at de taler med kursisterne om emner ud over undervisningen. Deres opmærksomhed bliver fordelt på en større gruppe.

Figur 52: Næsten halvdelen af aftenskolelærerne taler med kursisterne om personlige forhold

Figuren viser andelen af hhv. undervisere og kursister, som angiver, hvad de taler med hhv. kursisterne/underviseren om (i pct.). n: Undervisere = 98, kursister = 900. Der har været mulighed for at sætte flere kryds.

Som beskrevet i kapitlet om kursisternes udbytte, er der forskelle på både udbytte og profil fra fag til fag. Ser man på de tre store faggrupper (grundlæggende fag, bevægelsesfag og manuelle fag) er det der mest dialog på manuelle fag. Her er det blot 2 pct. der svarer, at de slet ikke har snakket med underviseren, stort set alle (92 pct.) har snakket med ham/hende om emner relateret til undervisningen, og næsten to ud af tre har snakket med underviseren om andre emner. Når det gælder at snakke med underviseren om personlige emner, er det dog bevægelsesfagene, hvor flest svarer bekræftende på udsagnet.

Aftenskolen som arbejdsplads

Afsnittet ovenfor understreger klart aftenskolelærerens centrale rolle for deltagerne. Lærerne er således en af aftenskolens allervigtigste ressourcer. De har betydning for fagudbuddet, og de har stor indflydelse på kursisternes tilfredshed og udbytte samt frafald eller loyalitet. De spiller med andre ord en stor rolle for kursisterne og for aftenskolernes potentialer i forhold til mental sundhed og trivsel. Samtidigt er aftenskolelærerens vilkår som arbejdstager specielle i forhold til mange andre faggrupper. Disse forhold har stor betydning for aftenskolens særlige profil og muligheder. Dette afsnit ser derfor nærmere på lærernes særlige rammer, på hvorvidt de ønsker at fortsætte som aftenskolelærere, og om de alt i alt er tilfredse med deres ansættelsesvilkår.

Aftenskolelærerne er timeansatte, og deres timeløn er fastsat fra statens side. Den reguleres en gang om året. Bekendtgørelsen i folkeoplysningsloven⁴¹ udstikker desuden retningslinjer for, hvad lønnen dækker.

⁴¹ Bekendtgørelse nr. 353 af 15. maj 2003 om løn- og andre ansættelsesvilkår for ledere og lærere ved undervisning mv. efter lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning (folkeoplysningsloven).

§9 En undervisningslektion er på 45 minutter.

Stk. 2. For hver undervisningslektion ydes betaling for 1,6 arbejdstime, 198,20 kr. (niveau 1. oktober 1997)⁴².

Stk. 3. Lønnen efter stk. 2 omfatter ud over selve undervisningen, fælles planlægning samt planlægning, forberedelse og efterbehandling af undervisningen, medvirken ved visse pædagogisk administrative funktioner i tilknytning til undervisningen som fx forløbsbeskrivelse, fremmødelister, pauser, o.l.

Folkeoplysningsloven s.54

Aftenskolelærerne har typisk en ansættelse uden en sikret indtægt. Der er ingen sygedagpenge, og de får kun betaling i det omfang, deres hold bliver oprettet. Samtidigt har mange en lang pause fra april til september uden indkomst.

Underviser 2: "Altså, hvis ikke man er så heldig eller så, så arbejdsivrig, at man kan leve af det, for det er også noget med held ikke, altså hvor mange steder, hvor meget vil man brede sig i Aalborg omegn. Så synes jeg ikke, det er et godt arbejdssted, fordi du er sådan en kuli, for der er ikke noget der hedder ferie - jo der er masser af ferie."

Underviser 4: "Men ikke betalt."

Underviser 3: "Der er feriepenge, men der er ingen pension."

Underviser 2: "Og vi ér timelønnede (der samtykkes)"

Interviewer: "Så der er heller ikke nogen sygedagpenge eller noget som helst?"

Underviser 2: "Nej. Jeg har aldrig fået det, men jeg har så heller aldrig været syg (folk griner)"

(...)

Underviser 5: "Men det, der er et problem, synes jeg, det er jo at (...) jamen ét i hvert fald, at man ikke får pension. Man sidder efter 34 år og kigger på sin kapitalpension som døde, da bankerne krakkede. (Folk griner) Og "nå, ja, hva faen", så, så vi er jo daglejere, ofte når man ser på lærergrupperne, så fortsætter de netop, til de er 87, for at have råd (folk griner). Ej, måske også fordi man synes det er sjovt, ikke?"

Underviser 4: "Men det er jo lige præcis det, fordi jeg tror, hvis man har for meget fokus på løn, så er man ikke aftenskolelærer."

Fokusgruppeinterview med undervisere

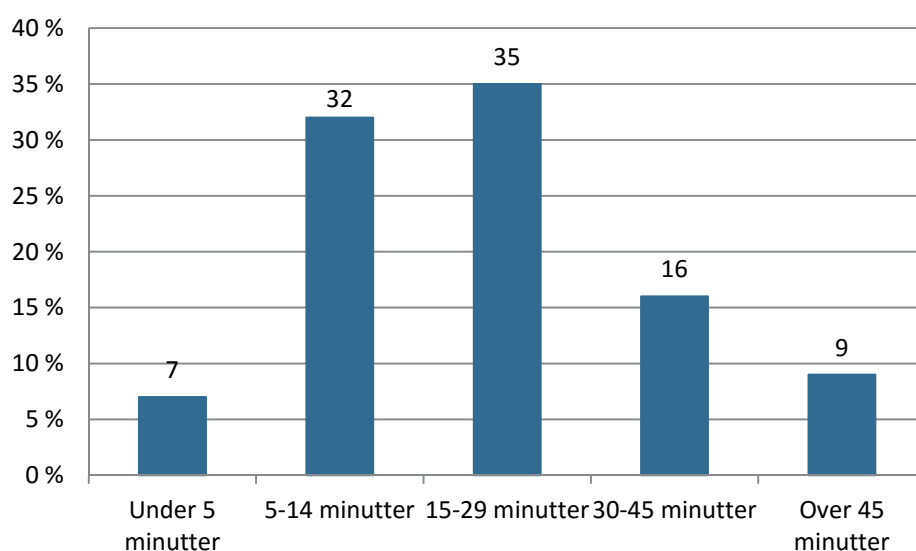
⁴² Pr. 1. april 2015 var timelønnen: 265,42 kr.

Transporttid

Under de beskrevne ansættelsesvilkår møder aftenskolelærerne ofte op for blot to timers undervisning. Det gør transporttiden til en vigtig faktor, da de ikke betales for den tid, de bruger på transport.

For langt de fleste af underviserne, er det ikke et problem, at de ikke får løn for transporttiden. Hovedparten af underviserne har under en halv times transport hen til det sted, hvor de oftest underviser. En fjerdedel af underviserne bruger imidlertid over en halv time på transport hver vej. Hos kursisterne er det kun lige over 20 pct., der kører over en halv time til deres undervisningssted.

Figur 53: Undervisernes transporttid

Figuren viser svar på spørgsmålet 'Hvor lang transporttid har du til det sted, hvor du oftest underviser på aftenskolen (kun den ene vej)? (i pct.). n = 99.

Det understreger endnu engang, at både kursister og undervisere i aftenskolen som oftest er meget engagerede. Den kvalitative del af undersøgelsen har mange eksempler på både undervisere og kursister, der kører langt efter et hold, fordi man brænder for lige dét tilbud.

For de undervisere, der har mange hold, kan der kompenseres ved, at de har stor frihed til at planlægge holdtiderne. En underviser fortæller, hvordan hun har hele dage med meget korte pauser mellem de forskellige hold. En underviser i et kreativt fag har en lignende tilgang:

"Jeg har, det er lidt atypisk, fordi i og med det er et håndværksfag, så har vi ikke bare tre timer, men der har jeg fire, fem og seks timer i et stræk. Selvfølgelig med pauser indimellem. Og der er min tirsdag, der har jeg ni timer, men de er fordelt på fire og fem eller fem og fire, med nogle eftermiddagstimer ledige. Og om torsdagen har jeg seks timer i et ruf, altså fra ni til halv tre."

Fokusgruppeinterview med undervisere, Underviser 4

En af respondenterne i spørgeskemaundersøgelse beskriver dog, at det faktum, at transporttid ikke aflønnes, begrænser hendes arbejdsradius:

”Jeg er utilfreds med, at forberedelse ikke er lønnet. Og at der ingen kørepenge er. Jeg vil ikke tage undervisning, der ligger for langt væk fra min bopæl pga. dette.”

Respondent spørgeskema

Forskellige lokaliteter og lokaleforhold

Da langt fra alle aftenskoler har deres egne lokaler, kan det for mange aftenskolelærere også være et vilkår at skulle undervise forskellige steder. Undersøgelsen viser imidlertid, at langt de fleste undervisere – mere end tre fjerdedele – underviser på én og samme lokalitet. 14 pct. underviser på to forskellige lokaliteter, mens under 10 pct. har undervisning på tre eller flere lokaliteter. Det stemmer godt overens med, at mange af respondenterne kommer fra store skoler, som selv har faciliteter. Ligesom der er mange undervisere (41 pct.), der blot har et enkelt hold.

Tabel 12: Antal undervisningslokaliteter

	Andel i pct.	Antal
1 lokalitet	77	76
2 lokaliteter	14	14
3 lokaliteter	6	6
4 lokaliteter	3	3
I alt	100	99

Spørgsømsformulering: 'På hvor mange forskellige lokaliteter underviser du dette efterår?'. n = 99.

Selve spørgsmålet om lokaler og lokaliteter kan imidlertid byde på udfordringer for underviseren. En underviser fortæller, hvordan de nu er samlet i flotte lokaler, der kun bliver brugt til formålet. Tidligere var skolens aktiviteter spredt rundt omkring:

”Jeg underviste sågar ovre i tæppeforretningen ovre i Nørresundby. Jeg fik alt muligt mærkeligt, der var sådan en gammel biograf, hvor kommunen havde en andel i lejemålet eller sådan noget. Så kom vi der og skulle ind ad bagdøren og stille op hver gang.”

Fokusgruppeinterview med undervisere, Underviser 5

En anden underviser fortæller, hvordan det, at man blot er i et lejet/kommunalt lokale, gør, at man har et ekstra ansvar for at være aftenskolens ansigt udadtil:

”For mange år siden gik pedellen ind, altså [navn] nede på skolen, han gik ind den første time og sagde "Velkommen, det er jeres lærer [navn], og nu overlader jeg jer trygt til hende". Det gør de ikke mere. Det gjorde de for mange år siden.”

Fokusgruppeinterview med undervisere, underviser 3

Interviewundersøgelsen viser, at meget af lokaleansvaret ligger hos aftenskolelærerne. En keramiklærer fortæller, hvordan hendes mangeårige indsats for at optimere lokalerne har gjort, at holdene har rigtig gode faciliteter til rådighed:

"Jeg har jo så et værksted med ovne og drejeskiver, det er jo så noget helt andet ikke. Eller "jeg" har, "man" har (griner). Men jeg må så sige, de mange år jeg har undervist, hver gang pengekassen bare var så lidt åben, så har jeg også været der (Der grines). Sådan så jeg har faktisk et rigtig godt værksted nu med otte elektriske drejeskiver, fire ovne. Så det fungerer rigtig godt."

Fokusgruppeinterview med undervisere, underviser 4

Det viser endnu engang, hvor centrale lærerne er for det produkt, aftenskolerne udbyder.

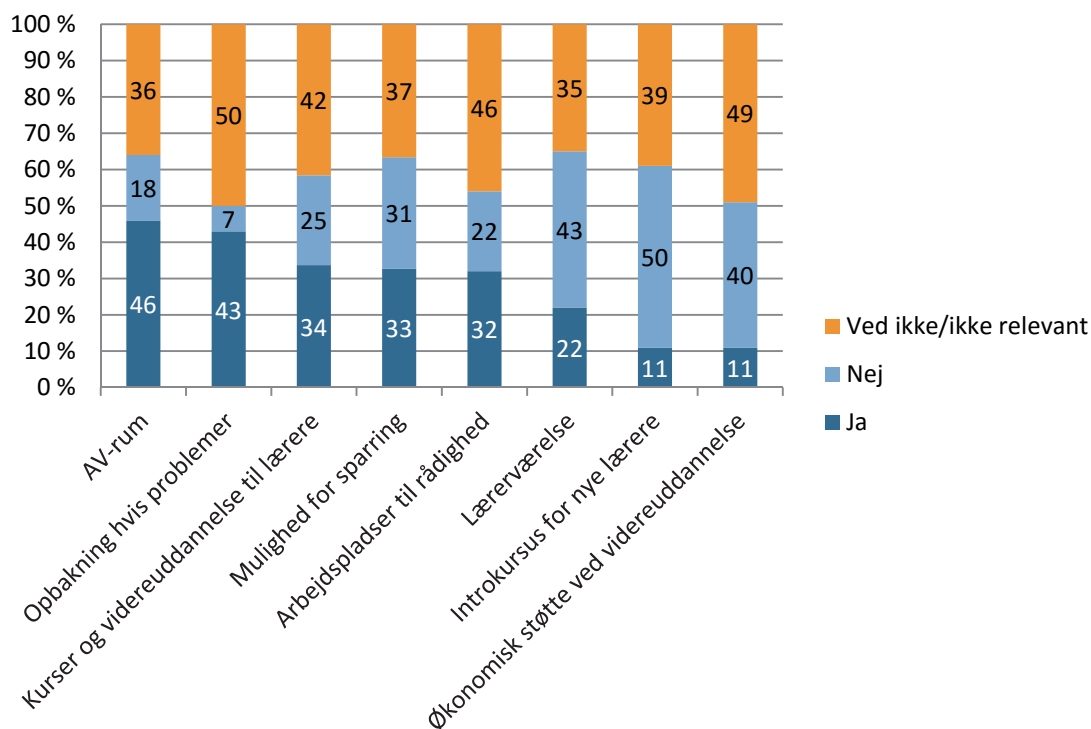
Aftenskolernes støttefunktioner for underviserne

For en aftenskoleleder, der skal skabe en attraktiv arbejdsplads, er der således nogle udfordringer, der er givet allerede fra lovgivningens side. For at undersøge om aftenskolerne i Aalborg søger at opveje ulemperne i jobbet ved andre goder, blev underviserne spurgt om, hvorvidt aftenskolen støtter dem på anden vis i deres arbejde.

Som beskrevet tidligere, angiver blot 13 pct. af underviserne, at aftenskoleundervisningen udgør hoveddelen af deres indtægt. Der er dog stadig en tredjedel, som underviser mere end 10 timer om ugen og dermed ofte har deres gang på aftenskolen. Men også for de løst tilknyttede kan både praktiske, kollegiale og økonomiske rammer have betydning for undervisernes samlede oplevelse af aftenskolen som arbejdsplads og dermed aftenskolens muligheder for at tiltrække og fastholde den vigtige ressource.

Figur 54 belyser undervisernes opfattelse af det faglige miljø og støttefunktionerne på aftenskolerne. Det er vigtigt at understrege, at analysen ikke giver definitive svar på, hvilke støttefunktioner der er tilstede på aftenskolerne, men udelukkende undervisernes opfattelse af dette, hvilket både kan være påvirket af informationsniveauet på aftenskolen, og hvilke funktioner de enkelte aftenskoleundervisere selv har efterspurgt og har behov for.

Figur 54: Fagligt miljø og støttefunktioner på aftenskolen

Figuren viser aftenskolelærernes opfattelse af det faglige miljø på skolen i forbindelse med tilgængeligheden af diverse støttefunktioner (i pct.). n = 98.

Generelt er der en stor andel af underviserne, der svarer 'ved ikke/ikke relevant'. Der er dog en tendens til, at hvis man underviser i fire hold eller flere, er der færre, der vælger dette svar og flere, der svarer positivt på, at der er støttefunktioner til rådighed. Noget tyder således på, at dem, der kan tænkes at have mest brug for praktisk eller ledelsesmæssig opbakning, også (til dels) får det.

I forhold til de rent praktiske forhold angiver 46 pct. af underviserne, at der er et AV-rum på aftenskolen, som de kan bruge, og ca. en tredjedel svarer, at aftenskolen stiller arbejdspladser til rådighed for dem, der har brug for det. Desuden har godt hver femte respondent svaret, at aftenskolen har et lærerværelse.

I fokusgruppeinterviewet med underviserne var der flere, der efterspurgte et lærerværelse. Mest som et fristed, hvor man kan slappe af mellem undervisningstimerne, men også som en mulighed for at møde kolleger. På den anden side var der en underviser, der havde et lærerværelse til rådighed, som faktisk ikke brugte det så ofte.

Underviser 2: "Har I lærerværelse?"

Underviser 6: "Ja, men det er ikke, fordi jeg bruger det faktisk. Det synes jeg ikke, jeg bruger ret meget. Men man møder altid sine kolleger på gangene, og jeg synes tit, at jeg sparrer med dem i pauserne, og ellers bare hyggesludrer og sådan noget. Jeg synes, det er meget socialt inde på [aftenskolens navn]."

Underviser 5: "Altså, vi er jo så heldige, at vi afvikler 95 pct. af al undervisning på den samme sal [etage] Fra klokken 8 om morgenen til klokken 22 om aftenen."

Underviser 6: "Og har pauser samtidig, det er også det, jeg tænker. Det har vi jo på ingen måde."

Underviser 5: "Det er som regel lagt i moduler på to timer, der hænger sammen med, at der er pause."

Underviser 2: "Jeg synes i hvert fald, det er noget, vi mangler ude ved os (En anden samtykker). Fordi hvis jeg er færdig med et hold klokken halv tre, og der starter et nyt klokken tre. Så inden de kommer ud af døren, så er det næste hold på vej ind, og så kan jeg ikke, selv om der måske tilfældigvis skulle være en kollega, jeg rendte på, så har vi ikke tid til at stå og snakke. Der skal vi sige farvel til dem, der er på vej ud, og velkommen og goddag til de, der er på vej. Så det mangler i høj grad derude. Jeg ved ikke, hvordan det er andre steder."

(...)

Underviser 4: "Altså, hos os er det jo sådan, at man har jo ikke et sted, hvor man lige kan smutte hen og lukke døren. (Der smalltalkes) Og der har jeg måttet kæmpe for at få et aflåst skab i - ja mere end 20 år (folk griner). Og det siger så mere om [aftenskolens navn], eller ledelsen, end det gør om aftenskoler (griner). Men det synes jeg da, at jeg godt kunne savne, sådan et helle-sted."

Underviser 1: "Ja for der er jo altid nogen, der vil én noget."

Underviser 4: "Ja, det er lige præcis det. Du skal forlade lokalet, hvis du vil have, hvis du vil være helt (...) have helt fri, om man så må sige."

Fokusgruppeinterview med undervisere

Ser man på besvarelsenerne, der relaterer til det faglige miljø, er det tankevækkende, at blot 11 pct. mener, at deres aftenskole har et introduktionskursus, en tredjedel, der svarer, at der er mulighed for sparring. I fokusgruppeinterviewet blev det dog også klart, at selvom skolen forsøger at skabe et kollegialt miljø, er der ikke altid opbakning til det:

Underviser 3: Men det er jo vigtigt, når man ikke har de kolleger der, så er det jo vigtigt, at ledelsen også sørger for, at vi har de der møder (Der samtykkes). Altså vi skal jo også selv gøre noget, det er klart, men også, altså nogen der indkalder til møder. Og de der hyggestunder, vi har en gang imellem, at de ved, at det er altså et behov, vi har (der samtykkes), vi skal altså mødes en gang imellem.

Underviser 1: Men det er svært at samle folk også. Der er altid nogen, der underviser fra 7 morgen til 24 aften.

(Folk snakker i munden på hinanden)

Underviser 2: Ledelsen vil da gerne have møder, men vi kan jo ikke samles. Hvornår skal vi samles? Vi underviser alle sammen fra mandag til fredag og nogen endda også lørdag. Vil man bruge søndagen på det?

Underviser 1: "Der er også nogen, der underviser søndag i [aftenskolens navn]"

Fokusgruppeinterview med undervisere

Samme billede kommer til udtryk i interviewet af en aftenskoleleder, som ligeledes finder det svært at samle underviserne på fælles møder.

"Det er sket et helt klart holdningsskifte. Førhen var man hos én aftenskole. Var man hos AOF eller FOF, så var man ikke hos de andre. Men i dag er det helt anderledes. Der flakker man rundt. Nogen timer hos AOF, nogen hos FOF, nogen hos FOKUS. Og det er derfor, at vi har det store problem med at få engagementet fra lærerne. Du kan ikke samle dem, hvor de er en del af en organisation. Det har jeg arbejdet meget på her med at holde lærermøder, samle dem, få dem motiveret. Men de kommer ikke, for de kommer bare for at undervise nogen timer, og så går de igen. Og andre har det sådan, at de synes, at det er mærkeligt, at de kommer her, og så er der ikke nogen, der har hilst på dem. Så du har egentlig begge dele. Så jeg ville jo gerne have, at de følte, at de var en del af noget. Men sådan er virkeligheden. De flakker rundt nu. Det har vi det allesammen det fint med. Der er ingen, der siger, at hvis du underviser hos os, så må du ikke undervise hos dem. Det gør vi ikke."

Aftenskoleleder

Som det fremgår af citatet, forklarer lederen situationen med, at mange underviser mange forskellige steder og derfor kun kommer på skolen for nogle få timer. Omvendt er der også en anden og mere stabil gruppe af undervisere, som efterspørger mere kollegialt samvær.

En lidt større gruppe på 43 pct. svarer, at de får opbakning fra ledelsen, hvis der er problemer. Her er det værd at bemærke, at langt de fleste af dem, der ikke svarer ja, svarer 'ved ikke/ikke relevant' og har derfor sikkert ikke stået i en situation, hvor det var nødvendigt med opbakning. Blot 7 pct. svarer direkte nej. Det var dog et emne, der blev diskuteret i fokusgruppeinterviewet med underviserne. Generelt var det ikke opbakning/støtte, de følte fra aftenskolen som helhed. Aftenskolelærerne forventes i stor udstrækning at klare sig selv på mange fronter. En underviser fortæller, hvordan hun engang blev nødt til at bede en kursist om at stoppe, da hun ødelagde hele holdet. Læreren havde henvendt sig til kontoret med problemet, men måtte selv tage snakken med deltageren:

Underviser 3: Fik du hjælp fra kontoret til det?

Underviser 4: Altså, de sagde, at jeg så måtte, ikke at de selv kom på banen overhovedet vel. Men det har jeg da savnet meget i [aftenskolens navn], vil jeg så sige.

Fokusgruppeinterview med undervisere

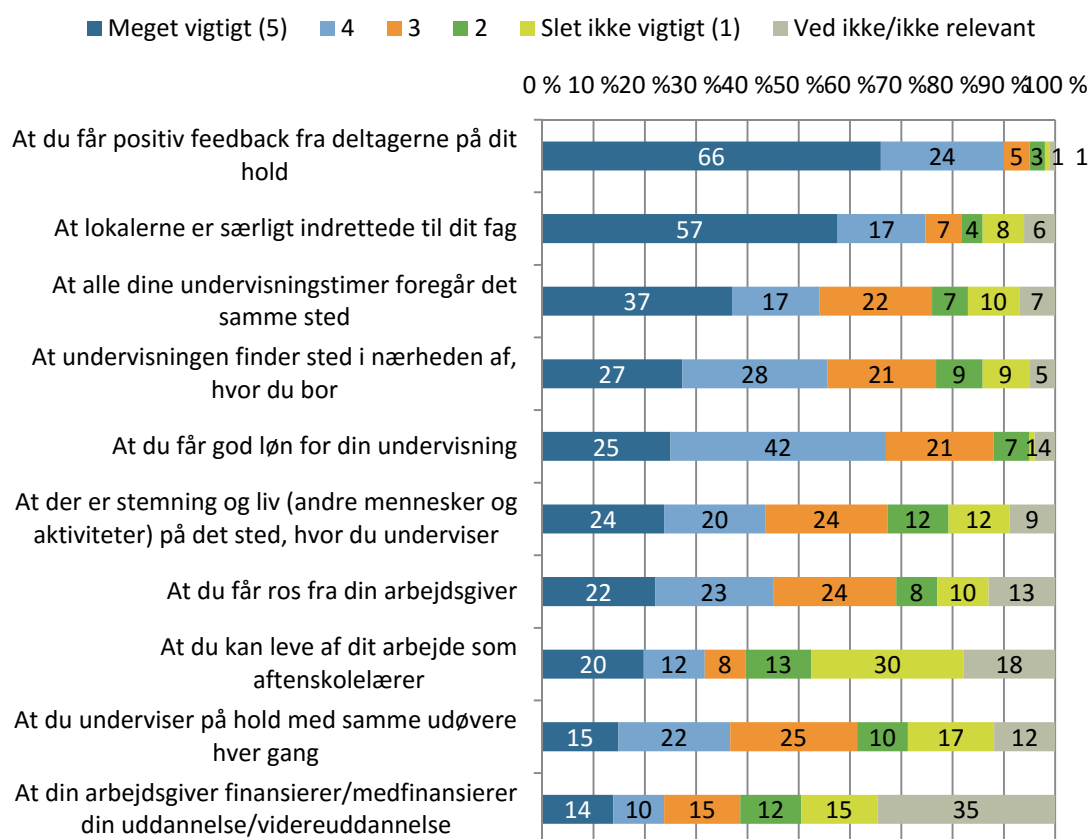
Når det gælder kurser og videreuddannelser, angiver lidt over en tredjedel, at aftenskolen sørger for kurser til lærerne, men kun 11 pct. oplever, at aftenskolen støtter dem økonomisk ift. videreuddannelse, mens 40 pct. svarer direkte nej på dette spørgsmål.

Vigtige faktorer for aftenskolelæreren

Afsnittene ovenfor undersøger aftenskolelærernes vilkår og deres opfattelse af aftenskolerens støttefunktioner. For at komme nærmere en forståelse af, hvor meget forholdene betyder for underviserne, blev de bedt om at vurdere, hvor vigtige 10 forskellige faktorer er for dem i deres arbejde.

Figur 55 viser, at de to vigtigste faktorer er direkte knyttet til undervisningssituationen. Dialogen med kursisterne og den positive feedback er den faktor, som klart flest undervisere synes er vigtig (har svaret 5 eller 4). Desuden er de lokalemæssige forhold vigtige. Økonomien spiller også ind for mange af lærerne. Det betyder noget at få en god løn. Til gengæld er det få undervisere, der synes, det er meget vigtigt, at aftenskolen (med-)finansierer kurser og videreuddannelse.

Figur 55: Positiv feedback fra kursisterne er vigtig for aftenskolelærerne

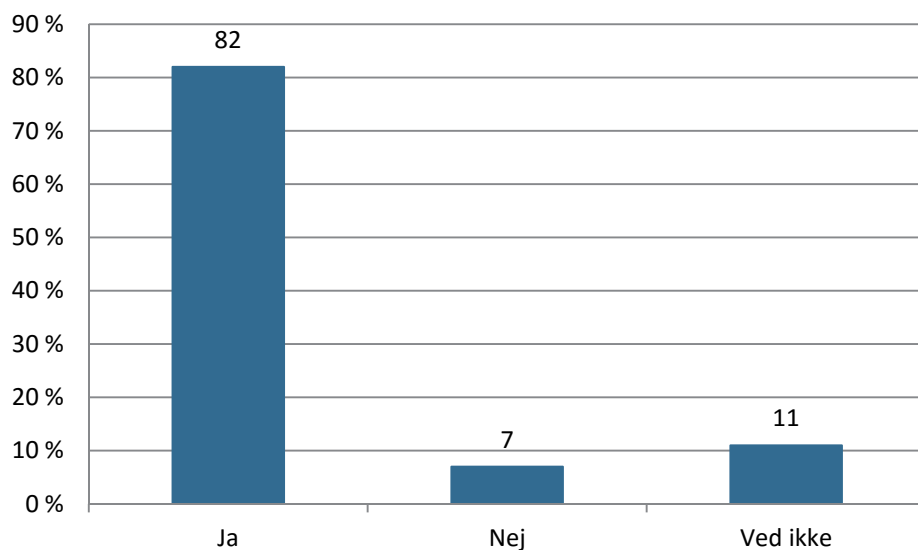

Figuren viser aftenskolelærernes vurdering af vigtigheden af hver af de nævnte forhold (i pct.). n = 96.

Aftenskolelærernes fremtidsperspektiver

Ligesom kursisterne er aftenskolelærerne meget loyale i forhold til aftenskolen. Som beskrevet tidligere har næsten en tredjedel af lærerne været ansat i aftenskolen 10 år eller mere. Derudover har 41 pct. været aftenskolelærer mellem 3 og 10 år. Det er således meget erfarne folk. Adspurgt om, hvorvidt de også har tænkt sig at fortsætte med at undervise til næste år, svarer hele 82 pct. af lærerne, ja.

Figur 56: Underviser hos samme aftenskole fremover?

Figuren viser undervisernes svar på spørgsmålet 'Ser du dig selv som aftenskolelærer hos samme aftenskole, hvor du lige nu er ansat, i de kommende år?' (i pct.). n = 95.

Blot syv respondenter er helt sikre på, at de ikke fortsætter som aftenskolelærere på samme skole i næste sæson. De angivne grunde til at stoppe er forskellige, og respondenterne kunne sætte flere krydser. Fem af respondenter angiver som en af grundene til at stoppe, at de får mindre tid til at undervise. Nogle stopper med at studere, mens en enkelt fremhæver problemstillingen om, at man som aftenskolelærer ikke optjener pension. En skriver i en åben svarkategori:

"Løn står ikke mål med forberedelsestid, og undervisningen ligger på skæve tidspunkter ift. familie og fritidsliv."

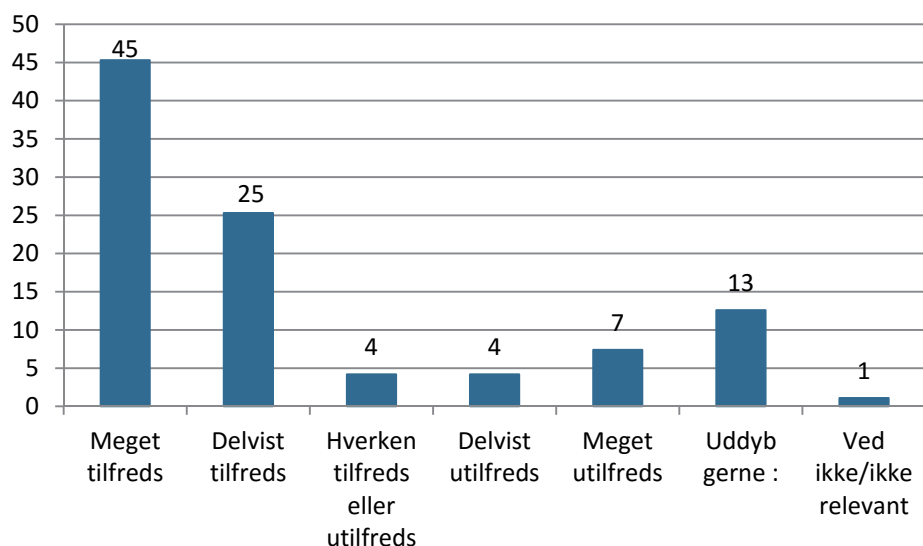
Underviser i spørgeskema

Den gruppe, der ikke er afklaret om deres fremtid hos den samme aftenskole, er blot lidt større med 10 respondenter. Også her er der studerende, der er færdige og overvejer at stoppe som undervisere. Her er der imidlertid også et par respondenter, der angiver, at de overvejer at stoppe, fordi det er for usikre ansættelsesvilkår i forhold til at få timer, og at der ikke optjenes pension. Der er to, der arbejder på flere forskellige aftenskoler, men som gerne vil have færre arbejdssteder, og en enkelt angiver, at det ville være dejligt at undervise et sted, hvor der er kollegaer. Desuden overvejer to respondenter at stoppe, fordi de er pensionister, og 'på et eller andet tidspunkt skal jeg være fuldtidspensionist'.

Svarene falder således ikke i klare kategorier, som aftenskolen som helhed skal tage til efterretning. Trods de særlige vilkår for aftenskolelærerne, er det altså ikke primært dem, der får lærerne til at stoppe eller til at overveje, om de skal fortsætte. Det er da også tydeligt, at langt de fleste undervisere er tilfredse med de ansættelsesmæssige vilkår, de arbejder under.

Direkte adspurgt svarer 45 pct., at de er meget tilfredse, og 25 pct. af respondenterne er delvist tilfredse med ansættelsesvilkårene.

Figur 57: 70 pct. af aftenskolelærerne er tilfredse med ansættelsesvilkårene

Søjlerne viser svarfordelingen på spørgsmålet 'Er du tilfreds med de ansættelsesmæssige vilkår som aftenskolelærer?' (i pct.). n = 96.

13 pct. har valgt at uddybe svaret. De, der har krydset af i kategorien 'uddyb gerne', peger på, at ansættelsesvilkårene er det, der nedsætter deres tilfredshed. Ingen nævner jobbet karakter, indhold eller målgruppen som problemområder. Lærerne peger på, at højere løn og/eller løn for transport, forberedelse, opstilling og nedtagning ville være meget velkomment. Ligeledes nævner de løn ved sygefravær, muligheden for at spare op til pension som vigtige punkter.

Det kræver desuden stor fleksibilitet af underviserne at være aftenskolelærer, og de bliver ikke kompenseret for det. Dels er det altid spændende, hvor mange hold man får oprettet i løbet af sæsonen, men de afsætter også deres tid uden nogen form for indtægtsgaranti:

"Delvist [tilfreds], men jeg holder weekender ledige til potentielle hold og får ingenting overhovedet, hvis holdet ikke bliver oprettet."

Alt i alt ser det ud til, at de meget løse ansættelsesvilkår i stor udstrækning opvejes af de positive sider ved jobbet. Lærerne underviser i noget, de brænder for. De kan lide at formidle samt at arbejde med voksne, motiverede kursister. Desuden fremhæver underviserne i den kvalitative del af undersøgelsen, at den anden side af mønten er, at der er en stor fleksibilitet og frihed i jobbet:

Interviewer: "Men det betyder, du er så fleksibel, at du kan selv lægge dine timer, som du vil have dem egentlig."

Underviser 3: "Det kan vi jo egentlig, ja."

Underviser 2: "Men det tror jeg, vi alle kan." (der samtykkes)

Underviser 3: "Det er det, der er rigtig godt ved det, synes jeg."

Underviser 1: "Ja, det er jo det, der er en dejlig frihed ved det."

Fokusgruppeinterview med undervisere

For en underviser, der nyligt er flyttet til byen, er det en god måde at opdyrke et marked på. Senere kan det kombineres med selvstændig virksomhed. Aftenskolen tager sig af det administrative, og der bliver reklameret for én:

Underviser 7: "Ja, det er det. (...) Altså, for mit vedkommende så har jeg droppet arkitektfaget, for en periode - måske for altid. Og dér er det en fin overgang, og det er en fin måde at få nogle kontakter på. (...) Dem, jeg kender, som underviser i yoga, det er meget det samme, altså, det er rart at have den der kombination, at du i hvert fald er sikker på, at du får..."

Interviewer: "Og at der trods alt er nogen, der laver et publikum til en, at man ikke skal gøre alting selv."

Underviser 7: "Lige præcis. Det er jo reklame, man får sit navn ud i så stort et område med bladet"

Underviser 7

Kapitel 10: Aftenskolernes organisering, ledelse, samarbejder og rekruttering

Dette kapitel sætter fokus på aftenskolernes rammebetingelser, hvilket er relevante baggrundsfaktorer for aftenskolernes potentialer i forhold til mental sundhed og trivsel. Ligesom aftenskolernes nuværende aktiviteter vil være et afsæt for den videre udvikling på området, skal aftenskolernes potentialer også ses i samspil med de rammer og de ledere, der strukturerer det.

Dette kapitel behandler resultaterne af spørgeskemaundersøgelsen blandt aftenskolernes bestyrelsesmedlemmer samt aftenskoleledernes perspektiver baseret på kvalitative interviews. Resultaterne viser, at bestyrelsesmedlemmerne i de deltagende aftenskoler har en relativ høj gennemsnitsalder og et højt uddannelsesniveau. Derudover har mange været medlem af aftenskolens bestyrelse igennem mange år, hvilket vidner om en relativ høj kontinuitet i bestyrelsesarbejdet.

Bestyrelsernes rolle omfatter ofte involvering i udarbejdelsen af aftenskolens program. Dette gælder i særlig grad bestyrelsesarbejdet på de mindre skoler. En del bestyrelsesmedlemmer angiver imidlertid også strategisk udvikling af aftenskolens tilbud som en central opgave.

Undersøgelsen viser også, at bestyrelsernes rolle varierer på tværs af aftenskolerne. Et fælles karakteristika er dog, at bestyrelsesmedlemmerne har et begrænset tidsforbrug på bestyrelsesarbejdet. Næsten tre fjerdedele af bestyrelsesmedlemmerne angiver at bruge under en time om ugen på arbejdet i bestyrelsen – ud over bestyrelsesmøder.

Derefter undersøger kapitlet to andre vigtige faktorer for aftenskolernes potentialer: Deres samarbejde med hjemkommunen og samspillet med andre aftenskoler i området. Resultaterne viser, at der blandt lederne er stor tilfredshed med både samarbejdet med kommunen og det interne samarbejde aftenskolerne imellem.

Sidste afsnit i kapitlet sætter fokus på, hvad der i høj grad er en af aftenskolernes kerneopgaver: Rekruttering. Afsnittet viser, at der allerede nu arbejdes meget målrettet og kreativt med at tiltrække forskellige målgrupper. Samtidigt er det dog klart, at det er en af aftenskolernes stadige udfordringer. Denne erfaring er en vigtig forudsætning for det videre arbejde med, hvordan aftenskoleområdet fremover kan bidrage til mental sundhed og øget trivsel i Aalborg Kommune.

Aftenskolernes ledelse

Aftenskolernes ledere tegner i høj grad aftenskolerne, og ledernes perspektiver er derfor centrale for at kunne tegne et billede af aftenskolernes virkelighed og potentialer. Aftenskolernes bestyrelser er formelt set ansvarlige for aftenskolernes virksomhed, mens aftenskolelederne varetager den daglige ledelse.

Som det fremgik i rapportens indledende afsnit, er aftenskoleverdenen mangfoldig og dækker både over sangkor, små lokale aftenskoler, husflidsforeninger samt de store oplysningsforbund. Disse forskelle afspejler sig naturligvis også i den rolle, aftenskolernes ledelse spiller.

I nogle af de mindste aftenskoler er der ikke en decideret aftenskoleleder. Derimod er det formanden for aftenskolens bestyrelse, der i praksis varetager den daglige ledelse. I andre mindre aftenskoler er aftenskolelederen ansat i nogle få timer om måneden til at varetage administrative opgaver. I de store aftenskoler og oplysningsforbund er der derimod tale om et fuldtidsjob, ligesom der er flere øvrige ansatte på aftenskolens sekretariat. Dermed er der en stor spændvidde i den rolle, aftenskolernes ledere spiller.

På de mindre skoler er der i nogle tilfælde tale om 'foreningsejere', som har været aktive i aftenskolen i mange år, og som lægger et stort frivilligt engagement i arbejdet. Det er eksempelvis tilfældet på en af aftenskolerne i undersøgelsen, hvor skolelederen har været med til at starte skolen op i 1950'erne. I de store oplysningsforbund kan lederens rolle karakteriseres som et decideret erhverv, hvor det handler om at drive og udvikle aftenskolens virksomhed. De kvalitative interviews viser, at disse ledelsesposter i mange tilfælde er besat af personer med akademisk baggrund.

Bestyrelsernes sammensætning

Dette afsnit ser nærmere på, hvem bestyrelsesmedlemmerne er, og hvilken rolle de spiller for aftenskolerne som helhed. Som formelt ansvarlige for aftenskolernes virksomhed, er bestyrelsens rolle særlig central i forhold til eventuelle nye fremtidige tiltag på området relateret til mental sundhed og trivsel.

Lovmæssigt adskiller aftenskoleområdet sig fra det frivillige folkeoplysende foreningsarbejde ved, at der ikke er krav om, at aftenskolen skal være demokratisk opbygget. Som det fremgår nedenfor, kan aftenskolernes bestyrelse enten være valgt eller udpeget af medlemmerne eller medlemsorganisationerne bag aftenskolen:

Stk. 2. En folkeoplysende forening efter stk. 1, nr. 1, skal

- 1) have formuleret et formål med foreningsdannelsen, som fremgår af vedtægten,
- 2) tilbyde folkeoplysende virksomhed efter denne lov,
- 3) have en bestyrelse, der består af mindst 5 personer, der er valgt eller udpeget af medlemmerne eller medlemsorganisationerne, der står bag foreningen,
- 4) give deltagerne i den folkeoplysende virksomhed mulighed for en plads i bestyrelsen,

Folkeoplysningsloven, § 4

Som følge af denne bestemmelse er der store forskelle på, hvordan de enkelte aftenskoler er organiseret bestyrelsesmæssigt, og hvordan bestyrelserne er nedsat. Nogle aftenskoler fungerer som medlemsforeninger, hvor bestyrelsesmedlemmerne vælges af medlemmerne på generalforsamlinger. I andre aftenskoler er der tale om udpegede bestyrelsesmedlemmer. Som det fremgår af loven, har aftenskolerne dog pligt til at give deltagerne mulighed for en plads i bestyrelsen.

Blandt aftenskolerne i undersøgelsen, er der store forskelle på sammensætningen af bestyrelsen. Først og fremmest er der forskelle på antallet af medlemmer i bestyrelserne, som varierer mellem 3 og 17 medlemmer i de aftenskoler, der har medvirket i bestyrelsesundersøgelsen.

Derudover er der store forskelle på, hvor tætte bestyrelsesmedlemmerne er på aftenskolens aktiviteter. I nogle tilfælde er der deltagere og undervisere blandt bestyrelsesmedlemmerne. På nogle skoler er det ligefrem vedtægtsbestemt, at bestyrelsesmedlemmerne skal være aktive kursister:

”Stk. 1. Bestyrelsen består af 5 medlemmer valgt af og på generalforsamlingen. Valgbare er betalende medlemmer jf. § 5 samt som er deltagere i kursusvirksomheden.”

Uddrag fra vedtægter, Svenstrup Husflidsforening

Denne aftenskole opfylder dermed i meget vid udstrækning lovens krav om at give plads til deltagerne i bestyrelsen. På andre skoler fylder underviserne meget i bestyrelsen. Som en aftenskoleleder fortæller:

”Vi er syv. Der er [navn], som har kniplingen, hun er i bestyrelsen. Og så er der mig. Og én, der hedder [navn]. Han har et knivhold, ja. Og så er der [navn], ham der har trædrejning. Så er der én, der hedder [navn], han har ikke et hold, han er bare med hernede. Og så er der en, der hedder - nu skal jeg lige passe på - [navn]. Han har været med i nogle år. Han er ny, men han er kommet i bestyrelsen.”

Aftenskoleleder

I andre tilfælde – særligt i de større oplysningsforbund – er der i højere grad tale om bestyrelsesmedlemmer, som er i bestyrelsen i kraft af deres erfaringer fra eller positioner i andre organisationer.

”Vi prøver at sætte den sammen, så den dækker forskellige fagområder ude i byen.”

”Altså nu er vi jo ejet af fagforeningen i sidste ende, så der er jo nogen, der skal være med.”

Aftenskoleledere

Blandt de bestyrelsesmedlemmer, der har besvaret spørgeskemaet, er knap halvdelen menige medlemmer, mens 20 pct. er bestyrelsesformænd, og de resterende bestrider andre poster i bestyrelsen (se Tabel 39 i bilagsmaterialet).

Når det gælder bestyrelsesmedlemmernes profiler, viser undersøgelsen, at gennemsnitsalderen ligger på 60 år. Det yngste bestyrelsesmedlem i undersøgelsen er 39 år, mens det ældste medlem er 85 år. Samlet set er det dermed den ældre generation, der dominerer i bestyrelserne, og hele 40 pct. af bestyrelsesmedlemmerne er over 60 år.

Tabel 13: Bestyrelsesmedlemmernes alder

	Andel i pct.	Antal
39-50 år	19	6
51-60 år	40	13
61-70 år	19	6
71 år og derover	22	7
I alt	100	32

n = 32.

Alderssammensætningen afspejler sig også i medlemmernes hovedbeskæftigelse, hvor 38 pct. er folkepensionister, mens 47 pct. er funktionær/tjenestemand (Tabel 40 i bilagsmaterialet). Kønsmæssigt er der en rimelig ligelig fordeling med 53 pct. kvinder og 47 pct. mænd. Sammenlignet med det øvrige folkeoplysningsområde er kvinderne godt repræsenteret i bestyrelsesarbejdet, hvilket givetvis hænger sammen med, at kvinderne udgør en meget stor del af aftenskolernes deltagere.

Tidligere undersøgelser viser en tendens til, at der også i andre typer af organisationer på området er en sammenhæng mellem køns- og alderssammensætningen blandt deltage-re/medlemmer og køns- og alderssammensætningen blandt de frivillige ledere (Laub 2013, Thøgersen & Bjerrum 2015). Uddannelsesmæssigt er aftenskolernes bestyrelser domineret af medlemmer med længerevarende uddannelser. Over 70 pct. af bestyrelsesmedlemmerne har som minimum en mellemlang videregående uddannelse (Tabel 41 i bilagsmaterialet).

Undersøgelsen viser også, at aftenskolernes bestyrelser i høj grad er befolket af erfarne bestyrelsesmedlemmer. Tabel 14 viser, at næsten to tredjedele af medlemmerne har siddet i bestyrelsen i mere end seks år. Heraf har 34 pct. siddet i bestyrelsen i mere end 10 år. Den store stabilitet behøver ikke at betyde, at bestyrelserne bare fortsætter med at gøre, som de altid har gjort. Det nedenstående citat er et eksempel på en aftenskole med en høj grad af kontinuitet i bestyrelsesarbejdet, hvor der samtidig er et stort engagement:

”Vores to formænd har i hvert fald været der i 15 år som formænd, vil jeg tro. Så der er ikke den store udskiftning, og det samme gælder egentlig bestyrelsesmedlemmerne. Der er ikke så mange nye, der stiller op og det så lidt ulempen. Men til gengæld er det en bestyrelse, der er enormt engageret og brænder for det. De sidder der ikke bare for at sidde der. De sidder der, fordi de selv synes, det er spændende og synes, folkeoplysningen er relevant.”

Aftenskoleleder

Undersøgelsen viser en tendens til, at kontinuiteten er størst på de mindre skoler, hvor knap halvdelen angiver at have siddet i bestyrelsen i mere end 10 år (se Tabel 42 i bilagsmaterialet).

Også på andre måder er der tale om erfarne bestyrelsesmedlemmer. Over halvdelen af bestyrelsesmedlemmerne angiver, at de sideløbende med bestyrelsesposten i aftenskolen

også er medlem af andre bestyrelser. Dette gælder i særdeleshed for bestyrelsesmedlemmerne på de store skoler (se Figur 83 og Tabel 43 i bilagsmaterialet).

Tabel 14: Antal år i bestyrelsen

	Andel i pct.	Antal
Mindre end 1 år	5	2
1-2 år	11	4
3-5 år	21	8
6-10 år	29	11
Mere end 10 år	34	13
Total	100	38

n = 38.

Arbejdet i aftenskolernes bestyrelser

Langt de fleste respondenter angiver, at en valgperiode er på to år (se Tabel 44 i bilagsmaterialet). Antallet af møder ser også ud til at variere på tværs af skolerne. Lige knap halvdelen af bestyrelsesmedlemmerne angiver, at der er mellem fem og ti årlige møder (se Tabel 45 i bilagsmaterialet). Der er dog en vis variation i besvarelserne fra de enkelte skoler, hvorfor der ikke er tale om et eksakt antal.

Mere interessant er det at se på medlemmernes tidsforbrug på bestyrelsesarbejdet. Tabel 15 viser, at 71 pct. af bestyrelsesmedlemmerne gennemsnitligt bruger under en time om ugen på bestyrelsesarbejdet – ud over møderne. For langt de flestes vedkommende er der dermed tale om et ret begrænset tidsforbrug uanset position i bestyrelsen. 9 pct. bruger 3-5 timer ugentligt, mens kun 3 pct. bruger 6-10 timer. Ingen af bestyrelsesmedlemmerne i undersøgelsen bruger mere end 10 timer ugentligt på bestyrelsesarbejdet. Der er ingen nævneværdige forskelle på tidsforbruget på tværs af små og store skoler i undersøgelsen (se Tabel 46 i bilagsmaterialet).

Tabel 15: Gennemsnitligt ugentligt tidsforbrug ud over møder

	Andel i pct.	Antal
Under 1 time	71	24
1-2 timer	18	6
3-5 timer	9	3
6-10 timer	3	1
Over 10 timer	0	0
I alt	101	34

Spørgsmaalsformuleringen lød: Hvor mange timer, vil du skønne, at du om ugen i gennemsnit bruger på aktiviteter eller opgaver relateret til aftenskolens bestyrelse (ud over møderne)? n = 34.

Tabel 16 viser, hvilke konkrete opgaver bestyrelserne varetager ifølge bestyrelsesmedlemmerne i undersøgelsen. Langt de fleste angiver, at bestyrelserne er ansvarlige for økonomistyringen i aftenskolen. Derudover angiver 64 pct., at bestyrelserne bidrager til udviklingen

af aftenskolernes program. Det viser, at bestyrelserne i mange tilfælde er inde over det konkrete indhold i aftenskolernes tilbud. Lige så mange angiver, at bestyrelsen repræsenterer aftenskolen i andre sammenhænge, og også relationerne til aftenskolens leder fylder i bestyrelsernes opgaveportefølje. 61 pct. angiver at bestyrelsen fungerer som sparringspartner, og 49 pct., at de er personaleansvarlige for aftenskolens leder.

Betydeligt færre men dog en tredjedel angiver, at de hjælper med at skaffe undervisere, godkender programmet og sikrer samarbejdet med vigtige interessenter. I de uddybende kommentarer fremgår det, at de 21 pct., der angiver, at bestyrelsen har 'andre opgaver', først og fremmest tænker på bestyrelsens rolle for nytænkning og udvikling af strategier – eksempelvis som i den følgende kommentar:

”Bestyrelsen opererer på det strategiske niveau og udstikker retningen på virksomheden.”

Bestyrelsesmedlem i spørgeskemaundersøgelsen

Tabel 16: Bestyrelsens opgaver

	Andel i pct.	Antal
Skaffer lærere til holdene	33	11
Bidraget til udviklingen af aftenskolens program	64	21
Godkender aftenskolens program	36	12
Er ansvarlige for aftenskolens økonomistyring	82	27
Repræsenterer aftenskolen i andre sammenhænge	64	21
Sikrer aftenskolens samarbejde med vigtige interessenter	39	13
Er personaleansvarlige for aftenskolens leder	49	16
Fundraising for aftenskolen	24	8
Sparring for aftenskolens leder	61	20
Administrerer aftenskolens bygninger	9	3
Andre opgaver	21	7

Respondenterne har haft mulighed for at sætte kryds ved flere opgaver, så derfor summerer andelen ikke til 100 pct. n = 33.

På grund af det begrænsede antal af respondenter er det ikke meningsfyldt at opdele analysen på forskellige typer af skoler. Der er dog tendenser til forskelle på tværs af små og store skoler, når det gælder bestyrelsens rolle. De væsentligste forskelle er, at udviklingen og godkendelse af aftenskolens program samt rekrutteringen af undervisere fylder mere blandt bestyrelsesmedlemmer fra de mindre skoler end bestyrelsesmedlemmer fra de store skoler. Derudover bidrager bestyrelsesmedlemmer på de små skoler i højere grad til fundraising.

Forskellene er ikke så overraskende, da disse opgaver på de store skoler typisk primært vil ligge hos det fuldtidsansatte personale, som ikke er til stede på de mindre skoler. Samlet set er bestyrelsesmedlemmerne på de mindre skoler i højere grad orienteret mod den praktiske drift af aftenskolens tilbud, end det er tilfældet med bestyrelsesmedlemmerne på de større skoler (se Figur 84 i bilagsmaterialet).

I spørgeskemaundersøgelsen er bestyrelsesmedlemmerne blevet bedt om at uddybe, hvilke opgaver bestyrelsen bruger mest tid på. 29 af bestyrelsesmedlemmerne har gjort dette. Svarene viser, at planlægning af program, strategi og udvikling samt aftenskolen økonomi er blandt de mest tidskrævende opgaver ifølge bestyrelsesmedlemmerne, eksempelvis som i de nedenstående eksempler:

"planlægning af sæson og arrangementer inkl. økonomistyring."

"Planlægning, ideudvikling, programtilrettelæggelse og afvikling af kurserne."

"Udvikling af strategien for aftenskolen som vi udmønter i en 3 årig virksomhedsplan med tilhørende mål."

"Strategi og økonomistyrer samt pleje af lærerne."

Uddrag af uddybende svar, bestyrelsesundersøgelsen

Interviewene af aftenskolelederne viser ligeledes, at der er store forskelle på den rolle, bestyrelsen spiller, og den relation aftenskolelederen har til bestyrelsen. Muligheden for sparring med bestyrelsen er noget flere ledere lægger vægt på, men den aktive 'brug' af bestyrelserne varierer:

"Så selvfølgelig er det også noget vi gør [opfordrer folk]. Og det er noget, jeg har brugt meget, fordi at jeg også har brug for at have en professionel bestyrelse, selvom det er frivillige folk, der ikke får noget for det, ud over julefrokosten en gang om året. Jeg har brug for, at det er nogen, der har nogle kompetencer som vi kan bruge i organisationen, og det kan både være i form af viden, men det kan også være i form af arbejdskraft."

Aftenskoleleder

"Det er frivilligt arbejde og bestyrelsen er sparringspartner for mig. De stiller de der spørgsmål til mig, hvor jeg lige skal tænke mig om: Kunne jeg gøre det på en anden måde? Men det er jo os, der laver arbejdet. Og så lang tid er ikke er røde tal, er de jo glade."

Aftenskoleleder

"Min lokale bestyrelse i Aalborg bruger jeg egentlig ikke så meget, vi bruger den mest, fordi at der jo sidder nogen med fra forskellige [organisationer]. Hvis vi laver noget i samarbejde med dem, eller vi inviterer dem med til noget, men egentlig laver vi jo ikke så meget direkte gennem bestyrelsen."

Aftenskoleleder

Som citaterne viser, er der i nogle tilfælde en tæt relation, hvor sparringen med bestyrelsen er helt afgørende for lederen. I andre tilfælde spiller bestyrelsen en mere begrænset rolle. I forhold til rapportens fokus er det særligt interessant at mange bestyrelsesmedlemmer tilsyneladende er direkte involveret i udviklingen af aftenskolen program, som er kernen i aftenskolernes udbud, og som er centralt i forhold til kursisternes udbytte. Derudover er en vis andel involveret i den strategiske udvikling af aftenskolernes tilbud. Det gennemsnitlige tidsforbrug på bestyrelsesarbejdet er dog omvendt relativt begrænset, hvilket gør at bestyrelsernes reelle indflydelse på udviklingen af aftenskolernes tilbud kan diskuteres.

Rekruttering af bestyrelsesmedlemmer

Når det gælder rekrutteringen af bestyrelsesmedlemmerne, angiver over halvdelen af respondenterne, at de blev spurgt af andre, om de ville være med. Dette resultat er i god overensstemmelse med resultatet fra en stor undersøgelse af frivilligt arbejde i bred forstand, som viser, at netop opfordringen fra andre er en af de væsentligste anledninger til at komme i gang med frivilligt arbejde (Fridberg & Henriksen 2014, 108). Størstedelen af disse bestyrelsesmedlemmer er blevet spurgt af aftenskolen leder eller af en af de andre bestyrelsesmedlemmer, mens enkelte er blevet spurgt af kursister.

Omkring 15 pct. er blevet valgt med udgangspunkt i eget initiativ – enten fordi de tog direkte kontakt til aftenskolen med ønsket om at engagere sig, eller fordi de på eget initiativ mødte op til generalforsamlingen og blev valgt. Dermed er der en ikke ubetydelig andel, som selv aktivt har ønsket at engagere sig i aftenskolen. De resterende angiver, at de er blevet valgt af andre årsager, hvilket eksempelvis omfatter at de er valgt som medarbejderrepræsentanter, eller at de er selvskrevne medlemmer i kraft af deres position.

Tabel 17: Hvordan blev du første gang medlem af bestyrelsen?

	Andel i pct.	Antal
Spurgt af aftenskolelederen	35	12
Spurgt af andre bestyrelsesmedlemmer	21	7
Spurgt af kursister	6	2
Lyst til at engagere sig og kontaktede aftenskolen	3	1
Mødte på eget initiativ op til en generalforsamling og blev valgt	12	4
Andet	23	8
I alt	100	34

N = 34.

Også interviewene af aftenskolelederne viser, at det er udbredt at spørge potentielle nye bestyrelsesmedlemmer forud for generalforsamlingen:

”Vi slår op i vores blad, og folk kan tilmelde sig, men der er aldrig nogen, der gør det. Så derfor udpeger vi dem selv, når vi skal finde nogle nye. Vi spørger, om de har lyst til at være med, og så kommer de på generalforsamlingen og bliver valgt.”

Aftenskoleleder

”Generalforsamlingen er meget til noget proforma. Når der skal vælges nye, snakker vi i forvejen og siger: ”Kunne du ikke tænke dig at være med?” eller ”Kunne du ikke tænke dig at være kasserer?” eller sådan noget. Så lægger vi det tit på plads i forvejen. Det er ikke fordi, at det ikke skal være demokratisk, men ellers sidder man og er lammet til en generalforsamling.”

Aftenskoleleder

Derudover er det karakteristisk, at over halvdelen af bestyrelsesmedlemmerne kendte aftenskolen på forhånd gennem egne aftenskoleaktiviteter. Yderligere 21 pct. kendte aften-

skolen som underviser. Det er dermed tydeligt, at aftenskolerne i høj grad rekrutterer bestyrelsesmedlemmer i egne rækker.

Tabel 18: Bestyrelsesmedlemmernes kendskab til aftenskolen

	Andel i pct.	Antal
Jeg kendte ikke aftenskolen	3	1
Jeg havde hørt om/kendskab til aftenskolen	23	8
Jeg kendte aftenskolen som deltager	53	18
Jeg kendte aftenskolen som aftenskolelærer	21	7
I alt	100	34

n= 34.

Når det gælder årsagerne til, at medlemmerne har valgt at være medlem af bestyrelsen, viser Tabel 19, at der særligt er to årsager, der har betydet meget. Det gælder udsagnet om, at bestyrelsen består af gode folk, som det er spændende at arbejde sammen med, og udsagnet om, at aftenskolen har en vigtig samfundsmæssig funktion. Derudover er der også mange, der tilslutter sig udsagnet om, at det skyldes at aftenskolens leder er dygtig. I den anden ende af skalaen er det kun 14 pct. af bestyrelsesmedlemmerne, som entydigt gør det af pligt, mens 20 pct. entydigt tilslutter sig udsagnet om, at de gør det på grund af aftenskolens politiske holdninger.

Tabel 19: Hvorfor valgte du at være medlem af bestyrelsen?

	Andel 'passer slet ikke'	Andel 'mellem de to yderpunkter'	Andel 'passer fuldstændigt'	pct. i alt	n
Fordi jeg synes aftenskolens politiske holdninger er vigtige	36	44	20	100	25
Fordi jeg synes, aftenskolen har en vigtig samfundsmæssig funktion	3	47	50	100	30
Fordi jeg kan lide at være med til at bestemme	10	61	29	100	31
Fordi aftenskolen er en spændende arena, der hele tiden udvikler sig	3	61	36	100	31
Fordi jeg synes aftenskolens leder er dygtig, og jeg gerne vil støtte ham/hende	4	50	46	100	26
Fordi det er gode folk, som er spændende at arbejde sammen med	0	40	60	100	30
Fordi der skal være en bestyrelse, og jeg følte, det var min tur	38	48	14	100	29

Respondenterne er blevet bedt om at vurdere de enkelte udsagn på en skala fra 1-7, hvor 1 er 'passer slet ikke' og 7 er 'passer fuldstændigt'. I tabellen er vist de to yderkategorier mens punkt 2-6 er samlet til kategorien 'mellem de to yderpunkter'. n varierer mellem de enkelte udsagn, da de respondenter der har besvaret spørgsmålet med ved ikke/ikke relevant er frasorteret.

Samlet set er det karakteristisk for rekrutteringen til aftenskolernes bestyrelse, at mange medlemmer er blevet spurgt om at stille op, samt at størstedelen af medlemmerne kendte aftenskolen på forhånd – de fleste enten som kursist eller underviser. Endelig viser undersøgelsen, at bestyrelsesmedlemmernes bevæggrunde for at gå med i bestyrelsen i særdeleshed knytter sig til ønsket om at arbejde sammen med spændende og dygtige folk samt holdningen om, at aftenskolen har en vigtig samfundsmæssig funktion.

Aftenskolerne og kommunen

For langt de fleste aftenskoler er kommunerne de vigtigste samarbejdspartnere. Det er kommunerne, der konkretiserer og forvalter folkeoplysningens rammer, og det er dem, der er forpligtet på at yde tilskud til aftenskolerne. Aalborg Kommune har gennem en årrække haft særlig fokus på aftenskoleområdet – blandt andet gennem en større intern analyse af området. I processen har kommunen blandt andet inviteret aftenskolerne med til at diskutere anvendelsen og prioriteringen af ressourcer på området. I 2014 modtog kommunen prisen som 'Årets Aftenskolekommune' ved uddelingen af Aftenskolernes Pris.

I de kvalitative interviews med aftenskoleledere, som er gennemført i forbindelse med denne undersøgelse, udtrykker lederne generel tilfredshed med de vilkår, kommunen byder skolerne, og med kontakten til kommunen. Eksempelvis som det kommer til udtryk i de følgende citater:

"Vi har et rigtig godt samarbejde med kommunen, vil jeg sige. Jeg synes, at dem, vi har til at sidde på vores område, de vil også det her."

Aftenskoleleder

Interviewer: "Ja, for man er rimelig godt stillet i Aalborg Kommune?"

"Ja, bedre end de fleste kommuner. Alt er relativt, og vi har også fået nogle hug de senere år, men alligevel har vi en god platform at lave folkeoplysende aktivitet fra. Den helt særlige ting i Aalborg er Aalborg-modellen, hvor man ligesom er garanteret tilskud til den aktivitet, vi gennemfører hvert år. Hvilket er ret unikt set på landsplan."

Aftenskoleleder

"Fint. Vi har en rigtig god kommune, som jeg synes er god til at støtte op og give os rimelige vilkår. De er altid i dialog med os."

Aftenskoleleder

"Altså, de økonomiske rammer i Aalborg er sådan set okay. Det hører jo nok til nogen af de bedste. Vi har selvfølgelig stadig nogle ideer til, at man måske kunne lave nogle omfordelinger i tilskuddet, så man måske kunne tiltrække nogle yngre. Nogen der er på SU, men det er vist en evig debat, der har kørt, siden før jeg kom til og stadig kører. Der er mange, der har en mening om det. Kommunen er egentlig altid meget åben for at gå i dialog, synes jeg"

Aftenskoleleder

Som det fremgår, fremhæver skolelederne de gode tilskudsmæssige vilkår. I kommunens fritidspolitiske retningslinjer fremgår det, at aftenskolerne er garanteret tilskud for de aktiviteter de gennemfører:

”Ved årets afslutning (ved indsendelse af regnskab) afregnes tilskuddet, således at aftenskolerne reguleres i forhold til deres reelle afholdte aktiviteter. Dvs., at aftenskolerne er garanteret en efterregulering, såfremt de har øgede aktiviteter, og ligeledes skal der ske tilbagebetaling, såfremt tilskudstilsagnet overstiger de tilskudsberettigede udgifter.”

Fritidspolitiske retningslinjer for aftenskoler, Aalborg Kommune⁴³

Derudover sætter aftenskolelederne pris på kommunens vilje til at gå i dialog med aftenskolerne - også når det gælder omprioriteringer på området. Af interviewene fremgår det, at det er de store aftenskoler, som har den tætteste kontakt med kommunen, men også på de mindre skoler er der tilfredshed med relationerne til kommunen, selvom kontakten er begrænset, og lokalerne for nogle skolers vedkommende er det mest væsentlige i relationen til kommunen:

”Jeg tror, uden at jeg er helt sikker, at samarbejdet fungerer ganske fortrinligt. Jeg har i hvert fald ikke hørt andet [...] Hvis jeg har haft spørgsmål og ringet ind, så har de været utroligt behjælpelige.”

Aftenskoleleder

Interviewer: ”Så ud over det I indberetter og det tilskud, I modtager, så har I ikke den store kontakt til kommunen?”

I: ”Nej, det har vi ikke.”

Interviewer: ”Det vigtigste er vel bare lokalet?”

I: ”Ja, præcis.”

Aftenskoleleder

Dermed er der store forskelle på aftenskolernes fokus på og behov for samarbejdet med kommunen.

Aftenskolernes indbyrdes samarbejde

Aftenskolerne i Aalborg Kommune har igennem de sidste mange år været organiseret i et fælles samråd⁴⁴, Folkeoplysningssamvirket, og dermed er der et formaliseret samarbejde mellem aftenskolerne. I alt 17 aftenskoler er medlem af samvirket, der har sin egen sekretær, som er ansat 15 timer ugentligt. Det er dog overvejende de store aftenskoler, som er repræsenteret i samvirkets bestyrelse. En aftenskoleleder i interviewundersøgelsen giver udtryk for stor tilfredshed med samarbejdet i samvirket:

---

⁴³ <http://www.aalborg.dk/oplevelser/aftenskoler/til-aftenskoler/retningslinjer-for-aftenskoler/saadan-afregnes-tilskud>.

⁴⁴ Ifølge vedtægterne har aftenskolesamvirket eksisteret siden 1991.

”Lokalt har vi et meget velfungerende samvirke i Aalborg Kommune med de aftenskoler, der er. Jeg tror, der er 20-25 medlemmer af samvirket. Der er også en bestyrelse, hvor jeg selv sidder. Samvirket er en meget central spiller – også set fra kommunens side. Der er ikke meget, der bliver taget stilling til mht. tilskud osv., uden at samvirket bliver inddraget. Faktisk i 9 ud af 10 tilfælde er det samvirket og forvaltning i fællesskab, der finder løsninger. Så bruger vi det [samvirket] selvfølgelig også til at få et generelt godt samarbejdsklima. At vi dels anerkender, at godt nok er vi konkurrenter, men vi har de samme rammer og vilkår, som vi har en fælles interesse i, er optimale. Så det nytter ikke noget, at vi slås om kunderne, for så undergraver vi vores egne rammer. Vi kan godt slås om kunderne ved at lave nogle spændende ting i programmet, som forhåbentligt trækker flere kursister og medlemmer end de andre. Det er jo en sund konkurrence, som også skal være der.”

Aftenskoleleder

En anden aftenskoleleder giver dog udtryk for, at selvom der er en fælles samarbejdslinje i relationen til kommunen, så kan det være vanskeligt at få konkrete samarbejdsrelationer op på tværs af forbundene:

”Det, man primært har omkring samarbejde i Aalborg, er, hvis der kommer nye retningslinjer fra kommunen, så står man sammen om at finde en linje, man vil gå. Men tilbud er der ikke sådan på tværs, og det, jeg ligesom har forsøgt, er der modstand mod i systemet, og der er nogle gamle historier, som jeg ikke kender til, men jeg kan godt fornemme, at der er nogen, der kender hinanden fra andre sammenhænge.”

Aftenskoleleder

Ud over samarbejdet i samvirket er der dog flere eksempler på samarbejde på tværs af enkeltskoler omkring konkrete tiltag. Eksempelvis har to aftenskoler lavet et fælles katalog, mens andre hjælper hinanden, hvis de mangler undervisere mv.

Aftenskolernes tiltag for at tiltrække kursister

Dette afsnit har fokus på, hvad aftenskolerne aktivt gør for at tiltrække kursister. Interviewene af aftenskolelederne viser, at aftenskolerne bruger mange kræfter på forskellige former for markedsføring. For de store oplysningsforbund fylder sammensætningen af programmet og udarbejdelsen af det fysiske katalog meget, men også andre typer af markedsføring som fx Facebook bliver benyttet. Der er mange overvejelser om, hvordan aftenskolen kan nå bredt ud:

Interviewer: ”Hvordan kommer I ud til folk med jeres katalog?”

I: ”Det bliver jo husstandsomdelt i Aalborg Kommune og i dele af Rebild Kommune, men ellers bliver det sendt ud til tidligere kursister og forskellige samarbejdspartnere. Der er jo meget af det i programmet, som er lavet i samarbejde med nogen, og det tror jeg er en måde at nå ud til folk på. Eksempelvis med nogle borgergrupper i Aalborg Øst eller afdelingsbestyrelser i nogle boligselskaber eller forskellige patientforeninger, som Kræftens Bekæmpelse. Så sender de det også ud til deres, og så når vi længere ud til nogen, vi ellers aldrig når.”

Aftenskoleleder

En af de store aftenskoler benytter sig desuden i stigende grad af markedsføring målrettet bestemte grupper. Eksempelvis har lederen overvejet at målrette markedsføringen af en ny type bevægelsesfag til de grupper, der tidligere har deltaget i aftenskolens bevægelsesfag:

"Det kan godt være, at når vi kommer tættere på opstarten og finder ud af, at der ikke er så mange på det område, så tror jeg, at vi sender en CRM [Markedsføring gennem Customer Relationship Management.] ud til dem, der er inden for Krop og Bevægelse for eksempel, altså til målgruppen, der har gået hos os. Så kan det godt være, at vi sender én ud der for ligesom at gøre opmærksom på de kurser. For det er noget af det, vi gør mere og mere af, at køre målrettet CRM i stedet for at køre en generel CRM. Det får vi mere ud af."

Aftenskoleleder

Også på de mindre aftenskoler lægges der mange kræfter i at få informationer om aktiviteterne spredt ud. Som citaterne nedenfor viser, foregår det dels gennem avisannoncer, Facebook samt trykte foldere, som omdeles til tidligere kursister og/eller fordeles via lokalområdets øvrige institutioner:

Interviewer: "Gør I noget for at tiltrække folk? Reklamerer I?"

I: "Ja, det kommer i om 14 dage i Vejgaard Avis og Østhimmerlands Folkeblad. Det er sådan de der nære punkter. Og dem, vi har herinde - de 140-150 stykker - de får sådan én næste sæson (Der bladres i folder). Der er nogen, der bor lidt langt væk, men så kører vi lige så stille en tur i bilen og deler dem rundt derude. Vi begyndte i går."

Aftenskoleleder

"Hvordan kommer i ud til kursisterne? Er det med brochurer?"

I: "Jamen vi har været lidt sent ude. Vi har en Facebookside, og der skriver jeg lidt en gang i mellem og deler lidt på min egen væg - og Borgerforeningen og sådan nogle steder. Så skal vi have en annonce i avisen - det bliver nok først i næste uge, vi kan nå det. Så har vi sådan nogle foldere, som vi lægger ud rundt omkring i de små byer."

Aftenskoleleder

De forskellige former for markedsføring afspejler desuden variationer på tværs af de store, professionaliserede oplysningsforbund, og de mindre aftenskoler, hvor en stor del af markedsføringsarbejdet foregår på frivillig basis.

Det er imidlertid ikke kun aftenskolerne, men også underviserne selv, der gør sig overvejelser omkring markedsføring. I spørgeskemaundersøgelsen blandt aftenskoleunderviserne er de blevet spurgt om, hvorvidt de selv er aktive i forhold til at tiltrække kursister og markedsføre sig selv som aftenskoleunderviser. I alt 27 undervisere har benyttet sig af muligheden for at skrive i det åbne svarfelt.

En del undervisere nævner, at de benytter sig af Facebook eller andre sociale medier. Som det fremgår af de følgende eksempler, nævner flere også medvirken i radio- og tv-programmer:

"Deler information på sociale medier og på min hjemmeside."

"Deltog i fjernsynsprogram om mit arbejde som kunstner og underviser, og nævner det, hvis det er relevant."

"Ja jeg har blandt andet været i radioen på P4 og Aalborg Lokalradio. Jeg har også lavet Facebook-sider for [flere hold] Jeg har hængt sedler op med informationer og kontaktoplysninger vedrørende [holdet]."

"Ja, meget. Markedsføring på Facebook: Lægger billeder og tekst op efter hver kursus/mødegang. Sender mail ud om start og evt. andre tilbud i god tid flere gange om året. Sender mail/sms til kursister, der måske ikke er mødt nogle gange [...]"

"Ja, jeg har fået lavet en folder om det fag, jeg underviser i, som jeg har delt ude i stofbutikker."

"Ja, jeg har denne sæson ladet en kursist tage en venindebekendt med til en gratis prøvetime. Der har været fire med, og tre er blevet tilmeldt."

"Ja, jeg laver flere udstillinger om året for at vise ting, der kan laves. Viser ting på Facebook på vores specielle side."

Uddrag fra spørgeskemaundersøgelsen

Som det fremgår, er der også andre typer af markedsføringstiltag: En underviser har givet kursisterne mulighed for at tage en veninde med til en gratis prøvetime, en anden har fået lavet en folder, som er omdelt i stofbutikker, og en tredje har lavet udstillinger for at vise de produkter, der kan laves på kurset. Af svarene fremgår det også, at ikke alle undervisere oplever et behov for markedsføring, fordi de ikke har problemer med at fylde holdene op. Samlet set er der dog relativt mange undervisere aktivt gør sig nogle overvejelser om, hvordan de selv kan bidrage til at markedsføre deres aftenhold.

I forhold til rekrutteringen nævner mange aftenskoleledere i interviewundersøgelsen eksplicit, at de gerne så en større spredning i deltagerkredsen. Især er der et udbredt ønske om i højere grad at tiltrække yngre målgrupper. En skoleleder har erfaring med, at yngre undervisere ofte kan bidrage til at tiltrække unge deltagere – blandt andet, fordi de bruger andre former for markedsføring via de sociale medier:

"I forhold til de unge har vi haft nogle erfaringer med, at det især afhænger af underviserens alder. Vi kan se, at de hold med yngre undervisere også typisk har yngre deltagere. Det kan selvfølgelig have noget at gøre med, hvad det er de slår op af kurser, men det har nok også noget at gøre med, hvordan de markedsfører sig selv. De laver selvfølgelig markedsføring ud over det, vi laver, og bruger sociale medier på en anden måde end dem, der har været der i 20 år. Og de, der har været der i 20 år markedsfører jo heller ikke sig selv på den måde."

Aftenskoleleder

Generelt er oplevelsen dog, at de unge er en svær målgruppe at nå. Blandt andet på grund af aftenskolernes til tider støvede image og konkurrencen med de mange øvrige fritidstilbud. Derudover er der ifølge flere aftenskoleledere meget forskellige holdninger til, hvor-

vidt og i hvor høj grad aftenskolerne bør søge at udvide deltagerkredsen, eller om de snarere bør koncentrere sig om den ældre kernemålgruppe:

”Der kommer hele tiden flere ældre, så man kan sige: ”Skomand bliv ved din læst”, som man siger, eller som bestyrelsen siger: ”Nu har du prøvet de unge. Husk nu, hvem den primære målgruppe er, og dem bliver der ikke færre af.” [...] Så man kan selvfølgelig lige så godt bare bearbejde sin målgruppe og arbejde på dén. Men jeg har hele tiden prøvet at ændre vores udbud til at lave nogle nye ting og prøve at tænke lidt anderledes og skabe lidt nytænkning. Ligesom vores program er fuldstændigt forandret designmæssigt, så prøver vi også at lave nogle nye ting for ligesom at se, om vi kan fange andre segmenter og kundegrupper.”

Aftenskoleleder

”Ungeområdet har vi tit diskuteret inden for aftenskolen. Hvordan får vi fat i de unge? Og der er et synspunkt, der går på, at vi jo ikke nødvendigvis skal være der for alle. Børn har vi jo heller ikke typisk. Det er ikke vores kernemålgruppe. De unge skal såmænd nok få øje for aftenskolen, når de får tid, og børnene er fløjet fra reden. Så bliver de måske kernekunder i aftenskolen. Har de måske gået til efter-fødsels-gymnastik, kender de os jo der fra. Det er et meget relevant synspunkt, men jeg har så bare det synspunkt, at den målgruppe, der traditionelt har været aftenskolernes, de vil gerne være sammen med de unge. De vil gerne holde sig unge og lave aktiviteter, som ikke kun er for folk, der har fyldt 60. Det tror jeg er noget nyt, og at det er en udvikling, der er sket – at efterløns-generationen også er nysgerrige efter at høre elektronisk musik og alt sådan noget. Så min holdning er, at vi også er nødt til at forholde os til, at hvis vi ikke kan lave noget, der peger ned ad i alderen, så bliver vi måske uinteressante for vores gamle gode kernemålgruppe.”

Aftenskoleleder

Dermed er der varierende holdninger til, hvordan ungeområdet skal adresseres. En af aftenskolerne har i særlig grad arbejdet bevidst med at udforme tiltag, der kan tiltale de unge, og hvor deltagerne kan mødes på tværs af generationer. Blandt andet gennem etableringen af et fitnesscenter, som ud over aftenskoleaktiviteter også udbyder fitnessstilbud på helt almindelige markedsvilkår.

DEL 3

AFTENSKOLENS POTENTIALER FOR AT ØGE TRIVSEL OG MENTAL SUNDHED

Kapitel 11: Generelle holdninger til aftenskolens rolle og potentialer

”§1. Lovens afsnit I skal med respekt for forskellige holdninger sikre offentlige tilskud m.v. til den frie folkeoplysende virksomhed, der bygger på fællesskab og de enkelte initiativtageres idégrundlag.”

Sådan starter folkeoplysningsloven om formålet med de offentlige tilskud. I kommentarerne uddybes formålet:

”Formålsbestemmelserne sætter folkeoplysningen ind i en overordnet samfundsmæssig, historisk, kulturel og social sammenhæng, hvor grundelementer i det folkeoplysende trækkes frem. Her tænkes f.eks. på demokratiforståelse og aktivt medborgerskab, hvor den enkelte føler sig forpligtet over for andre borgere og over for fællesskabet og forholder sig aktivt til andre.”

Disse rammer om folkeoplysningen har skabt en tendens til at knytte aktiviteter under loven tæt til formålene i omtalen af aftenskolernes rolle og betydning. Særligt den demokratiserende effekt af folkeoplysningen har været fremhævet, men også ’forpligtende fællesskaber’ og større samfundsmæssigt engagement har spillet en rolle, når der argumenteres for, hvad folkeoplysningen og dermed også aftenskolerne kan.

Men hvordan forholder aftenskolens forskellige aktører sig til aftenskolernes rolle i samfundet? De tidligere kapitler har undersøgt, hvordan aktørerne vurderer deres egen aktivitet i aftenskolerne. Dette kapitel ser nærmere på mere generelle holdninger til aftenskolerne som institution. Både kursister, undervisere, bestyrelsesmedlemmer og borgere er i den sammenhæng blevet spurgt om deres generelle opfattelse af aftenskolerne.

Kapitlet viser, at der er stor opbakning til, at aftenskolen er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud, der kan rumme mange forskellige deltagerprofiler fra alle fire respondenttyper. Generelt er der en tendens til, at jo mere respondenterne er engagerede i aftenskolerne, desto mere positivt vurderer de skolernes betydning.

For kursisterne er aftenskolernes tredje og fjerdevigtigste egenskaber, at de fremmer deltagerens livskvalitet, og at der er undervisning på højt niveau.

I forhold til den overordnede diskurs om aftenskolernes samfundsmæssige betydning er det interessant at se, at de udsagn, der knytter mest direkte an til en ’demokratiserende’ effekt, er dem, hvor færrest kursister er enige. Det er også på disse udsagn, hvor der er størst forskel på kursisters og bestyrelsesmedlemmer holdninger til aftenskolerne.

Desuden viser kapitlet, at 66 pct. af kursisterne, 76 pct. af undviserne og 91 pct. af bestyrelsesmedlemmerne er enige i, at aftenskolerne er med til at fremme deltagerens mentale sundhed. Ifølge kursisterne sker det særligt ved, at der er mulighed for fordybelse i et inte-

resseområde, at man har mulighed for at udfolde sine forskellige evner, og at man får ny inspiration.

Aftenskolernes centrale egenskaber

For at komme nærmere en forståelse af aftenskolernes samfundsmæssige rolle blev kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmer bedt om at tilkendegive, hvor enige de er i syv forskellige udsagn om aftenskolerne generelt.

Respondenterne i borgerundersøgelsen blev stillet fire spørgsmål om deres generelle holdning til aftenskoler.

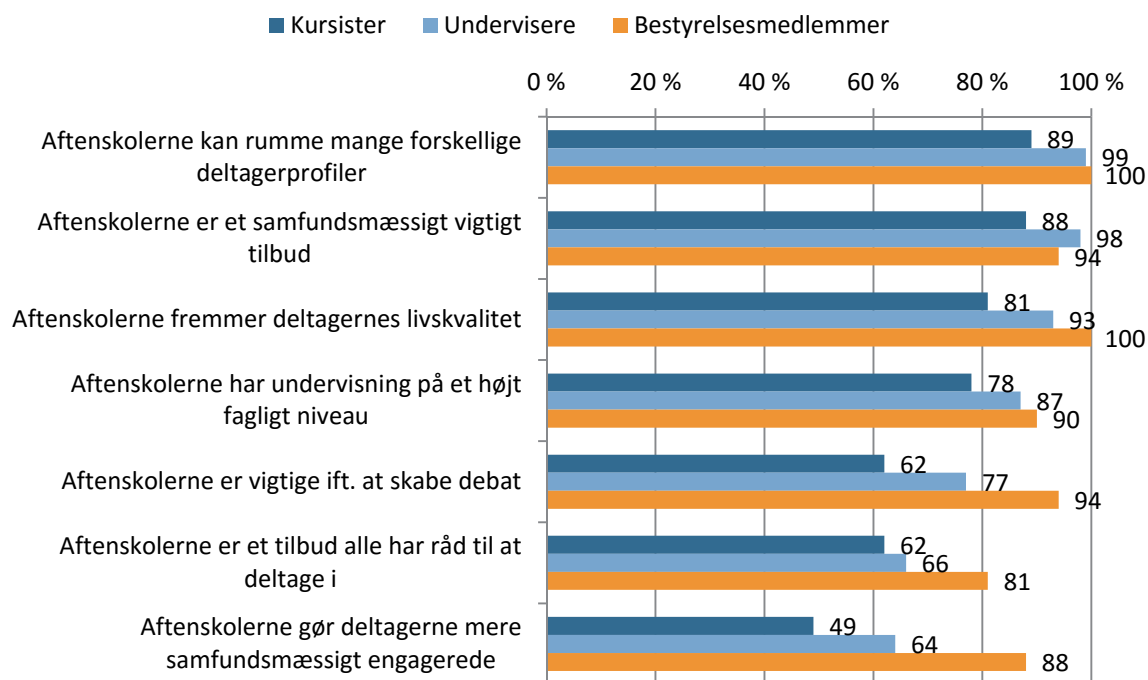
Som Figur 58 viser, er det tydeligt, at jo tættere man er knyttet til aftenskolen, jo mere positivt vurderer man aftenskolernes betydning. Ved seks ud af syv udsagn er bestyrelsesmedlemmerne de mest positive, dernæst undviserne og sidst kursisterne. Billedet er lidt mere nuanceret, når respondenterne skal vurdere udsagnet 'Aftenskolerne er et tilbud, alle har råd til.' Her er færre undervisere end kursister enige i udsagnet. Det er også det udsagn, hvor flest respondenter er direkte uenige.

Fra alle tre perspektiver synes respondenterne, at aftenskolen kan rumme mange forskellige deltagerprofiler. Næsten ni ud af ti kursister er enige i udsagnet, og som nævnt er undervisere og bestyrelsesmedlemmer endnu mere enige.

De to udsagn om hhv. økonomien i at gå på aftenskole og rummeligheden hænger sammen med en grundantagelse, der ofte knyttes sammen med aftenskolen som helhed. Nemlig at aftenskolen er åben for alle. Tilbuddene skal være åbne og annonceres offentligt. Samtidigt er det ofte en ambition for skolerne at nå de borgere, der er sværest stillet i samfundet. De to besvarelser her peger i lidt forskellige retninger og understreger fint undersøgelsens øvrige resultater. På den ene side er der plads til mange forskellige typer mennesker fordelt på alder, køn, interesser m.m. På den anden side viser analysen af kursistersnes profiler, at der gennemsnitligt set er tale om en ressourcestærk gruppe – både når det gælder kursistersnes trivsel og deres uddannelsesmæssige status. Derudover er der en klar overvægt af kvinder, og kursistersnes gennemsnitsalder på knap 60 år viser, at en stor andel af aftenskolernes deltagere er i pensionsalderen. Selvom der er klare intentioner om, at aftenskolernes skal kunne rumme alle, er der således nogle klare mønstre i, hvem der kommer der.

Det kan således tyde på, at man mærker en stor rummelighed, når man er en del af skolerne. Samtidigt ser der ud til at være barrierer for visse målgrupper. For nogen kan én barriere være prisen på kurserne. Det skal understreges, at det langt fra behøver at være den eneste – eller den vigtigste barriere.

Figur 58: Generelle holdninger til aftenskolerne

Figuren viser andelen af kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmers, som erklærer sig enige eller delvist enige om de enkelte udsagn om aftenskolerne (i pct.). n = kursister: 870, undervisere: 98, bestyrelsesmedlemmer 38.

Der er også stor enighed blandt de tre aktørperspektiver om, at aftenskolen er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud. Over 88 pct. af kursisterne er meget eller delvist enige. Hos bestyrelsesmedlemmer er tallet på 100 pct. Der er således en klar tilkendegivelse af, at aftenskolen betyder noget. Men resultaterne her peger ikke på, at denne vigtighed skal begrundes direkte i demokratiskabende aktiviteter.

Det er for eksempel primært bestyrelsesmedlemmer, der er enige i, at aftenskolerne gør deltagerne mere samfundsmæssigt engagerede. Blandt undervisere og især blandt kursister er der mange (40 pct.), der svarer 'ved ikke' til dette spørgsmål.

To ud af tre af kursister og 74 pct. af underviserne vurderer, at aftenskolerne er vigtige i forhold til at skabe debat og meningsudveksling, men samlet er det et af de tre udsagn, færrest er enige i.

Det er værd at bemærke, at det her ovenikøbet er en generel betragtning fra kursisternes side. Når de skal vurdere, om de selv har fået mere samfundsmæssig viden eller engagement ud af at gå på aftenskole, er det blot henholdsvis 15 og 9 pct., der synes, det er et væsentligt udbytte (se mere i kapitel 8).

Der er langt flere, der mener, at aftenskolerne fremmer deltagerens livskvalitet. Fire ud af fem kursister og over 90 pct. af både undervisere og bestyrelsesmedlemmer er enige i dette udsagn. For undersøgelsens fokus på mental sundhed er disse besvarelser interessante. Ordet livskvalitet hænger godt sammen med det brede sundhedsbegreb og mental sund-

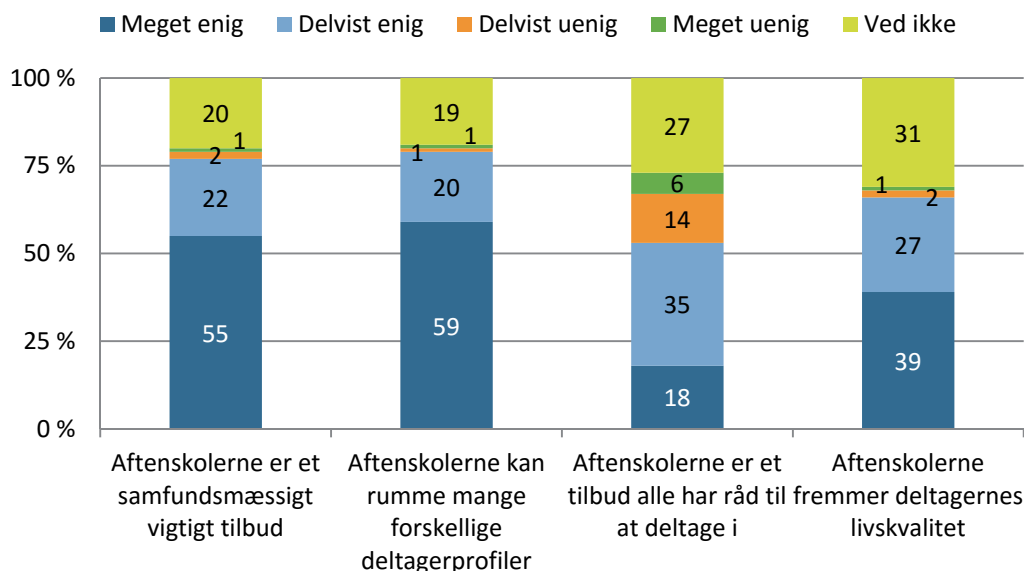
hed, der giver os evner og ressourcer til at leve et godt liv. Resultaterne peger på, at aftenskolerne har en rolle at spille på området. Meget tyder dog på, at 'livskvalitet' er et ord med lidt bredere klangbund end begrebet 'mental sundhed'. Til sammenligning vurderer 66 pct. af kursisterne, at aftenskolerne bidrager til deltagerens mentale sundhed (se mere nedenfor).

De aktive aktører på området har således en meget positiv holdning til aftenskolerne og deres betydning. For at undersøge, hvordan den opfattelse er i den bredere befolkning, blev respondenterne i borgerundersøgelsen bedt om at vurdere fire af spørgsmålene om aftenskolerne generelt. Figur 59 viser, at der også i den generelle befolkning er en meget positiv vurdering af aftenskolerne. Tre ud af fire mener, det er et vigtigt samfundsmæssigt tilbud.

Det er interessant at se, at prisen for at gå i aftenskole igen er det emne, der er mest uenighed om. Her er 20 pct. uenige i, at det er et tilbud alle har råd til at deltage i. Det er imidlertid værd at bemærke, at der er en større andel af kursister og undervisere, der er uenige i udsagnet.

I borgerundersøgelsen er der generelt lidt flere, der svarer 'ved ikke' på de fire spørgsmål end blandt de tre øvrige grupper. Det kan tyde på, at der er en del af befolkningen, der ikke kender aftenskolerne. Har man imidlertid en holdning til aftenskolen, er den her primært positiv. Bortset fra spørgsmålet om økonomisk tilgængelighed er det blot mellem 2 og 3 pct. af borgerne, der svarer, at de er delvist eller meget uenige i de tre øvrige udsagn.

Figur 59: 75 pct. af borgerne mener, at aftenskolerne er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud

Figuren viser borgernes svar på de fire spørgsmål om aftenskolen (i pct.). n = 643.

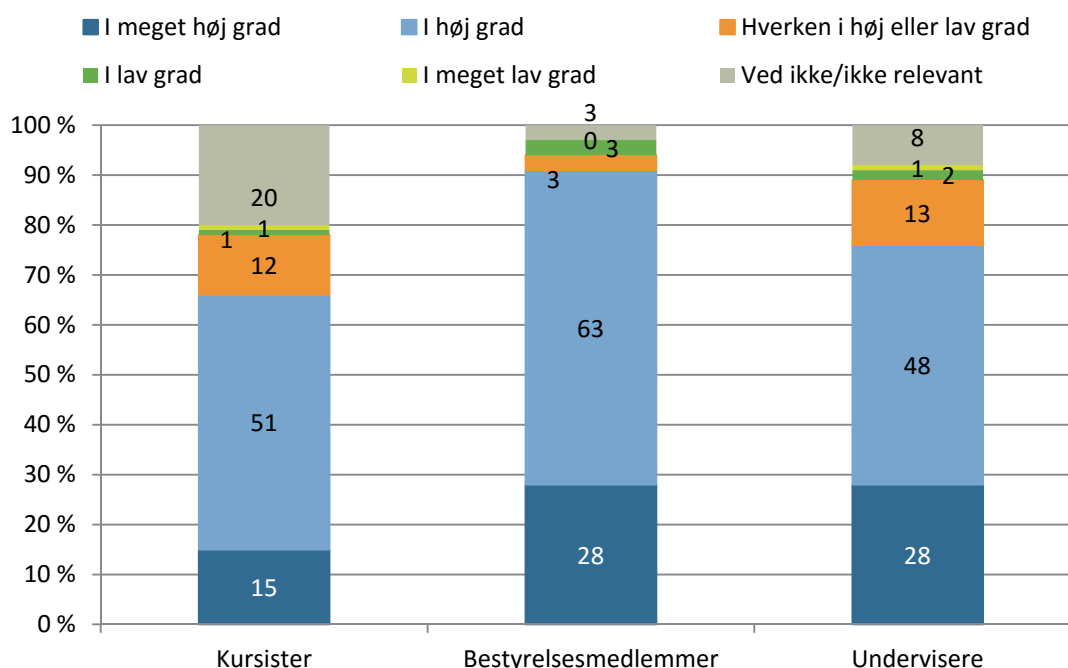
Aftenskolerne og mental sundhed

Afsnittet 'Aftenskolen i glimt' og kapitel 8 beskriver kursisternes udbytte i forhold til nogle vinkler på mental sundhed, som var defineret i undersøgelsen. Dette afsnit behandler respondenternes mere generelle holdning til aftenskolerne betydning for mental sundhed. Både kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmer blev stillet spørgsmålet: I hvilken grad vurderer du, at aftenskolerne bidrager til deltageres positive mentale sundhed?

Da 'mental sundhed' er et bredt begreb, kan de forskellige respondenter have svaret ud fra vidt forskellige begrundelser. For at få indblik i respondenternes forståelse af, *hvordan* de mener, at aftenskolerne kan bidrage til deltageres mentale sundhed, blev respondenter, der havde svaret 'i høj grad' eller 'i meget høj grad', bedt om at vælge mellem 10 forskellige udsagn. De måtte højst sætte tre krydser.

Igen er tendensen, at jo højere niveau respondenterne er involveret i aftenskolen på, desto større betydning tillægger de aftenskolen som institution. Således svarer 91 pct. af bestyrelsesmedlemmerne 'i høj grad' eller 'i meget høj grad', mens det er 76 pct. af undviserne og 66 pct. af kursisterne. Der er en lille kønsmæssig forskel blandt kursisterne, da 61 pct. af mændene og 68 pct. af kvinderne er enige i udsagnet.

Figur 60: I hvilken grad bidrager aftenskolerne til deltageres positive mentale sundhed?

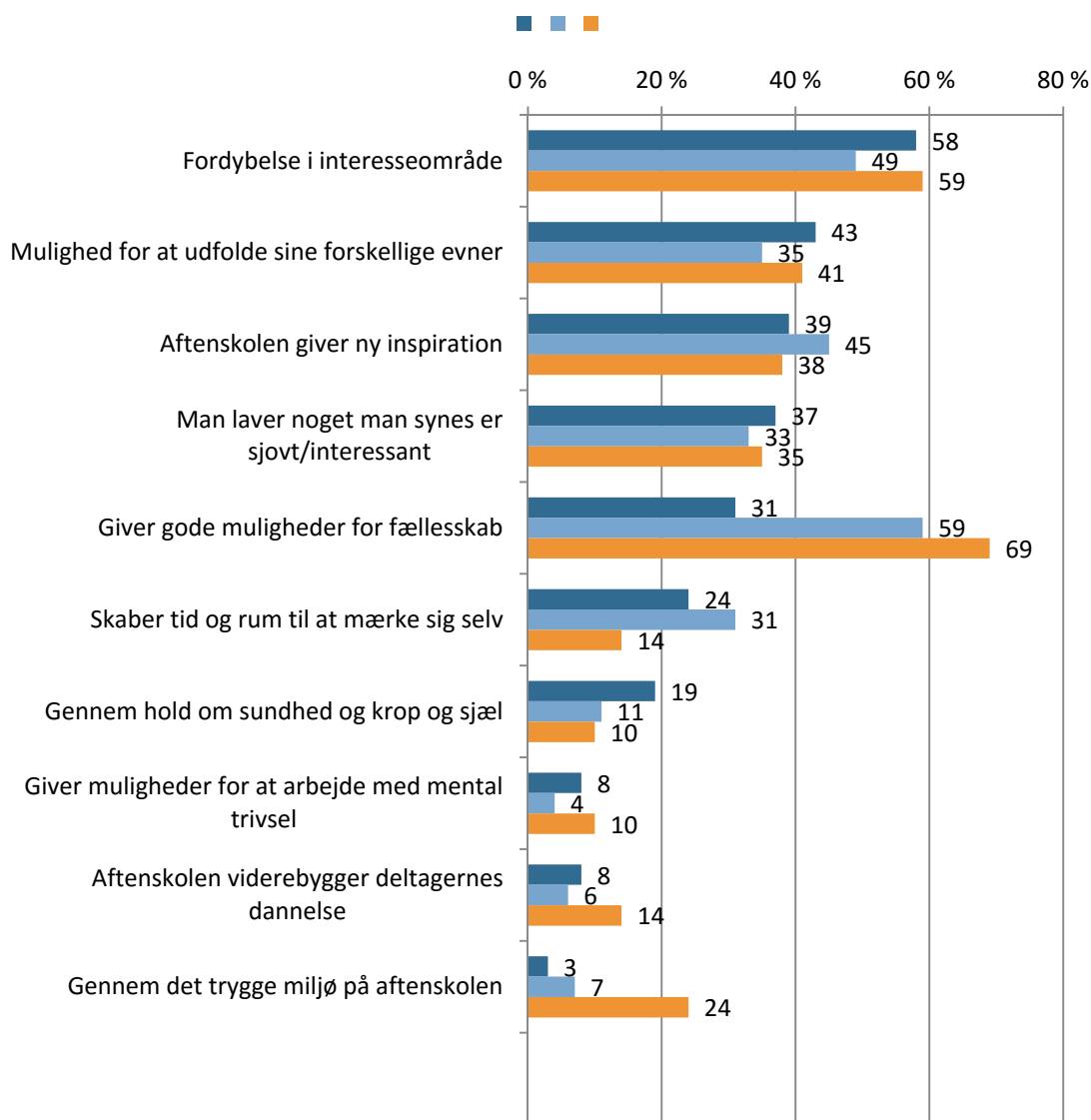
Figuren viser svar på spørgsmålet "I hvilken grad vurderer du, at aftenskolerne bidrager til deltageres positive mentale sundhed?"
n = kursister: 868, bestyrelsesmedlemmer: 32, undervisere: 98, borgere: 645.

Som nævnt ovenfor er det bemærkelsesværdigt, at flere respondenter mener, at aftenskolen fremmer deltageres livskvalitet, end at den bidrager til den positive mentale sundhed. Det tyder på, at 'mental sundhed' er et mere afgrænset begreb med andre konnotationer end 'livskvalitet', som kan ses som et mere folkeligt begreb. Det ser dog ud til særligt at være de

ældre kursister, der ikke forbinder aftenskolen med begrebet 'mental sundhed', hvilket kan tyde på, at det også er generationsbetinget om man snakker om 'livskvalitet' eller 'mental sundhed'.

Figur 61 viser de tre gruppers besvarelser. Resultaterne viser, at der er udsagn, som alle tre typer respondenter udpeger som vigtige, men samtidigt er der nogle meget interessante forskelle.

Figur 61: Tre perspektiver på, hvordan aftenskolerne kan bidrage til deltageres trivsel

Figuren viser andelen af kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmers, der har sat kryds ved de enkelte udsagn om, hvordan aftenskolernes kan bidrage til positiv mental sundhed. Kun de respondenter, som tidligere har angivet, at aftenskolerne i høj eller meget høj grad kan bidrage til deltageres positive mentale sundhed, har fået spørgsmålet. Respondenterne har haft mulighed for at sætte op til tre kryds. (i pct.). n = kursister: 569, undervisere: 82, bestyrelsesmedlemmer 29.

Fordybelse, livsudfoldelse og inspiration

Ser man nærmere på kursisternes besvarelser fremhæver flest, at aftenskolerne bidrager til deltagernes positive mentale sundhed gennem muligheden for at fordybe sig i det, man interesserer sig for. At man får mulighed for at udfolde sine evner, som man måske ikke får brugt på andre arenaer, og at man får ny inspiration. Det er også disse tre udsagn, hvor de forskellige grupper er mest enige. Både bestyrelsesmedlemmer og undervisere ser klart, at aftenskolerne har et potentiale her.

Det understreger en forståelse af 'mental sundhed', hvor det er vigtigt, at man får lov til at forfølge sine interesser. At man får lov til at blomstre og udfolde sine evner samt, at der er plads til nysgerrighed i forhold til nye ting. Denne forståelse af mental sundhed ligger fint i forlængelse af de 'symptomer', Huppert og So fremhæver som 'symptomer' på begrebet 'flourishing' (blomstre), som er omtalt tidligere.

I forhold til udsagnet om, at aftenskolerne skaber tid og rum til at mærke sig selv, er det interessant, at der er så stor forskel på bestyrelsesmedlemmerne og undervisernes holdning. I den kvalitative del af undersøgelsen blev dette element fremhævet som noget af det, aftenskolen kan bidrage med. En underviser beskriver mental sundhed:

"Men for mig der er det ikke så meget med at proppe en masse teori ind i folk. Det har noget at gøre med at give et rum og give plads og give en mulighed for at kunne give slip, og for at være til stede og vokse på den måde, den enkelte har behov for lige på det tidspunkt, i det rum. Så tror jeg lidt på, at så har vi allesammen muligheder for at vokse, hvis du får rammerne til det. Så jeg går ikke ind og fortæller, at det skal være på en måde, men jeg prøver at give redskaber til at kroppen falder ned og vejrtrækningen falder ned og sådan noget. Og så finder hver især ud af, hvor den mentale sundhed ligger, eller hvor skaber de roen, og hvilen og falder på plads."

Underviser 7

Fællesskaber

Det er interessant, at udsagnet om gode muligheder for fællesskab er det udsagn, som flest bestyrelsesmedlemmer og undervisere lægger vægt på i vurderingen af, hvordan aftenskolerne kan fremme den positive mentale sundhed. Denne vurdering af aftenskolen svarer slet ikke til kursisternes. I kapitel 8 er det også tydeligt, at fællesskabet for kursisterne hverken er det vigtigste motiv for at deltage i aftenskolen eller det vigtigste udbytte.

For aftenskolerne som institution er 'fællesskab' på samme måde som 'demokrati' blevet en del af fortællingen om, hvad det er, aftenskolerne kan. 'Forpligtende fællesskaber' er for mange blevet en del af grundfortællingen og legitimeringen af aftenskolen. Som undersøgelsen viser, er der da også en del, der har fået nye venner, og mange føler sig som en del af et fællesskab.

Forskellen kunne selvfølgelig skyldes, at kursister simpelthen ikke ser 'fællesskab' som en del af mental sundhed, hvorimod de andre to grupper har fokus på det. Den kvalitative del af analysen peger imidlertid i en anden retning. Informanterne fremhæver i høj grad sam-

været, når de skal fortælle, hvad der er godt ved aftenskolen. Det at komme ud og møde andre mennesker er et vigtigt parameter i interviewene.

Ser man på undersøgelsens samlede resultater, er der ingen tvivl om, at kursisterne værdsætter samværet og rummeligheden på holdene. Generelt ser de dog ikke fællesskaberne som centrale for deres udbytte af aftenskolen, og derfor heller ikke som der, hvor aftenskolerne primært bidrager til deltagerens positive mentale sundhed.

Diskrepansen mellem kursisters og de to andre respondentgruppers besvarelser kan skyldes, at den overordnede diskurs om aftenskolerne som forpligtende fællesskaber har afsmittende effekt på bestyrelsesmedlemmernes og undervisernes opfattelse af aftenskolen, hvorimod kursisterne svarer mere ud fra egne erfaringer.

Hold om sundhed, krop og sjæl

En anden interessant forskel på kursisterne på den ene side og bestyrelsesmedlemmer og undervisere på den anden side er, at 19 pct. af kursisterne mener, at aftenskolerne ved at udbyde særlige hold om sundhed, krop og sjæl kan bidrage til kursisters positive mentale sundhed. Det er næsten dobbelt så mange som blandt de andre to grupper. Der kan således være et fremtidigt potentiale i denne type hold, som lige nu ikke har aftenskolernes fokus.

Trygt miljø

Det sidste resultat, der skal fremhæves her, er, at bestyrelsesmedlemmerne i høj grad ser det trygge miljø som en del af aftenskolens mulighed for at bidrage til deltagerens positive mentale sundhed. Langt mere end kursister og undervisere.

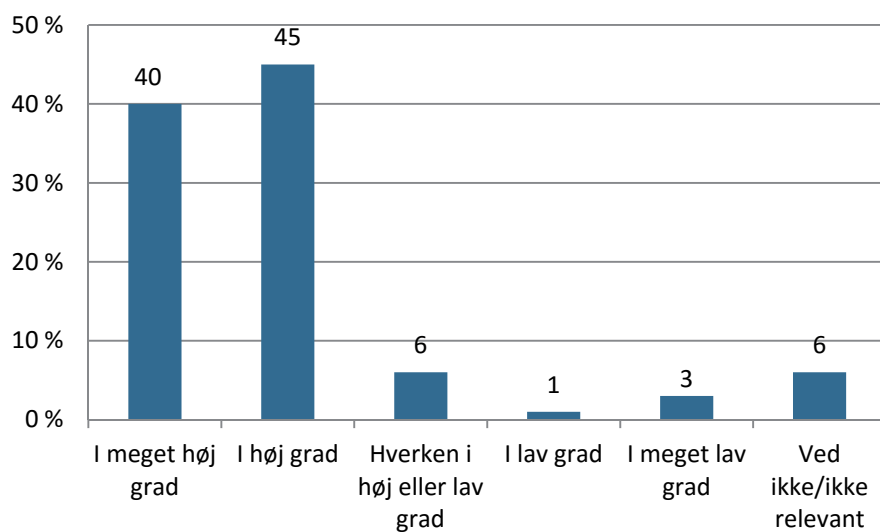
Den kvalitative del af undersøgelsen understreger dog, at kursisterne værdsætter de små hold og dygtige og kendte undervisere. Underviserne selv fremhævede i fokusgruppeinterviewet, at en af aftenskolernes styrker i forhold til andre regi er, at der er uddannede undervisere. Den kvalitative del peger således på, at det ikke er en uvigtig pointe, men at respondenterne har prioriteret andre svarmuligheder højere i besvarelsen.

Borgerne om mental sundhed

I borgerundersøgelsen blev spørgsmålet stillet lidt bredere: 'I hvilken grad vurderer du, at deltagelse i fritidsaktiviteter bidrager positivt til borgernes mentale sundhed?' (Figur 62). Her er det altså ikke blot aftenskolen, der refereres til. Her drejer det sig om, at have noget man deltager/engagerer sig i i sin fritid. 85 pct. af borgerne fra undersøgelsen svarer 'i høj grad' eller 'i meget høj grad' på spørgsmålet. Denne generelle holdning til fritidsaktiviteter matcher meget fint den grundlæggende antagelse i 'ABC For mental sundhed', som Aalborg Kommune netop går i gang med at promovere. Blot det at gøre noget og gerne sammen med andre kan bidrage til at øge den positive mentale sundhed.

Figur 62: Borgerne synes fritidsaktiviteter bidrager til positiv mental sundhed

Figuren viser fordelingen på spørgsmålet: 'I hvilken grad vurderer du, at deltagelse i fritidsaktiviteter bidrager positivt til borgernes mentale sundhed?' (i pct.). n = 645

Kapitel 12: Aftenskolernes muligheder og potentialer

Undersøgelsens resultater peger på, at aftenskolerne på forskellig vis bidrager til deltagerens positive mentale sundhed og trivsel. Samtidigt ser der ud til at være et stort uudnyttet potentiale i aftenskolerne. Også blandt borgere, der pt. ikke går i aftenskole. Kapitlet her starter med en beskrivelse ikke-deltageres overvejelser om at gå i aftenskole og viser, at 52 pct. af de borgere, der pt. ikke går på aftenskole, tidligere har gjort det. Af dem, der aldrig har gået på aftenskole, har 43 pct. overvejet det.

Aftenskolerne i Aalborg har altså stor bevågenhed og stort potentiale. For den generelle indsats til alle borgere spiller alle typer aftenskoler en stor rolle. Kapitlet diskuterer kort, om det i forhold til at udvikle indsatser til særlige målgrupper primært er de 'flerstrengede skoler' snarere end de små og mellemstore skoler, der er aktuelle.

Derefter sammenholder kapitlet undersøgelsens resultater med indsatser, der har særligt fokus på mental sundhed. Både for den bredere befolkning og for grupper med psykisk sårbarhed. Kapitlet understreger aftenskolens nuværende samfundsmæssige rolle som en ressource, mange borgere kender til og med jævne mellemrum bruger. Både i forhold til at dyrke deres interesser eller øge begribelighed og håndterbarhed i forhold til specifikke emner.

Dernæst peger kapitlet på, at indsatser for at få flere mænd, unge kvinder, børn og voksne sammen til at gå i aftenskole kan være med til at øge den generelle trivsel blandt borgerne. Desuden viser både denne og andre undersøgelser, at der i aftenskolerne er plads til psykisk sårbare, og at de har stort udbytte af at deltage.

Derefter fremhæver kapitlet tre faggrupper, der ifølge undersøgelsen på forskellig vis ser ud til at rumme særlige potentialer i forhold til mental sundhed: manuelle fag, bevægelsesfag og hold med fokus på sundhed, krop og sjæl.

Afsluttende behandles nogle af de rammefaktorer, der kan påvirke, hvorvidt aftenskolerne lykkes med en eventuel målrettet indsats.

Ikke-deltageres overvejelser om aftenskoledeltagelse

Som indledning til diskussionen af aftenskolernes fremtidige roller og potentialer er det centralt at belyse, hvilke overvejelser ikke-deltagere har gjort sig om det at gå på aftenskole.

Borgerundersøgelsen giver mulighed for at se særligt på den gruppe af borgere, som har angivet, at de ikke går til aktiviteter i aftenskoleregi. Først og fremmest er det interessant, at hele 52 pct. af denne gruppe af borgere angiver, at de tidligere har gået på aftenskole. Det tyder på, at aftenskolerne har en meget bred berøringsflade, og at rigtig mange på et eller andet tidspunkt i deres liv prøver kræfter med aftenskoleaktiviteter, selvom de ikke nødvendigvis bliver hængende. Dette er også i god overensstemmelse med den tidligere analyse, som tyder på, at en del kursister stopper, når de har opnået en bestemt færdighed

eller har prøvet kræfter med en bestemt aktivitet. Ikke overraskende er der betydeligt flere ældre end yngre borgere, som angiver, at de tidligere har deltaget i aftenskoleregi (se Tabel 47 i bilagsmaterialet).

Blandt de borgere, som har angivet, at de aldrig har gået i aftenskole, er det interessant, at hele 43 pct. har overvejet at gøre det (se Tabel 48 i bilagsmaterialet). Disse borgere er blevet bedt om at svare på, hvorfor de på trods af overvejelserne ikke endte med at gå til aktiviteter i aftenskolen. Borgerne er blevet bedt om at vælge de tre vigtigste årsager, og svarfordelingen er vist i Figur 63.

Figur 63: Årsager til ikke at vælge aftenskolen

Figuren viser fordelingen af svar på, hvorfor de respondenter, som har overvejet at gå til aktiviteter i aftenskolen, alligevel har valgt ikke at gøre det (i pct.). Hver respondent er blevet bedt om at vælge de tre vigtigste årsager. n = 116.

Som det fremgår, er manglende tid den hyppigst nævnte årsag til alligevel ikke at vælge aftenskolen til. I forlængelse heraf angiver 34 pct. undervisningstidspunkterne som årsagen. Der er imidlertid også mere end en femtedel, som angiver prisen som årsagen. Det indikerer, at prisen kan være en barriere for nogle potentielle aftenskoledeltagere, selvom den tidligere analyse viser, at de færreste nuværende kursister oplever prisen som et problem. Også manglen på nogen at følges med har betydning for en femtedel af de borgere, der har overvejet aftenskoledeltagelse.

Endelig er der 20 pct., som har angivet 'andre årsager'. De uddybende svar viser, at en del af disse ligeledes dækker over manglende tid, og derudover er der en række udsagn, der knytter sig til den specifikke livssituation, respondenterne er i som fx 'alenefar', 'arbejds-mæssige grunde' mv.

Samlet viser Borgerundersøgelsen, at aftenskolerne har en meget bred berøringsflade i befolkningen. En meget stor andel af borgerne har tidligere i deres liv dyrket aktiviteter i aftenskoleregi. Derudover har en stor andel af de borgere, der ikke har disse erfaringer, overvejet aktiviteter i aftenskoleregi. Samlet tyder analysen dermed på, at aftenskolerne er i mange borgeres bevidsthed, som en mulig arena for fritidsaktiviteter.

Mental sundhed - Aftenskolernes muligheder og potentialer

Undersøgelsens resultater viser klart, at aftenskolerne er et relevant tilbud til borgerne, der på mange måder er med til at øge deltagernes positive mentale sundhed. Vender vi tilbage til 'Aftenskolen i glimt' og kapitel 8 om, hvad man får ud af at gå i aftenskole, matcher informanternes beskrivelser af deres udbytte med mange af de centrale begreber og ord, som forskere betragter som symptomer på at trives og blomstre. Aftenskolen giver ifølge informanterne i undersøgelsens kvalitative del mulighed for:

- Øget optimisme (man bliver glad)
- Nye færdigheder og kompetencer.
- Oplevelse af egen formåen
- At føle, at man hører til
- Livsudfoldelse
- Fællesskab og oplevelse af rummelighed
- Få et pusterum
- Få ny inspiration
- Skabe et produkt
- At lykkes/have succesoplevelser
- Vedligeholde kroppens funktioner
- At gøre noget godt for sig selv og kroppen

Resultaterne fra den kvantitative del af undersøgelsen understreger, at kursisterne generelt har stort udbytte af at deltage i aftenskolens aktiviteter.

Ser man overordnet på disse resultater, er en af aftenskolens største potentialer ganske simpelt at få folk til at komme – og få dem til at blive ved med at gå på aftenskole.

Et andet potentiale, som aftenskolerne allerede nu i stor udstrækning løfter, er det enkle, at de er der. Selvom man som borger ikke bruger aftenskolen, kan det være en ressource at vide, at den er der. Det, at aftenskolerne eksisterer, kan styrke borgernes oplevelse af handlemuligheder. De samlede resultater i undersøgelsen indikerer, at der er mange forskellige måder at bruge aftenskolernes tilbud på. For nogle kursister er det nærmest en livsstil, hvor man deltager i det samme fag år efter år. For andre er aftenskolerne i højere grad et middel til at lære en færdighed eller prøve kræfter med en bestemt aktivitet i en begrænset periode. Borgerundersøgelse viser, at over halvdelen af dem, der ikke pt. går på aftenskole, har gjort det tidligere. Alene bevidstheden om, at der er et sted at gå hen, hvis man har brug for det, kan bidrage positivt til den generelle mentale sundhed.

75 pct. af respondenterne i borgerundersøgelsen vurderer, at aftenskolerne er et vigtigt samfundsmæssigt tilbud. 88 pct. af kursisterne er enige heri, og 81 pct. af dem mener, at det fremmer deltagernes livskvalitet at gå på aftenskole. Det peger på, at der er stor respekt om aftenskolerne som institution. Når man kobler det med, at 85 pct. af borgerne mener, at det at deltage i fritidsaktiviteter generelt bidrager til en positiv/høj mental sundhed, peger det på, at et bredt og varieret udbud af forskellige aktiviteter spiller ind på borgernes trivsel. En tese, der blandt andet ligger fint i forlængelse af grundantagelserne i Aalborg Kommunes generelle indsats på området (ABC for mental sundhed).

Et sidste fælles potentiale, som aftenskolerne har, som skal nævnes her, er den store fleksibilitet, der ligger i aftenskolerne. Lederne understreger, at de ofte starter kurser på efterspørgsel fra kursister. En underviser beskriver det:

"Men det er jo også i høj grad noget med som aftenskoleledelse lige at stikke fingeren i jorden og sige "hvad er det egentlig, der foregår ude i samfundet? Er der noget, vi kan gøre?"

Fokusgruppeinterview, underviser 5

Når aftenskolerne har set et behov, kan der gå meget kort tid, før konceptet er ført ud i livet. Denne fleksibilitet øger borgernes mulighed for at fordybe sig i lige præcist det, der optager dem her og nu.

Opsummerende ser det ud til, at aftenskolerne allerede nu udfylder en vigtig rolle i forhold til borgernes mentale sundhed. Deltagerne føler sig beriget, og borgerne mener generelt, at skolerne er vigtige. Desuden er skolerne allerede nu meget fleksible i forhold til fag og emner i aftenskolen.

Går man mere detaljeret til værks, er der flere af undersøgelsens resultater, der kan pege på, at der er et stort uudnyttet potentiale for aftenskolerne i det omfang, de ønsker at realisere det. De følgende afsnit perspektiverer undersøgelsens resultater i forhold til potentialer for at øge borgernes generelle trivsel og positive mentale sundhed. Afsnittene berører udviklingsmuligheder for nye målgrupper og fag. De sidste afsnit i kapitlet ser nærmere på de rammer og ressourcer, som ifølge undersøgelsen ser ud til at have betydning for aftenskolernes udviklingsmuligheder.

Allerførst dog en diskussion af, hvad man kan forvente af en aftenskole med udgangspunkt i den store mangfoldighed af aftenskoler, området omfatter.

To typer aftenskoler – 'forening' eller 'forretning'?

I de senere år har der været stort fokus på civilsamfundets betydning for samfundet som helhed. Både forskere og organisationer har set på, hvordan foreningsliv og frivillighed skaber merværdi. Mange peger på, at foreningslivet er en kerneværdi (og -aktør) i det danske samfund generelt (for eksempel Torpe 2013, Svendsen 2012).

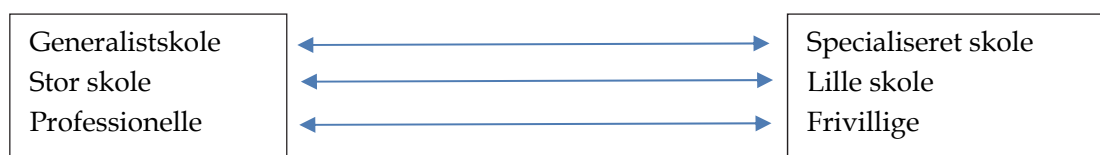
Peger man på, hvad civilsamfundet kan, skaber man imidlertid ofte store forventninger til det. Kapitel 12 beskriver, hvordan 'demokrati' og 'fællesskab' ofte er en del af voksenundervisningens legitimering, selvom det ikke nødvendigvis er i overensstemmelse med det udbytte, den enkelte deltager har af aftenskoleundervisningen.

I forhold til aftenskolernes potentialer for at medvirke til at skabe øget trivsel og mental sundhed er det vigtigt ikke at ende i samme problemstilling. Det er vigtigt at holde sig for øje, at lige som der er en bred palet af fag i aftenskolerne, er der en bred vifte af forskellige aftenskoler, som hver især har deres berettigelse.

Man kan beskrive aftenskolernes profiler i et spænd mellem tre forskellige modsætningsspar. 1) Er det små eller store skoler? 2) Er deres virksomhed båret af frivillighed eller er det professionelle, og 3) Er det 'generalistskoler' eller 'specialiserede skoler'? (Se Figur 64). Aftenskolernes kombination af de fremhævede faktorer kan variere. Ligger en aftenskole helt til venstre på alle tre dimensioner, er den det, man kan kalde 'forretningstypen'. Ligger aftenskolen derimod helt til højre på kontinuummet er den, hvad vi her kalder 'foreningstypen'. Jo tættere på at være en 'forretningstype', jo mere sandsynligt er det, at aftenskolen har lyst og evne til at udvikle deres tilbud strategisk og indgå i langsigtede samarbejder – for eksempel i relation til mental sundhed.

Ligger aftenskolen helt til højre i kontinuummet, vil der være en tilbøjelighed til, at aktiviteten er det primære, og at større, mere generelle indsatser typisk vil ligge ud over de ressourcer, der er i aftenskolen.

Figur 64: Tre dimensioner i aftenskolernes profiler

'Foreningstypen'

Den ene type aftenskole, kan karakteriseres som interessebaserede aftenskoler, hvor det er en bestemt aktivitet eller aktivitetstype, der samler kursisterne. Det kan for eksempel være et brassband eller et kor, der har organiseret sig som aftenskole for at kunne modtage tilskud til at aflønne dirigenten. Der er blot ét hold i aftenskolen, og fritidsregimet i loven kommer her virkelig til sin ret: En gruppe borgere samles om en aktivitet og får støtte til at højne kvaliteten⁴⁵.

⁴⁵ Som nævnt i kapitlet om aftenskolerne i Aalborg er der også en del mellemstore skoler, der klart har aktiviteten som omdrejningspunkt (f.eks. husflid, teologi, kreativitet). Den rytmiske aftenskole har også en specialaktivitet som omdrejningspunkt, men er så stor, at den samtidigt har et bredere samfundsmæssigt sigte.

Disse aftenskoler har dog ikke nødvendigvis hverken lyst eller potentiale til at vokse eller udvikle yderligere aktiviteter.

'Forretningstypen'

De aftenskoler, der ligger helt til venstre på alle tre parametre, kan karakteriseres som 'forretningstypen'. Mange af dem har rødder i en selvforståelse, hvor de ønsker at være aktive medspillere i den samfundsmæssige udvikling. Mange af disse skoler er med i et oplysningsforbund, og ud over selv at have en professionel administration har de mulighed for konsulenttydelser og anden støtte fra forbundene.

Disse typer aftenskoler har en bred vifte af faggrupper, og de største/ mest aktive har ofte flere skoletyper. De er vant til at se et behov og søge at dække det. Mange af disse skoler vil være vant til at lave strategiske satsninger inden for fag, målgrupper eller særlige temaer som for eksempel mental sundhed. Samtidigt skal man dog være opmærksom på, at deres 'forretning' er begrænset af rammer, der i høj grad er bundet op på fritidsregimet. Der kan således være nogle strukturelle og finansielle udfordringer i forhold til at arbejde med at opdyrke nye målgrupper og fag⁴⁶.

De følgende afsnit om potentialer vil i stor udstrækning være henvendt til de aftenskoler, der ligger længst mod venstre i spektret. Vi håber imidlertid, at alle aftenskoletyper kan hente inspiration og indsigt i området og det 'marked', der potentielt er for aftenskolerne i Aalborg.

Målgrupper

Som kapitel 11 om aftenskolernes ledelse viser, er mange aftenskoler uhyre opmærksomme på, at deres målgruppe i stor udstrækning hører til det ældre segment, og samtidigt er det meget ofte kvinder. Aftenskolerne arbejder allerede på forskellig, kreativ vis med at tiltrække nye målgrupper.

Dette afsnit ser nærmere på potentielle målgrupper ud fra, hvad der kunne være særligt interessant i forhold til at fremme mental sundhed og trivsel.

Aftenskolens kernemålgruppe

Sætter man fokus på udvikling og nye målgrupper, er der en tilbøjelighed til at glemme den målgruppe, der allerede er i aftenskolen. Ser man på det ud fra et mentalt sundhedsperspektiv, er det imidlertid en utrolig vigtig målgruppe, som bruger aftenskolerne.

61 pct. af kursisterne er uden for arbejdsmarkedet, deraf er de 53 pct. folkepensionister. I et samfund som vores, hvor arbejdslivet ofte fylder meget både tidsmæssigt og i forhold til identitet, kan overgangen til pensionisttilværelsen være svær. Ifølge Antonovskys definition af mental sundhed og grundantagelserne i 'ABC for mental sundhed' er netop det at

---

⁴⁶ Det vil især være gældende for aftenskoler, som ikke er hjemmehørende i Aalborg Kommune. I andre kommuner er tilskud typisk baseret på tidligere års aktiviteter, hvilket kan gøre det svært at udvide tilbuddene markant

føle, at man indgår i meningsfulde sammenhænge utroligt vigtigt. Er man uden for arbejdsmarkedet, skal man i vid udstrækning selv skabe disse sammenhænge.

Det er derfor rigtig flot, når kursisterne afrapporterer en trivselsscore, der er på linje med den generelle befolknings og endda en smule højere (72,3). 89 pct. af kursisterne angiver, at de mindst halvdelen af tiden føler, at deres hverdag er fyldt med ting, som interesserer dem. Som det blev diskuteret i kapitlet om kursisternes profiler, er det ikke til at sige, om den høje trivsel skyldes aftenskolerne, eller om aftenskolerne generelt tiltrækker ressourcer stærke kursister. For at kunne fylde sin dag med interessante ting skal der imidlertid være tilbud til mange forskellige grupper, der er relevante – også de ressourcestærke.

Desuden er den ældre målgruppe, som aftenskolerne har så godt fat i, særligt interessant i forhold til mænd og dårlig mental sundhed. Blandt mænd over 75 år er der ifølge Danskernessundhed.dk 10 pct., der har selvrapporteret dårlig mental sundhed. Sammen med 25-34-årige mænd ser det ud til, at det er den alder, hvor mænd er mest sårbare i forhold til trivsel og mental sundhed.

Med andre ord giver det god mening i et sundhedsfremmeperspektiv fortsat at udvikle tilbud til kernemålgruppen og arbejde på at fastholde de mange nye kursister, der kommer til aftenskolerne.

Mænd

I aftenskoleundersøgelsen fra 1998 var hver fjerde kursist en mand (Løvgreen og Nordentoft 1998). I denne undersøgelse er kønsfordelingen 27 pct. mænd og 73 pct. kvinder. Det er således ikke et nyt fænomen, at mændene er i mindretal i aftenskolerne. Der har sikkert gennem tiderne været mange forskellige bud på årsagerne til dette kønsmønster. På spørgsmålet om, hvorfor mænd ikke kommer i aftenskolen svarede en kursist:

I1: "Nej det er kvinder. De er i nogle andre foreninger – de er i vandværket og fjernvarmeværket. Men vi kan også se det – nu går jeg til svømning og vandgymnastik et par gange om ugen – og det er altså også kvinderne, der er i overtal. Mændene kommer mest for at snakke. Man siger, at mænd ikke snakker ret meget, men det passer ikke."

Kursist, sangkor

I forhold til mental sundhed og sundhedsfremme generelt er mænd ikke som helhed en risikogruppe. Hvis man ser på statistikkerne i 'Danskernes Sundhed' er der færre mænd end kvinder, der har dårlig mental sundhed, og mænd vurderer generelt deres eget helbred til at være meget bedre end kvinder gør.

På den anden side virker det til, at mænd, der har perioder med psykisk sårbarhed, isolerer sig i stedet for at søge hjælp (Madsen 2012). Internationale studier har vist, at der er forskel på andelen af mænd og kvinder, der søger hjælp fra lægen i forbindelse med for eksempel en svær sorg. Mænd vælger i stedet 'selvmedicinering' med alkohol og stoffer. Uligheden imellem kønnene udligner sig, når det drejer sig om deciderede psykiske sygdomme (Tansella 1997).

Der er således noget, der tyder på, at mænd i lige så høj grad som kvinder i perioder er udfordret på den mentale sundhed, men ofte ikke får den hjælp de har brug for. For eksempel mener 'Selskab for mænds sundhed', at over halvdelen af de mænd, der lider af depression i Danmark, ikke modtager hjælp⁴⁷.

I et sundhedsfremmeperspektiv giver det således god mening at søge at få flere mænd til at deltage i aftenskolernes aktiviteter. De mænd, der allerede er kursister, har lige så stort udbytte af aftenskolen som de kvindelige kursister.

Præferencerne for de mænd, der allerede går i aftenskolen, kan pege på, at der er visse faktorer, der er vigtige at tage i betragtning, når man skal udvikle nye tilbud til denne målgruppe.

Som beskrevet i kapitel 6, er der forskel på, hvilke hold mænd og kvinder primært vælger. 35 pct. af mændene går til grundlæggende fag, 20 pct. til manuelle fag og 18 pct. til bevægelsesfag. I alle disse tre faggrupper ser fagene imidlertid stadig ud til at være domineret af kvinder. Der kan dog være store forskelle fra hold til hold inden for faggrupperne. Et eksempel fra en husflidsskole var, at der på træværksstedet blot var én kvinde på holdene, mens der ikke var mænd på væverholdene. Ud fra undersøgelsens resultater er det ikke muligt at sige, om de andre store faggrupper gemmer lignende forskelle⁴⁸.

Der, hvor undersøgelsen viser en mandlig dominans blandt kursisterne, er i faggrupperne 'kommunikationsfag' samt 'madlavning og gastronomi'. 12 pct. af mændene går til 'kommunikationsfag', hvor de udgør 61 pct. af alle kursisterne. Hver tiende mandlige kursist går til 'madlavning og gastronomi', og også her udgør de næsten to tredjedele af kursisterne.

Der er således nogle miljøer i aftenskolerne, der er særligt for mænd. Undersøgelsen indikerer, at der kunne være god mening i at arbejde både med udvikling af fagtilbud og etablering af særlige hold for mænd. Det er et behov, flere aftenskoleledere er klar over. En aftenskoleleder fremhæver mændene i forbindelse med en mere generel snak om, hvad det er, aftenskolen kan:

De får jo opbygget en tillid til hinanden om noget fælles tredje i den bevægelsesaktivitet, de laver. Det har de så sammen, og de lærer hinanden at kende, og det betyder, at de også kan begynde at snakke om de lidt sværere ting. De ting, man ikke lige snakker med sine venner eller sin familie om. Eller som man ikke vil belaste sin læge med. Specielt for mænd tror jeg, det er rigtigt godt at få skabt et rum med nogen, der har været i gennem det samme som en selv. Hvor man kan erfaringsudveksle.

Aftenskoleleder

Kapitel 6 beskrev, hvordan to kursister på 'yoga for herrer' havde valgt faget, fordi det kun var for mænd. Det giver dem ro i forhold til at lære en ny aktivitet. Behovet for hold kun

---

⁴⁷ Faktaark: Mænds mentale sundhed og problemer. http://www.sundmand.dk/Faktaark_MHW2013.pdf

⁴⁸ Det vil de enkelte aftenskoler imidlertid selv have fuldstændigt styr på.

for mænd kan antages at være særligt stor på netop bevægelsesfagene. Selvom det faktisk er den tredjestørste faggruppe blandt de mandlige kursister, udgør mændene så lille en andel (13 pct.) af de samlede kursister i faggruppen, at der på de almindelige hold kan være gode chancer for at stå ene mand på et bevægelsehold.

Adspurgt, hvordan aftenskolerne kan tiltrække flere mænd, svarer de samme to kursister:

I2: "Jamen, jeg tror da, det har noget med fagene at gøre, jeg tror ikke det sådan har noget med selve skolen, aftenskolen at gøre altså. Jeg synes det er dyrt, og det kan, altså, man kan godt mærke det, ikke? Men hvis det var et kursus i ølbrygning eller hvad ved jeg ikke, så er jeg da sikker på, at der skulle nok komme nogle mænd."

(...)

Interviewer: "Men nu nævnte du ølbrygning, var der andre ting (...), som kunne lokke mænd ud af busken?"

I2: "Jeg tror sådan noget knivmageri, smedning og sådan noget. Sådan noget, hvad skal man sige mindre, overskuelige projekter, som stopper igen, kan man sige. Som ikke nødvendigvis er livsstilsændring."

I1: "Jeg synes, sådan nogle ting, man altid har tænkt på at gøre måske" (I1 og I2 smågriner)

Interviewer: "Og hvad kunne det være?"

I1: "Jamen sådan, skære i træ eller et eller andet mærkeligt."

I2: "Ja. Der var i gamle dage, der var der noget, der hed husflid på aftenskoler. Og det var, det var sådan med at dreje i træ og så lave et skab i løbet af vinteren eller et eller andet. Det kan jeg ikke se mere."

(...)

I2: "Og i dag kan man ikke gå til motorlære mere, fordi de er for digitaliserede."

I1: "Der burde være noget der hed Puch Maxi-lære."

Interviewer: (Griner) "Det havde været godt. Det er da i hvert fald blevet moderne igen at køre sådan en."

I1 og I2: "Ja."

I2: "Det er det, man kan ikke sige det nye sort, det er det gamle sort. Nej, det må du melde tilbage til [aftenskolens navn], at det kan de godt få op og stå - sådan noget der."

For de to mandlige kursister er det således primært konkrete håndværksfag, gastronomi og mere historiske fag, der kunne trække⁴⁹. Det er væsentligt at fremhæve det faglige og læringsmæssige aspekt, som informanterne fremhæver. Undersøgelsens resultater viser, at det er en generel vægtning blandt de mandlige kursister. Desuden er det interessant, at de fremhæver det overskuelige, afgrænsede projekt, og at det meget gerne må være nytteorienteret.

Nedenfor vil de manuelle fags potentialer blive drøftet mere i dybden. Her skal blot fremhæves, at selvom der – som tidligere beskrevet – har været et fald i manuelle fag i aftenskolerne i Aalborg siden 2009, er det stadig noget af det, der kan pirre nysgerrigheden hos mændene.

Således kunne det måske tiltrække (yngre) mænd, hvis man netop kombinerede de manuelle fag med et 'hverdagsnyttigt' sigte. 'Gør det selv for førstegangskøbere – hvordan holder jeg mit hus i stand og sparer penge?', 'Hjælp din økonomi og miljøet – hvor kan du sætte ind i din hverdag?' eller andre brugsorienterede emner kunne være værd at afprøve.

De mere hobbyprægede aktiviteter som trædrejning m.m. skal måske konkretiseres i forbindelse med annonceringen, så mulighederne fremstår afgrænsede og tydelige. En anden mulighed kunne være, at hold som 'lav din egen kniv/bue' udbydes som 'far og søn-hold'.

Alternativt kan man kombinere de manuelle fag med udstyrsstøtte af andre hobbies, hvis aftenskolerne har gode faciliteter på et område. Et eksempel kunne være 'Sådan syr du dine egne kostumer – for rollespillere' eller vedligehold af både, cykler eller andre hobbyredskaber.

Som nævnt ovenfor er det pt. ikke de manuelle fag, der tiltrækker flest af de mandlige deltagere blandt respondenterne i Aalborg. Det er de grundlæggende fag. I forhold til denne faggruppe er undersøgelsen ikke så detaljeret, at vi kan pege på specifikke emner, der kunne være interessante for mændene i fremtiden. En af yogakursisterne har dog et konkret ønske:

12: "Hvis man kunne ønske noget til [aftenskolens navn], så kunne det godt være sådan noget Aalborg Bys historie eller sådan nogle ting kunne også være fede, det kunne også være sjovt - altså både som foredrag eller måske også som en workshop, hvor man selv er med til at gøre noget. Det kunne være fedt."

Samtidigt kan man pege på en generel udvikling på universiteterne, hvor mange af de små sprogfag lukkes⁵⁰. Aalborg universitet lukkede for eksempel i 2009 franskstudiet og i 2011

---

⁴⁹ Informanterne fremhæver også ølbrygning, men netop dette fag blev på et tidspunkt så populært, at det vakte politisk opmærksomhed, hvorefter 'emner om fremstilling af rusmidler' blev undtaget de fag, som er tilskudsberettigede. Det betyder altså, at sådanne kurser skal afholdes uden for loven. (Bekendtgørelse nr. 1251 af 12. december 2011 om støtte til folkeoplysende voksenundervisning og frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde, § 5, stk. 3.)

⁵⁰ Kilde: Magasinet KOM nr. 92

International Virksomhedskommunikation i fransk. Det kan således overvejes, om der er en efterspørgsel på højniveaufag inden for et af aftenskolernes traditionelle kerneområder, der samtidigt kan have interesse for mændene. Især hvis der i høj grad sættes fokus på resultaterne, den enkelte kan opnå.

Unge kvinder

Som vist i de indledende afsnit om mental sundhed er det de yngste kvinder, der mest oplever dårlig mental sundhed. 18 pct. af kvinder med dårlig mental sundhed tilhører denne aldersgruppe.

Ser man på piger, der er lidt yngre, er det et billede, der går igen i Skolebørnsundersøgelsen. Piger mellem 11 og 15 år kæmper i langt højere grad end drenge med nedsat trivsel. Pigernes trivsel falder med alderen og flere får en negativ selvopfattelse. Over halvdelen af de 15-årige føler sig for tykke, og 12 pct. føler sig ofte ensomme (Skolebørnsundersøgelsen 2014). Kun 44 pct. af de 15-årige piger har et højt selvværd mod 74 pct. af drengene i samme aldersgruppe.

Mange unge kvinder er således i en meget psykisk sårbar periode. Samtidigt er denne målgruppe, hvad man kunne kalde 'foreningslivets problembarn'. De 16-19-årige kvinder er de voksne danskere, der har den laveste andel idrætsaktive (56. pct.) (Laub 2013). I denne undersøgelse er de helt unge i meget begrænset grad repræsenteret med knap 3 pct. under 25 år. I Kulturvaneundersøgelsen fra 2012 er de unge ikke delt op på køn, men blot 4 pct. af de 15-19-årige har deltaget i aftenskoleaktiviteter inden for det seneste år (Kulturministeriet 2012).

Med andre ord: Denne målgruppe er både udsat og svær at få fat i. Der er et stort potentiale for aftenskolerne, men som aftenskolernes erfaringer viser, er det ikke nødvendigvis en gruppe, som er let at nå.

For at nå målgruppen i den specifikke indsats for fremme af mental sundhed har Aalborg Kommune valgt at indgå i et strategisk samarbejdsprojekt med ungdomsuddannelserne. De vælger således at møde de unge dér, hvor de er.

Aftenskolerne har haft en tradition for at være meget fleksible i forhold til lokaler, og aktiviteterne har ofte været de centrale. Det kan være problematisk i forhold til at skabe et spændende lærings- og arbejdsmiljø, og mange af de store skoler i Aalborg har samlet deres aktiviteter på få steder. I forhold til de unge er det imidlertid værd at overveje, om aftenskolerne i højere grad kan møde de unge på deres egne arenaer eller tænke i miljøer, der tiltrækker gruppen. Strikkecaféer kan måske netop finde sted på en café, eller der kan på andre måder tænkes alternativt i forhold til målgruppen.

I forhold til risikogruppen kan et tæt samarbejde med kommunens indsats være en potentiel mulighed for enkelte aftenskoler, men generelt kan et samspil med miljøer (kulturhuse, foreninger m.m.), hvor de unge allerede er, også være et opmærksomhedspunkt for aften-

skolerne. Eventuelt kan man samarbejde med disse steder om foredrags-/debataftener som en indgangsvinkel til et større aftenskolekendskab blandt målgruppen.

En anden indgang kan være at udvikle hold særligt til målgrupperne. Kulturvaneundersøgelsen fra 2012 understreger, at de unge (under 25 år) i langt højere grad end andre aldersgrupper dyrker musik. Både som publikum og udøvere (Kulturministeriet 2012). Aalborg har allerede en stor spiller på dette område i 'Den rytmiske', som da også har langt flere unge kursister end de øvrige aftenskoler i kommunen:

"I vores butik har vi to tredjedele af dem under 35-40 år. To tredjedele er nok under 35, og en tredjedel er over 35. Og det kan godt ske, at det faktisk er flere, der er under. Men vi har fat i mange af de unge, og det er selvfølgelig, fordi at det er musik."

Aftenskoleleder

Der er dog andre områder, hvor man kunne forestille sig, at unge kunne have særlige interesseområder. Den yngste gruppe af kursister i undersøgelsen (16-45 år) er den aldersgruppe, hvor der er flest, der går i aftenscole for at dyrke deres hobby. Senere vil de manuelle fag blive behandlet mere indgående. Her skal blot understreges, at mange håndværk har fået en renaissance, som eventuelt kunne tiltrække selv de helt unge.

Et andet karakteristika for de unge piger er, at de er i en meget social fase. For nogen unge kvinder vil det måske være lige så svært som for mændene at komme ind på et hold, hvor der udelukkende er midaldrende og ældre kvinder. En af respondenterne i underviserundersøgelsen skriver, at hun har åbnet for, at kursisterne kan tage en ven/veninde med til en gratis prøvetime for at reklamere for holdene. Man kunne overveje at bruge lignende ordninger til de unge, hvor begge får rabat, hvis to under 25 år kommer til et hold sammen.

Sidste faktor, der skal nævnes her, er netop økonomien. For en ung kan det virke dyrt at deltage i aftenskolens aktiviteter. Mange unge i denne alder er meget prisbevidste. De er i en alder, hvor de på mange måder først er ved at vænne sig til at betale for ting. Indtil 18-årsalderen er mange fritidsaktiviteter billige eller gratis. Når de fylder 18, ændrer det sig i høj grad samtidigt med, at mange rykker ud af forældrenes økonomi og etablerer deres egen. Hvis der ikke kan tages særlige prishensyn, kan der måske oprettes hold, der netop har fokus på det, at klare sig selv for små midler (F.eks. et madhold i 'festmad for fattigrøve' eller 'fra genbrug til Gucci').

Som nævnt har nogle aftenskoler i Aalborg allerede godt fat i de unge, og FOKUS har modtaget udviklingsmidler til at udvide arbejdet med målgruppen. Lokalt vil der således være gode erfaringer at trække på i samvirket.

Hold for børn og voksne

I Aalborg udbyder flere aftenskoler hold for børn og voksne sammen. I den kvalitative del af undersøgelsen indgår et enkelt af disse hold. For informanterne var det dejlige ved holdet at have et 'fælles tredje' at være sammen om. Som en mormor, der går til madlavning

med sit barnebarn, siger:

”Men det, at vi er på det her kursus, der får man ligesom planlagt det. Altså, vi er jævnligt sammen, men det er ligesom noget andet det her. Det er bare noget, vi har sammen, vi ikke skal dele med andre. Det synes jeg er en fantastisk oplevelse at få lov at få. Selvfølgelig laver vi også mad, når [navn] erovre hos os, men det at vi sådan er ude på neutral grund og har det her fælles, det synes jeg er en herlig oplevelse.”

Kursist, madlavning

En mor, der var skilt fra sønnens far, understregede, at holdet var en god mulighed for både at dyrke en interesse og at tage hensyn til, at de havde brug for at være sammen i ’deres uger’.

For informanterne styrker det således den indbyrdes relation voksne og børn imellem ved at ’reservere’ fællestid og dele en interesse.

Ser man samfundsudviklingen i et bredere perspektiv kan denne blandede målgruppe være meget interessant i forhold til mental sundhed og øget trivsel. I afsnittet om unge kvinder ovenfor er pigers trivsel allerede berørt. Det er imidlertid ikke kun blandt piger, at trivslen er udfordret. Skolebørnsundersøgelsen fra 2014 beskriver, hvordan livstilfredsheden blandt 11-15-årige børn har været faldende siden 2002 (hvor de påbegyndte målingerne), og at ensomheden blandt børn har været stigende gennem de sidste 20 år (Statens Institut for Folkesundhed 2015, 7). 7 pct. af de 11-15-årige føler sig ’ofte’ eller ’meget ofte’ ensomme.

Mange børn gennemgår også tidlige livskriser. For eksempel ender næsten halvdelen af alle ægteskaber i skilsmisse. Alene i Aalborg var der i 2015 803 børn mellem 0 og 16 år, der i begyndelsen af året boede sammen med både deres far og mor, som med udgangen af året kun boede sammen med den ene af forældrene (Statistikbanken, Danmarks Statistik).

Holder man det sammen med, at både børn, unge og voksne ofte lever meget travle liv mellem skole, jobs og fritidsinteresser, kan det være værd at overveje, om aftenskolen kan være en arena, hvor børn og voksne i høj grad kan få et frirum sammen. Kan aftenskolerne være med til at skabe læringsoplevelser og udfordringer på tværs af generationer, ligger der et stort potentiale i denne blandede målgruppe. Det vil styrke de relationer, som kursisterne har, give dem fælles muligheder for livsudfoldelse og læring samt give dem mulighed for at møde andre med samme interesser.

De psykisk sårbare

Nogle aftenskoler har allerede tilbud til kursister, der er udfordret på den mentale sundhed. Der er kurser i mindfulness, ’lær at leve med stress’, ’nlp og yoga’ m.m. I Aalborg er der desuden ’Skolen for mental sundhed’ under Sindskolerne i Aalborg, der udbyder livsmestringskurser til psykisk sårbare. Flere aftenskoler i Aalborg har desuden daghøjskoletilbud, hvor kursister, der er udfordret i forhold til beskæftigelse, uddannelse eller psykisk

trivsel kan deltage i længerevarende forløb. Det er således et område, hvor der allerede gøres en stor indsats⁵¹.

Denne undersøgelse viser da også, at aftenskolerne kan rumme kursister, der er udfordret på deres trivsel. Som kapitel 6 viser, indplacerer lidt over hver tiende kursist sig på trivselsspørgsmålene, så det svarer til en score under 50. Ifølge andre undersøgelser vil det være et symptom på en lettere depression (Bech 1999).

Desuden ser det ud til, at rummeligheden i aftenskolen og relationen til underviserne giver plads til dem, der ikke har det godt. Undersøgelsen viser, at jo lavere score på trivselsindekset, desto større er sandsynligheden for at kursisterne har talt med underviseren om personlige emner.

Ifølge Sundhedsstyrelsen er det imidlertid én ud af fem blandt de voksne danskere, der hvert år oplever symptomer, der kendes fra psykiske sygdomme (se kapitel 2). Der er således rigeligt potentiale til at arbejde mere fokuseret med denne målgruppe.

En tidligere undersøgelse, 'Aftenskolerne og psykisk sårbare', viser, at når aftenskolerne arbejder målrettet med psykisk sårbare, kan de noget helt særligt for kursisterne. Skolerne kan rumme meget komplekse problemstillinger, og kursisterne har et sted, hvor de føler, at de kan få lov til at være den, de er. Desuden har kursisterne på disse skoler et langt bedre selv vurderet helbred end sammenlignelige grupper i befolkningen som helhed. Det skal understreges, at de undersøgte skoler i langt de fleste tilfælde havde særlige finansieringsaftaler med deres respektive kommuner⁵² og altså et økonomisk grundlag, der går ud over folkeoplysningsloven.

Resultaterne skal alligevel fremhæves her, da aftenskolens metode i sig selv ser ud til at have stor betydning for kursisternes udbytte og øgede trivsel:

"Undersøgelsen viser, at det for kursisterne er meget vigtigt i forhold til deres læring og udbytte, at de føler, de indgår i en ligeværdig læringsproces. Det er berigende for dem selv at kunne bidrage til gruppen. Skolernes fokus på det sociale samvær imødekommer kursisternes behov for at indgå i sociale sammenhænge, hvilket er et af de vigtigste motiver for kursisternes valg af hold. Over 60 pct. af kursisterne føler, at kurset har styrket deres evne til at indgå i fællesskaber/danne netværk. Både holdundervisningen, og hvordan de bliver mødt, er således centrale elementer for deres læring."

Bjerrum og Nielsen 2016, 61

Ligeledes kan de manuelle fag måske noget særligt i forhold til målgruppen. En underviser i keramik fortæller:

---

⁵¹ Daghøjskolerne er selvstændige juridiske enheder, men indgår ofte i oplysningsforbundenes samlede virksomhed og har (helt/delvist) samme ledelse.

⁵² En enkelt har i stedet en rammeaftale med Socialstyrelsen.

”Det har vist sig, at det har været det. [Godt for de psykisk sårbare] (...) Så som supplement til andre ting, som de pågældende også gør for at komme sig eller komme på plads. Jeg har da også nogen, som er lidt psykisk handicappede, som indgår på et normalt hold, og det kan de fint. Og jeg har indtrykket af, at det løfter dem simpelthen. Hvor de i starten sidder sådan lidt afventende og stille, så er det meget fint at opleve, hvordan de efterhånden deltager i samtalen og griner med os og selv kommer med en lille vits og sådan noget. Hvordan det udvikler sig, ikke. Og der er leret altså et skønt medie. Du kan altid sige noget positivt om en lille krukke, enten om glasuren eller formen. Og du kan synes, den ser rædselsfuld ud, men du kan altid finde noget positivt.”

Underviser 4

Selvom der allerede er et stort arbejde på området og meget samarbejde med kommunen, ser det ud til, at aftenskolerne har et uudnyttet potentiale i forhold til at arbejde med psykisk sårbare. For at realisere dette potentiale kan flere indsatser være relevante.

Nedenfor vil muligheden for at udbyde livsmestringskurser eller flere personlighedsudviklende kurser blive drøftet. Andre muligheder, der kan afsøges på dette område, er blandt andet, hvordan man kan sikre det mest optimale samspil med kommunens indsats for risikogrupper.

Derudover kan man overveje, om der er andre måder, hvorpå det kan blive lettere for denne målgruppe at bruge aftenskolerne. Kan der være samarbejder med sygeforsikringer om hold for stressramte? Som nævnt har aftenskolerne i Aalborg allerede godt fat i gruppen med meget komplekse problemstillinger, men kan man gøre mere for den gruppe, der er på vej ud af behandling, eller som ikke har en fuldt erkendt problemstilling?

Fag

I forhold til mental sundhed er en af aftenskolernes store forcer det brede fagudbud. For kursisterne er det centralt at få lov til at lære nyt og fordybe sig i områder, som interesserer lige præcis dem. På nogle fagområder har aftenskolerne nærmest monopol. Er man interesseret i manuelle fag som keramik, maleri, trædrejning eller andre typer træarbejder, er aftenskolen ofte det eneste regi, hvor voksne kan lære mere på disse områder. Ligeledes er aftenskolerne en meget stor spiller på de sproglige og grundlæggende fag for voksne.

Desuden har undersøgelsen vist, at aftenskolernes muligheder for at oprette hold for en specifik målgruppe gør kursisterne endnu mere tilfredse og øger deres sociale udbytte. Aftenskolen kan også med de mange løst tilknyttede undervisere udbyde nicheprægede fag, som kan etableres, hvis blot 8-10 personer er interesserede i det. Undersøgelsens resultater indikerer, at når der er tale om sådanne specifikke fag, er kursisterne klar til at transportere sig langt for at deltage.

Det brede fagudvalg er således i sig selv med til at give plads til forskellighed og styrke aftenskolernes generelle samfundsmæssige betydning. Selvom undersøgelsen viser, at alle kursister på tværs af fag har stort trivselsmæssigt udbytte af at deltage i aftenskolens aktiviteter, kan der være fagtyper, der har større potentiale end andre i forhold til mental sundhed og øget trivsel.

De kommende afsnit ser nærmere på fagtyper, hvor undersøgelsens resultater peger på et muligt potentiale; de manuelle fag, bevægelsesfag og hold med særligt fokus på sundhed, krop og sjæl. I forhold til mental sundhed antyder resultaterne, at aftenskolerne også ved instrumental- og musikundervisning kan have noget særligt at byde ind med. Der er dog så få besvarelser fra deltagere i disse fag, at det ikke er medtaget her.

Manuelle fag

Som nævnt ovenfor, har aftenskolerne nærmest monopol på at udbyde manuelle fag til voksne. Samtidigt viser baggrundsafsnittet om aftenskolerne i Aalborg, at der siden 2009 har været et fald i antallet af undervisningstimer inden for de manuelle faggrupper med lidt over 4.000 timer.

I forhold til mental sundhed viser undersøgelsen ellers, at de manuelle fag har meget at byde på. Kapitel 8 viser, at det er på de manuelle fag, hvor flest kursister føler, de er blevet en del af et fællesskab, og hele 27 pct. angiver, at de har fået nye venner gennem de manuelle fag. Desuden er det også denne faggruppe, hvor flest kursister får succesoplevelser med nye ting, mærker en faglig udvikling og har lært noget, de kan bruge i deres fritid. Det trivselsmæssige udbytte for de nuværende kursister er således højt i de manuelle fag. Som citatet fra en underviser i keramik ovenfor viser, kan det at fremstille et produkt desuden være godt for psykisk sårbare.

Gennemgangen af målgrupperne ovenfor viser desuden, at de manuelle fag kan være meget relevante for alle de fire fremhævede målgrupper. For hold for børn og voksne kan de manuelle fag byde på udfordringer på tværs af generationerne:

I1: "Men jeg kunne godt forestille mig, at nogle kreative kurser kunne have interesse også. Hvor man var to generationer, ikke."

I2: "Ja, fordi man kan sige, meget af det skolerne tilbyder, det er jo sang og musik og så sport. Så lidt noget, der gik ud over det, kunne jo være rigtig, rigtig godt. Og jeg tænker også, altså madlavning, det må jo også gerne være noget, der sådan er noget tema i, det behøver jo ikke kun være til madpakker og sådan."

Kursister, madhold for børn og voksne

For mænd med psykisk sårbarhed er det som beskrevet ovenfor ofte ikke italesatte problemstillinger. Det betyder, at hold med særligt fokus på trivsel eller mindfulness nok ikke i større udstrækning tiltrækker målgruppen. Som herrerne i interviewene ovenfor understreger, kan der i stedet være et tiltrækningspotentiale i netop de manuelle fag. Som undersøgelsen viser, er der i disse fag bedre muligheder for samtale og fællesskab end på de to andre faggrupper.

For de unge kvinder kan der også være et stort potentiale her. Mange håndværksmæssige og kreative fag har fået en renæssance. Det er igen meget moderne at strikke og producere sine egne ting. Ligeledes har design, syning og mode meget opmærksomhed for mange unge piger/kvinder. Hele det kreative univers er i det hele taget noget, der appellerer til mange i netop denne målgruppe.

Særligt interessant i forhold til faggruppens potentiale er, at undersøgelsen viser, at faldet i undervisningstimer i aftenskoleregi ikke betyder en manglende interesse for manuelle fag i sig selv. I borgerundersøgelsen svarer 27 pct. af de borgere, der dyrker kreative aktiviteter, at de gør det i aftenskoleregi (se evt. mere i kapitel 8). Der er imidlertid 46 pct. af dem, der dyrker kreative interesser, som gør det i selvorganiseret regi. Med andre ord: interessen og lysten er der, men de benytter ikke aftenskolen som regi. Spørgsmålet er således, om aftenskolerne er ved at gå glip af et kæmpe udviklingspotentiale på et område, der historisk set er deres kerneområde?

Til inspiration i denne sammenhæng kan man se på løb som aktivitet og foreningslivet som regi. Løb har traditionelt hørt til under atletikken. Da der fra 1980'erne og frem var en stigende interesse for løb som motionsform, var de præstationsorienterede atletikklubber slet ikke parat med tilbud til de nye målgrupper. Løb er i dag den største idrætsaktivitet i Danmark, men langt de fleste dyrker løb selvorganiseret eller i helt andre regi end i foreningslivet. Løbserfaringer bliver i stedet delt over de sociale medier, og der har været en eksplosion af virtuelle løbsfællesskaber. Det private regi har i meget større grad end foreningslivet formået at realisere potentialet (Forsberg 2012).

Yoga er et andet godt eksempel på et fag, som har gennemgået en lignende – om end ikke helt så omfattende udvikling. Yoga levede i længere tid et stille liv i aftenskoleregi. Inden for de sidste 10 år er der imidlertid kommet en hel ny bølge af udbydere. Både deciderede yogastudier og fitnesscentre tiltrækker nye og unge målgrupper til aktiviteten. I en undersøgelse af det Københavnske yogamiljø var det imidlertid tydeligt, at forøgelsen af yogaudøvere helt gik forbi aftenskolerne, som ikke havde vækst på området i den periode (Bjerrum og Pilgaard 2014).

Eksemplet understreger, at der sagtens kan være mulighed for vækst på undervisningsområder, man allerede har.

Det kan således være nærliggende for aftenskolerne at se nærmere på, hvorfor de manuelle fag de senere år har oplevet så stor tilbagegang og undersøge, om – og i givet fald hvordan – denne tendens kan vendes. Kan aftenskolerne gentænke deres udbud på området?

Bevægelsesfag

Samlet set er det blot en lille del af danskerne, der dyrker deres motion/idrætsaktivitet i aftenskolen. Ifølge danskernes motions- og sportsvaner 2011 (Laub 2013) er det blot 3 pct. af danskerne. Undersøgelsen peger imidlertid på, at aftenskolernes bevægelseshold kan noget særligt i forhold til mental sundhed.

På bevægelsesområdet har aftenskolerne været rigtig gode til at skabe hold for særlige målgrupper. Blandt de kursister, der angiver en lav trivselsscore, er der flest, der angiver, at de går til bevægelsesfag. Det er også på bevægelsesfagene, flest kursister (27 pct.) har

snakket med deres underviser om personlige forhold⁵³, og 76 pct. af deltagerne i denne faggruppe svarer, at de går glade hjem efter hver undervisning. Den kvalitative del af undersøgelsen viser, at de små hold giver deltagerne tryghed og mulighed for at føle, at de hører til på holdet og ikke sinker andre.

Meget peger således på, at aftenskolerne har et nichetilbud på bevægelsesområdet, der har et potentiale i forhold til mental sundhed. Bevægelsesfag er allerede et fokusområde for mange af aftenskolerne i Aalborg. Faggruppen er steget støt siden 2009 i Aalborg og er nu den faggruppe, der har flest undervisningstimer. Det kan dog stadig være gavnligt at sætte fokus på aftenskolernes særlige kvaliteter i forhold til bevægelse og mental sundhed.

Hold om sundhed, krop og sjæl

Arbejdet i de manuelle fag i aftenskolerne rummer en pædagogisk tilgang, som i høj grad læner sig op af en klassisk socialpædagogisk tilgang. Man mødes omkring en aktivitet, som er det centrale fællesmenneskelige. Gennem aktiviteten og det at indgå i et fællesskab med fælles rammer udvikler deltagerne sig personligt og læringsmæssigt. Selvom aftenskolerne er rigtigt gode til at lave hold for særlige målgrupper og i mange tilfælde har hold for eksempelvis handicappede, er det altså noget andet, der er på spil her. En aftenskoleleder forklarer:

”Ja, men jeg vil så sige, at man kan forestille sig sprog for udviklingshæmmede. Sådan noget ville jeg jo synes, er fantastisk at kunne gøre. Fordi det handler om, at man har et fælles tredje. Man kommer ikke, fordi man er handicappet, man kommer, fordi man gerne vil lære engelsk. At man så har nogle forudsætninger, der gør, at det skal tilrettelægges på en særlig måde, er jo kun positivt, at det kan lade sig gøre.”

”Jeg ville ikke bryde mig om at lave et hold, hvor målet er defineret i retning af at være for udviklingshæmmede. Så giver det ikke rigtigt mening i mit hoved. Der skal være faget at samles om – det er jo det, der er meningen med folkeoplysningen. (...) Personlig udvikling, der gør, at man bliver klogere på et område. Man kan jo sammenligne det med, at inden for sundhedsvæsenet kommer man jo, fordi man er syg. Det er jo det, der er temaet. Det er det ikke her – her kommer man for at lære noget og for at få bevæget kroppen osv. Men det skal helst ikke være sygdommen, der er i centrum. Det kan godt være det er et issue, som fylder meget, men det er trods alt det andet, det handler om.”

I forhold til mental sundhed er der imidlertid andre tiltag, hvor der er mere fokus på det direkte arbejde med den psykiske sårbarhed. Fra 2013-2015 gennemførte Sindskolerne i Aalborg i samarbejde med landsforeningen SIND og DOF projekt 'Mental Sundhed – en udfordring for folkeoplysningen'. Målet var at udvikle livsmestringskurser, hvor det fælles tredje netop var et bevidst arbejde med at styrke sin psykiske robusthed og handlekompetencer. Målet var, at uddanne undervisere til fagene og udbrede tilbuddene til flere forskellige skoler. Den sidste del af projektet med udbredelse af fagene er stadig under udvikling.

---

⁵³ Tæt fulgt af de manuelle fag, hvor 25 pct. angiver at have snakket med underviseren om personlige forhold.

Der er således endnu ikke generaliserbar viden om, hvorvidt fagene er populære og deres betydning for deltagerne.

I denne undersøgelse har vi søgt at afdække, om der er et potentiale for hold med særligt fokus på mental sundhed. Ét af de mulige svar på, hvordan aftenskolerne bidrager til deltagernes positive mentale sundhed var 'Gennem hold om sundhed og krop og sjæl'. Besvarelserne her er interessante. Hos undervisere og bestyrelsesmedlemmer er det kun hhv. 11 og 10 pct., der ser sådanne hold som vejen til at arbejde med positiv mental sundhed. Derimod har 19 pct. af kursisterne valgt denne svarmulighed som én af de tre måder, de primært ser aftenskolerne bidrage på.

For nogle kursister ser det således ud til, at det at arbejde bevidst og direkte med sundhed, krop og sjæl kunne være et potentiale. Som nævnt ovenfor er det nok ikke primært mændene, der ville opsøge denne direkte tilgang til øget trivsel. Men for nogle kvinder kan den type fag måske være et interessant tilbud.

Mental sundhed og aftenskolernes rammer og ressourcer

Ser man på aftenskolernes rammer og vilkår, er der faktorer, der kan forekomme som en barriere for at nå ud til nye og anderledes målgrupper. På den anden side ser nogen af aftenskolernes særlige karakteristika ud til at være meget befordrende for arbejdet med øget trivsel og mental sundhed. Afsnittet her berører udvalgte opmærksomhedspunkter i forhold til at kunne realisere det mulige potentiale på området.

Økonomi - Aftenskolen som 'high end'-produkt

I forhold til aftenskolernes potentiale for at tiltrække de mange nye målgrupper, der er beskrevet ovenfor, er det vigtigt at tage prisen i betragtning. Dansk Folkeoplysnings Samråd, der på mange måder er oplysningsforbundenes talerør, har længe kæmpet for at få genindført, at kommuner kan yde tilskud til 2/3 af aftenskolernes udgifter i stedet for som nu - kun op til 1/3. Dette er ikke et indlæg i den debat.

Det er imidlertid vigtigt at holde sig for øje, at aftenskolen på mange måder er et 'luksusprodukt'. Det er en tydelig opfattelse blandt underviserne i fokusgruppeinterviewet, der understreger, at lærerne skal være dygtige for at kunne leve op til kursisternes forventninger. Også mange af kursisterne i interviewundersøgelsen har den overvejelse:

I1: "(...) Der er nogen, der pludselig ikke har råd til det, som vel er den største gene, da det pludselig blev dyrere. Men alt koster jo penge."

I2: "Men det er jo billigere at gå om dagen end om aftenen, men det er jo fint. Og jeg betaler gerne for det, selvom jeg kan få det gratis gennem fysioterapeuten."

I1: "Hvis det er godt, så vil man hellere ofre de penge, det koster."

Interviewer: "Så selvom det er blevet lidt dyrere med årene..."

I2: "Men hvad er dyrt? Det handler om, hvad vil man med det? De kommunale forløb er mere specifikt rettet mod én ting. Der tager man ikke så meget hensyn til hele kroppen. Jeg blev først sendt med mit knæ, så fik jeg ondt i ryggen, men det tog det træningsforløb ikke hensyn til. Så blev jeg sendt til at træningsforløb for ryggen, men så blev det værre i mine ben. Man glemmer det helhedsorienterede. Det er specifikt rettet mod én ting. I hvert fald de forløb, jeg blev sendt på."

Aftenskolen opfattes altså som et relativt dyrt tilbud i forhold til mange foreningstilbud, organisationskampagner, kommunale tilbud eller lignende. Undersøgelsen viser, at for kursisterne i aftenskolen, er det for nogen en prioriteringssag, og for andre spiller økonomien ofte ikke så stor en rolle (12 pct. er dog delvist eller meget utilfredse med prisen). Blandt borgerundersøgelsens respondenter har 43 pct. af dem, der aldrig har gået på aftenskole, overvejet det. 20 pct. har fravalgt aftenskolen på grund af prisen. Økonomien kan således være en barriere for visse målgrupper.

For at kunne realisere potentialerne kan det derfor være nyttigt at tænke på aftenskolen som et kvalitetsprodukt. Et produkt, som kursisterne virkeligt prioriterer og derfor også har høje forventninger til.

Faciliteter

Hvis aftenskolerne som et relativt dyrt produkt skal tiltrække nye målgrupper, kan det være gavnligt at overveje lokalernes og rammernes betydning for 'produktet'. Kapitel 7 beskriver kursisternes bevæggrunde for at gå på aftenskole. Deriblandt også deres tilfredshed med aftenskolernes mere overordnede rammer. Generelt er kursisterne meget positive over for aftenskolen. Det gælder også i deres vurdering af rammevilkårene. De tre faktorer, som færrest er tilfredse med, er pris, aftenskolens lokaler og parkeringsmuligheder.

12 pct. er utilfredse med prisen. Desuden er 17 pct. utilfredse med aftenskolernes lokaler, og hele 43 pct. er ikke tilfredse med parkeringsmulighederne. Parkeringsforholdene kan være vanskelige at have indflydelse på for den enkelte aftenskole.

For de aftenskoler, der ikke har egne lokaler, er det ikke en faktor, man selv kan påvirke direkte. Flere aftenskoler i Aalborg har imidlertid egne lokaler og mulighed for at påvirke indretningen.

Den kvalitative del af undersøgelsen viser, at aftenskolens aktører har stor overbærenhed i forhold til de lokalemæssige forhold. Møbelpolstrere, der tidligere transportererede deres møbler frem og tilbage. Kursister, der er klar til at rydde lokaler til deres specifikke brug. En underviser fremhæver, at hun selv er imponeret af, at kursisterne aldrig har kommenteret de fysiske rammer, hvor hun selv tit har tænkt over, at de kunne være mere lækre.

For flere informanter er det dog også noget man forholder sig til:

Interviewer: "Hvordan er I tilfredse med lokalerne her?"

I1: "Dem er jeg ikke voldsomt imponeret over, men jeg har gået til madlavning hernede før, sådan noget thai-madlavning. Og altså, jeg synes det er slidt, og jeg synes også, mange af tingene er rigtig svære at finde, og jeg synes der er rigtig mange ting, der er i stykker, som vi skal bruge hernede. Så, men det var det også sidste gang, så.

(...)

Interviewer: "Så det er slidt?"

I1: "Ja det er det, og det er mangelfuldt i forhold til, at det skal bruges til sådan nogle ting her."

I2: "Ja, det trænger til at blive opdateret, sådan lige med hvad der er, og om der er lys i ovnene og sådan nogle ting."

I3: "Den ovn, vi har, er der overhovedet ikke lys i."

I1: "Og plader, der ikke kan fås ud af ovnene også, der var også et hold sidste gang, der ikke kunne få deres plader ud, altså simpelthen, fordi så passede de ikke helt."

Kursister, madlavning

For kursisterne her er der altså nogle faciliteter, der kunne være bedre. For i hvert fald den ene af kursisterne er det dog ikke noget, der fik hende til at vælge aftenskolen fra. Hun havde erfaringen fra tidligere, og andre faktorer har betydet mere for hende.

I forhold til at tiltrække nye målgrupper kan det dog være nyttigt at vurdere den signalværdi, der ligger i lokalerne og miljøet og sammenholde det med prisen og forventningerne til 'produktet'.

Holdstørrelse

Et af de steder, hvor aftenskolen er meget konkurrencedygtig, er på holdstørrelser. Undersøgelsen viser, at det er de færreste hold, der har mere end 20 deltagere. Et almindeligt hold har typisk 12-14 kursister. Mange hold har færre.

At aftenskolerne kan udbyde så relativt små hold, skyldes dels, at lovgivningen giver mulighed for tilskud til oprettelse af små hold⁵⁴. Dels skyldes det, at aftenskolelederne, som kapitel 6 viser, prioriterer at oprette hold med færre kursister på, hvis andre hold med flere kursister kan dække indtægtsgab.

Det er således et højt prioriteret område, men er også værd at fremhæve i forhold til mental sundhed. Denne fleksibilitet gør, at selv meget små interesseområder kan trives og få plads på aftenskolerne. Som undersøgelsen viser, er netop det at få lov at fordybe sig i noget af det, man interesserer sig for, et kerneudbytte for kursisterne.

---

⁵⁴ F. eks. hvis kursister er handicappede i forhold til et fag, hvis der er tale om instrumentalundervisning eller hvis det er hold i yderområder.

Desuden fremhæver flere kursister, at de små hold skaber en god stemning med mulighed for at komme til at kende hinanden. Andre at det giver en tryghed at være på et hold, hvor flokken er så lille, at man kan tage hensyn til hinanden.

I undersøgelsen 'Aftenskolen og psykisk sårbar' var denne tendens endnu mere tydelig. Mange respondenter understregede, hvordan alene det at indgå i sociale sammenhænge er en udfordring for dem, men at de små hold gør det nemmere for dem.

I denne sammenhæng ser det således ud til, at aftenskolerne har noget ganske særligt at byde på i forhold til mental sundhed gennem lovgivningens muligheder og ledelsernes 'solidariske tænkning' i forhold til aftenskolens samlede virksomhed.

De store og de små skoler

Nye tal om aftenskolerne på landsplan viser, at der siden 2005 er sket et fald i antallet af foreninger, der driver aftenskoler. Ifølge Uni C var der i 2005 2100 aftenskoler på landsplan. Nu er der blot 1200 aftenskoler ifølge kommunernes indberetninger til Vifo (Thøgersen 2016 - under udarbejdelse)

Faldet i antallet af aftenskoler kan skyldes mange forskellige ting. Flere forbundsskoler lagde sig sammen i de nye kommuner i forbindelse med kommunalreformen i 2007. Nogle kommuner og forbund arbejder også med at få/hjælpe nye tiltag på området til at arbejde sammen med allerede eksisterende aftenskoler. Hvad grunden end er, er det tydeligt, at der er langt færre udbydere nu, end for blot 10 år siden.

Denne undersøgelse viser på den ene side, at kursister generelt er klar til at køre efter 'det helt rigtige fag', men den viser også, at for en stor gruppe, er det vigtigt, at tilbuddet er i nærheden (særligt de unge). Desuden peger undersøgelsen på, at deltagere på mindre aftenskoler har større socialt udbytte af at deltage i aftenskolerne. På baggrund af de foreliggende resultater er det vanskeligt at vurdere om det skyldes, at de mindre skoler ligger i mindre lokalsamfund, om det er, fordi de er, hvad vi her kalder 'specialiserede skoler', eller om det simpelthen skyldes, at de er mindre og dermed engagerer deres deltagere mere.

Som samvirke og kommune kan det imidlertid være nyttigt at tage med i overvejelserne om, hvordan det samlede aftenskoletilbud skal være i Aalborg Kommune. Det kan tyde på at et varieret udbud også i organiseringsform og størrelse kan komme borgerne til gode.

Underviserne - Fritidsregimet og de fuldtidsansatte

Skal man se på aftenskolernes potentiale, er underviserne, som analysen har vist, en af skolernes vigtigste ressourcer. For aftenskolerne er det således vigtigt at overveje, hvordan denne ressource forvaltes, hvis man vil styrke aftenskolernes generelle tilbud og samfundsmæssige betydning.

Lovens rammer for aftenskolelærere og den måde, aftenskolerne generelt agerer i forhold til deres ansatte, har på mange måder rødderne solidt plantet i idéen om frivillighed. Det

ser ud til at være bygget på en antagelse af, at aftenskolen også for lærerne er en del af en fritidsbeskæftigelse. Arbejdet ses som et supplement til en anden beskæftigelse.

Som undersøgelsen viser, er det også tilfældet for 41 pct. af de undervisere, der har deltaget i spørgeskemaundersøgelsen. Det er da også denne gruppe, der er mest tilfreds med de ansættelsesmæssige vilkår i aftenskolen. 58 pct. svarer, at de er meget tilfredse, og 21 pct., at de er delvist tilfredse.

Som beskrevet ovenfor er den gruppe af aftenskolelærere, der er mindst tilfredse, de undervisere, der underviser mere end 15 timer om ugen. Her er blot 30 pct. helt tilfredse og 20 pct. delvist tilfredse. Der er stadig få (10 pct.), der er direkte utilfredse.

Det betyder dog ikke, at de er uengagerede. Som undersøgelsen viser, er det lærere, der brænder for deres fag, for at undervise og for aftenskolen som idé. De kæmper for at optimere lokalerne og de praktiske forhold. Mange er selv ude at lave ekstra reklame for deres hold og nye initiativer. De skaber endda selv en fleksibilitet for kursisterne, som aftenskolerne ellers kan mangle, ved at give kursisterne mulighed for at komme på andre hold, hvis de en dag går glip af deres eget hold. Der er dog også noget, der tyder på, at det for de meget engagerede er en bitter-sød situation. En af underviserne formulerede det på følgende måde:

”Jeg har så tit tænkt på det her, altså aftenskolen er jo et flot tilbud ud til alle. Og så vil man være bekendt at ansætte folk på de vilkår?”

Fokusgruppeinterview undervisere, Underviser 2

Selvom gruppen af undervisere, hvor aftenskoleundervisningen er basis for deres primære indtægt (13 pct. af lærerne), kan se lille ud i det samlede billede, kan det stadig give god mening at se nærmere på de ressourcer, der ligger der. Aftenskolelærerne er som nævnt blevet bedt om at svare på, hvor mange hold de underviser på. De lærere, der har deltaget i undersøgelsen, har sammenlagt 303 hold. De ’fuldtidsansatte’ lærere står for i alt 110 af disse hold. Det betyder, at de tegner sig for 36 pct. af den undervisning og dermed også den omsætning, der er repræsenteret i undersøgelsen. Med andre ord kan få fuldtidsengagerede lærere have stor betydning for en aftenskoles virksomhed.

Man kan således diskutere, om det er bæredygtigt for de aftenskoler, der ønsker at vokse og udvikle særlige former for tilbud – evt. i samarbejde med kommunen og andre aktører – fortsat at have ansatte udelukkende på de nuværende vilkår.

Som det er nu, kan de enkelte aftenskolelærere til tider se hinanden mere som konkurrenter end kollegaer:

Underviser 7: ”Det tror jeg, der er nogen, der gør. Jeg tror lidt, nu ved jeg ikke, hvad det er for nogle områder, I har afsøgt, men med mental sundhed er det lidt de samme, man appellerer til ikke. [Også]aftenskolerne imellem. Det har jeg haft fornemmelsen af.”

Interviewer: ”Ja, det kunne det nemlig sagtens være.”

LS: "Men også sådan lidt indbyrdes. Man kan godt komme hinanden ved – til en vis grænse."

Lærernes samspil med aftenskolerne bliver især vigtig, hvis man ønsker at kunne nå ud til borgerne med et kvalitetssikret produkt, der kan klare sig i konkurrence med andre lignende tilbud. Flere aftenskoler i undersøgelsen søger allerede at gøre noget for dem, der underviser meget. Eksempelvis som det kommer til udtryk i det følgende citat fra en aftenskoleleder:

"Vi prøver også på, at de får så mange timer som muligt. Det giver både en tilknytning og et ejerskab i forhold til institutionen. Men det giver også et miljø og et fællesskab. Og så har vi en meget smal administration. Det kan du se, vi er bare to. Og vi udliciterer simpelthen ofte. Og vi siger: "Her har vi en opgave. Det skal du løse, og det får du x antal timer til". Og så får vi på den måde også kompetente folk til at være med til at løse det. Og dem, der er undervisere, ved, at hvis vi har en opgave, der passer til én af dem, så spørger vi dem. Så de føler sig meget knyttet til institutionen.

Aftenskoleleder

Det kan imidlertid være en overvejelse værd, om man også i fremtiden kan sikre sig dygtige og stabile undervisere med de nuværende vilkår. For de mange undervisere med et eller meget få hold giver den nuværende ordning god mening. Samtidigt sikrer den, at aftenskolerne har have et bredt og til tider nichepræget udbud, da der ikke behøver at være mere end 1 hold i det samme fag.

På den anden side kræver det måske en nytænkning i forhold til 'fuldtidslærerne', hvis man som aftenskole vil være en central samarbejdspartner eller ønsker vækst. Kan man skabe særlige vilkår for dem og dermed måske også få mere ud af deres ressourcer i forhold til aftenskolens drift og udvikling?

Litteraturliste

Aalborg Kommune (2014): *Sundhedspolitik 2015-2018*, Sundheds- og Kulturforvaltningen, Aalborg

Aalborg Kommune (2015): Statistisk Årbog 2015, <http://www.aalborg.dk/nyheder/alle-nyheder/2015/12/statistisk-årbog-2015>

Aalborg Kommune (februar 2015): *Temarapport om mental sundhed – til drøftelse på Sundheds- og Kulturudvalget*.

Antonovsky, Aaron (2000): *Helbredets mysterium*. Hans Reitzels Forlag, København.

Bech, Per (1999): *Stress og Livskvalitet*. Psykiatrifondens Forlag.

Bjerrum, Henriette & Christian Gjersing Nielsen (2016): *Aftenskolerne og psykisk sårbare*. Videncenter for Folkeoplysning, København

Bjerrum, Henriette & Pilgaard, Maja (2014): *Yoga i København – udøvere, undervisere og uddannelser*. Videncenter for Folkeoplysning, København

Christensen, Thomas Nordahl & Marie Lønberg Hansen (2014): *Validerede instrumenter ved måling af mental sundhed – til evalueringer på det sociale område*.

Forsberg, Peter (2012): *Motionsløbere i Danmark – portræt af danske motionsløbere*, Idrættens Analyseinstitut, København.

Forsberg, Peter, Maja Pilgaard, Jens Høyer-Kruse, Casper Due-Nielsen, Aline van Bedaf & Peter Mindegaard (2015): *Idrætsfaciliteter i Ballerup Kommune. Faciliteter, foreninger og borgere på idrætsområdet i Ballerup Kommune*. Idrættens Analyseinstitut, København.

Fridberg, Torben & Lars Skov Henriksen (2014): *Udviklingen i frivilligt arbejde 2004-2012*. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Grube, Kirsten & Søren Østergaard (2010) (red.): *Aktiviteter tiltrækker, relationer fastholder – måske*. Center for Ungdomsstudier og Religionspædagogik (CUR). Ungdomsanalyse.nu. Frederiksberg.

Ibsen, Bjarne, Karsten Østerlund & Hans Peter Quist (2015): *Folkeoplysning og frivilligt arbejdes betydning for demokratisk deltagelse*. Center for Forskning i Idræt, Sundhed og Civilsamfund, Syddansk Universitet. Movements 2015:6.

Kandrup, Poul Erik (2013) (red.): *Uden tvivl, med stort besvær. En historie om DOF 1973-2013*. Dansk Oplysningsforbund. Helsingør.

Kirkegaard, Kasper Lund & Karsten Østerlund (2010): "Fitnesskultur mellem forening og forretning. Aktive fitnessudøveres træningsmotiver, tilfredshed og selvvalgte sundhed." Idrættens Analyseinstitut.

Kommunernes Landsforening (2015): *Folkeoplysningsloven med kommentarer*, Kommuneforlaget A/S

- Koushede, Vibeke (2015): *For mental sundhed – et nyt perspektiv*. Statens Institut for Folkesundhed, København.
- Kulturministeriet (2012): *Danskernes Kulturovaner 2012*. Kulturministeriet
- Laub, Trygve (2013): *Fremtidens frivillige foreningsliv i idrætten*. Idrættens Analyseinstitut, København.
- Løvgreen, Peter (1996): *Folkeoplysningens medarbejdere – en undersøgelse for FVU*. Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenuddannelse.
- Løvgreen, Peter & Nordentoft, Agnethe (1998): *Aftenskolernes deltagere og ikke-deltagere*. Udviklingscentret for folkeoplysning og voksenundervisning, København.
- Løvgreen, Peter; Agnethe Nordentoft & Mette Winther (1998): *Aftenskolernes hvem-hvad-hvor. Om aftenskolernes aktører, aktiviteter og rammer*. Udviklingscentret for Folkeoplysning og Voksenundervisning. København.
- Madsen, Svend Aage (2012): "Mænd og ensomhed", Psykiatrifonden.
<http://www.psykiatrifonden.dk/faa-hjaelp/taenk-dig-staerk/ensomhed/lad-mig-vaere-i-fred.aspx>
- Malmgren, Marianne, Karl Vogt-Nielsen, Henning Hansen & Carina Børgesen (2012): *Unge Fritidsaktiviteter*. CASA.
- Marquard, Maria & Siv Hovmand Sørensen (2011): *Den Nordiske Voksenlærer*. Nationalt Center for Competenceudvikling
- Pilgaard, Maja (2016 – under udarbejdelse): *Danskernes motions- og sportsvaner 2016*. Idrættens Analyseinstitut.
- Nielsen, Christian Gjersing & Maja Pilgaard (2014): *Aftenskolernes stabile niche er udfordret*. Artikel bragt på www.vifo.dk 20.08.2014
- Nielsen, Line & Vibeke Koushede, Vibeke (2015): *ABC For mental sundhed – fra retorik til handling*. - Statens Institut for Folkesundhed, København
- Randrup, Thomas B.; Jasper Schipperijn; Berit Ipsen Hansen; Frank Søndergaard Jensen & Ulrika Stigsdotter Ulrika K.(2008): *Natur og sundhed– Sammenhæng mellem grønne områders udtryk og brug set i forhold til befolkningens sundhed*. Park- og Landskabsserien nr. 40, Skov & Landskab, Hørsholm, 2008. 154 s. ill.
- Selskab for mænds sundhed (2013): Faktaark: Mænds mentale sundhed og problemer,
http://www.sundmand.dk/Faktaark_MHW2013.pdf
- Social- og Indenrigsministeriet (2013): "SIM's kommunale nøgletal", www.noegletal.dk
- Sundhedsstyrelsen (2008): *Fremme af mental sundhed – baggrund, begreb og determinanter*, Sundhedsstyrelsen, København
- Sundhedsstyrelsen (2010): *Mental sundhed blandt voksne danskere – analyser baseret på Sundheds- og sygelighedsundersøgelsen 2005*. Sundhedsstyrelsen, København

Sundhedsstyrelsen (2011): "Stress og mental sundhed", <http://sundhedsstyrelsen.dk/da/sundhed-og-livsstil/mental-sundhed/stress-og-mental-sundhed>

Sundhedsstyrelsen (2012): *Forebyggelsespakke Mental Sundhed*. Sundhedsstyrelsen, København

Sundhedsstyrelsen (2014): *Danskernes Sundhed – Den Nationale Sundhedsprofil 2013*. Sundhedsstyrelsen

Stubtoft, Erik (2000): *Fra oplysning til uddannelse – historien om Arbejdernes Oplysningsforbund 1924-1999*. AOF Danmark på AOF's Forlag

Statens Institut for Folkesundhed (2015): *Skolebørnsundersøgelsen 2014*. Statens Institut for Folkesundhed.

Statens Institut for Folkesundhed (2016): "Mental sundhed er kommet på kommunernes dagsorden", http://www.si-folkesundhed.dk/Ugenspct.20talpct.20forpct.20folkesundhed/Ugenspct.20tal/03_2016.aspx

Svendsen, Gert Tinggaard (2012): *Tillid*. Aarhus Universitetsforlag.

Tansella, Michele (1997): "Foreword" i *Gender differences in the epidemiology of affective disorders and schizophrenia*, World Health Organization, Genève.

Thybo, Peter (2014): "*Det Dobbelte KRAM*" - Et salutogent arbejdsgrundlag for temagruppen om Mental Sundhed i Sund By Netværket. www.sund-by-net.dk/publikationer

Thøgersen, Malene & Henriette Bjerrum (2015): *Folkeuniversitetet – Én organisation, mange virkeligheder. Folkeuniversitetets historie, økonomi og organisering*. Videncenter for Folkeoplysning, København.

Thøgersen, Malene (2016 – under udarbejdelse): *Folkeoplysningen i kommunerne. En analyse af kommunale nøgletal på folkeoplysningsområdet*. Videncenter for Folkeoplysning.

Torpe, Lars (2013): *De stærke samfund*. Frydenlund Academic

Fortegnelse over figurer og tabeller

Figurer

- Figur 1: Flere kvinder end mænd vurderer, at de har dårlig mental sundhed, s. 28
- Figur 2: Undervisningstimer og deltagertal fordelt på fag (2014), s. 35
- Figur 3: Undervisningstimer i Aalborg Kommune (2009-2014) – fordelt på fag, s. 36
- Figur 4: Undersøgelsens fem perspektiver på aftenskolernes rolle og potentialer, s. 39
- Figur 5: Kursisternes alder, s. 42
- Figur 6: Højeste gennemførte uddannelse – kursister og borgere i Aalborg Kommune, s. 44
- Figur 7: Selvvurderet helbred blandt kursister og almen befolkning, s. 46
- Figur 8: Kursisters og borgeres trivsel – fordelt på alder, s. 48
- Figur 9: Antallet af hold – fordelt på alder, s. 50
- Figur 10: Antal år på aftenskole – andel i pct., s. 51
- Figur 11: Antal kursister på holdet, s. 54
- Figur 12: Fordelingen på fag, s. 56
- Figur 13: Kursisternes fag – fordelt på køn, s. 57
- Figur 14: Særlige målgrupper – fordelt på fag, s. 59
- Figur 15: Kursisternes øvrige fritidsaktiviteter, s. 60
- Figur 16: Sammenhæng mellem score på aktivitetsindeks og alder, s. 62
- Figur 17: Sammenhæng mellem score på aktivitetsindeks og trivsel, s. 62
- Figur 18: Hvem eller hvad har inspireret dig til at gå på aftenskole?, s. 65
- Figur 19: Årsager til at gå på aftenskole, s. 69
- Figur 20: Vigtigste årsager til at gå på aftenskole – fordelt på fag, s. 70
- Figur 21: Årsager til at gå på aftenskole – fordelt på målgrupper, s. 71
- Figur 22: Årsager til at gå på aftenskole – fordelt på køn, s. 72
- Figur 23: Vigtighed af grunde til valget af hold, s. 74
- Figur 24: Vigtige faktorer ved holdvalg – fordelt på alder, s. 77
- Figur 25: Tilfredshed med aftenskolens tilbud, s. 78
- Figur 26: Begrundelser for muligt fremtidigt fravalg, s. 83
- Figur 27: Begrundelser for fremtidigt fravalg, s. 84
- Figur 28: Kursisternes selvvurderede udbytte, s. 88
- Figur 29: Socialt udbytte – fordelt på fag, s. 93
- Figur 30: Del af et fællesskab – fordelt på målgrupper, s. 95
- Figur 31: Personlig udvikling og trivsel, s. 97
- Figur 32: Håndtere udfordringer i hverdagen – fordelt på målgrupper, s. 98
- Figur 33: Faglig udvikling – fordelt på fag, s. 100
- Figur 34: Udbytte fordelt på udvalgte fag – Demokratiundersøgelsen 2015, s. 101
- Figur 35: Sammenhæng mellem borgernes alder og regi for aktiviteter, s. 103
- Figur 36: Socialt udbytte – fordelt på regi, s. 104
- Figur 37: Udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel – fordelt på regi, s. 105
- Figur 38: Udbytte relateret til læring og faglig udvikling – fordelt på regi, s. 105
- Figur 39: Undervisernes alder, s. 111
- Figur 40: Undervisernes uddannelsesniveau, s. 112
- Figur 41: Hvilke former for fag underviser du i?, s. 113

- Figur 42: Aftenskoleundervisningens andel af samlet indtægt, s. 115
- Figur 43: Undervisning i andre regi?, s. 116
- Figur 44: Undervisernes videreuddannelse siden ansættelsen, s. 117
- Figur 45: Tilfreds med mulighed for videreuddannelse, s. 118
- Figur 46: Aftenskolelærerne er motiverede af at undervise i noget, de brænder for, s. 119
- Figur 47: En god aftenskolelærer skal være fagligt dygtig, s. 123
- Figur 48: Kursister med længst aftenskoleerfaring er mest tilfredse med underviserne, s. 125
- Figur 49: Kursisterne synes, at deres undervisere er fagligt og metodemæssigt dygtige, s. 127
- Figur 50: Kursisterne vurderer undervisernes kompetencer meget højt, s. 129
- Figur 51: De politiske værdier spiller ingen stor rolle i aftenskoleundervisningen, s. 131
- Figur 52: Næsten halvdelen af aftenskolelærerne taler med kursisterne om personlige forhold, s. 133
- Figur 53: Undervisernes transporttid, s. 135
- Figur 54: Fagligt miljø og støttefunktioner på aftenskolen, s. 138
- Figur 55: Positiv feedback fra kursisterne er vigtig for aftenskolelærerne, s. 141
- Figur 56: Underviser hos samme aftenskole fremover?, s. 142
- Figur 57: 70 pct. af aftenskolelærerne er tilfredse med ansættelsesvilkårene, s. 143
- Figur 58: Generelle holdninger til aftenskolerne, s. 163
- Figur 59: 75 pct. af borgerne mener, at aftenskolerne er et samfundsmæssigt vigtigt tilbud, s. 164
- Figur 60: I hvilken grad bidrager aftenskolerne til deltagernes positive mentale sundhed?, s. 165
- Figur 61: Tre perspektiver på, hvordan aftenskolerne kan bidrage til deltagernes trivsel, s. 166
- Figur 62: Borgerne synes fritidsaktiviteter bidrager til positiv mental sundhed, s. 169
- Figur 63: Årsager til ikke at vælge aftenskolen, s. 171
- Figur 64: Tre dimensioner i aftenskolerne profiler, s. 174
- Figur 65: Respondenternes køn og alder, s. 209
- Figur 66: Aalborgs indbyggere fordelt efter køn og alder pr. 1. januar 2015, s. 209
- Figur 67: Kursisternes uddannelsesniveau – Demokratiundersøgelsen 2015, s. 211
- Figur 68: Kursisterne fordelt på hovedbeskæftigelse, s. 211
- Figur 69: Kursisternes trivsel – baggrund for beregning af WHO's trivselsindeks, s. 212
- Figur 70: Antal undervisningsgange, s. 213
- Figur 71: Fag – fordelt på alder, s. 216
- Figur 72: Kursisternes trivsel – fordelt på fag, s. 216
- Figur 73: Kursisternes trivsel – fordelt på målgrupper, s. 217
- Figur 74: Inspiration til aftenskolen – fordelt på skolestørrelse, s. 217
- Figur 75: Inspiration til aftenskolen – fordelt på alder, s. 218
- Figur 76: Årsager – fordelt på aldersgrupper, s. 218
- Figur 77: Valg af hold – fordelt på køn, s. 219
- Figur 78: Valg af hold – fordelt på skolestørrelse, s. 220
- Figur 79: Tilfredshed fordelt på skolestørrelse, s. 221

Figur 80: Fremtidig deltagelse hos samme aftenskoleudbyder – fordelt på antal år i aftenskole, s. 221

Figur 81: Kursisternes udbytte – Demokratiundersøgelsen 2015, s. 222

Figur 82: Antal undervisningstimer, s. 226

Figur 83: Medlemskab af andre bestyrelser, s. 227

Figur 84: Bestyrelsens opgaver – fordelt på skolens størrelse, s. 229

Tabeller

Tabel 1: Kursister og borgeres selvvaluerede mentale helbred, s. 46

Tabel 2: Kursisternes trivsel – WHO's trivselsindeks, s. 47

Tabel 3: Antal hold kursisterne går på, s. 49

Tabel 4: Antal år på fag, s. 53

Tabel 5: Kursister på hold for særlige målgrupper, s. 58

Tabel 6: Borgernes faste fritidsaktiviteter – fordelt på regi, s. 102

Tabel 7: Hvor længe har du undervist i aftenskoleregi?, s. 113

Tabel 8: Andel som underviser på hold tilpasset en særlig målgruppe, s. 114

Tabel 9: Hvor mange hold har du om ugen på aftenskolen?, s. 114

Tabel 10: Udsagn om underviseren – fordelt på om man har fulgt undervisning for en særlig målgruppe eller ej, s. 126

Tabel 11: Kursister med lav trivselsscore taler oftere med underviserne end andre kursister, s. 132

Tabel 12: Antal undervisningslokaliteter, s. 136

Tabel 13: Bestyrelsesmedlemmernes alder, s. 148

Tabel 14: Antal år i bestyrelsen, s. 149

Tabel 15: Gennemsnitligt ugentligt tidsforbrug ud over møder, s. 149

Tabel 16: Bestyrelsens opgaver, s. 150

Tabel 17: Hvordan blev du første gang medlem af bestyrelsen?, s. 152

Tabel 18: Bestyrelsesmedlemmernes kendskab til aftenskolen, s. 153

Tabel 19: Hvorfor valgte du at være medlem af bestyrelsen?, s. 153

Tabel 20: Deltagende aftenskoler og udsendelsesprocedure, s. 204

Tabel 21: Kursistundersøgelsen, s. 205

Tabel 22: Underviserundersøgelsen, s. 206

Tabel 23: Bestyrelsesundersøgelsen, s. 207

Tabel 24: Nøgletal for Aalborg Kommune 2014, s. 210

Tabel 25: Antal år på aftenskole – fordelt på alder, s. 212

Tabel 26: Antal år på holdet – fordelt på fag, s. 213

Tabel 27: Antal undervisningsgange – fordelt på fag, s. 214

Tabel 28: Antal undervisningstimer i alt, s. 214

Tabel 29: Antal kursister – fordelt på målgrupper, s. 215

Tabel 30: Antal kursister – fordelt på fag, s. 215

Tabel 31: Skolestørrelse og kursisternes alder, s. 219

Tabel 32: Transporttid til undervisning, s. 219

Tabel 33: Tilfredshed og antal år på faget, s. 220

Tabel 34: Socialt udbytte – ordinal regression, s. 222

Tabel 35: Udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel – ordinal regression, s. 223

- Tabel 36: Udbytte relateret til faglig udvikling - ordinal regression, s. 224
- Tabel 37: Borgernes typer af faste fritidsaktiviteter - fordelt på regi, s. 225
- Tabel 38: Antal år med aftenskoleundervisning - fordelt på køn, s. 225
- Tabel 39: Respondenternes position i bestyrelserne, s. 226
- Tabel 40: Bestyrelsesmedlemmernes hovedbeskæftigelse, s. 226
- Tabel 41: Bestyrelsesmedlemmernes uddannelsesniveau, s. 227
- Tabel 42: År i bestyrelsen fordelt på skolens størrelse, s. 227
- Tabel 43: Medlemskab af andre bestyrelser og skolens størrelse, s. 227
- Tabel 44: Længde på valgperiode, s. 228
- Tabel 45: Antal bestyrelsesmøder årligt, s. 228
- Tabel 46: Tidsforbrug på bestyrelsesarbejde og skolens størrelse, s. 228
- Tabel 47: Har du tidligere gået til aktiviteter i aftenskoleregi? Fordelt på alder, s. 229
- Tabel 48: Har du nogensinde overvejet at gå til aktiviteter i aftenskoleregi?, s. 229

Bilagsmateriale om datagrundlag

Interviewundersøgelsen

Interviewundersøgelsen omfatter i alt syv aftenskoler, som repræsenterer variation i forhold til størrelse, geografisk placering og type.

- 3 store aftenskoler/ oplysningsinstitutioner i midtbyen (FOF, AOF og FOKUS)
- 1 husflidsforening (Gudumholm Husflid)
- 2 øvrige lokale aftenskoler (Den Lokale Aftenskole LOF og Hals Sangkor)
- 1 specialiseret aftenskole med et særligt musiksk/kreativt fokus (Den Rytmske i Nordkraft (DOF))

I alt er der gennemført 17 interviews i undersøgelsen:

- 7 lederinterviews. Lederne for de valgte skoler
- 8 kursistinterviews. Kursisterne blev udvalgt, så de repræsenterede forskellige typer af fag og dækker de følgende områder: Bevægelse, musik og sang, genoptræning, krop og kost, kreative fagområder. Kursistinterviewene var typisk gruppeinterviews med 2-4 deltagere. I et af interviewene deltog desuden holdets underviser. I alt deltog 24 informanter i disse interviews.
- 2 underviserinterviews. Det ene interview var et fokusgruppeinterview, hvor deltagerne sættes i spil i forhold til at diskutere forskellige emner og holdninger. Der deltog seks undervisere i dette interview. Det andet interview var et individuelt interview.

Interviewoversigt

DATO	Skole/hold	Informant(er)	Fag
11.08.2015	Stor skole - FOF	Leder	
24.08.2015	Stor skole - FOKUS	Leder	
11.08.2015	Specialiseret skole - Den Rytmiske	Leder	
24.08.2015	Lokal aftenskole - Den lokale Aftenskole LOF	Leder	
24.08.2015	Lille aftenskole - Hals Sangkor	Leder	
24.08.2015	Husflidsforening - Gudumholm Husflidsskole	Leder	
07.09.2015	Stor skole – AOF	Leder	
04.9.2015	Store skoler i Aalborg FOF FOKUS (Fora) Den rytmiske aftenskole (DOF)	Undervisere	Bevægelse Musik/sang Kreative fagområde Genoptræning/krop og kost
06.04.2015	Stor skole (AOF)	Underviser	Bevægelse/mental sundhed
02.8.2015	Lille aftenskole – Hals Sangkor	Kursister	Musik/sang
26.10.2015	Stor skole - FOF	Kursister	Boglige fag (IT for begyndere)
26.10.2015	Stor skole - FOF	Kursister	Kreative fagområder (Møbelpolstring)
29.10.2015	Stor skole – FOKUS	Kursister	Bevægelsesfag Genoptræning (Hensynstagende bevægelse)
17.11.2015	Specialiseret skole - Den Rytmiske i Nordkraft	Kursister	Musik/sang Genoptræning
17.11. 2015	Husflidsforening – Gudumholm husflidsskole	Kursister	Kreative fag
29. februar 2016	Stor skole – FOKUS	Kursister	Bevægelsesfag (Yoga for herrer)
17. marts. 2016	Stor skole - FOF	Kursister	Madlavning (Mad i børnehøjde)

Spørgeskemaundersøgelser i aftenskolerne

I forbindelse med undersøgelsen er samtlige af kommunens aftenskoler blevet tilbudt at medvirke i spørgeskemaundersøgelser blandt aftenskolernes kursister, undervisere og

bestyrelsesmedlemmer. Ud af de 26 aftenskoler i kommunen har 11 aftenskoler taget imod tilbuddet helt eller delvist.

I alle tilfælde er undersøgelserne gennemført som elektroniske spørgeskemaundersøgelser. Udsendelsesprocedurerne varierer imidlertid på tværs af aftenskolerne i undersøgelsen. Variationen i udsendelsesmetoderne skyldes aftenskolerens egne ønsker. Kun få aftenskoler ønskede at udlevere mailadresser, så Vifo selv kunne stå for udsendelsen af spørgeskemaerne. Mange af skolerne har derfor selv sendt skemaerne ud til deres kursister, undervisere og bestyrelsesmedlemmer.

Ulempen ved denne fremgangsmåde er, at rykkerproceduren ikke er optimal, da det ikke er muligt at frasortere de respondenter, der allerede har svaret. Derudover har enkelte af skolerne ikke registreret deltagernes mailadresser. I disse tilfælde har aftenskolelederne delt skriftlige infobreve ud om undersøgelsen med en unik kode til udfyldelse af det elektroniske spørgeskema på nettet.

Da det viste sig at være sværere end antaget at få adgang til mailadresserne, blev det bevidst valgt at give plads til fleksibilitet i udsendelsesmetoden på grund af ønsket om at få så mange forskellige typer af aftenskoler som muligt med i undersøgelsen. Dette på trods af, at ikke alle fremgangsmåder er optimale i forhold til svarprocenten.

Tabel 20 viser udsendelsesmetode og omfanget af deltagelsen for hver af de deltagende aftenskoler.

Tabel 20: Deltagende aftenskoler og udsendelsesprocedure

Aftenskolens navn	Udsendelsesprocedure	Omfanget af deltagelsen
AOF	Har selv udsendt mails med link til spørgeskema. Ingen rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser
FOF	Har selv udsendt mails med link til spørgeskema. Rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser
FOKUS	Har selv udsendt mails med link til spørgeskema. Ingen rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser
Den Rytmiske	Har selv udsendt mails med link til spørgeskema. Rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser
LOF Nord	Vifo har udsendt mails med link til spørgeskema. Ingen rykkerunde ⁵⁵ .	Deltager kun i kursistundersøgelsen
Gudumholm Husflid	Aftenskoleleder har uddelt informationsbreve om undersøgelsen	Deltager i alle tre men kun svar fra kursister
Svenstrup Husflid	Aftenskoleleder har uddelt informationsbreve om undersøgelsen	Deltager i alle tre undersøgelser
Teologisk Voksenundervisning	Vifo har udsendt mails med link til spørgeskema. Rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser
Højskoledage i Nørresundby	Aftenskoleleder har uddelt informationsbreve om undersøgelsen	Deltager kun i kursist- og bestyrelsesundersøgelsen, da de udelukkende bruger foredragsholdere
GOK	Aftenskoleleder har uddelt informationsbreve om undersøgelsen (+ udsendt pr. post til ikke-fremmødte)	Deltager i alle tre undersøgelser, men ingen svar fra undervisere.
Hals Sangkor	Formand har selv udsendt mails med link til spørgeskema. Ingen rykkerudsendelse.	Deltager i alle tre undersøgelser

Kursistundersøgelsen

I alt 11 aftenskoler har medvirket i kursistundersøgelsen. Som det ses i tabel 21, er der store forskelle på svarprocenten på tværs af de enkelte skoler, hvilket blandt andet kan tilskrives de forskellige udsendelsesmetoder, samt hvorvidt der er gennemført rykkerrunde eller ej.

---

⁵⁵ Aftenskolens kursistliste omfattede kursister, som har deltaget i kurser i perioden 2012-2015 og ikke kun 2015-kursister, som var undersøgelsens målgruppe. Derfor var mange ikke længere aktive i aftenskolen, og det blev ikke fundet hensigtsmæssigt at udsende rykkere.

Tabel 21: Kursistundersøgelsen

Aftenskolens navn	Kursister		
	Udsendte	Svar	Svarprocent
AOF	1698	206	12,1
FOF	1819	428	23,5
FOKUS	1631	284	17,4
Den Rytmiske	1231	1	-
LOF Nord ⁵⁶		53	-
Gudumholm Husflid	140	22	15,7
Svenstrup Husflid	35	2	20
Teologisk Voksenundervisning	127	50	39,3
Højskoledage i Nørresundby ⁵⁷	86	18	20,9
GOK	35	10	28,6
Hals Sangkor	30	9	30
I alt			18,3 ⁵⁸

På grund af svarprocentens størrelse kan det ikke med sikkerhed siges at være en repræsentativ undersøgelse. Da vi ikke på forhånd har kendskab til sammensætningen af den samlede population af aftenskoledeltagere i kommunen, er det ikke muligt systematisk at belyse, i hvilken grad respondenterne i undersøgelsen repræsenterer den samlede population.

Fordelingen af undersøgelsens respondenter, når det gælder køn, alder og typen af fag, tyder dog ikke på, at der er nogen systematisk skævhed i undersøgelsen på disse parametre. I forhold til både alder og uddannelsesniveau er der desuden god overensstemmelse mellem kursisterne i denne undersøgelse og en undersøgelse fra 2015 blandt over 5000 aftenskolekursister i de store oplysningsforbund, mens andelen af mænd er lidt højere i denne undersøgelse end i 2015-undersøgelsen (se afsnittet om kursisternes profiler). Når det gælder fordelingen på skoler, udgør de store oplysningsforbund naturligt nok en stor andel (90 pct.) af de kursister, der indgår i undersøgelsen. Dette er imidlertid i god overensstemmelse med, at disse skoler stod for 84 pct. af undervisningstimerne på kommuneniveau i 2013 (Statistik om aftenskoleområdet 2013, stillet til rådighed af Aalborg Kommune).

⁵⁶ Da udsendelseslisten ikke var opdateret, og skolen ikke kunne oplyse antallet af kursister i efteråret 2015, er det ikke muligt at beregne svarprocenten for LOF Nord.

⁵⁷ Aftenskolelederen har oplyst, at der var 220 kursister i efteråret 2015, men kun 86 har taget et skriftligt infobrev om spørgeskemaundersøgelsen. Svarprocenten er derfor en beregning ud fra de kursister, der har taget et infobrev, og har haft mulighed for at besvare spørgeskemaet.

⁵⁸ LOF Nord og Den Rytmiske indgår ikke i den samlede beregning af svarprocent. LOF da antallet af kursister i efteråret 2015 ikke kendes, og Den Rytmiske fordi kun en enkelt kursist har deltaget.

Underviserundersøgelsen

9 aftenskoler har medvirket i underviserundersøgelsen. I to af disse aftenskoler er der dog ikke indkommet nogen svar fra undervisere. Reelt omfatter underviserundersøgelsen derfor 7 aftenskoler.

Tabel 22: Underviserundersøgelsen

Aftenskolens navn	Undervisere		
	Antal udsendte	Antal svar	Svarprocent
AOF	131	24	18
FOF	92	42	46
FOKUS	108	22	20
Den Rytmiske	52	13	25
LOF Nord	-	-	-
Gudumholm Husflid	7	0	0
Svenstrup Husflid	2	1	50
Teologisk Voksenundervisning	9	6	67
Højskoledage i Nørresundby	-	-	-
GOK	4	0	0
Hals Sangkor	1	1	100
I alt	406	109	27

Den samlede svarprocent for underviser undersøgelsen er på 27 procent. Som det fremgår af afsnittet af undervisernes profiler, er der en relativ god spredning på tværs af forskellige typer af fag. Lige som ved kursistundersøgelsen, underviser en stor del af underviserne på en af de store aftenskoler i Aalborg, men igen er dette i god overensstemmelse med de store skolars andel af den samlede aktivitet.

Bestyrelsesundersøgelsen

10 aftenskoler har deltaget i bestyrelsesundersøgelsen. Hos en enkelt af disse skoler er der dog ingen bestyrelsesmedlemmer, der har svaret, og reelt har 9 aftenskoler derfor deltaget i undersøgelsen. Svarprocenten varierer på tværs af skolerne, men er generelt høj. I alt 38 bestyrelsesmedlemmer har besvaret undersøgelsen, svarende til en svarprocent på 50 pct. Modsat kursist- og underviserundersøgelsen er de mindre aftenskoler godt repræsenteret i bestyrelsesundersøgelsen med 42 pct. af de indkomne svar.

Tabel 23: Bestyrelsesundersøgelsen

Aftenskolens navn	Bestyrelsesmedlemmer		
	Antal udsendte	Antal svar	Svarprocent
AOF	17	5	29
FOF	7	5	71
FOKUS	10	6	60
Den Rytmiske	9	6	67
LOF Nord	0	-	
Gudumholm Husflid	3	0	-
Svenstrup Husflid	5	2	40
Teologisk Voksenundervisning	4	3	75
Højskoledage i Nørresundby	7	4	57
GOK	5	3	33
Hals Sangkor	9	4	44
I alt	76	38	50

Borgerundersøgelsen

For at afdække borgernes fritidsvaner og holdninger til forskellige typer af fritidsaktiviteter er der som et led i undersøgelsen gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt borgerne i Aalborg Kommune.

I samarbejde med Aalborg Kommune er der til denne undersøgelse lavet et udtræk af 2970 voksne borgere over 18 år. I stikprøven er der taget hensyn til, at fordelingen på køn og alder svarer til fordelingen blandt kommunens borgere som helhed. Udtrækket er baseret på følgende præmisser:

- Borgere bosiddende i kommunen over 18 år
- Køns- og aldersfordelingen af de udtrukne svarer til fordelingen blandt alle borgere i kommunen.
- Personer med adressebeskyttelse, umyndige og hjemløse medtages ikke i udtrækket

Undersøgelsen er gennemført via et postomdelt informationsbrev inklusive en personlig kode til et elektronisk spørgeskema. Undersøgelsen blev gennemført i perioden december 2015-februar 2016.

Efter to rykkerrunder har i alt 683 borgere besvaret spørgeskemaet helt (633) eller delvist (50) svarende til en svarprocent på 24 pct.⁵⁹

Svarprocenten er dermed lidt lavere end tilsvarende kommuneundersøgelser på idrætsområdet, hvor svarprocenten i de fleste kommuner ligger mellem 30 og 35 pct. (Forsberg, Pilgaard, m.fl. 2015).

Den relativt lave svarprocent kan have betydning for analyserne, da respondenter, der er aktive i deres fritid, formodentlig vil være mere villige til at deltage i en undersøgelse om dette emne, end personer der ikke er aktive. Derfor kan det ikke afvises, at den reelle andel af borgere, som er aktive i deres fritid, er en smule lavere, end denne undersøgelse kommer frem til.

Særligt for deltagelse i aftenskoleaktiviteter kan det dog trække i den modsatte retning, at der sideløbende med borgerundersøgelsen er gennemført deltagerundersøgelser blandt kursisterne i en lang række af kommunens aftenskoler. Det er derfor sandsynligt, at borgere, der i forvejen har besvaret et spørgeskema i kraft af deres aftenskoledeltagelse, vil være mindre tilbøjelige til også at besvare borgerskemaet.

Ses der på undersøgelsens repræsentativitet i forhold til befolkningssammensætningen i Aalborg Kommune som helhed, fordeler respondenterne sig rimeligt, når der sammenlignes med køns- og alderssammensætningen i kommunen som helhed. 48 pct. af respondenterne i undersøgelsen er mænd, mens 52 pct. er kvinder. I kommunen som helhed er køns-sammensætningen ligeligt fordelt (Statistisk Årbog for Aalborg Kommune 2015).

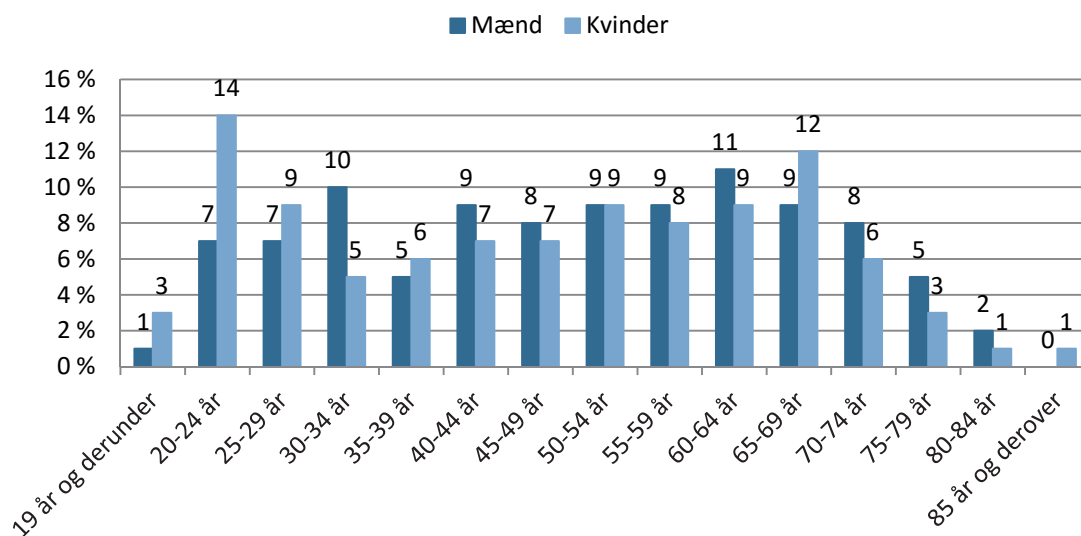
Figur 65 viser respondenternes køns- og aldersmæssige sammensætning, mens Figur 66 viser fordelingen blandt Aalborg Kommunes borgere som helhed. Som det fremgår, er der en god spredning i respondenternes aldersmæssige sammensætning. Sammenlignet med befolkningen er der dog en vis overvægt af ældre respondenter - særligt i aldersgruppen 60-69 år, mens yngre mænd - særligt i aldersgruppen 20-24 år er underrepræsenteret. Samlet set er repræsentativiteten i undersøgelsen rimelig, men de ovenstående mønstre i datagrundlaget kan formodes at påvirke analyser, hvor det samlede deltagergruppe udgør grundlaget.

---

⁵⁹ Der var et frafald på 73 respondenter på grund af ukendt adresse mv., hvilket resulterede i et samlet antal respondenter på 2897 borgere.

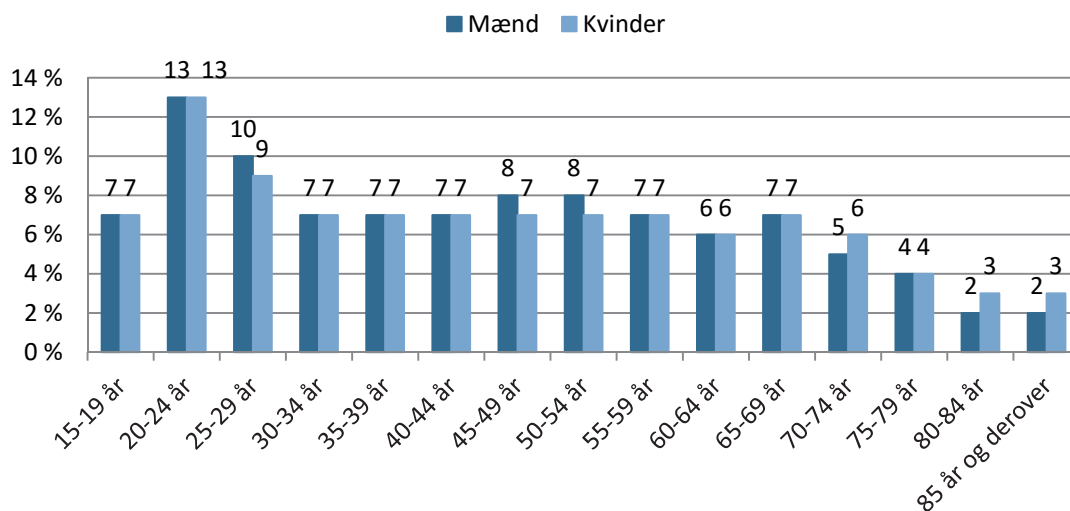

Figur 65: Respondenternes køn og alder

Kilde: Borgerundersøgelsen, n = 328 (mænd), n = 355 (kvinder). Procenterne er udregnet således at figuren fx viser, at andelen af mænd mellem 20 og 24 år er 7 pct.

Figur 66: Aalborgs indbyggere fordelt efter køn og alder pr. 1. januar 2015

Kilde: aalborgkommune.dk⁶⁰, n = 87.867 (mænd), n = 87.825 (kvinder). Procenterne er udregnet således at figuren fx viser, at andelen af mænd mellem 20 og 24 år er 13 pct.

60

<http://apps.aalborgkommune.dk/statistik/webaarbog/aarbog15/struktur/Befolkning/indexlevel1/BefolkningAlder.html>.

Bilagsmateriale: Supplerende tabeller og figurer

Tabel 24: Nøgletal for Aalborg Kommune 2014⁶¹

	Aalborg Kommune	Gennemsnit hele landet
Indbyggertal	205.809	
Befolkningstæthed	179	130
Urbaniseringsgrad	92,3	87,6
Andel 65+-årige	17,1	18,2
Andel 25-64-årige med videregående uddannelse	31,5	28,6
Socioøkonomisk indeks ⁶² (uddyb)	0,95	1
Beskatningsgrundlag pr. indb.	159.089	175.119
Udgifter til sport og fritid/indb.	1474	1429
Udgifter til kultur/indb.	1.136	697

Kilde: www.noegletal.dk.

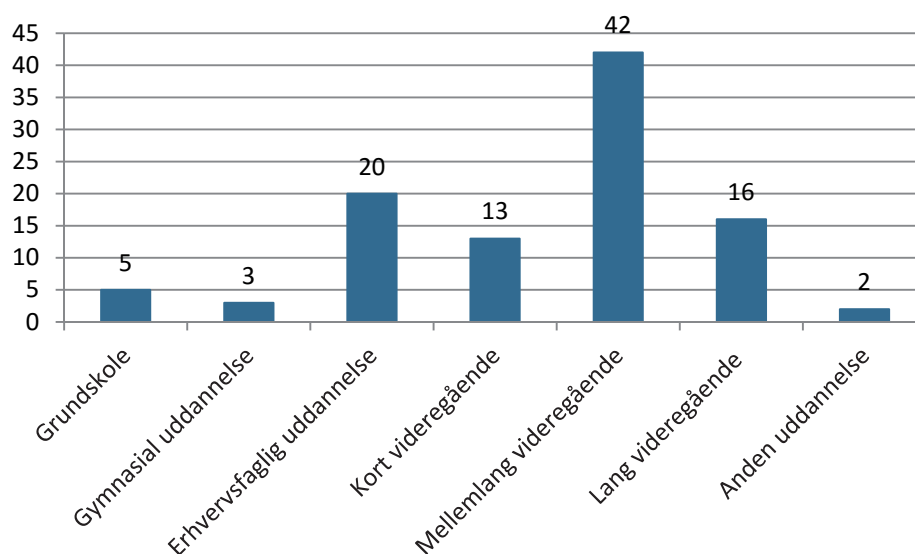
Aalborg er med sine godt 200.000 indbyggere landets tredjestørste kommune. Ud over et stort byområde omkring Aalborg består kommunen af mange omkringliggende mindre byer og landområder. Aalborg er en studieby med en lang række videregående uddannelser, hvilket afspejler sig i kommunens befolkningssammensætning, som omfatter en relativ stor andel af yngre borgere, mens andelen af borgere over 65 år ligger lidt under gennemsnittet på landsplan. Befolkningsprognoser viser en forventet tilvækst i befolkningen på 8,9 pct. frem til 2026 (Aalborg Kommune 2014)

---

⁶¹ Befolkningstætheden er dog 2013-tal, da tal for 2014 endnu ikke var tilgængelige på www.noegletal.dk.

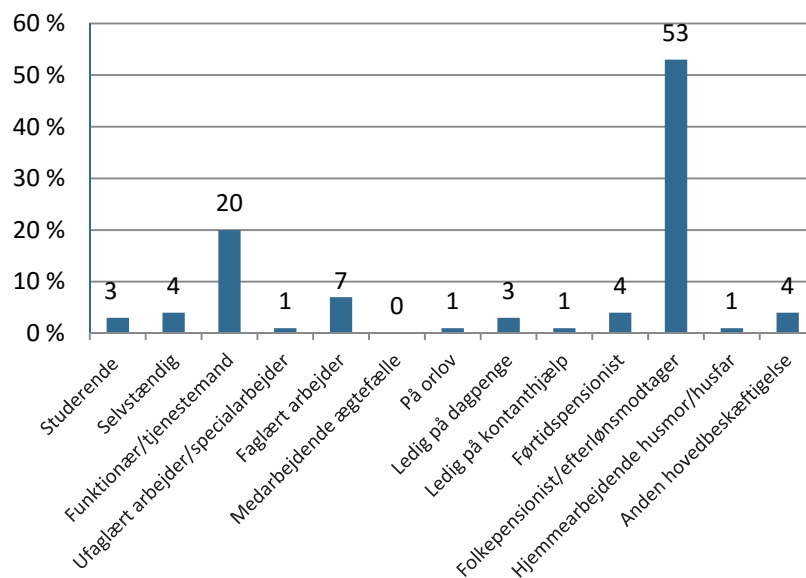
⁶² Socioøkonomisk indeks måler kommunens relative udgiftsbehov i forhold til andre kommuner på basis af en række socioøkonomiske kriterier, der indgår med forskellig vægt i beregningen. En værdi over 1 betyder, at kommunen har et større udgiftsbehov relativt til gennemsnittet af kommunerne, imens en værdi lavere end 1 betyder et lavere udgiftsbehov relativt til gennemsnittet (www.noegletal.dk).

Figur 67: Kursisternes uddannelsesniveau - Demokratiundersøgelsen 2015

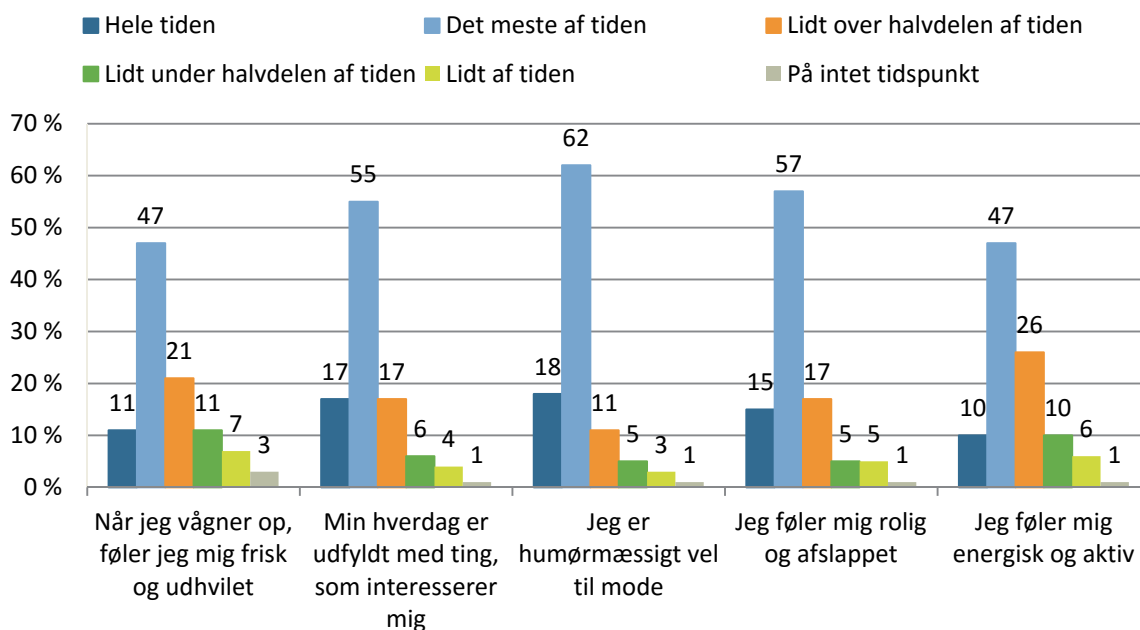
Figuren viser kursisternes højeste gennemførte uddannelse (i pct.). AMU-uddannelse indgår i kategorien 'erhvervsfaglig uddannelse', mens 'forskeruddannelse' indgår i kategorien 'lang videregående uddannelse'. n = 5498. Kilde: Demokratiundersøgelsen 2015.

Figur 68: Kursisterne fordelt på hovedbeskæftigelse

Figuren viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvad er din hovedbeskæftigelse for tiden?' (i pct.). n = 855. Kategorierne summer ikke nødvendigvis til 100 grundet afrunding.

Figur 69: Kursisternes trivsel - baggrund for beregning af WHO's trivselsindeks

Søjlerne viser kursisternes svar på følgende spørgsmål: Nedenstående fem udsagn handler om, hvordan du har haft det gennem de seneste to uger. Sæt venligst et kryds i den kasse der bedst angiver, hvor stor en del af tiden det pågældende udsagn er rigtigt for dig. (Sæt ét kryds i hver række) (i pct.). n = 850.

Tabel 25: Antal år på aftenkole - fordelt på alder

	Mindre end 1 år	1-2 år	3-5 år	6-10 år	Mere end 10 år	n
Under 46 år	43	18	22	9	8	126
46-65 år	13	15	22	18	32	372
Over 65 år	5	7	24	26	38	358
I alt	14	12	23	20	31	856

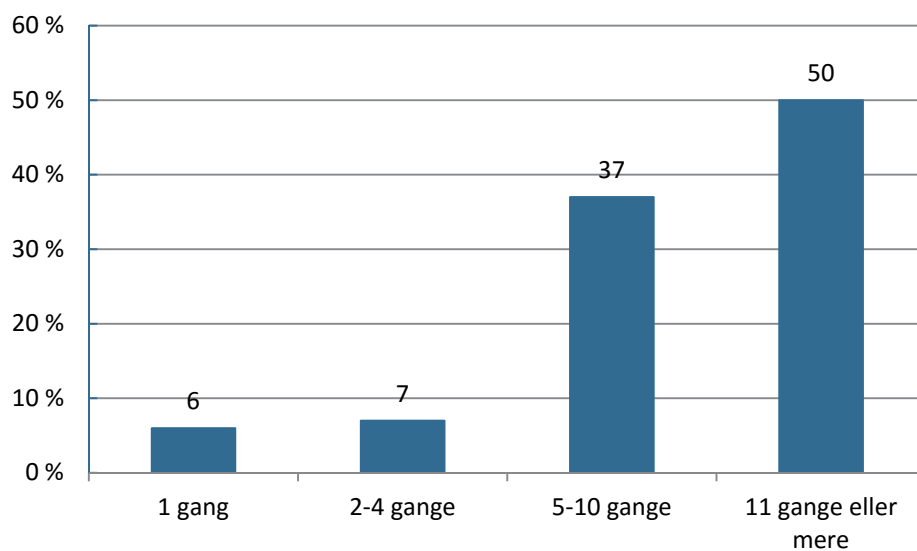
Tabellen viser, hvor mange sammenlagte år kursisterne fordelt på alderskategorier har deltaget på aftenkolekurser (i pct.) n = 856. χ^2 -test viser, at der er signifikant forskel på hvor mange sammenlagte år kursisterne i de forskellige alderskategorier har deltaget på aftenkolekurser ($p < 0,001$).

Tabel 26: Antal år på holdet - fordelt på fag

	0-2 år	3-5 år	6 år eller mere	n
Grundlæggende fag	56	28	16	217
Sundhedsfag	80	20	0	5
Bevægelsesfag	43	21	36	302
Manuelle fag	40	22	38	210
Kulturfag	38	27	35	68
Musik m.m.	46	27	27	22
Instrumentalundervisning	56	44	0	9
Personlighedsudviklende fag	100	0	0	8
Kommunikationsfag	74	13	13	46
Madlavning og gastronomi	70	18	13	40
Debatskabende aktiviteter	55	18	27	11
Anden form	57	17	26	35
I alt	49	23	28	973

Tabellen viser, hvor lang tid kursisterne har fulgt det fag de svarer ud fra (i pct.) n = 973.

Figur 70: Antal undervisningsgange

Figuren viser antallet af undervisningsgange på det fag, kursisterne sidst har været til undervisning i (i pct.) n = 978.

Tabel 27: Antal undervisningsgange - fordelt på fag

	1 gang	2-4 gange	5-10 gange	11 gange eller mere	N
Grundlæggende fag	2	1	39	58	216
Sundhedsfag	20	20	0	60	5
Bevægelsesfag	4	0	24	72	304
Manuelle fag	4	7	46	43	209
Kulturfag	4	29	56	10	68
Musik m.m.	0	0	9	91	22
Instrumentalundervisning	0	0	33	67	9
Personlighedsudviklende fag	50	13	38	0	8
Kommunikationsfag	9	47	40	4	47
Madlavning og gastronomi	15	7	78	0	41
Debatskabende aktiviteter	36	9	36	18	11
Anden form	21	11	32	37	38
I alt	6	7	37	50	978

Tabellen viser, hvor mange undervisningsgange der er på de hold, kursisterne følger, dette efterår (i pct.). n = 978.

Tabel 28: Antal undervisningstimer i alt

	Andel i pct.	Antal
0-10 timer	15	138
11-15 timer	13	114
16-20 timer	22	198
21-25 timer	17	157
26-30 timer	13	117
Over 30 timer	20	182
I alt	100	906

Tabellen viser, hvor mange undervisningstimer der er på de kurser, kursisterne følger. Spørgsmålsformulering: 'Hvor mange undervisningstimer vil du anslå, det svarer til i alt?'

Tabel 29: Antal kursister - fordelt på målgrupper

	Eneundervisning	2-8 kursister	9-12 kursister	13-20 kursister	Mere end 20 kursister	Ved ikke	n
Ingen særlig målgruppe	1	28	46	16	8	1	805
Særlig målgruppe	1	41	28	18	10	2	159
I alt	1	30	43	17	8	1	964

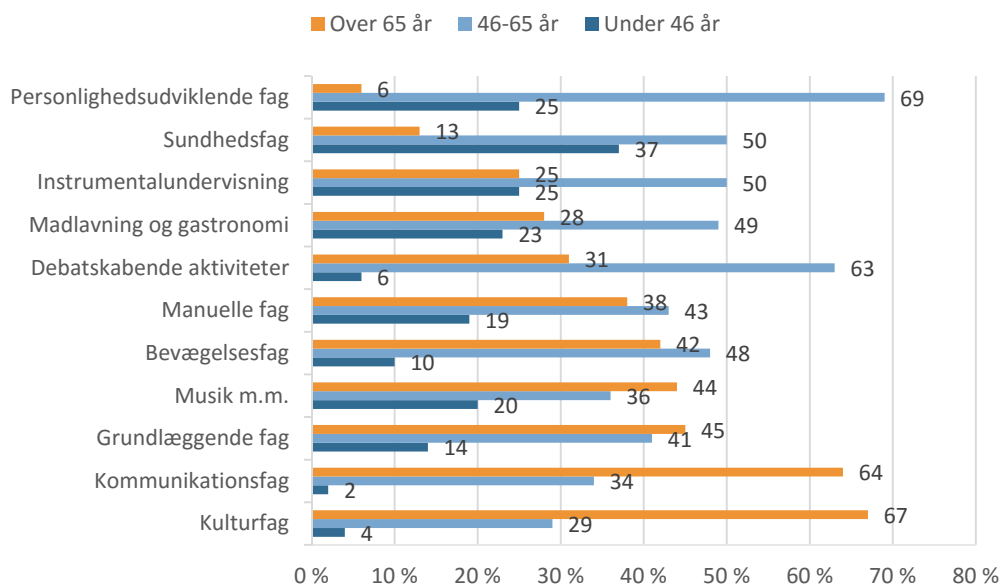
Tabellen viser hvor mange kursister, det vurderedes, der var tilstede til sidste undervisningsgang fordelt på ingen særlig målgruppe og særlig målgruppe (i pct.) n = 964. χ^2 -test viser, at der er signifikant forskel på antallet af kursister, når man sammenligner kurser for særlige målgrupper med kurser uden særlige målgrupper ($p < 0,001$)

Tabel 30: Antal kursister - fordelt på fag

	Eneundervisning	2-8 kursister	9-12 kursister	13-20 kursister	Over 20 kursister	n
Grundlæggende fag	0	43	46	11	0	215
Sundhedsfag	0	40	60	0	0	5
Bevægelsesfag	1	36	43	19	1	300
Manuelle fag	0	18	63	19	0	206
Kulturfag	0	2	6	17	76	66
Musik m.m.	10	15	10	20	45	20
Instrumentalundervisning	71	14	0	14	0	7
Personlighedsudviklende fag	0	38	25	38	0	8
Kommunikationsfag	0	49	37	14	0	43
Madlavning og gastronomi	0	11	45	32	13	38
Debatskabende aktiviteter	0	0	30	10	60	10
Anden form	0	41	35	11	14	37
I alt	1	30	44	17	8	955

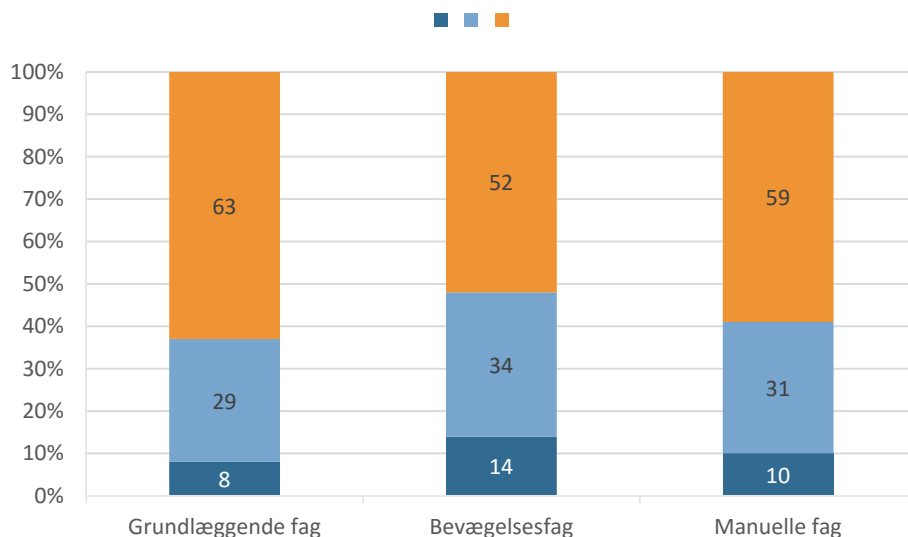
Tabellen viser, hvor mange kursister der går på de hold de adspurgte følger (i pct.) n = 955.

Figur 71: Fag - fordelt på alder

Figuren viser, hvilke aldersgrupper der udgør hvilke andele inden for de forskellige fag (i pct.) n i alt = 856. n for de forskellige aldersgrupper er: Under 46 år = 126. 46-65 år = 372. Over 65 år = 358. Det er dog væsentligt at nævne, at flere af fagene omfatter ret få kursister, hvorfor aldersfordelingen i disse fag skal tages med forbehold. Det gælder særligt sundhedsfag, personlighedsudviklende fag, musik, instrumentalundervisning og debatskabende aktiviteter.

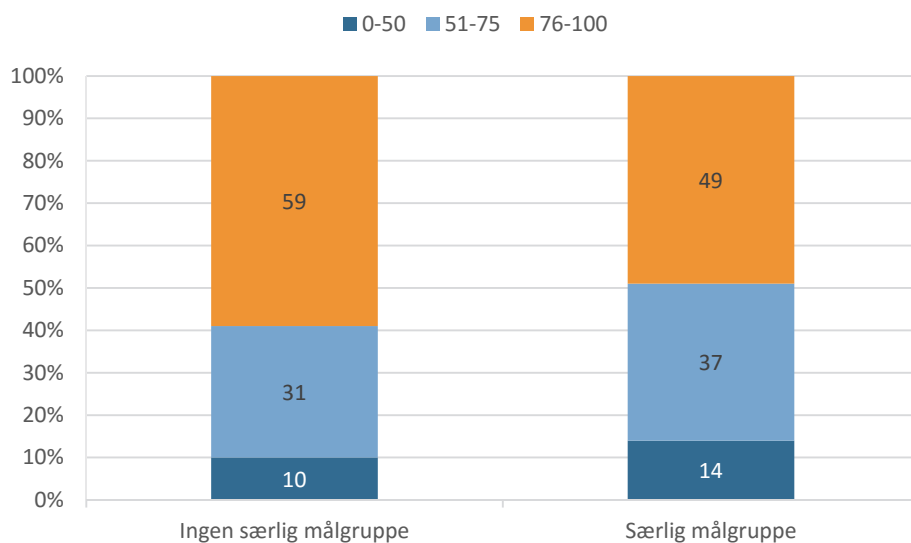
Figur 72: Kursisternes trivsel - fordelt på fag

De summerede søjler viser, hvor godt kursisterne inden for de enkelte fag scorer på WHO's trivselsindeks, hvor 0-50 angiver dårlig trivsel, mens 76-100 angiver god trivsel. Andelen er angivet i pct. n for de tre fag er: Grundlæggende fag = 213. Bevægelsesfag = 315. Manuelle fag = 218. Vha. χ^2 -test kan man sammenligne, om deltagerne på de tre hold har en bedre eller dårligere trivsel end de respondenter, der ikke går på holdene. Der er ingen signifikant forskelle mellem deltagerne i de grundlæggende fag og de manuelle fag ift. resten af respondenterne ($p = 0,079$ og $p = 0,790$), men deltagerne i bevægelsesfagene har en signifikant dårligere trivsel end resten af respondenterne ($p = 0,007$)

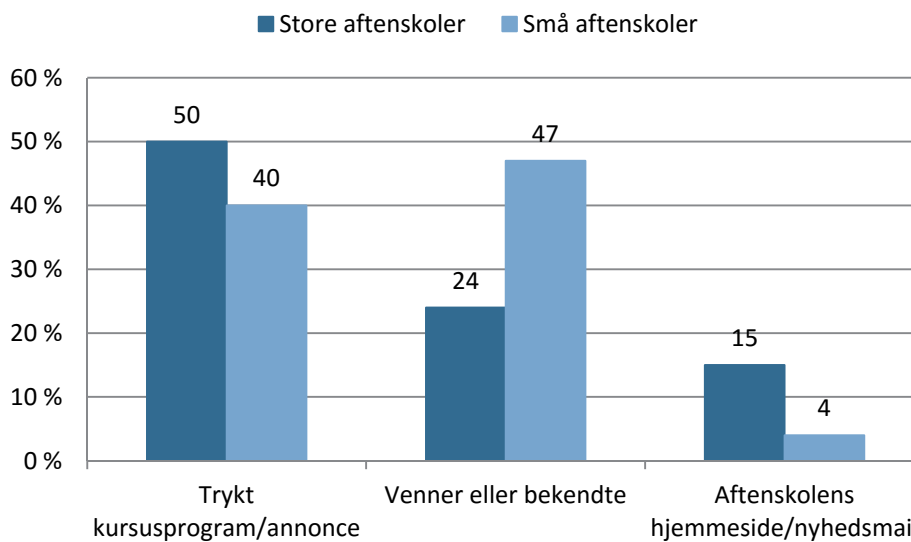

Figur 73: Kursisternes trivsel - fordelt på målgrupper

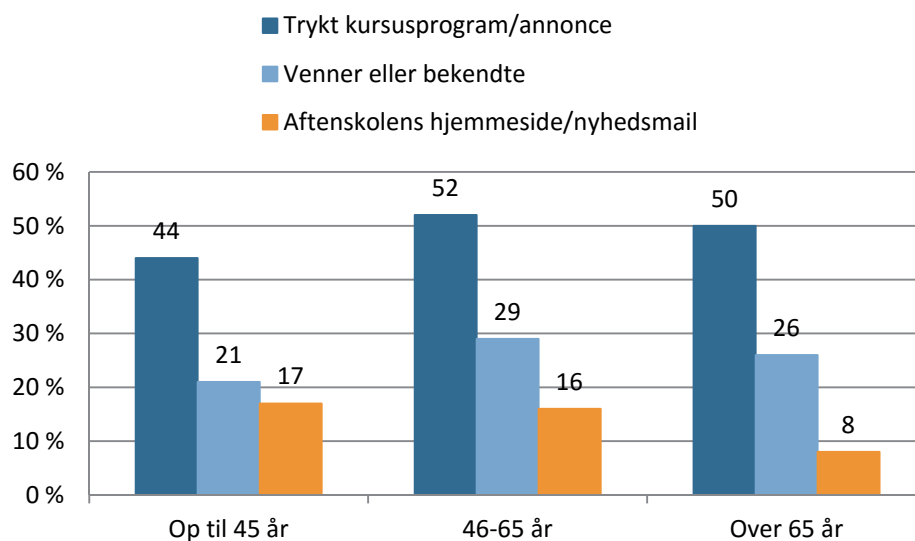
De summerede søjler viser, hvor godt kursisterne inden for fag rettet mod særlige målgrupper vs. ingen særlige målgrupper scorer på WHO's trivselsindeks. Andelen er angivet i pct. n for de to grupper af fag er: Ingen særlig målgruppe = 714. Særlig målgruppe = 136. χ^2 -test viser, at der ikke er en signifikant forskel på de to grupper af respondents trivsel ($p = 0,075$).

Figur 74: Inspiration til aftenskolen - fordelt på skolestørrelse

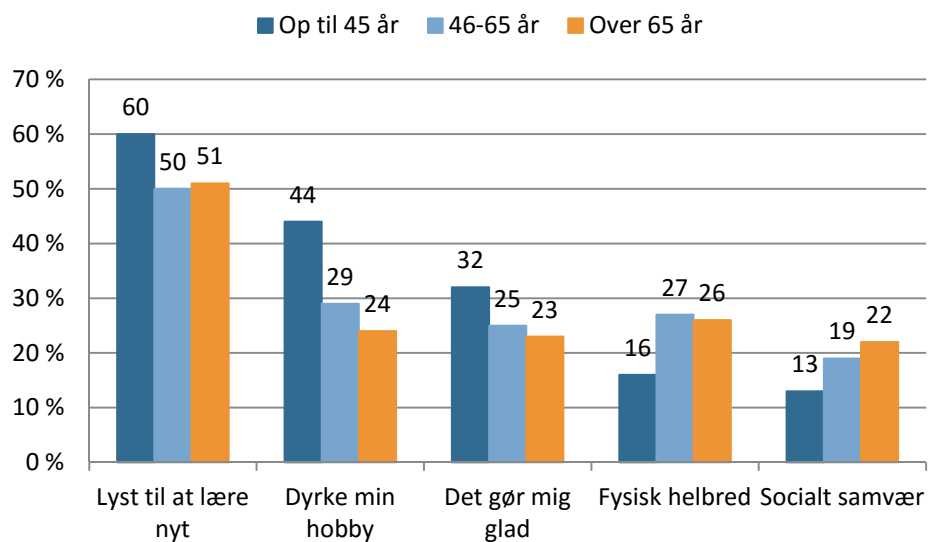
Figuren viser, hvor mange af kursisterne der fik kendskab til aftenskolen på de respektive måder (i pct.). χ^2 -testen viser, at forskellene mellem kursisterne på små og store aftenskoler er signifikante (p -værdi kursusprogram $< 0,05$, venner eller bekendte og hjemmeside/nyhedsmail $< 0,001$)

Figur 75: Inspiration til aftenskolen - fordelt på alder

Figuren viser svar på spørgsmålet om, hvem eller hvad der inspirerede kursisterne til at gå på aftenskole (i pct.). Kursisterne har haft mulighed for at sætte flere kryds. Kun de tre hyppigst valgte inspirationskilder indgår i figuren. Chi2-testen viser, at det kun er i forhold til aftenskolens hjemmeside/nyhedsmail, at forskellene på tværs af alder er signifikante: p-værdi < 0,05. n: op til 45 år: 126, 46-65 år: 378, over 65 år: 358

Figur 76: Årsager - fordelt på aldersgrupper

Figuren viser kursisternes svar på spørgsmålet om, hvad der er de væsentligste årsager til, at de går på aftenskole (i pct.). Kursisterne har haft mulighed for at sætte op til tre kryds. Kun de fem hyppigst valgte årsager indgår i figuren. Chi2-testen viser, at der er signifikante forskelle på tværs af alder ift. 'dyrke min hobby': p < 0,001, 'fysisk helbred': p < 0,05 og 'socialt samvær' p < 0,10. n: op til 45 år: 126, 46-65 år: 378, over 65 år: 358

Tabel 31: Skolestørrelse og kursisternes alder

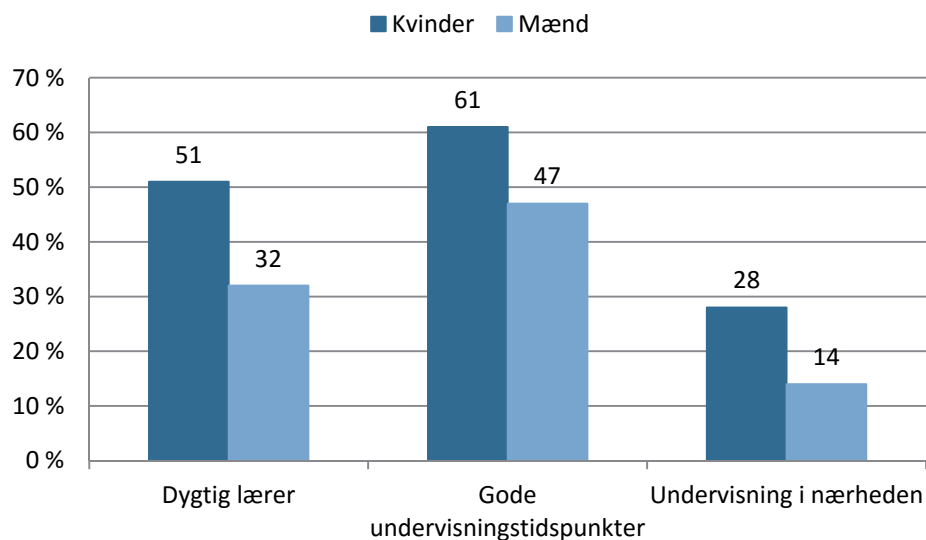
	Under 46 år	46-65 år	Over 65 år	I alt (pct.)	I alt (n)
Stor skole	16	45	39	100	752
Lille skole	4	33	63	100	104
I alt	15	43	42	100	856

Tabellen viser kursisternes alderssammensætning fordelt på små og store skoler (i pct.). n = 856. p-værdi < 0,001

Tabel 32: Transporttid til undervisning

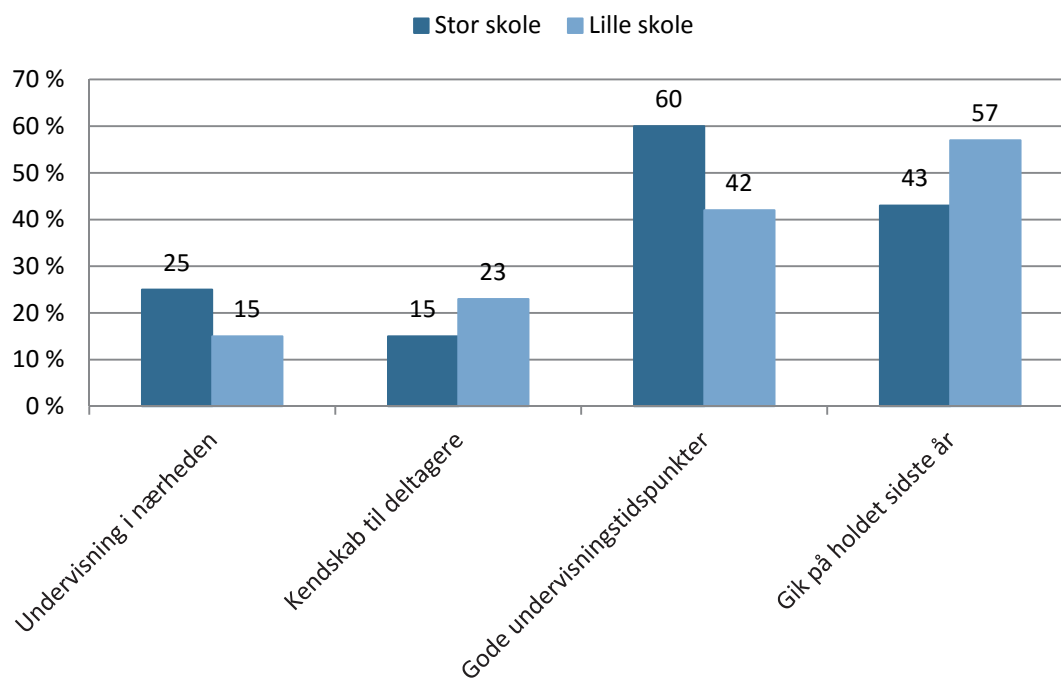
	Andel i pct.	Antal
Under 5 minutter	5	52
5-14 minutter	34	325
15-29 minutter	40	386
30-45-minutter	17	163
Over 45 minutter	4	37
I alt	100	963

Spørgsmålsformulering: "Hvor lang transporttid har du til det sted, hvor holdet foregår? (Kun den ene vej)." n = 963.

Figur 77: Valg af hold - fordelt på køn

Figuren viser andelen af kursister, som har vurderet de ovenstående udsagn som 'meget vigtige' for deres valg af hold (i pct.). Kun de udsagn, hvor der er signifikante forskelle på tværs af køn, indgår i figuren, p < 0,05. n: kvinder: 627, mænd: 229.

Figur 78: Valg af hold - fordelt på skolestørrelse

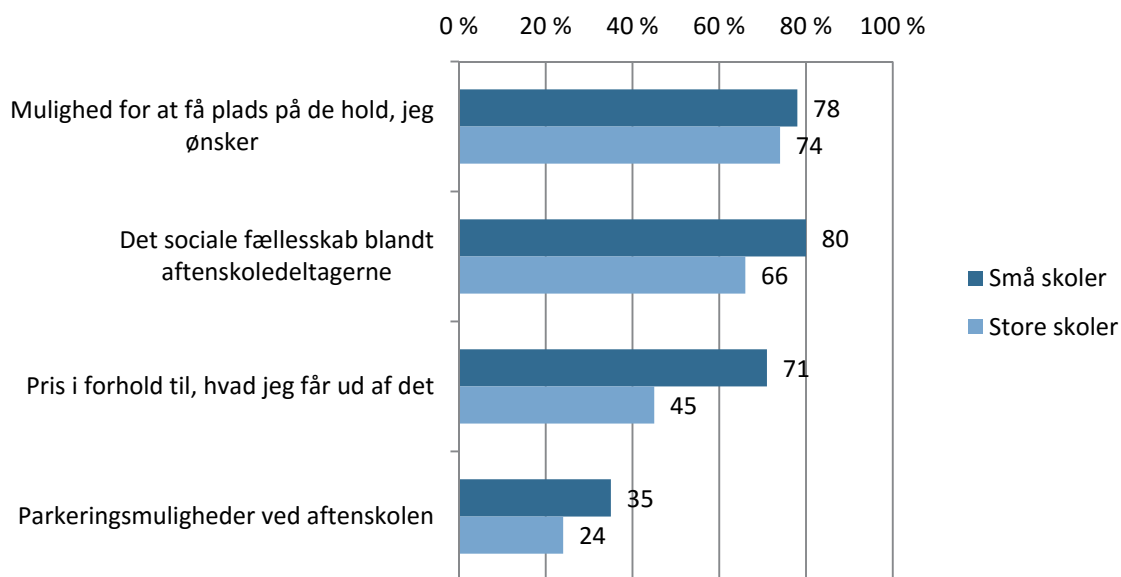
Figuren viser andelen af kursister, som har vurderet de ovenstående udsagn som 'meget vigtige' for deres valg af hold (i pct.). Kun de udsagn, hvor der er signifikante forskelle på tværs af skolestørrelse, indgår i figuren $p < 0,05$. n: stor skole: 835, lille skole: 109.

Tabel 33: Tilfredshed og antal år på faget

	Meget utilfreds	Delvis utilfreds	Delvis tilfreds	Meget tilfreds	Pct. i alt	n i alt
Mindre end 1 år	4	3	19	74	100	289
1-2 år	4	1	19	76	100	167
3-5 år	9	3	11	77	100	211
6-10 år	5	2	9	84	100	131
Mere end 10 år	7	1	8	84	100	131
Husker ikke	11	11	11	67	100	9
I alt	6	2	14	78	100	938

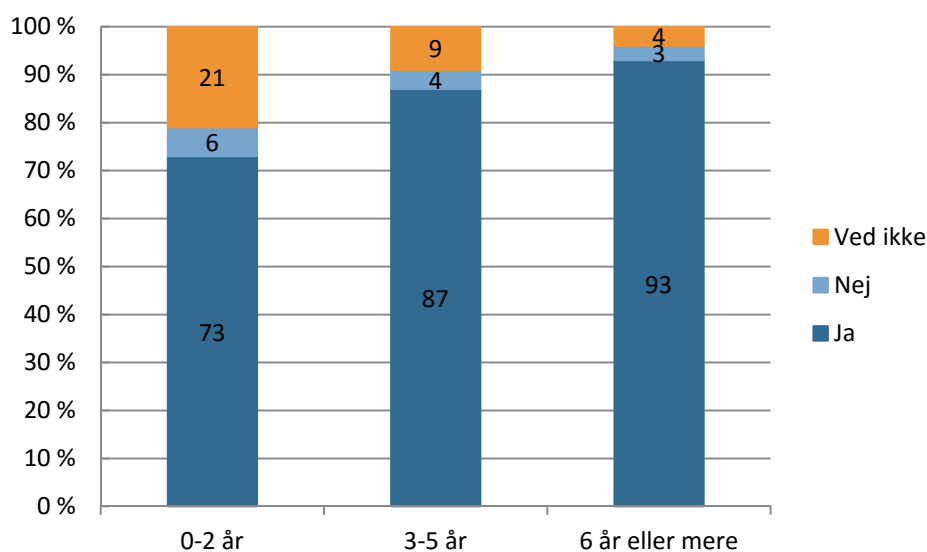
Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvor mange sammenhængende år har du fulgt dette fag?' krydset med tilfredsheden med holdet (i pct.) n = 938.

Figur 79: Tilfredshed fordelt på skolestørrelse

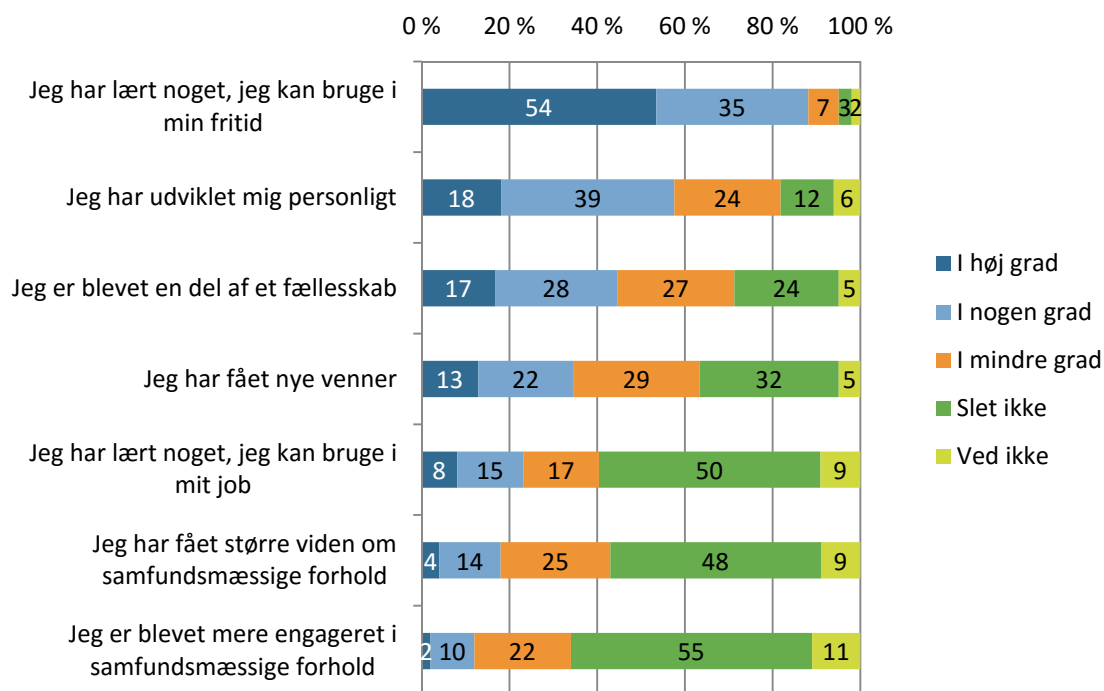
Figuren viser andelen af kursister, som har angivet, at de er 'meget tilfredse' med de pågældende forhold ved aftenskolen fordelt på små og store skoler (i pct.). Kun de faktorer, hvor der er signifikante forskelle på tværs af små og store skoler er medtaget i figuren. $P < 0,05$. $n =$ små skoler: 112, store skoler: 892.

Figur 80: Fremtidig deltagelse hos samme aftenskoleudbyder - fordelt på antal år i aftenskole

Figuren viser kursisternes svar på spørgsmålet om, hvorvidt de forventer at deltage i aftenskoleundervisning hos samme udbyder om et år fordelt på antal år på hold (i pct.). $n = 853$.

Figur 81: Kursisternes udbytte - Demokratiundersøgelsen 2015

Figuren viser kursisternes vurdering af, i hvilken grad deres deltagelse i aftenskoleundervisning har ført til det angivne udbytte (i pct.). n = 4504-5122. n varierer på tværs af de enkelte udsagn, da respondenterne har haft mulighed for at springe udsagn over.

Tabel 34: Socialt udbytte - ordinal regression

	Er blevet en del af et fællesskab		Har fået nye venner	
	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.
Bevægelsesfag	,091		-,237	
Grundlæggende fag	,518	*	,267	
Manuelle fag	,654	**	,650	**
Særlig målgruppe	,555	**	,388	
Skolestørrelse ( )	,556	*	,810	**
Køn (kvinde)	-,022		-,042	
Alder	,013	*	,021	**
Højeste uddannelse	-,160	**	-,166	**
WHO-trivsel	,010	*	,009	
Antal år på aftenskole	,199	**	,220	***
Cox & Snell R ²	,109		,161	
Nagelkerke R ²	,118		,172	
n	696		654	

*P<0,05; **P<0,01; *** P< 0,001. Variationen i n skyldes, at kursister, der har svaret ved ikke/ikke relevant er frasortet i analysen.

Tabel 35: Udbytte relateret til personlig udvikling og trivsel – ordinal regression

	Har udviklet mig personligt		Får succesoplevelser med nye ting/emner		Bedre til at håndtere udfordringer i hverdagen		Går glad hjem hver gang	
	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.
Bevægelsesfag	,064		-,066		,722	**	,434	
Grundlæggende fag	-,078		,055		-,207		-,478	*
Manuelle fag	-,147		,737	***	-,697	**	,130	
Særlig målgruppe	,187		,388		,812	**	-,120	
Skolestørrelse ()	,367		-,056		,007		,062	
Køn (kvinde)	-,146		-,071		-,067		,031	
Alder	-,009		-,015	*	,020	*	-,007	
Højeste uddannelse	-,164	**	-,095		-,115		-,097	
WHO-trivsel	,011	*	,006		-,007		,004	
Antal år på aftenskole	,092		-,067		,113		,106	
Cox & Snell R ²	,036		,051		,171		,036	
Nagelkerke R ²	,039		,057		,184		,046	
n	649		651		489		776	

*P<0,05; **P<0,01; *** P< 0,001. Variationen i n skyldes, at kursister, der har svaret ved ikke/ikke relevant er frasorteret i analysen.

Tabel 36: Udbytte relateret til faglig udvikling – ordinal regression

	Lært noget jeg kan bruge i job		Lære noget jeg kan bruge i fritid		Har udviklet mig fagligt	
	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.	Estimat	Sig.
Bevægelsesfag	,307		-,498	*	-,844	***
Grundlæggende fag	,369		-,067		,556	*
Manuelle fag	-1,045	***	,621	*	,860	***
Særlig målgruppe	,064		,148		,071	
Skolestørrelse ()	,445		-,527		,181	
Køn (kvinde)	-,049		-,518	*	-,035	
Alder	-,005		-,009		,001	
Højeste uddannelse	-,110		-,022		-,016	
WHO-trivsel	,005		,004		,013	*
Antal år på aftenskole	,128		,123		,081	
Cox & Snell R2	,093		,048		,128	
Nagelkerke R2	,100		,059		,139	
n	372		750		594	

*P<0,05; **P<0,01; *** P< 0,001. Variationen i n skyldes, at kursister, der har svaret ved ikke/ikke relevant er frasortet i analysen.

Tabel 37: Borgernes typer af faste fritidsaktiviteter - fordelt på regi

	Frivillig forening	Aftenskole/oplysningsforbund	Folkeuniversitetet	Kirke-ligt regi	Private/kommercielle udbydere	På egen hånd	I andet regi	n
Sport/motion	36	5	0 (0,4)	1	32	52	12	456
Kreative aktiviteter	15	27	2	0	19	46	9	59
Musik og sang	16	26	2	23	9	32	11	57
Teater/skuespil	20	0	10	0	0	30	50	10
Øvrige kulturelle aktiviteter	28	16	30	5	23	34	11	64
Religiøse aktiviteter	25	3	0	81	9	13	3	32
Aktiviteter inden for politik og samfundsf forhold	53	3	23	0	7	27	3	30
Aktiviteter inden for sprog og kommunikation	12	64	12	0	16	16	8	25
Aktiviteter inden for personlig udvikling	4	8	8	0	35	31	31	26
Aktiviteter inden for social- og sundhedsområdet	44	4	4	0	22	35	26	23
Madlavning og gastronomi	10	20	0	0	5	50	15	20
Andre typer af fritidsaktiviteter	45	3	1	0	14	43	15	104

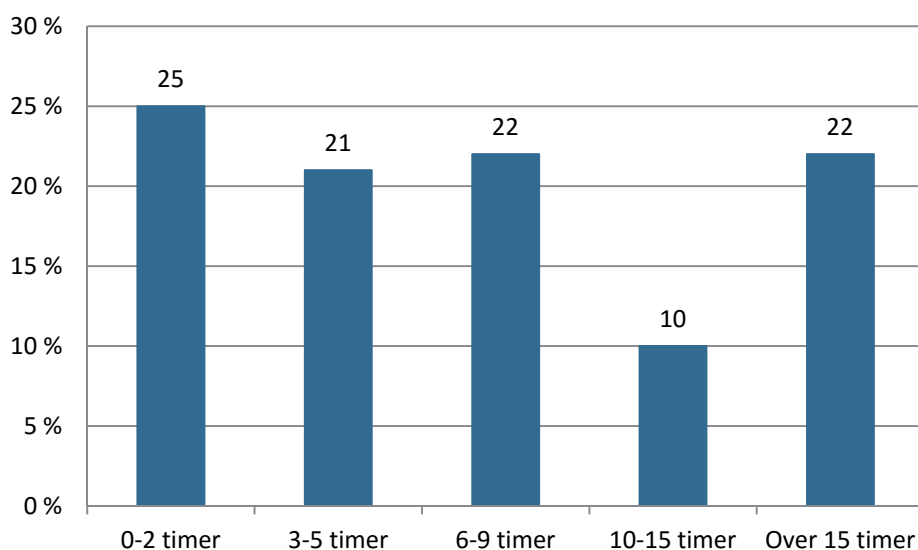
Tabellen angiver, i hvilket regi fritidsaktiviteterne dyrkes (i pct.). n = 683. Bemærk at hver række ikke nødvendigvis summerer til 100 pct., da man kan dyrke en fritidsaktivitet i flere regi. Ligeledes summerer den sidste kolonne ikke til det samlede antal respondenter på 683, da en enkelt respondent kan dyrke flere fritidsaktiviteter.

Tabel 38: Antal år med aftenskoleundervisning - fordelt på køn

	Mindre end 1 år	1-2 år	3-5 år	6-10 år	Mere end 10 år	Pct. i alt	n i alt
Kvinde	13	14	35	16	22	100	63
Mand	17	10	7	17	50	101	30
I alt	14	13	26	16	31	100	93

Tabellen viser fordelingen på køn og spørgsmålet: 'Hvor længe har du undervist i aftenskole regi?' (i pct.). n = 93. Rækkerne summerer ikke nødvendigvis til 100 grundet afrunding.

Figur 82: Antal undervisningstimer

Søjlerne viser fordelingen for svar på spørgsmålet: Hvor mange timer om ugen underviser du samlet på aftenskolen dette efterår?
I pct. n = 96

Tabel 39: Respondenternes position i bestyrelserne

	Andel i pct.	Antal
Menigt medlem	46	16
Kasserer	6	2
Sekretær	6	2
Formand	20	7
Deltagerrepræsentant	0	0
Anden rolle	29	10

Note: Respondenterne har haft mulighed for at sætte kryds ved flere positioner, da ikke alle er gensidigt udelukkende. Derfor summerer andelen ikke til 100 pct. n = 35.

Tabel 40: Bestyrelsesmedlemmernes hovedbeskæftigelse

	Andel i pct.	Antal
Selvstændig	3	1
Funktionær/tjenestemand	47	15
Faglært arbejder	3	1
Folkepensionist/efterlønsmodtager	38	12
Anden hovedbeskæftigelse	9	3
I alt	100	32

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvad er din hovedbeskæftigelse for tiden?' n = 32.

Tabel 41: Bestyrelsesmedlemmernes uddannelsesniveau

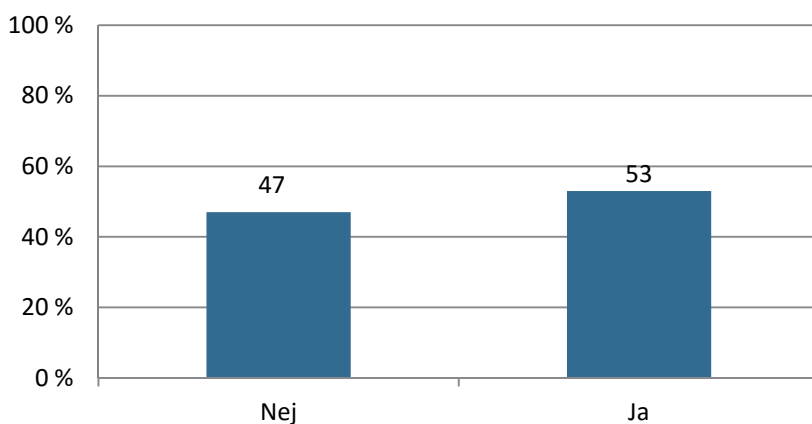
	Andel i pct.	Antal
Erhvervsfaglig uddannelse (f.eks. Butik, kontor, håndværker)	16	5
Kort videregående uddannelse, op til 3 år	9	3
Mellemlang videregående uddannelse, 3-4 år	35	11
Lang videregående uddannelse, over 4 år	31	10
Forskeruddannelse (ph.d., doktorgrad)	6	2
Anden uddannelse	3	1
I alt	99	32

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvad er den højeste uddannelse, som du har fuldført/bestået?' n = 32.

Tabel 42: År i bestyrelsen fordelt på skolens størrelse

	Mindre end 1 år	1-2 år	3-5 år	6-10 år	Mere end 10 år	Pct. i alt	n i alt
Stor skole	9	14	14	36	27	100	22
Mindre skole	0	6	31	19	44	100	16
I alt	5	11	21	29	34	100	38

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvor længe har du været medlem i aftenskolens bestyrelse?' (i pct.) n = 38

Figur 83: Medlemskab af andre bestyrelser

Figuren viser fordelingen på spørgsmålet: 'Er du medlem af andre bestyrelser?' (i pct.) n = 34

Tabel 43: Medlemskab af andre bestyrelser og skolens størrelse

	Nej	Ja	Pct. i alt	n i alt
Stor skole	35	65	100	20
Mindre skole	64	36	100	14
I alt	47	53	100	34

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Er du medlem af andre bestyrelser?' (i pct.) n = 34

Tabel 44: Længde på valgperiode

	Andel i pct.	n
1 år	8	3
2 år	83	30
4 år	6	2
Mere end 4 år	3	1
I alt	100	36

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvor lang er en valgperiode?' n = 36.

Tabel 45: Antal bestyrelsesmøder årligt

	Andel i pct.	N
1-2 møder	14	5
3-4 møder	37	13
5-10 møder	49	17
I alt	100	35

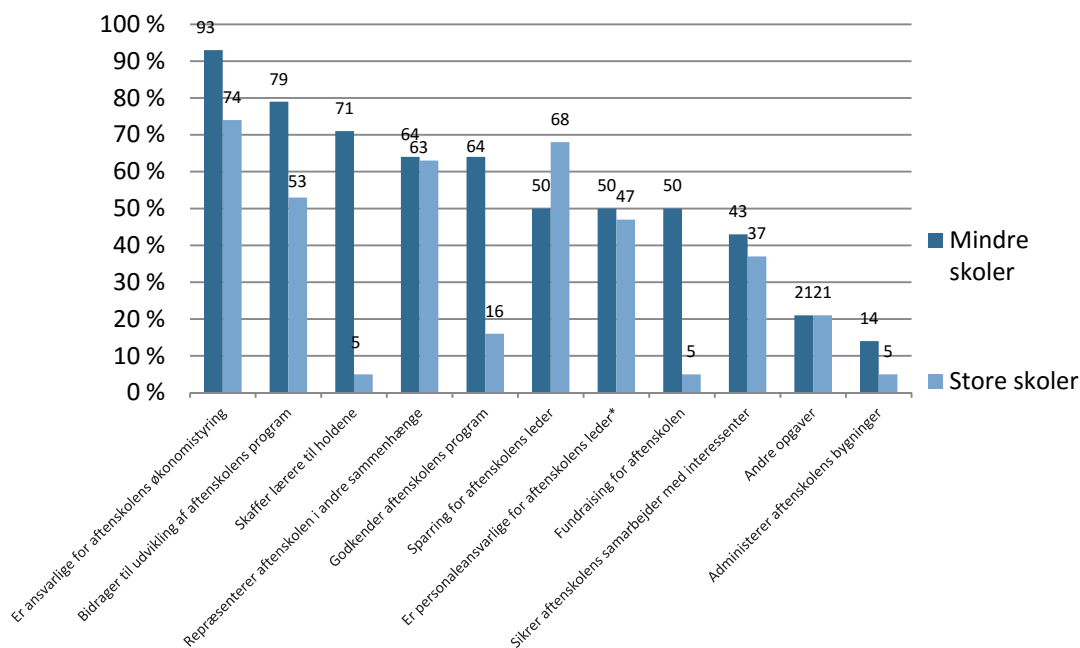
Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvor mange bestyrelsesmøder er der årligt i gennemsnit?' n = 35.

Tabel 46: Tidsforbrug på bestyrelsesarbejde og skolens størrelse

	Under 1 time	1-2 timer	3-5 timer	6-10 timer	Pct. i alt	n i alt
Stor skole	65	20	10	5	100	20
Mindre skole	79	14	7	0	100	14
I alt	70	18	9	3	100	34

Tabellen viser fordelingen på spørgsmålet: 'Hvor mange timer vil du skønne, at du om ugen i gennemsnit bruger på aktiviteter eller opgaver relateret til aftenskolens bestyrelse (ud over møderne)?' (i pct.) n = 34

Figur 84: Bestyrelsens opgaver - fordelt på skolens størrelse

Figuren viser fordelingen på spørgsmålet om, hvilke opgaver afterskolens bestyrelse varetager (i pct.). n = 33.

Tabel 47: Har du tidligere gået til aktiviteter i afterskoleregiet? Fordelt på alder

	Ja	Nej	Ved ikke	Total	Antal
Under 46 år	34	62	4	100 pct.	259
46-65 år	67	30	3	100 pct.	195
Over 65 år	69	31	0	100 pct.	100
Total	52	45	3	100 pct.	554

Tabellen viser, hvor mange af respondenterne, der tidligere har deltaget i aktiviteter i afterskoleregiet (i pct.). Fordelt på alder. n = 554. Kun de borgere, som har angivet, at de ikke har gået til aktiviteter i afterskoleregiet inden for de sidste 12 måneder, har fået spørgsmålet.

Tabel 48: Har du nogensinde overvejet at gå til aktiviteter i afterskoleregiet?

	Ja	Nej	Ved ikke	Total
Procent	43	47	10	99 pct.
Antal	116	124	27	267

Tabellen viser, hvor mange af respondenterne der tidligere har deltaget i aktiviteter i afterskoleregiet. n = 267. Kun de borgere, som hverken nu eller tidligere har gået til aktiviteter i afterskoleregiet, har fået spørgsmålet.

Videncenter
for Folkeoplysning